Центрально-
український
національний
технічний
університет

Central Ukrainian
National Technical
University

Економічний
факультет

Faculty
of Economics

Кафедра
аудиту, обліку
та оподаткування

Audit, Accounting
And Taxation
Department

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет (ЦНТУ)
Економічний факультет

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Central Ukrainian National Technical University (CNTU)
Faculty of Economics

РОЗВИТОК ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Матеріали

XII Міжнародної науково-практичної конференції
5 грудня 2024 року

DEVELOPMENT OF ACCOUNTING, AUDIT, AND TAXATION IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE TRANSFORMATION OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

Thesis

XIIth International Scientific and Practical Conference
December 5, 2024

Кропивницький – 2024
Kropyvnytskyi – 2024

УДК 657:334

Представлено матеріали досліджень українських та зарубіжних науковців і практиків з проблем інноваційної трансформації соціально-економічних систем та ролі комплаєнс-менеджменту; політики в сфері обліку, оподаткування та аудиту як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку; оподаткування підприємницької діяльності та сучасних систем корпоративного податкового менеджменту; імперативів розвитку теорії, методології та організації обліку в умовах функціонування інформаційної економіки; трансформації ролі та завдань державного, незалежного та внутрішнього аудиту в умовах поглиблення глобалізаційних процесів та інноваційних трансформацій; інформаційно-аналітичного забезпечення та сучасних інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами; економічної експертизи та судово-експертної діяльності у системі державного контролю.

Для наукових працівників, викладачів, здобувачів вищої освіти, практиків.

Редакційна колегія:
А.А. Тихий, к.т.н., доц.; **Н.С. Шалімова,** д.е.н., проф. *(відп. редактор);* **Г.І. Кузьменко**, к.е.н., доц.; **О.А. Магопець,** к.е.н., проф.; **О.Б. Пугаченко,** к.е.н., доц. *(відп. секретар);* **О.М. Гай,** к.е.н., доц.

Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції,* 5 грудня 2024 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2024. 396 с.

Рекомендовано до видання Вченою радою ЦНТУ
Протокол № 4 від 23 грудня 2024 року

© Центральноукраїнський національний технічний університет, 2024

ЗМІСТ

Акименко Олена, Пустовойт Катерина
Сучасні тенденції у сфері публічних закупівель: аналіз принципів **14**
Акімова Наталія, Наумова Тетяна
Гармонізації показників внутрішнього та зовнішнього аудиту відповідно до міжнародних стандартів **17**
Андрощук Ірина, Берьозкіна Яна
Вплив процесів оподаткування на діяльність фермерських господарств **20**
Андрощук Ірина, Голіцин Володимир
Інформаційні можливості Звіту про фінансові результати суб'єктів малого підприємництва при оцінці безперервності діяльності підприємства **22**
Бабакіна Вікторія, Довженко Богдан, Фоміна Тетяна (науковий керівник)
Сутність електронного адміністрування податку на додану вартість **24**
Балашова Олена
Актуальні підходи до побудови системи корпоративного податкового менеджменту **26**
Бандурко Дмитро, Зоц Максим
Зміни в Законі України «Про судову експертизу» з моменту введення воєнного стану **30**
Баранов Віталій, Кахурашвілі Імеда
Використання інструментів штучного інтелекту в комплаєнс-менеджменті: переваги, виклики та практичні кейси **33**
Баранов Віталій, Мохамед Анасс Мохамед Абделбрахім
Еволюція комплаєнс-менеджменту в умовах глобалізації: нові виклики та стратегії **35**
Биковець Вячеслав
Цифровізація малого та середнього бізнесу: виклики та перспективи **38**
Біла Юлія
Біоенергетичні активи в інтегрованій звітності як індикатор виконання принципів сталого розвитку **40**
Andrii Bilyi
Classification of Costs in Managerial Accounting of Agricultural Enterprises **43**
Бондар Юлія, Мірошниченко Інга
Роль інноваційних стратегій розвитку в комплаєнс-менеджменті підприємства **45**
Боровик Петро, Видайко Ілля
Прогнозовані результати новітніх фіскальних новацій для землевпорядно-геодезичного підприємництва **48**

Бочарова Надія, Яровий Ігор
Системний підхід до формування лідерства в мультикультурних командах **50**
Бублик Анастасія, Баранов Віталій
Моделі відкритих інновацій у розвитку авіаційної галузі **52**
Вдовин Мар'яна, Любовецька Дар'я
Вплив повномасштабного вторгнення на інвестиційну привабливість регіонів України **54**
Вовченко Роман, Ліщенко Дмитро
Репутаційний капітал як ключовий елемент нематеріальних активів у забезпеченні конкурентоспроможності бізнес-структур **57**
Водолажська Тетяна, Семенова Тетяна
Групування складових елементів компетенцій працівників **60**
В'юник Ольга
Роль комплаєнс-менеджменту у забезпеченні ефективного функціонування та розвитку економічних суб'єктів **63**
Oleksandr Gai, Olga Bilyk
Assessment of the Effectiveness of Tax Planning of Enterprises **66**
Oleksandr Gai, Anastasiia Kyriachok
Peculiarities of the Activities of Small Business Entities and Their Impact on the Construction of Accounting and Reporting **68**
Oleksandr Gai, Anton Panchyshyn
Current Issues of Accounts Receivable **71**
Галат Костянтин, Шилкін Олександр, Смірнова Ірина (науковий керівник)
Сутність облікової політики, її місце та роль у формуванні облікової системи суб'єктів аграрного бізнесу **73**
Гапонюк Ольга, Булава Лілія
Досвід України та інших країн у забезпеченні фінансової безпеки під час збройних конфліктів **75**
Гаращенко Євгенія, Столярчук Наталія
Побудова ефективних моделей комплаєнс-управління у різних галузях економіки **77**
Громов Назарій, Лучик Світлана
Захист даних у глобальному цифровому просторі: виклики для міжнародного права **79**
Гут Любов
Особливості використання інструментарію фінансового контролінгу на підприємствах в умовах воєнного стану **81**

Даниленко Олена, Дмітрієва Діана
Використання цифрових технологій менеджменту персоналу: практичні аспекти **85**
Деревянко Владислав, Кабенгеле Григорій, Сибірцев Володимир (науковий керівник)
Облік і аудит трудових ресурсів у системі інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством **88**
Думущі Ірина
Ключові тенденції в міжнародному цифровому оподаткуванні **91**
Замуренко Дмитро
Дата-аналітика: крива зрілості та фактори забезпечення успішності проєктів в управлінні **94**
Запірченко Людмила, Головняк Тетяна
Методичні основи оцінки трудових ресурсів **97**
Зомчак Лариса, Бортник Єва
Економетричний аналіз взаємозв'язків між платіжним балансом та експортом України: векторний авторегресійний підхід **99**
Зомчак Лариса, Дида Аліна
Таксономічний аналіз стану аграрного сектору України: регіональні диспропорції в умовах війни **102**
Йосипенко Олена, Ляшенко Микита
Військовий податок: вітчизняний та зарубіжний досвід **104**
Іванов Денис, Кірік Тамара
Шляхи зниження податкового навантаження для промислових підприємств в Україні та країнах ЄС **107**
Ісаншина Галина
Вплив воєнного стану на оподаткування підприємницької діяльності в Україні **110**
Іщенко Микола, Литвиненко Валентин
Підходи до оцінки запасів за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського облік **113**
Карзун Даніїл
Порівняльний аналіз бізнес-моделей управління фінансовими інструментами суб'єктів господарювання **115**
Кельман Андріанна, Цятковська Олена (науковий керівник)
Напрями підвищення фіскальної ефективності податків фізичних осіб у доходах зведеного бюджету України **117**

Кернасюк Юрій
Сучасні аспекти обліку, аналізу та оподаткування в умовах цифрової трансформації соціально-економічних систем **120**
Кібиш Олександра
Аудит боргових розрахунків як складова управління фінансовою стійкістю підприємств у контексті соціально-економічного розвитку **123**
Коваленко Анна, Столярчук Наталія
Інструменти та підходи комплаєнс-менеджменту в управлінні проєктами **125**
Козаченко Ярослав
Глобальні стандарти внутрішнього аудиту (Global Internal Audit Standards): вимоги та структура **127**
Коритько Тетяна
Оцінювання людських ресурсів підприємства в системі управління **129**
Костишин Наталія
Особливості формування моделі техніки обліку й оподаткування на макрорівні за сучасних умов цифровізації **132**
Кравченко Микола
Регулювання обігу електронних грошей у контексті євроінтеграції аграрного бізнесу України **135**
Криворучко Оксана, Панченко Катерина
Інформаційно-аналітичне забезпечення та сучасні інформаційні технології в управлінні соціально-економічними системами **137**
Круглий Владислав
Сутність та види бухгалтерської звітності підприємства **139**
Крук Олена, Борисова Світлана
Моделі стимулювання інновацій у кризових умовах **142**
Крюков Іван
Види ризиків, що виникають в діяльності підприємств: ідентифікація та класифікація **145**
Кузьма Іванна, Балаш Лілія
Комплаєнс-менеджмент як інструмент управління ризиками в умовах інноваційних змін **149**
Кучмійова Тетяна, Мельник Олена
Аналіз фінансової стійкості підприємств в умовах сучасних економічних викликів **151**

Лебедик Петро
Роль обліково-аналітичного забезпечення у визначенні залежності продажів підприємства від охоплюючих рекламних кампаній **154**
Лисенко Алла, Москаленко Василь
Власний капітал підприємств сільського, лісового та рибного господарства України як об'єкт управління **156**
Лобас Дмитро, Ткаль Ярміла
Щодо обліку розрахунків з покупцями та замовниками **159**
Магопець Олена, Бондар Альона
Оцінка ефективності використання основних засобів у контексті сучасного управління підприємством **161**
Магопець Олена, Піскун Ірина
Моделі оплати праці медичного персоналу на основі принципу P4P **164**
Магопець Олена, Цуран Ольга
Сучасні методи обліку розрахунків з постачальниками та їх інтеграція в систему управління підприємством **167**
Марчук Ульяна, Свинчук Анна
Особливості формування консолідованої фінансової звітності підприємствами України **169**
Марчук Ульяна, Ярославець Марія
Цифрові технології в формуванні облікової та звітної інформації **172**
Мельник Тетяна
Запровадження комплаєнс-контролю українськими страховиками **175**
Мельникова Марина
Щодо використання інформаційних технологій в моделі промислового симбіозу **176**
Мельнік Марина
Удосконалення методів оцінки інвестиційної привабливості підприємства **178**
Мірошниченко Інга, Коваленко Маргарита
Роль комплаєнс-менеджменту у кадровій політиці підприємств авіаційної галузі **181**
Мочеброда Оксана
Нецільове використання бюджетних коштів з урахуванням висновку судової товарознавчої експертизи **183**
Муравський Василь
Перспективні технологічні дослідження у сфері обліку в умовах п'ятої промислової революції **185**

Мустеца Ірина, Мустеца Назар
Напрямки аудиту в умовах війни **187**
Назарова Галина, Дуб Іннеса
Оподаткування податком на прибуток: міжнародний досвід та перспективи розвитку **190**
Нашкерська Галина
Відмінності у визнанні зобов'язань і забезпечень за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку **192**
Недбайло Ірина, Потриваєва Наталя
Роль внутрішнього аудиту в оптимізації управління агропромисловими підприємствами: інноваційні підходи та автоматизація процесів **194**
Нісфоян Сергій, Петричук Петро
Організація ефективного управління персоналом **197**
Новак Ольга
Експертне дослідження щодо документального підтвердження нецільового використання бюджетних коштів **199**
Овсак Богдан
Сучасні інформаційні технології в маркетинговій діяльності компаній **202**
Олійник Ігор, Ваніцький Олександр
Моделювання виробничої стратегії підприємств в умовах цифрової трансформації **204**
Олійник Таміла, Аванєсова Олександра
Методи наукових досліджень у вивченні інноваційних процесів в економіці **207**
Олійник Таміла, Пахомова Ірина
Комплаєнс-діяльність як невід'ємний елемент діяльності сучасного бізнесу **210**
Олійник Таміла, Цапенко Анастасія
Інформаційні технології як інструмент підвищення ефективності управління соціально-економічними системами **213**
Орловська Ірина
Інституційний аудит закладу освіти **216**
Остапенко Олена
Застосування спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану **218**
Паршакова Анна, Ткаль Ярміла
Публічне управління розвитку органів місцевого самоврядування **220**
Перчук Оксана, Подкідишев Вячеслав
Нормативно-правове забезпечення обліку соціальної відповідальності **222**

Петришина Дар'я, Гулак Олександр, Дубініна Марина (науковий керівник)
Сучасні інформаційні системи для оптимізації бухгалтерського обліку **225**
Печериця Віта, Смірнова Ірина (науковий керівник)
Сутність та значення заробітної плати **227**
Потриваєва Наталя, Палєєв Артем
Бухгалтерський аутсорсинг в управлінні комплаєнс-діяльністю підприємств **229**
Продіус Оксана, Афанасенко Микита
Особливості корпоративної культури підприємства в умовах воєнного стану **233**
Пугаченко Ольга
Публічна інформація для забезпечення судово-експертної діяльності **235**
Пудла Владислав, Потриваєва Наталя
Особливості формування облікової політики щодо капітальних вкладень підприємства **239**
Рагуліна Анастасія, Дубініна Марина (науковий керівник)
Аудит корпоративної соціальної відповідальності **241**
Рагуліна Анастасія, Лугова Ольга (науковий керівник)
Вплив податкової політики на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні **244**
Рагуліна Анастасія, Слободян Тетяна, Чебан Юлія (науковий керівник)
Особливості контролю в публічних закупівлях Польщі **247**
Радчук Юлія
Експертне дослідження операцій із нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ **250**
Решетов Валерій, Братко Поліна
Використання даних фінансової звітності для оцінки ризиків та прогнозування фінансових показників діяльності підприємства **253**
Решетов Валерій, Малащенко Тетяна
Звітність фермерських господарств як інструмент оцінки економічної ефективності їх діяльності **255**
Родіонов Олександр
Оптимізація виробничих процесів підприємств машинобудівного комплексу України з використанням аналітичних рішень на основі даних з ERP-систем і модулів розширення до них **257**
Роєва Ольга
Ефективне адміністрування податків як інструмент забезпечення сталого розвитку бізнесу та економіки України **262**

Романюк Ірина, Складанюк Катерина
Інформаційно-аналітичні інструменти для оптимізації управління туристичними підприємствами **264**
Свирида Ольга, Пушкар Валентин
Економічна сутність та облікове відображення електронних грошей **267**
Семикіна Марина, Костишина Анна
Інноваційні трансформації праці та соціально-економічних систем як рушій оновлення компенсаційної політики **269**
Семчишин Андрій
Фіскальні інструменти державного регулювання підприємств добувної промисловості **272**
Сидоренко Олександр
Облік включення до складу основних засобів активів, які знаходяться в експлуатації та які попередньо були помилково зараховані до складу малоцінних і швидкозношуваних предметів **276**
Сидоренко Сергій
Модернізація податкової системи України як передумова повоєнного відновлення економіки **279**
Синя Тетяна, Струк Наталія
Дивіденди для нерезидентів: податкові наслідки та глобальні перспективи **281**
Смірнова Ірина, Бартось Олександр
Сутність та класифікація функцій управлінського обліку **284**
Смірнова Ірина, Олейніченко Денис
Функції управлінського обліку в державному секторі економіки **286**
Смірнова Ірина, Смірнова Надія
Роль аналітичної функції управлінського обліку при прийнятті рішень **289**
Смірнова Надія, Бочковський Олександр
Обліково-інформаційне забезпечення: сутність та організація **292**
Смірнова Надія, Спіктаренко Максим
Події після дати балансу та їх вплив на процедури формування фінансової звітності **294**
Стовпова Анна
Удосконалення обліку електронних грошей в умовах повоєнних викликів в Україні **297**
Столяр Людмила, Рилєєв Сергій
Особливості контрольованих операцій суб'єктів господарювання сфери промисловості **300**

Столярчук Наталія
Інтеграція інноваційних процесів у традиційні моделі управління **303**
Струк Назар
Облікові джерела інформації для аналізу конкурентних переваг підприємства на ринку **305**
Струк Наталія, Коцовська Юлія
Проблемні аспекти розкриття інформації про виплати працівникам у обліковій політиці підприємства **308**
Суркова Олександра, В'юник Ольга
Напрями покращення інформаційно-аналітичного забезпечення управління персоналом ІТ-компаній **311**
Сухович Христина, Вдовин Мар'яна
Заробітна плата як індикатор економічного добробуту: аналіз динаміки та статистичний огляд **313**
Сухом'яс Ксенія, Остапенко Олена
Формування сучасної системи підготовки кадрів на підприємствах **315**
Томашина Галина
Теоретико-методологічні та науково-практичні особливості оцінювання ефективності інноваційних процесів в аграрному секторі України **318**
Трушкіна Наталія
Сталі фінанси як інструмент регулювання розвитку енергетичної інфраструктури в умовах кліматичних змін: світова практика **321**
Усенко Анна, Ткаль Ярміла
Облік і аудит послуг з водопостачання та водовідведення **324**
Утенкова Каріна
Організаційні засади застосування інноваційних фінансових інструментів кредитування аграрного виробництва **326**
Фесенко Валерія
Практика спільних аудитів у країнах ЄС **329**
Фоменко Ярослав, Ткаль Ярміла
Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками: актуальні аспекти **331**
Фоміна Тетяна, Бучковський Костянтин
Сутність та механізм обчислення мінімального податкового зобов'язання суб'єктами аграрного бізнесу **333**

Фоміна Тетяна, Горпинченко Сергій
Документальне оформлення фактів та наслідків знищення чи пошкодження майна дорожніх підприємств через військові дії **336**
Фоміна Тетяна, Чумак Віталій
Суб'єкти незалежної професійної діяльності та фізичні особи-підприємці: спільні та відмінні характеристики **340**
Хмелюк Альона, Малік Олександр
Організація бізнесу та облік в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи **343**
Хмелюк Альона, Міщенко Діана
Проблеми управління оборотними активами в умовах невизначеності **345**
Хмелюк Альона, Ярко Сніжана
Оцінка ефективності використання основних засобів в умовах невизначеності **347**
Ходзицька Валентина
Ієрархічний аналіз екологічних витрат: мінімізація негативного впливу на довкілля в звітності зі сталого розвитку **349**
Ціцька Надія, Мирончук Зоряна
Міжнародний досвід організаційно-методичних аспектів обліку дебіторської заборгованості **352**
Ціцький Павло
Податкові заходи в режимі воєнного стану в Україні **355**
Чебан Юлія, Черничко Тетяна
Резервний капітал товариства з обмеженою відповідальністю: призначення та статутні вимоги **358**
Черновол Олена
Аналіз факторів впливу на величину податкових надходжень для побудови моделі їх статистичного аналізу **360**
Черновол Олена, Васільєва Світлана
Принципи формування податкової політики підприємства **362**
Черновол Олена, Шевченко Олексій
Податкові пільги в системі оптимізації платежів з ПДВ **364**
Шалімов Володимир
Рейтинг України в сфері бюджетних відносин **366**

Шалімов Володимир, Суржок Нікіта
Економічні нормативи, методи та моделі у практиці управління процесом використання технічних засобів праці в сфері сільськогосподарського виробництва **368**
Шалімова Наталія, Волошина Альона
Наказ про облікову політику в системі документообігу суб'єкта господарювання **371**
Шалімова Наталія, Дейнека Юлія
Організація обліку та розподіл функціональних обов'язків в системі управління суб'єктом господарювання **373**
Nataliia Shalimova, Anna Fomenko
Interconnection Between Compliance Management System and Internal Audit **376**
Marharyta Sharko, Angelina Gagulina
Innovative Transformations of Budgetary Socio-Economic Systems on the Example of Development of Sports Tourism in Ukraine **378**
Юрченко Оксана, Крисків Карина
Облікове відображення МНМА і МШП: проблеми визнання та класифікації **380**
Юрченко Оксана, Сивобородов Євген
Інформаційно-орієнтовані технології обліку і контролю необоротних матеріальних активів сільськогосподарських підприємств **382**
Яковенко Роман, Коновальчук Анастасія
Удосконалення системи управління якістю на АТ «ЕЛЬВОРТІ» **385**
Яковенко Роман, Стреленко Михайло
Донати на ЗСУ: теоретико-економічний аспект **388**
Яковенко Роман, Чайкін Володимир
Маніпулятор у системі управління персоналом **391**
Янчева Ліана, Акімова Наталія
Обліково-аналітична інформація в забезпеченні економічної безпеки підприємства **394**

УДК 657.1

Акименко Олена
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри економіки, обліку і оподаткування
Пустовойт Катерина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ

Обліково-аналітичне забезпечення у сфері публічних закупівель – це комплекс заходів, спрямованих на збір, обробку, аналіз та узагальнення інформації про всі етапи процесу закупівель, починаючи від планування та закінчуючи виконанням договорів. Воно є невід'ємною частиною ефективного управління бюджетними коштами та забезпечення прозорості та відповідальності у сфері державних закупівель. Але, без врахування принципів публічних закупівель ефективне обліково-аналітичне забезпечення неможливе.

Дослідження проблем обліково-аналітичного забезпечення публічних закупівель є актуальним завданням, оскільки незважаючи на значний внесок таких науковців як Д. Грицишен, І. Дрозд, Н. Заєць, Л. Ловінська, М. Письменна, І. Парасій-Вергуненко та інших, у цій сфері залишається ряд невирішених питань, особливо в контексті євроінтеграції та сталого розвитку [1-5]. Недостатня ефективність обліково-аналітичних систем, відсутність єдиних стандартів та низький рівень цифрової трансформації – це лише деякі з проблем, які потребують вирішення в сфері публічних закупівель.

З 2010 року українська система державних закупівель зазнавала постійних змін, спрямованих на підвищення її прозорості та ефективності. Ключовим етапом стало прийняття у 2014 році нової редакції Закону «Про здійснення державних закупівель», яка значно наблизила українське законодавство до європейських стандартів. Цей закон передбачав «створення конкурентного середовища у сфері державних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції» [6]. Прийняття нового Закону «Про публічні закупівлі» у 2015 році та подальше впровадження електронних торгів стали ключовими кроками у реформуванні системи закупівель [7]. Це дозволило суттєво підвищити прозорість та ефективність процедур.

Різноманітність термінів, що використовуються для позначення державних закупівель («закупівлі за державні кошти», «публічні закупівлі»), пояснюється еволюцією законодавства та відсутністю єдиного чіткого визначення, однак сутність процесу державних закупівель залишається незмінною – це придбання товарів, робіт і послуг за рахунок бюджетних коштів, що ґрунтується на певних принципах, які забезпечують прозорість,

ефективність та справедливість цього процесу. Принципи публічних закупівель слугують інструментом державного управління, який спрямований на забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та запобігання корупції (рис. 1).

Рисунок 1 – **Системність принципів публічних закупівель**
Джерело: адаптовано авторами [7-9]

Отже, принципи здійснення публічних закупівель доцільно представити в розрізі трьох груп: (1) організаційні принципи, якими регулюється процес організації закупівель; (2) етичні принципи, якими регулюються відносини як

між державою та учасниками, так і державою та замовниками, між замовниками та учасниками; (3) результативні принципи, за рахунок яких забезпечується задоволення потреб держави, державних замовників та інших учасників закупівель. На основі проведеного аналізу нормативного регламентування та практики застосування принципів закупівель, пропонуємо розширити класифікацію введенням принципу гнучкості та принципу цифрової трансформації.

Системність принципів публічних закупівель є запорукою їх ефективного функціонування. Завдяки взаємодії всіх принципів забезпечується прозорість, ефективність, ефективне використання державних коштів та справедливість процесу закупівель, що сприяє розвитку економіки та підвищенню добробуту громадян.

Література:

1. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Публічні закупівлі як об’єкт аналізу в умовах реформування системи управління державними фінансами. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2018. № 3 (41). URL: https://doi.org/10.26642/pbo-2018-3(41)-25-32 (дата звернення: 22.11.2024).
2. Дрозд І.К., Чечуліна О.О. Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту державного сектору. К.: Аграрна наука. 2009. 192 с.
3. Заєць Н.А. Аналіз та контроль процедур закупівель за державний кошт: автореф… наук. ступ. канд. екон. наук. 08.00.09. Житомир. 2019. 23 с.
4. Ловінська Л.Г. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі за економічним змістом у контексті запровадження нового плану рахунків. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_1_8 (дата звернення: 22.11.2024).
5. Письменна М.С. Державний аудит та аналіз публічних закупівель: теорія, методологія та практика : монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 452 с.
6. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 10.04.2014 р. № 1197-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1197-18. (дата звернення: 22.11.2024).
7. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/922-19. (дата звернення: 22.11.2024).
8. Кодекс поведінки щодо публічних закупівель : Лист М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 22.10.2018 р. URL: https://infobox.prozorro.org/news-mert/shchodo-etichnoji-povedinki-pid-chas-zdiysnennyapublichnih-zakupivel (дата звернення: 22.11.2024).
9. Здирко Н.Г. Принципи здійснення публічних закупівель в Україні. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_1/41.pdf (дата звернення: 22.11.2024).

УДК 656.633

Акімова Наталія
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Наумова Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ГАРМОНІЗАЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

З розвитком транснаціональних корпорацій, інтеграції і перетворенням аудиторських фірм на великі міжнародні групи з'явилася необхідність уніфікації аудиту в міжнародному масштабі. Тому велика увага на сучасних підприємствах, що динамічно розвиваються, відводиться аудиту як зовнішньому, так і внутрішньому. У зв'язку з цим встає проблема довіри до результатів аудиторської перевірки. Використання МСФЗ при складанні фінансової звітності з одного боку і МСА з іншого боку дозволяє підвищити значущість інформації і розширити сферу діяльності організації за рахунок залучення іноземних партнерів [1, с. 96].

Під зовнішнім аудитом слід розуміти незалежну перевірку і оцінку публікованої фінансової звітності економічного суб'єкта, для того щоб можна було визначити її достовірність, ступінь повноти прозорості. Для регламентації зовнішнього аудиту було прийнято Закон України «Про аудиторську діяльність».

Діяльність внутрішнього аудиту на рівні закону не регламентована. Проте, деякі документи певним чином зачіпають питання внутрішнього аудиту. Зокрема, МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» встановлює положення і надає рекомендації зовнішнім аудиторам при розгляді роботи внутрішнього аудиту, і разом з тим, жодним чином не регламентує процедури внутрішнього аудиту.

МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» передбачає, що термін «внутрішній аудит» означає оцінювальну діяльність служби, створеної суб'єктом господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, моніторинг системи внутрішнього контролю [2, с. 581].

Подібне до наданого в МСА визначення внутрішнього аудиту зазначено також у МСППВА: «внутрішній аудит сприяє досягненню організацією визначених цілей за допомогою систематичного, послідовного підходу до оцінки та підвищення ефективності процесів корпоративного управління, управління ризиками і контролю» [3]. В наведеному в МСППВА визначенні внутрішнього аудиту йдеться про оцінку ефективності управління навіть не

суб'єктом господарювання, а процесами корпоративного управління [3]. А це вважаємо суттєвою конкретизацією того, на яких саме суб'єктах господарювання може здійснюватися внутрішній аудит (оскільки поняття «суб'єкт господарювання» поширюється як на юридичних осіб, так і на фізичних осіб-підприємців).

Для системи зовнішнього аудиту чимале значення мають показники роботи системи внутрішнього аудиту підприємства. У зв'язку з цим, найбільш актуальним стає процес гармонізації показників внутрішнього та зовнішнього аудиту, ідентифікація взаємозв'язків між ними.

Зовнішній аудитор (аудиторська організація) до початку перевірки повинен сформувати думку про ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту (СВА). Це необхідно тому, що показник ефективності є важливим фактором визначення аудиторського ризику, а також може істотно знизити обсяг робіт, що проводяться зовнішнім аудитором в ході перевірки. У процесі аналізу ефективності системи внутрішнього аудиту, зовнішній аудитор повинен проаналізувати роль і цілі даної системи для підприємства, яке проходить аудит (дані цілі, в більшості випадків, визначаються керівництвом).

Міжнародні стандарти аудиту описують конкретні випадки спільної роботи аудиторів (зовнішніх і внутрішніх). Так МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудитора» відображає процес застосування зовнішнім аудитором показників, сформованих системою внутрішнього (управлінського) аудиту.

Для того, щоб максимально точно оцінити ступінь взаємозв'язку результатів внутрішнього аудиту і вимог, що пред'являються з боку (зовнішній аудит) необхідно:

- оцінити організаційний статус економічного суб'єкта;
- проаналізувати обсяг функцій, виконуваних системою внутрішнього аудиту;
- розглянути ступінь технічної компетентності співробітників;
- визначити рівень професійної ретельності і відповідальності працівників СВА.

Для гармонізації елементів внутрішнього і зовнішнього аудиту на підприємствах необхідно розглянути і вивчити плани діяльності СВА, а також при наявності можливості узгодити терміни, обсяги і процедури. Протягом перевірки зовнішні і внутрішні аудитори повинні інформувати одна одну про факти і події, які можуть зробити істотний вплив на їх роботу.

У ході аналізу відповідності елементів внутрішнього аудиту зовнішньому, аудитор повинен скласти програму оцінки внутрішнього аудиту, а в робочій документації відобразити висновки, отримані в результаті тестування, вивчення і оцінки роботи, служби аудиту економічного суб'єкта. Після цього (на стадії планування перевірки) вирішується питання про можливість використання результатів роботи внутрішніх аудиторів для цілей зовнішнього аудиту. Зміст, обсяг і терміни перевірок певної роботи внутрішнього аудиту залежать від оцінки зовнішніх аудиторів аудиторського ризику, суттєвості об'єкта перевірки та ін.

У процесі гармонізації внутрішнього і зовнішнього аудиту на підприємствах чималу роль відіграє уніфікація завдань даних видів аудиту. У зв'язку з тим, що завдання внутрішнього аудиту, як правило, визначаються керівництвом (або власниками особи, яка проходить аудит), вони в значній мірі відрізняються від завдань зовнішнього аудиту, який дає безпосередню оцінку представленої бухгалтерської звітності.

Результат гармонізації елементів зовнішнього і внутрішнього аудиту на підприємствах виражається низкою положень, перелік яких подано в таблиці 1.

Таблиця 1 – **Умови ефективної взаємодії систем внутрішнього і зовнішнього аудиту**

№	Основний зміст
1	Програма і обсяг роботи повинні відповідати цілям і задачам проведення зовнішнього аудиту
2	З планом роботи має бути ознайомлений зовнішній аудитор. Результати роботи оформлюються документально
3	Висновки внутрішніх аудиторів обґрунтовані отриманими в ході перевірки даними, зміст звітів відповідає обсягу виконаних робіт та сприяє зниженню аудиторських процедур, проведених зовнішнім аудитором
4	Зони підвищеного ризику, пов'язані з діяльністю підприємства, використовуються в процесі планування роботи як зовнішнім, так і внутрішнім аудитором
5	Власники підприємства зацікавлені в ефективній роботі СВА, з метою підвищення достовірності формування даних фінансових звітів і зниження ризику виявлення помилок зовнішніми аудиторами

Для підтвердження того, що інформація, яка формується системою внутрішнього аудиту, відповідає цілям зовнішньої аудиторської перевірки необхідно:

- оцінити достатність і доречність отриманих даною системою доказів;
- проаналізувати відповідність підготовлених звітів результатам роботи;
- оцінити ретельність розгляду незвичайних питань.

Обсяг та види спільних робіт внутрішніх і зовнішніх аудиторів визначаються заздалегідь в програмі, розробленій зовнішнім аудитором у процесі планування своєї роботи, і узгодженій з керівником служби внутрішнього аудиту.

Література:

1. Акімова Н., Азаден А. Концепція внутрішнього аудиту в період адаптації і гармонізації до МСФЗ та МСА. *Економічний простір.* 2018 № 137. С. 95-105.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016-2017 рр. URL: https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu (дата звернення: 24.11.2024)
3. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. Редакція 2017 року. URL: https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPFStandards-2017-Ukrainian.pdf (дата звернення: 24.11.2024)

УДК 336.2

Андрощук Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Берьозкіна Яна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ОПОДАТКУВАННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Традиційно вплив податкової політики на діяльність сільськогосподарських підприємств в цілому і фермерських господарств зокрема розглядається з точки зору їх фінансово-економічної діяльності. Такий аналіз є зрозумілим, враховуючи критичну важливість галузі сільського господарства для нашої країни, вплив різноманітних факторів на її функціонування, наявність різних господарюючих структур серед суб'єктів, які займаються сільським господарством. Беззаперечним є те, що оподаткування фермерських господарств є ключовим елементом державної економічної політики, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність, конкурентоспроможність та розвиток сільськогосподарських підприємств.

Особливості оподаткування значною мірою визначають можливості фермерів для інвестицій, оновлення матеріально-технічної бази, розширення виробництва та підвищення продуктивності праці. Для фермерських господарств є можливість вибору загальної і спрощеної системи оподаткування залежно від низки факторів: наймані працівники, площа земельних ділянок, обсяг сільськогосподарського виробництва, вид діяльності, значні витрат тощо [1]. Можливість використання спрощеної системи оподаткування у вигляді єдиного податку проявляється в декількох суттєвих позитивних впливах: забезпечення фінансової стабільності, інвестиційної привабливості та підвищення конкурентоспроможності. Зменшення податкового навантаження сприяє збереженню обігових коштів, що дозволяє фермерам ефективніше управляти своїми ресурсами, стимулює залучення інвестицій у розвиток сільського господарства, дозволяє підтримувати собівартість продукції на оптимальному рівні, що забезпечує їхню конкурентоздатність на ринку.

У частині розвитку системи оподаткування фермерських господарств виділяють такі напрямки, як: диференціація податкових ставок, стимулювання екологічного виробництва, дотації та субсидії. Запровадження диференціації податкових ставок, з одного боку, дозволяє врахувати розміри господарств, але в противагу виступають аргумент щодо необхідності врахування однакової рентабельності 1 га земельних угідь. Зменшення податків для господарств, що впроваджують екологічно чисті технології, дозволить популяризувати сталий розвиток у сільському господарстві, що є важливою умовою для забезпечення

діяльності відповідно до сталих практик ЄС. Дотації та субсидії активно використовувались і у вітчизняній економіці і використовуються в країнах ЄС, тому розвиток даного механізму є необхідним для нашої країни (ці питання піднімаються в дослідженнях [4]). Отже, необхідно вести мову про гнучкий, але прозорий та ефективний механізм оподаткування фермерських господарств, який «потребує подальшої оптимізації та адаптації до сучасних умов» [1].

Але варто погодитися з думкою науковців та економістів, які не звужують вплив оподаткування лише до фінансових результатів діяльності. Так, поряд з рівнем податкового навантаження на підприємство виділяють таку групу факторів, як: податковий імідж бізнесу та соціальна відповідальність бізнесу [2]. Якщо фермерські господарства бажають і готові розвивати власний бізнес ці фактори мають обов'язково враховуватися, оскільки для контрагентів, інвесторів, органів державного управління це буде важливими факторами щодо прийняття рішення про співпрацю, участі в державних програмах, виходу на міжнародні ринки. В сфері податкового іміджу важливим є інформація щодо податкової і ділової культури, податкової і кредитної історії, які в цілому формують репутацію фермерського господарства. Важливим є те, на якому рівні господарство використовує автоматизовані податкові сервіси, а також статус щодо митних процедур. На наш погляд, варто розмежувати податкову репутація і культуру від ділової, оскільки ділова репутація і культура включає дуже багато інших факторів, зокрема, прозорість і публічність діяльності фермерського господарства, яка, в свою чергу, передбачає виважений підхід до формування і подання звітності [3]. В сфері соціальної відповідальності значний вплив матиме інформація щодо досвіду податкових перевірок, дотримання податкової дисципліни, оскільки це безпосередньо впливає і фінансовий результат діяльності. Але чи не найважливішим фактором є легальність трудових відносин в діяльності фермерського господарства, яка є вирішальним фактором для формування соціального іміджу підприємства. В контексті впливу процесів оподаткування мова йде не лише про факт виплати заробітної плати, а і про участь фермерського господарства у формуванні доходів місцевих бюджетів шляхом сплати податку з доходів фізичних осіб.

Отже, необхідно вести про перехресний, синергетичний вплив процесів оподаткування на діяльність фермерських господарств, який має різне спрямування та різний вплив. Визнання таких взаємозв'язків допомагає як фермерському господарству для розвитку його діяльності, так і органам державного управління при формуванні податкової політики в сфері сільського господарства.

Література:

1. Міньковська А.В., Мирончук М.В., Щеглова Т.С., Особливості оподаткування фермерських господарств: прикладний аспект. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2024. Вип.16. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-09-01 (дата звернення: 11.11.2024)
2. Ревенко О.В. Вплив податкових факторів на результати діяльності підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка».* 2021. № 8. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.8.78 (дата звернення: 11.11.2024)

3. Шалімова Н.С., Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Вплив системи оподаткування фермерського господарства на формування звітності. *Наука і техніка сьогодні.* 2022. № 5 (5). С. 213-222.
4. Shalimova N., Magopets O., Shalimov V. Priorities of Regional Development in the Taxation of Agricultural Producers and Distribution of State Financial Support in the Context of Ensuring Innovative Development of the Region. *Innovation Economics And Management.* 2019. Vol. VI. № 1. С. 14-27. http://iem.ge/ojs/index.php/journal/issue/view/12/26 (date of access: 11.11.2024)

УДК 657

Андрощук Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Голіцин Володимир
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ПРИ ОЦІНЦІ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Принцип безперервності діяльності є одним із ключових у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» його зміст трактується так: «оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі» [1]. Концептуальною основою МСФЗ припущення про безперервність описується так: «Фінансова звітність зазвичай складається на основі припущення про безперервність діяльності суб'єкта господарювання, що звітує, та про те, що ця діяльність триватиме в передбачуваному майбутньому. Отже, приймається припущення про те, що суб'єкт господарювання не має ні наміру, ні потреби в початку процедури ліквідації або в припиненні діяльності» [2]. В умовах триваючої збройної агресії російської федерації проти України, що була розпочата у 2014 році, оцінка дотримання цього принципу стала важливою для багатьох підприємств.

Звіт про фінансові результати (звіт про прибутки та збитки) надає важливу інформацію для оцінки дотримання цього принципу. Основні інформаційні можливості звіту про фінансові результати в цілому полягають в тому, що його показники дозволяють в тій чи іншій мірі здійснити аналіз прибутковості підприємства, аналіз структури доходів і витрат, оцінка рівня рентабельності, аналіз динаміки фінансових показників, оцінка фінансових ризиків. Показники чистого прибутку або збитку демонструють фінансовий результат діяльності підприємства за звітний період. Стабільний прибуток є

свідченням фінансової життєздатності підприємства, що підтримує дотримання принципу безперервності, накопичення збитків може сигналізувати про ризик банкрутства або необхідність перегляду бізнес-моделі. Аналіз структури доходів дозволяє оцінити стабільність і диверсифікацію джерел надходжень. Оцінка витратної частини дає можливість визначити, наскільки ефективно підприємство управляє своїми ресурсами, адже постійно високі витрати при низьких доходах можуть ставити під загрозу безперервність діяльності. Показники рентабельності (чистого прибутку, виручки тощо) відображають доходність підприємства; низька або від'ємна рентабельність може свідчити про труднощі, які впливають на здатність продовжувати діяльність. Важливим є те, що порівняння фінансових результатів за кілька періодів дозволяє виявити тенденції у прибутковості та стабільності підприємства; негативна динаміка може вказувати на необхідність корекції бізнес-стратегії для забезпечення безперервності діяльності. Інформація про окремі види доходів чи витрат (курсові різниці, фінансові витрати) дозволяє оцінити рівень фінансового навантаження; високий рівень боргового навантаження ставить під загрозу можливість продовження діяльності. Найголовніше це те, що звіт про фінансові результати дає основу для прогнозування прибутків і витрат, що дозволяє оцінити перспективи продовження діяльності.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) для суб'єктів малого підприємництва має певні недоліки, які можуть обмежувати його користь для аналізу дотримання принципу безперервності діяльності. По-перше, необхідно враховувати, що згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [3] подаються два формати звіту: звіт про фінансові результати малого підприємства та звіт про фінансові результати мікропідприємства. По суті ці два звіти відрізняються тим, що в звіті малого підприємства окремо виділені інші операційні доходи та інші операційні витрати, інші показники однакові: чистий дохід від реалізації, інші доходи, інші витрати, собівартість реалізованої продукції. Отже, головний недолік звіту полягає в стислості та узагальненості інформації, неможливості провести детальний аналіз доходів і витрат, розрахувати різноманітні показники рентабельності. Оскільки в ньому відображаються показники за аналогічний період попереднього року, то провести порівняльний аналіз можливо. Але оцінюючи вплив факторів, можна оцінити виділити лише фінансовий результат від реалізації продукції та фінансовий результат від іншої діяльності (для малих підприємств – окремо для іншої і іншої операційної діяльності).

Звіт про фінансові результати для суб'єктів малого підприємництва є зручним інструментом для базової звітності, але обмеження у деталізації та адаптації роблять його менш ефективним для комплексного фінансового аналізу та прогнозування з метою оцінки дотримання принципу безперервності. Для вирішення цієї проблеми, малим та мікропідприємствам варто додатково вести більш деталізований внутрішній облік.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 01.12.2024).
2. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Hide/Концептуальна%20основа_ukr(3).pdf (дата звернення: 01.12.2024).
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» : Наказ М-ва фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text (дата звернення: 01.12.2024)

УДК 336.225.673

Бабакіна Вікторія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Довженко Богдан
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Фоміна Тетяна***
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Система електронного адміністрування податку на додану вартістьбула запроваджена в Україні з 01 січня 2015 року. При цьому до 01 липня 2015 року вона працювала у тестовому режимі, а з 01 липня 2015 року – на постійній основі.

Електронне адміністрування ПДВ (e-invoicing VAT) заміщує обтяжливі паперові процеси визначення податкових зобов'язань та кредиту в режимі реального часу, дозволяє автоматизувати податкові перевірки, блокувати підозрілі та схемні операції, зменшувати вплив корупційного чинника. Незважаючи на широке застосування та швидке поширення e-invoicing, емпіричні докази позитивного впливу «електронного ПДВ» на ефективність процесів оподаткування обмежені, особливо в економіках, що розвиваються [4].

Система електронного адміністрування ПДВ – це технічний засіб, призначений для обліку адміністрування ПДВ. Основна мета функціонування цієї системи – безперервний контроль за формуванням та відшкодуванням ПДВ.

Основні принципи електронного адміністрування ПДВ визначені статтею 200^1.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ). Система електронного адміністрування податку на додану вартість забезпечує автоматичний облік в розрізі платників податку:

- суми податку, що містяться у складених та отриманих податкових

накладних (розрахунках коригування) (далі – ПН/РК), зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних (далі – ЄРПН);

- суми податку, сплачені платниками при ввезенні товару на митну територію України;
- суми поповнення та залишку коштів на рахунках в системі електронного адміністрування ПДВ;
- суми податку, на яку платники мають право зареєструвати ПН/РК в ЄРПН;
- інші показники [1]

Порядок електронного адміністрування ПДВ встановлюється Кабінетом міністрів України [3].

Головною складовою системи електронного адміністрування ПДВ є електронний рахунок. Він відкривається для платника ПДВ у Казначействі. На нього перераховуються кошти з власного поточного рахунку, необхідні або для збільшення суми, на яку платник має право зареєструвати ПН/РК в ЄРПН, або на розмір недостатніх для сплати до бюджету узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ. Для кожного платника податку відкривається один електронний рахунок.

На виконання вимог статті 69 ПКУ Казначейство надсилає ДПС повідомлення про відкриття електронного рахунка в день його відкриття, а після надходження такого повідомлення ДПС інформує платника ПДВ про реквізити його електронного рахунка [3]. Отже, відкриття електронного рахунку відбувається без відвідування платником ПДВ Казначейства. При цьому, обслуговування електронних рахунків Казначейством здійснюється безоплатно. Інформація про рух коштів на електронних рахунках платникам ПДВ надається ДПС за відповідним запитом також безоплатно та без обмеження кількості запитів та у часі. Поповнення електронного рахунку платника ПДВ за рахунок інших джерел законодавством не передбачено.

У системі електронного адміністрування ПДВ функціонує створена ДПС база даних електронних податкових накладних – Єдиний реєстр податкових накладних. Увійти до нього можна через електронний кабінет платника податків, де у режимі реального часу видно інформацію про видані та отримані ПН/РК. Механізм роботи ЄРПН визначено у Порядку ведення єдиного реєстру податкових накладних [2].

За допомогою ЄРПН ДПС реалізує функції податкового контролю за:

- правильністю введення реквізитів у ПН/РК та використанням кваліфікованого електронного підпису уповноваженої на підписання особи та печатки (за наявності);
- відповідністю реквізитів обліковим даним постачальника та отримувача, що містяться в базах ДПС;
- порядком реєстрації суб'єктів господарювання платниками ПДВ;
- дотриманням платниками ПДВ «реєстраційного ліміту»;
- недопущенням помилок у ПН/РК;
- відповідністю даних між ПН та поданими за ними РК;

- наявністю підстав для зупинення реєстрації ПН/РК тощо.

Платники ПДВ податків можуть здійснювати реєстрацію ПН/РК у ЄРПН за допомого клієнтського програмного забезпечення – «M.E.Doc», «Бухгалтерія онлайн» від Приватбанку, «Арт-звіт плюс», «iFin», «Соната» тощо.

Певні зміни у системі електронного адміністрування ПДВ відбулось під введення правового режиму воєнного стану, що висвітлено у роботі авторів [5].

Отже, наразі процес адміністрування ПДВ в Україні– від реєстрації платником ПДВ до сплати та формування Реєстру заяв на відшкодування ПДВ, відбувається за допомогою засобів діджиталізації. У системі електронного адміністрування ПДВ міститься вся інформація про об'єкти оподаткування, податкові зобов'язання у розрізі суб'єктів господарювання за кодами видів економічної діяльності та товарними групами. Це забезпечує повноцінне управління ризиками при адмініструванні ПДВ, коли автоматично зупиняється реєстрація ризикових податкових накладних. Електронне адміністрування ПДВ сприяє стабільній сплаті ПДВ до бюджету та його відшкодуванню.

Література

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1590 (дата звернення: 17.10.2024)
2. Порядок ведення реєстру податкових накладних : Постанова КМУ від 29.12.2010 р. № 1246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2010-п#Text (дата звернення: 17.10.2024)
3. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість : Постанова КМУ від 16.10.2014 р. № 569. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-п#Text (дата звернення: 17.10.2024)
4. Синютка Н.Г., Курило О.Б., Побурко О.Я. Аналіз фіскальної ефективності системи електронного адміністрування ПДВ в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7989. (дата звернення: 17.10.2024)
5. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue № 20. Part 2. April 2022. Sergeieva&Co, Karlsruhe, Germany. С. 113-123. DOI: 10.30890/2567-5273.2022-20-02-053

УДК 336.22

Балашова Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Сучасні умови ведення бізнесу незалежно від форми власності зумовлюють необхідність ретельних розрахунків фінансових результатів угод,

що проводяться, і їх податкових наслідків в результаті впливу факторів, пов'язаних з процесом оподаткування. Податки, будучи найпотужнішим інструментом економічного регулювання, проникають в сферу стратегічних рішень, нерідко обумовлюючи кардинальні зміни у тактиці дії компанії.

Знання компанії про податкові витрати на стратегічну перспективу стають визначальними для побудови тенденцій її розвитку, а прагнення компаній до ефективного стійкого економічного зростання обумовлює необхідність управління цими витратами, стаючи при цьому пріоритетним завданням функціонування. Крім того, нараховані в результаті податкового контролю штрафи, пені, недоїмки за різними видами податкових зобов'язань можуть призвести до втрат матеріального характеру, що негативно позначиться на фінансовій стійкості бізнесу. Не варто нехтувати і впливом втрат репутаційного характеру, так як визнання компанії сумлінним платником податків позитивно позначається на думці податкових органів, постачальників та покупців компанії про її надійність. Тому корпоративний податковий менеджмент інтерпретується компаніями як особлива система з власним набором інструментів для прийняття управлінських рішень у сфері оподаткування на мікрорівні [1].

Єдиного підходу щодо оптимальних способів побудови системи корпоративного податкового менеджменту немає. Легітимне існування у правовому полі країни визначає необхідність кожного економічного суб'єкта сплачувати встановлені податки. Встановлення балансу цілей бізнес одиниці та прийнятногодляїїрівняподатковихвитрат,розробкаоптимальноїметодикиуправління ними свідчить про досягнення податкової безпеки компанії. Тому фахівці, відповідальні за оподаткування у функціональних підрозділах кожної компанії, застосовують різні технології, що враховують специфіку її діяльності та приділяють особливу увагу вдосконаленню контрольної складової цієї діяльності [2].

Для побудови системи корпоративного податкового менеджменту можна рекомендувати таку послідовність дій (рис. 1).

Використання у пропонованій послідовності етапів при побудові системи корпоративного податкового менеджменту дає можливість бізнесу отримати чітке розуміння про план заходів щодо усунення вузьких місць та недоліків у забезпеченні податкової безпеки компанії, а діагностичний напрямок оцінки процесу виникнення податкових зобов'язань дає можливість отримати не лише кількісну, а й якісну характеристику впливу системи внутрішнього податкового контролю на діяльність компанії.

Підготовчий етап до побудови системи корпоративного податкового менеджменту починається з виділення суб'єктів, які беруть участь у формуванні податкової системи та споживають її інформацію, виявлення інформаційних потреб осіб, приймаючих рішення в сфері оподаткування, формулювання цілі податкового менеджменту і постановки завдань для нього, які мають бути вирішені за допомогою використання податкової інформації. Розробка податкової політики ґрунтується на структурному підході, що дає можливість

кожній компанії максимально точно провести аналіз масиву обліково-податкової інформації, включаючи показники податкової бази окремо по кожному податку.

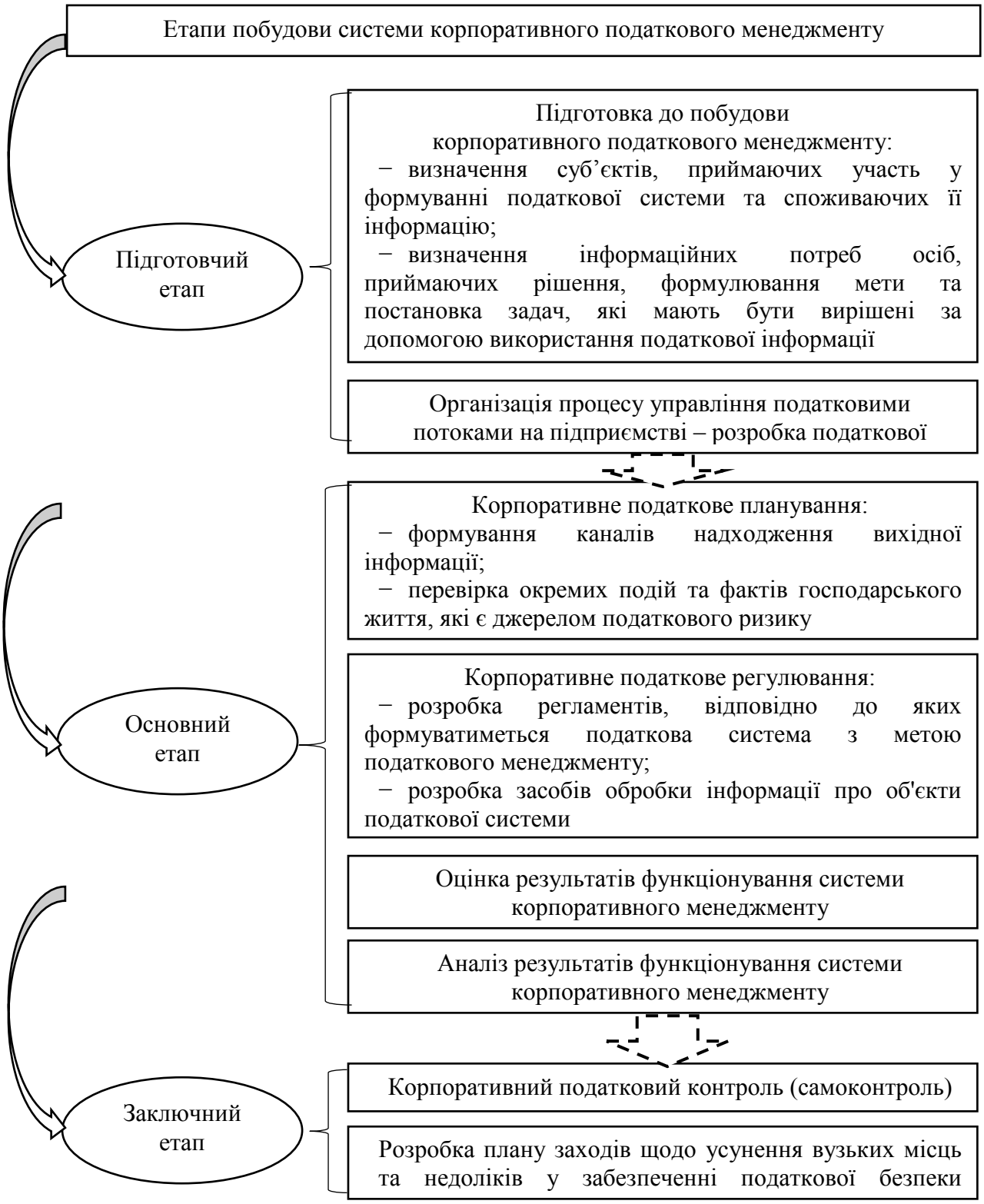

Рисунок 1 – **Етапи побудови системи корпоративного податкового менеджменту**

Джерело: складено автором

Корпоративне податкове планування становить основу податкового менеджменту та починається з ідентифікації ризиків поза рамками зареєстрованих фактів господарського життя економічного суб'єкта, що допомагає глибше розкрити властивості системи внутрішнього контролю. Корпоративне податкове регулювання включає розробку регламентів, відповідно з якими буде формуватися податкова система в цілях податкового менеджменту та засобів обробки інформації про об'єкти податкової системи, являючи собою формалізований механізм реалізації податкових планів, аналізу діючих податкових режимів, цільових установок та податкової концепції протягом певного часу. Реалізовані на основному етапі методичні напрямки податкового планування та регулювання являють собою оптимізацію податкових витрат компанії шляхом податкового бюджетування та інших форм та методів корпоративного податкового планування та регулювання.

Оцінка та аналіз результатів функціонування системи корпоративного податкового менеджменту дає можливість розглянути суму податкових зобов'язань економічного суб'єкта загалом та враховуючи тяжкість податкового навантаження. А результати такого аналізу дозволяють визначати вектор змін та напрямки прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Основними інструментами оцінки ефективності управління податковими ризиками будуть виступати якісний і логічний аналіз, моделювання впливу різних небажаних факторів та практичне застосування податкового комплаєнсу. Логічним завершенням цих процесів є розробка плану заходів щодо усунення вузьких місць та недоліків в забезпечення податкової безпеки компанії [3].

Виконана таким чином побудова системи корпоративного податкового менеджменту має на увазі комплексне вирішення проблем внутрішнього контролю на безперервній основі з метою досягнення поточних та стратегічних планів компанії через використання контрольних заходів.

Література:

1. Магопець О.А., Бондарєв М.М. Корпоративний податковий менеджмент: сутність, завдання та принципи функціонування. *Modern Engineering and Innovative Technologies*. 2023. № 28-01. С. 113-121.
2. Косова Т.Д., Ползікова Г.В., Захарченко Н.В. Механізми податкового менеджменту в умовах антикризової фінансової політики: монографія. Дніпро: ПДАБА, 2020. 224 с.
3. Гнедіна К.В., Нагорний П.В. Податковий комплаєнс в системі корпоративного податкового менеджмента: сутність та роль у забезпеченні економічної безпеки суб’єкта господарювання. *Via Economica*. 2023. № 3. С. 34-41.

УДК 657.6.012.16

Бандурко Дмитро
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Зоц Максим
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЗМІНИ В ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО СУДОВУ ЕКСПЕРТИЗУ» З МОМЕНТУ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія російської федерації проти України, окрім морально-психологічного удару на суспільство, суттєво вплинула на стан та умови ведення бізнесу. Із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року в Україні було введено особливий правовий режим – воєнний стан. Це суттєво позначилось на первинних осередках економіки – суб’єктах підприємницької діяльності, – як фізичних, так і юридичних особах.

Ряд підприємств, які провадили свою діяльність в регіонах, що наразі перебувають у зоні активних бойових, або припинили роботу, або знищені фізично, або працюють на неповну потужність та в надскладних умовах. Поряд з цим, суб’єкти господарювання, що знаходяться у відносно «спокійних» областях України також відчувають на собі негативні наслідки війни, а саме: порушено технологічні ланцюжки та логістичні зв’язки, експортоорієнтовані підприємства позбавлені (повністю або частково) можливості постачання продукції (товарів) за кордон, втрачено значну частину ринків збуту всередині країни, накопичено залишки нереалізованої готової продукції на складах (у тому числі тієї, що швидко псується), мобілізація працівників (часто висококваліфікованих і затребуваних професій, замінити яких доволі складно), внутрішня і зовнішня міграція населення, порушення платіжного балансу та платоспроможності підприємств, а, наприклад, будівельна галузь на певний період взагалі припинила роботу тощо [4, с. 113-114].

Судово-експертна діяльність – це особливий вид діяльності, пов'язаний з організацією та проведенням судових експертиз, експертних досліджень (надання висновків поза межами судочинства), спрямованих на забезпечення судово-слідчих органів, юридичних і фізичних осіб незалежними, кваліфікованими і об'єктивними висновками [2, с. 115].

Значна кількість законодавчих актів із введенням воєнного сану в Україні зазнала суттєвих змін. Це торкнулось також і Закону України «Про судову експертизу» [1], а також прав, обов’язків і відповідальності експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві [3].

Наразі чинною є редакція Закону України «Про судову експертизу» від 15.11.2024 р. З моменту введення воєнного стану в Україні відповідні зміни до профільного законодавчого акту вносились тричі: від 03.11.2022 р. № 2710-IX і № 2716-IX; від 09.11.2023 р. № 3460-IX; від 10.10.2024 р. № 4017-IX [1].

Зміни від 03.11.2022 р. № 2710-IX і від 09.11.2023 р. № 3460-IX стосувались порядку фінансування через прийняття Законів України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» та «Про Державний бюджет України на 2024 рік» відповідно.

Зміни від 03.11.2022 р. № 2716-IX повязані із веденням поняття «дисциплінарний проступок», коли майже повністю були переписані стаття 8 «Науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності» і 14 «Відповідальність судового експерта».

Наразі передбачається, що «Судовий експерт на підставах та в порядку, передбачених законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності. Судовий експерт може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. Дисциплінарним проступком є: 1) самостійне збирання матеріалів, що підлягають дослідженню, а також самостійний вибір вихідних даних для проведення судової експертизи; 2) проведення судової експертизи судовим експертом, який є працівником державної спеціалізованої установи, без письмового доручення його керівника у разі призначення (замовлення) проведення судової експертизи державній спеціалізованій установі; 3) передоручення проведення судової експертизи іншій особі з порушенням встановленого законодавством порядку; 4) порушення без поважних причин вимог законодавства щодо строків проведення судової експертизи; 5) вирішення питань, що виходять за межі кваліфікації судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, у тому числі питань права; 6) невиконання судовим експертом, який не є працівником державної спеціалізованої установи, вимог законодавства щодо організації робочого місця судового експерта; 7) ухилення судового експерта, який не є працівником державної спеціалізованої установи, від проведення перевірки його діяльності та/або перешкоджання ним проведенню такої перевірки; 8) порушення порядку зберігання та поводження з об’єктами дослідження, матеріалами справи (провадження), що призвело або може призвести до їх втрати або пошкодження; 9) застосування руйнівних методів дослідження з порушенням встановленого законодавством порядку; 10) неповідомлення у встановленому законодавством порядку держателю державного Реєстру атестованих судових експертів відомостей щодо настання обставин, які підлягають внесенню до такого реєстру за повідомленням судового експерта; 11) порушення вимог законодавства щодо оформлення висновку судового експерта; 12) невиконання або неналежне виконання судовим експертом без поважних причин покладених на нього обов’язків, що стало підставою для постановлення судом окремої ухвали, в якій порушено питання щодо дисциплінарної відповідальності судового експерта. За вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого цим Законом, до судового експерта може бути застосований один із таких видів дисциплінарних стягнень: попередження; тимчасове, строком до одного року, зупинення права на проведення судової експертизи за відповідною експертною спеціальністю;

припинення права на проведення судової експертизи за відповідною експертною спеціальністю» [1].

Найбільш суттєві зміни відбулись від 10.10.2024 р., коли було внесено новий пункт у статтю 2 «Законодавство України про судову експертизу» стосовно положення, що прийняття, набрання чинності, оскарження в адміністративному порядку, виконання, припинення дії адміністративних актів у сфері судово-експертної діяльності здійснюються відповідно до Закону України «Про адміністративну процедуру» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про судову експертизу».

Також змінами від 10.10.2024 р. у статті 11 «Особи, які не можуть бути судовими експертами» слова «у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта» замінено словами «у виді припинення права на проведення судової експертизи за відповідною експертною спеціальністю» і через це було введено в дію дві нові статті:

- 16^1 «Тимчасове зупинення та поновлення права на проведення судової експертизи»;
- 16^2 «Припинення права на проведення судової експертизи».

Стаття 14 «Відповідальність судового експерта» також доповнилась положенням, що «за вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого цим Законом, до судового експерта може бути застосований один із таких видів дисциплінарних стягнень: попередження; тимчасове, строком до одного року, зупинення права на проведення судової експертизи за відповідною експертною спеціальністю; припинення права на проведення судової експертизи за відповідною експертною спеціальністю» [1], а також у неї додано десять нових частин.

Статті 16 «Атестація», 17 «Експертно-кваліфікаційні комісії», 21 «Професійна підготовка судового експерта» теж були викладені в новій редакції від 10.10.2024 р.

Отже, можна стверджувати, що із введенням в Україні воєнного стану, Закону України «Про судову експертизу» зазнав суттєвих змін, що пов’язані з удосконаленням організаційних засад судово-експертної діяльності.

Література:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/conv#Text (дата звернення: 23.11.2024)
2. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2021. № 6 (39). С. 115-130
3. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Права та обов’язки експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2023. № 9 (42). С. 20-32.
4. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб’єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern Technology and Innovative Technologies.* 2022. Issue № 20. P. 2. P. 113-123.

УДК 658:007

Баранов Віталій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Кахурашвілі Імеда
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТІ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ

В умовах постійно змінюваного нормативного середовища та зростаючих вимог до дотримання законодавчих норм, організації стикаються з необхідністю ефективно керувати ризиками і забезпечувати відповідність регуляціям. Штучний інтелект (ШІ) стає потужним інструментом у комплаєнс-менеджменті, дозволяючи компаніям автоматизувати багато аспектів роботи з комплаєнс, знижувати вартість процесів і підвищувати точність виконання норм. У статті розглядаються основні напрямки використання ШІ в комплаєнс-менеджменті, а також наводяться конкретні кейси застосування інструментів ШІ в різних галузях.

Комплаєнс-менеджмент – це процес, який забезпечує дотримання компанією законодавчих, регуляторних та етичних вимог. Для забезпечення ефективного виконання цих завдань організації використовують різноманітні стратегії та інструменти. Однак зростання обсягів інформації, збільшення складності нормативних актів та динаміка змін вимагають нових підходів до управління комплаєнсом.

Штучний інтелект та пов'язані з ним технології, такі як машинне навчання (ML), обробка природної мови (NLP), автоматизація та аналіз великих даних, відкривають нові можливості для ефективного управління комплаєнс-процесами. У цій статті досліджуються сучасні застосування ШІ в комплаєнс-менеджменті та їх вплив на бізнес-практики.

Одним із найбільших викликів для компаній є забезпечення відповідності їх діяльності численним і часто змінюваним регуляторним вимогам. Тут ШІ може виступати як потужний інструмент для автоматизованого моніторингу.

Системи на основі ШІ, такі як RegTech платформи, використовують алгоритми машинного навчання для відслідковування змін у законодавстві, що дозволяє компаніям швидко адаптувати свої бізнес-процеси до нових вимог. Платформи, як Thomson Reuters Regulatory Intelligence, допомагають компаніям автоматично відслідковувати зміни в законодавчих актах та регуляціях у реальному часі. Використовуючи аналіз тексту за допомогою NLP, ці платформи можуть виділити ключові зміни, що впливають на бізнес-практики.

Алгоритми ШІ можуть проводити постійний аналіз внутрішніх процесів і

виявляти потенційні порушення, що можуть призвести до порушень комплаєнсу. KPMG розробила платформу для автоматичного моніторингу комплаєнс-процесів, яка використовує ШІ для відстеження фінансових операцій, транзакцій і поведінки співробітників. Це дозволяє оперативно виявляти можливі порушення стандартів і запобігати фінансовим злочинам [1].

Штучний інтелект також застосовується для виявлення аномальних патернів поведінки та фінансових операцій, що можуть свідчити про порушення норм. Інструменти ШІ використовують методи машинного навчання та аналізу великих даних для виявлення потенційних ризиків, таких як відмивання грошей, корупція, шахрайство та інші порушення. Інструменти на базі ШІ активно використовуються для виявлення та запобігання відмиванню грошей. Алгоритми машинного навчання аналізують транзакції та виявляють аномальні патерни, що можуть свідчити про фінансові злочини. Платформи, як Actimize від NICE, застосовують алгоритми ШІ для моніторингу фінансових операцій в реальному часі, виявляючи підозрілі трансакції, пов'язані з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму [2].

Аналіз даних про поведінку співробітників і клієнтів також дозволяє виявляти ознаки шахрайства або інших порушень. Darktrace, компанія з кібербезпеки, використовує технології машинного навчання для виявлення нетипових дій користувачів в організаційних системах, що може сигналізувати про шахрайство або витік даних [3].

За допомогою технологій ШІ можна значно автоматизувати процеси створення звітів, скорочуючи час на підготовку документів і підвищуючи точність даних. Платформа Smartsheet використовує автоматизацію для створення звітів про виконання комплаєнс-завдань, знижуючи людські помилки і забезпечуючи своєчасність надання необхідної документації [4].

Інструменти ШІ можуть бути використані для створення чат-ботів і віртуальних асистентів, які допомагають співробітникам швидко знаходити необхідну інформацію, проводити перевірки та автоматизувати комунікацію з іншими підрозділами компанії.

Використання чат-ботів для відповіді на поширені питання щодо комплаєнсу, стандартів поведінки та юридичних норм. Віртуальний асистент Watson від IBM використовувався для створення чат-ботів, які надають співробітникам компанії інформацію про найкращі практики в області комплаєнсу, допомагаючи швидко реагувати на порушення та забезпечувати відповідність вимогам [5].

Використання інструментів штучного інтелекту в комплаєнс-менеджменті відкриває нові можливості для автоматизації та оптимізації процесів дотримання нормативних вимог. Застосування ШІ дозволяє знизити операційні витрати, підвищити точність виконання завдань, а також забезпечити ефективне виявлення порушень і ризиків. Однак разом з перевагами існують і певні виклики, такі як необхідність правильного налаштування алгоритмів та забезпечення конфіденційності даних.

Майбутнє комплаєнс-менеджменту, ймовірно, буде тісно пов'язане з

розвитком штучного інтелекту, що дозволить організаціям ефективно адаптуватися до змінюваних нормативних вимог і знижувати ризики порушень.

Література:

1. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. *PEKA.MEDIA*. URL: https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039#klyucovi-gravci-rinku-si-kompaniyi (дата звернення: 21.10.2024)
2. Kolbjørnsrud V., Amico R., Thomas R. (2016). How Artificial Intelligence Will Redefine Management. *Now, 02*. URL: https://sahayacademyusa.com/assets/images/aiConsultant/ai-for-industry-excutives.pdf (date of access: 20.10.2024)
3. Райш С., Краковський С. Штучний інтелект і управління: парадокс автоматизації та розширення. *The Academy of Management Review.* 2021. № 46 (1). С. 192-210.
4. Черненко Н. Штучний інтелект в управлінні персоналом. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка.* 2022. № 12. С. 76-83
5. Матвійчук А. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка : Монографія. КНЕУ ім. В. Гетьмана. 2010. 361 с.
6. Цифрова економіка : підручник / Т.І. Олешко, Н.В. Касьянова, С.Ф. Смерічевський та ін. К.: НАУ, 2022. 200 с.
7. Логвіненко Б.І. Генезис поняття штучного інтелекту в управлінні поведінкою економічних агентів у цифровому просторі. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та інновації* : монографія / за ред. к.е.н., доц. Сагер Л.Ю., к.е.н., доц. Сигиди Л.О. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 133-140.

УДК 346.52

Баранов Віталій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Мохамед Анасс Мохамед Абделбрахім
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ

Комплаєнс-менеджмент, як інструмент забезпечення дотримання законодавчих, етичних та внутрішніх стандартів в організаціях, набув значної популярності в останні кілька десятиліть. Глобалізація, зростаючі вимоги до прозорості бізнесу та розвиток цифрових технологій створили нові виклики для корпоративних комплаєнс-політик. Потреба в управлінні відповідністю до норм і стандартів стала нагальною для організацій, що працюють в міжнародному контексті. У цьому контексті еволюція комплаєнс-менеджменту від традиційних підходів до більш комплексних і технологічних моделей є важливою темою для дослідження [1].

Глобалізація бізнесу призвела до зростання міжнародних зв'язків,

розширення транскордонних операцій і зростання складності бізнес-процесів. Компанії, що працюють на міжнародних ринках, повинні враховувати численні різноманітні юридичні, регуляторні та етичні вимоги, що існують у кожній країні, де вони ведуть діяльність. Поява міжнародних стандартів та нормативних актів, таких як Закон США про корупцію за кордоном (FCPA), Регламент ЄС про захист персональних даних (GDPR), а також вимоги щодо боротьби з відмиванням грошей, змусили бізнеси впроваджувати ефективні системи комплаєнс-менеджменту, щоб забезпечити відповідність цим вимогам [2].

Крім того, глобалізація бізнесу супроводжується взаємодією з різними культурами, що ставить перед компаніями нові виклики у сфері етики та корпоративної соціальної відповідальності. Різниця в правових системах, культурних нормах і практиках ведення бізнесу в різних країнах потребує від компаній адаптації своїх комплаєнс-стратегій до локальних умов.

Один із головних викликів глобалізації для комплаєнс-менеджменту – це значне збільшення кількості нормативних актів і регуляцій, що стосуються ведення бізнесу в різних країнах. З кожним роком зростає складність і кількість правових вимог, з якими компанії повинні відповідати. Відповідність різним законам, регламентам і стандартам вимагає значних зусиль з боку компаній, що потребує розробки ефективних внутрішніх систем для моніторингу і управління цими вимогами.

Глобалізація призвела до того, що кожна негативна ситуація, пов'язана з порушенням норм комплаєнсу, має потенціал для спричинення значних репутаційних збитків на міжнародному рівні. Кризи в одній країні можуть впливати на репутацію компанії в інших регіонах, що робить важливим розвиток механізмів швидкого реагування та управління кризовими ситуаціями в рамках глобальних комплаєнс-стратегій.

Робота на міжнародних ринках вимагає врахування культурних відмінностей, що може ускладнити застосування єдиних стандартів етики і комплаєнс-політик. Те, що є прийнятним у одній країні, може бути неприязним або незаконним у іншій. Це ставить перед компаніями завдання балансувати між дотриманням універсальних стандартів і необхідністю врахування місцевих культурних та правових особливостей [3].

Цифрові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн та автоматизація, відкривають нові можливості для вдосконалення комплаєнс-процесів. Проте впровадження цих технологій також ставить нові виклики, зокрема з точки зору захисту даних, кібербезпеки та забезпечення прозорості алгоритмів.

Однією з ключових стратегій, що допомагають подолати виклики глобалізації, є розробка гнучкої комплаєнс-стратегії, здатної адаптуватися до різних правових і культурних контекстів. Компанії повинні враховувати різноманітність законодавчих вимог у різних країнах та застосовувати інструменти, що дозволяють швидко реагувати на зміни в нормативному середовищі.

Завдяки новітнім технологіям, компанії можуть автоматизувати процеси

моніторингу і забезпечення відповідності вимогам. Використання програмного забезпечення для автоматичного відстеження змін в законодавстві, аналізу фінансових транзакцій на предмет відмивання грошей або застосування штучного інтелекту для прогнозування потенційних ризиків допомагає значно знизити навантаження на комплаєнс-підрозділ [4].

Успішне впровадження комплаєнс-стратегії вимагає від компаній формування корпоративної культури, яка б підтримувала етичні принципи та відповідальність на всіх рівнях організації. Залучення топ-менеджменту до питання етики і комплаєнс-стратегій та проведення регулярних тренінгів для співробітників допомагає створити ефективне середовище для дотримання норм і стандартів.

Для ефективного управління комплаєнс-менеджментом важливо мати надійних партнерів у різних країнах. Співпраця з місцевими юридичними фірмами, регуляторами та аудиторами дозволяє швидше адаптуватися до змін у законодавстві та розв’язувати складні питання, пов'язані з дотриманням норм у різних юрисдикціях.

Глобалізація спричинила значні зміни у сфері комплаєнс-менеджменту, вимагаючи від компаній розвитку нових стратегій і підходів для забезпечення відповідності численним регуляціям. Відповідність стандартам у глобальному контексті потребує не лише ефективних внутрішніх політик і механізмів, а й гнучкості, здатності адаптуватися до змінюваного правового середовища. Використання цифрових інструментів, формування етичної корпоративної культури та міжнародна співпраця є ключовими компонентами для успішного управління комплаєнсом в умовах глобалізації.

Література:

1. Гончарова К.Г. Система комплаєнс як елемент економічної безпеки банку. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки.* 2015. Вип. 33. С. 27-36.
2. Сарахман О.М., Козьол В. Функціонування комплаєнс-контролю у вітчизняній банківській справі. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит.* 2015. Вип. 2 (112). С. 87-90.
3. Кобєлєва Т.О. Організаційно-економічний механізм забезпечення комплаєнс-безпеки промислового підприємства : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Харків, 2020. 39 с.
4. Тютченко С.М. Модель організації на підприємстві системи комплаєнс-контролю як інструменту підвищення його безпеки. *БізнесІнформ.* 2021. № 3. С. 201-206.

УДК 330.3

Биковець Вячеслав
генеральний директор
Спілка підприємців малих, середніх
і приватизованих підприємств України
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мале і середнє підприємництво є основою економіки будь-якої держави. Його роль в українській економіці визначається часткою підприємств від загальної кількості зареєстрованих, від кількості зайнятого населення та суми генерованої доданої вартості в Україні.

За останніми офіційними даними Державної служби статистики України, серед усіх зареєстрованих підприємств частка підприємств малого і середнього бізнесу становила 99,9%, тоді як на великі підприємства припадало лише 0,1%. Це цілком відповідає структурі підприємств країн Європейського Союзу, що дає змогу порівнювати їх з Україною.

До початку війни, 72,6% зайнятого населення України працювало саме в малому і середньому бізнесі, тоді як на великих підприємствах – лише 27,4% зайнятого населення. 60,1% доданої вартості в Україні створювалося суб'єктами малого та середнього бізнесу.

Із початком пандемії, а, особливо, початком повномасштабної війни, ситуація для малого і середнього бізнесу, як і для економіки України в цілому, кардинально змінилася. Тим не менш, проблеми, з якими стикався МСБ до війни, нікуди не поділися – це:

- негативні чинники, зумовлені війною в Україні;
- відсутність системних та дієвих реформ;
- низький рівень використання цифрових технологій;
- проблеми в конкретних сферах:
  - податкова система;
  - система державного нагляду (контролю);
  - дозвільна система;
  - система ліцензування;
  - система технічного регулювання;
  - ситуація в банківському і фінансовому секторі;
  - корупція.

Але час невпинно йде вперед і досягнення у сфері науки і техніки радикально перетворюють наш світ. Успішне впровадження цифрових технологій значною мірою залежить від цифровізації саме малих та середніх підприємств (МСП). Цифровізація дозволяє МСП конкурувати більш ефективно, пропонуючи їм інструменти для розширення ринку, оптимізації витрат та підвищення якості обслуговування. Споживачі все більше віддають

перевагу онлайн покупкам та цифровим послугам. МСП, які інтегрують цифрові технології, краще розуміють потреби клієнтів та можуть швидше адаптуватися до змін у споживчих трендах.

Цифровізація допомагає оптимізувати бізнес процеси, зменшити витрати на рутинні операції та підвищити продуктивність. Використання інноваційних технологій, таких як хмарні обчислення, аналітика великих даних, Інтернет речей, надає МСП можливості для введення нових продуктів та послуг.

Цифровізація також приносить нові виклики у сфері безпеки та конфіденційності, що вимагає від МСП уваги до захисту даних та кібербезпеки. Усе це обумовлює актуальність проблеми детального аналізу сильних та слабких сторін цифровізації усіх аспектів діяльності малих та середніх підприємств.

Якщо говорити про ключові виклики цифровізації МСП, то вони наступні:

- високі витрати на цифрову трансформацію;
- необхідність розвитку IT-компетенцій;
- проблеми кібербезпеки та захисту даних;
- складність інтеграції нових технологій;
- зміна бізнес-моделі та адаптація;
- залучення та утримання клієнтів.

Шляхами вирішення викликів цифровізації для малих та середніх підприємств можуть бути:

- оптимізація витрат, використання відкритих та хмарних технологій, пошук фінансування та грантів;
- навчання та розвиток персоналу, залучення IT-консультантів, співпраця з освітніми установами;
- впровадження політик кібербезпеки, використання шифрування, регулярні перевірки безпеки;
- планування стратегії цифрової трансформації, вибір гнучких та масштабованих рішень;
- аналіз ринку, переосмислення бізнес-моделі, фокус на інновації;
- використання цифрового маркетингу, аналітика даних, поліпшення клієнтського досвіду.

Суттєву роль в питаннях вирішення вище перелічених викликів, можуть відіграти громадські об’єднання підприємців. Громадські об’єднання підприємців це:

- ключовий і дуже дієвий елемент інфраструктури підтримки підприємництва;
- невід’ємна частина громадянського суспільства, показник його спроможності до самоорганізації, захисту своїх прав і представлення своїх інтересів.

УДК 657.1

Біла Юлія
кандидатка економічних наук, доцентка
докторантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

БІОЕНЕРГЕТИЧНІ АКТИВИ В ІНТЕГРОВАНІЙ ЗВІТНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР ВИКОНАННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У 2013 році був підписаний Глобальний договір ООН, метою якого є сприяння вирішенню соціальних та екологічних питань у світовому масштабі [1]. Згідно з даним договором, компанії, що готові підтримати ініціативу, формують Звіт про прогрес, який базується на описі результатів діяльності щодо дотримання 10 принципів у сфері екології, прав людини, умов праці та протидії корупції. Структура звіту не регламентована, але обов'язковим є наявність таких елементів:

- заява від вищого керівництва компанії про підтримку Глобального договору ООН;
- опис конкретних заходів щодо реалізації головних принципів договору за період, що минув від моменту прийняття ініціативи або з моменту подання попереднього Звіту про прогрес;
- результати оцінені відповідно до Цілей сталого розвитку (показники GRI) [11].

Стандарти GRI[2] надають найбільш регламентовані та детальні рекомендації щодо формування інтегрованої звітності. Існує два основних підходи до використання цих стандартів. Перший підхід передбачає застосування 3 універсальних стандартів (серія 100) та специфічних для конкретної теми (серія 200, 300, 400). Звіт підготовлений даним способом вважається таким, що відповідає вимогам GRI. Другий підхід реалізовується через використання вибраних стандартів або їх окремих складових для розкриття потрібної інформації. Такий варіант є лише посиланням на GRI. Тому для кожного зі способів використання стандартів існує відповідна заява, яку підприємство повинно додати до відповідного звіту з використанням стандартів GRI.

Складання інтегрованої звітності з використанням стандартів GRIє найбільш трудомістким процесом, оскільки вказаний чималий перелік конкретних показників та напрямків, які необхідно розкрити. Проте, такі звіти легко аналізувати та порівнювати. Крім того, вважаємо, що однією з проблем довільної форми інтегрованої звітності є заміщення ефекту прозорості та правдивості інформації на ефект формування позитивного іміджу компанії. Тобто підприємство висвітлює ті сторони своєї діяльності, у яких є позитивна динаміка, негативні – не зазначає. Стандарти GRI частково вирішують цю

проблему, оскільки перелік показників у звіті є регламентованим, що змушує компанію більш повно висвітлити всі аспекти своєї діяльності.

Міжнародний стандарт з інтегрованої звітності містить найменше регламентованих вимог, швидше рекомендації та принципи, яким повинна відповідати інформація в звітах. У стандарті пропонується розкрити наступну інформацію про підприємство: організаційний огляд та зовнішнє середовище, управління, бізнес-модель, ризики та можливості, стратегія та розподіл ресурсів, продуктивність, бачення перспективи, основи підготовки та презентації інтегрованого звіту. З огляду на таку структуру інформації, підприємство має зробити глибокий аналіз своєї діяльності у короткостроковій та довгостроковій перспективі. Тому складання даного звіту дозволить керівництву компанії детально вивчити перспективи своєї діяльності та отримати інформацію для ефективного управління бізнесом та збільшити вартість внутрішнього гудвілу підприємства [4; 5].

Стандарт АА 1000 включає найбільш повні рекомендації щодо процесу взаємодії із стейкхолдерами, тобто орієнтується на інтереси кожної окремої групи користувачів та задоволення їх запитів. Формування звіту за цим стандартом дозволить підприємству сформувати міцні зв’язки із зацікавленими сторонами та скласти звітність відповідно до їх запитів.

У 2018 році Міністерство фінансів України видало Наказ «Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління», відповідно до якого великі і середні підприємства повинні формувати інтегрований звіт за визначеною структурою [6; 7]. Таке нововведення було зумовлено імплементацією європейських законодавчих норм з бухгалтерського обліку, зокрема Директиви 34/ЄС. Звіт про управління є адаптованою формою інтегрованої звітності в Україні, оскільки згідно з вимогами має містити фінансову та нефінансову інформацію. Форма звіту може бути довільною, проте наявні рекомендовані напрямки розкриття інформації. Таке нововведення у звітності середніх та великих підприємств є позитивним зрушенням в імплементації законодавчих норм ЄС та сприяє більш детальному розкритті інформації про діяльність підприємства.

Біоенергетичні активи, як новий об’єкт обліку в аграрних підприємствах, має відображатися в інтегрованій звітності як елемент природного капіталу [8; 9]. Виробництво та використання даного виду активу враховує 5 принципів сталого розвитку:

- чиста та доступна енергія – інвестиції у відновлювальні джерела енергії стимулюють розвиток екологічно чистої енергетики, що має позитивний вплив на клімат;
- промисловість, інновації та інфраструктура – інвестиції у енергоефективні галузі промисловості, такі як біоенергетика, є важливими інструментами досягнення цілей сталого розвитку;
- відповідальне споживання та виробництво – утилізація органічних відходів шляхом переробки їх на біопаливо є одним з важливих інструментів продовольчої безпеки та ресурсоефективної економіки;

- пом'якшення наслідків зміни клімату – обсяг CO2, який виділяється у результаті використання біоенергетичних активів може бути повністю поглинений у процесі фотосинтезу;
- захист та відновлення екосистем суші – біоенергетичні активи є відновлювальним джерелом енергії. Вирощування енергетичних культур дозволяє зберегти такі наземні екосистеми як ліси, уникаючи їх знищення для виробництва твердого біопалива.

Наявність декількох варіантів нормативно регулювання процесу формування інтегрованої звітності ставить підприємство перед вибором. Однак, окремі стандарти повторюють рекомендовані напрямки розкриття інформації. Зокрема, ООН визнає звіти, складені за стандартами GRI,з включенням заяви про підтримку Глобального договору ООН від керівництва як Звіт про прогрес. Тому, розробивши детальну методику складання інтегрованої звітності, можна охопити декілька з розглянутих підходів до формування інтегрованої звітності, а також національні рекомендації щодо складання Звіту про управління. За умови консолідації міжнародних і вітчизняних вимог звітність може бути представлена двома мовами: англійською та українською.

Література:

1. UN Global Compact (2013). Available at: The Ten Principles | UN Global Compact GRI Standards (2023). Available at: https://www.globalreporting.org/standards/.
2. GRI Standards (2023). Available at: https://www.globalreporting.org/standards/.
3. Судин Ю. Гудвіл у системі бухгалтерського обліку: компоненти і класифікація. *Облік і аудит. Вісник ТНЕУ.* 2016. № 2. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3952/1/Судин Ю..pdf (дата звернення: 20.11.2024)
4. Судин Ю.А. Облік і аналіз гудвілу підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.09. ТНЕУ, 2017. 20 с.
5. Задорожний З.-М.В., Крупка Я.Д., Омецінська І.Я. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні : монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 320 с.
6. Задорожний З.-М.В., Крупка Я.Д., Омецінська І.Я. Стан і перспективи розвитку вітчизняної системи обліку. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 294 с.
7. Bila Yu. Bioenergy Assets as an Innovative Accounting Object: Definition and Recognition Criteria. *Oblik i finansi.* 2023. № 4 (102). P. 5-10. DOI: https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-5-10
8. Bila Y. Bioenergy assets in the global climate scenario: multilevel model of functions. *Herald of Economics.* 2023. № 3. P. 131-143. DOI: https://doi. org/10.35774/visnyk2023.03.131

UDC 657.1

Andrii Bilyi
PhD student of the Department of Accounting and Taxation
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

CLASSIFICATION OF COSTS IN MANAGERIAL ACCOUNTING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the modern business environment, successful decision-making is a crucial factor in achieving goals and enhancing company productivity. The foundation of such decisions must be reliable and carefully selected information derived from general data that supports enterprise operations. Managerial accounting serves as a tool for creating the analytical framework necessary for effective organizational management. Researching the challenges of managerial accounting in the agricultural sector can provide solutions to overcome these issues and strengthen the competitive advantages of agricultural enterprises.

The primary classification criterion for costs in agricultural enterprises is their division into direct and indirect costs. Direct costs can be directly attributed to the cost of agricultural products, such as seeds, fertilizers, wages of production workers, and depreciation calculated using the production method [1]. Indirect costs include expenses that cannot be directly linked to specific products, such as management costs, distribution expenses, or the salary of an agronomist working on multiple crops [2].

Direct costs in agricultural enterprises should be distributed by cost items to determine the cost price of agricultural products. Modeling the production process, for example, growing corn, allows for the inclusion of all stages of the technological process involved in creating finished goods. Corn can be recorded as a bioenergy asset in accounting if it is used for energy purposes [3; 4]. The main stages of growing corn include soil preparation, fertilizer application, seed planting, plantation monitoring, pest protection, harvesting, and transporting the harvest to storage facilities.

Each stage involves specific expenses, and identifying these costs provides high-quality information for managerial decision-making. Soil preparation involves plowing and cultivating, which require wages of primary workers and unified social contributions (USC), costs of fuel and lubricants, expenses for maintenance and repair of agricultural machinery, and depreciation of machinery (production method). Fertilizer application includes repeated costs for workers' wages and machinery maintenance, along with material expenses for fertilizers. Seed planting involves additional costs for seeds, and pest protection requires expenses for plant protection products. Harvesting and monitoring also include wages for primary workers and machinery expenses. Key cost items for corn production in agricultural enterprises include costs of seeds and fertilizers, plant protection products, wages of primary workers, unified social contributions (USC), fuel and lubricants, machinery

maintenance and repair costs, and depreciation of machinery (production method).

Effective management of production costs contributes to the growth of internal goodwill, an essential intangible asset of an enterprise [5; 6]. When calculating the costs of corn production, specific factors influencing the production process must be analyzed. Uncontrollable factors include material prices, dependence on climatic conditions, and government labor regulations.

Controllable factors include efficient organization of operational activities, workers' professional qualifications, the use of modern agricultural machinery, and technology for growing agricultural products. Managing controllable factors effectively ensures a balance between minimizing production costs and maintaining product quality, which is crucial for improving the efficiency and competitiveness of agricultural production.

References:

1. Z.-M. V. Zadorozhnyi, Ya. D. Krupka, I. Ya. Ometsinska et al. (2015).*Concept of development of accounting, analysis and audit in Ukraine*. Ternopil: TNEU [inUkrainian]. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5793/1/Kontseptsia_rorvytku_buhgalterskogo_obliku-2015.pdf
2. Z.-M. V. Zadorozhnyi, Ya. D. Krupka, I. Ya. Ometsinska et al. (2013*). The state and prospects for the development of the domestic accounting system.* Ternopil: TNEU [in Ukrainian]. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5794/1/Stan_i_perspektyvy_rozvytku_vitchyznkjanoji_ekonomiky-2013.pdf
3. Bila, Y. (2023). Bioenergy assets in the global climate scenario: multilevel model of functions. *Herald of Economics*, 3, 131–143. https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.131
4. Bila, Y. (2023). Bioenergy Assets as an Innovative Accounting Object: Definition and Recognition Criteria. *Oblik i finansi,* 4 (102), 5-10. https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-5-10
5. Sudyn, Y. (2016). Goodwill in the accounting system: components and classification. *Visnyk TNEU,* 2, 168-176. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/3952/1/СудинЮ..pdf
6. Sudyn, Y. (2015). Strategic analysis of goodwill in the accounting and analytical system of the enterprise. *Svit finansiv*, 2, 156-163. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/3759

УДК 338:658

Бондар Юлія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту та підприємництва
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
Мірошниченко Інга
кандидат економічних наук
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ В КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному бізнес-середовищі підприємства стикаються зі зростаючими вимогами до дотримання законодавства, регуляторних норм і етичних стандартів. Комплаєнс-менеджмент, як система забезпечення відповідності діяльності підприємства внутрішнім і зовнішнім правилам, стає важливим фактором не лише для зниження ризиків, але й для забезпечення стійкого розвитку бізнесу.

Зростання вимог стимулює підприємства впроваджувати комплаєнс-програми, інвестувати в автоматизацію процесів і навчання персоналу. Це не лише допомагає уникнути штрафів та репутаційних втрат, але й створює конкурентну перевагу, зміцнюючи довіру клієнтів та партнерів [1].

Однак ефективність комплаєнс-менеджменту вимагає постійної адаптації до нових викликів, таких як: посилення глобальної конкуренції, ускладнення нормативного середовища та зростання суспільного запиту на прозорість і відповідальність. У цьому контексті інноваційні стратегії розвитку відіграють ключову роль.

Інноваційні підходи дозволяють автоматизувати процеси, підвищити ефективність моніторингу та управління ризиками, інтегрувати комплаєнс у загальну стратегію розвитку підприємства [2]. Використання сучасних технологій, таких як аналітика великих даних, штучний інтелект і цифрові платформи, дає змогу не лише забезпечити відповідність нормативним вимогам, а й створити конкурентні переваги [3].

Вивчення ролі інноваційних стратегій у комплаєнс-менеджменті підприємств є актуальним завданням, що допомагає розкрити нові можливості для ефективного управління та сталого розвитку в умовах динамічних змін ринку.

В умовах глобалізації, зростаючої конкуренції та підвищених регуляторних вимог, сучасні підприємства змушені адаптуватися до динамічного бізнес-середовища. Комплаєнс-менеджмент, як система забезпечення відповідності діяльності підприємства зовнішнім і внутрішнім

нормативам, виступає одним із ключових інструментів стабільного функціонування бізнесу.

Традиційний підхід до комплаєнс-менеджменту часто характеризується реактивністю, а саме: підприємства відповідають на порушення лише після їх виникнення. Однак сучасні реалії потребують переходу до проактивних стратегій, які передбачають попередження ризиків, інтеграцію технологій і забезпечення стійкості бізнес-процесів (рис. 1). Саме тут інновації стають важливим інструментом.

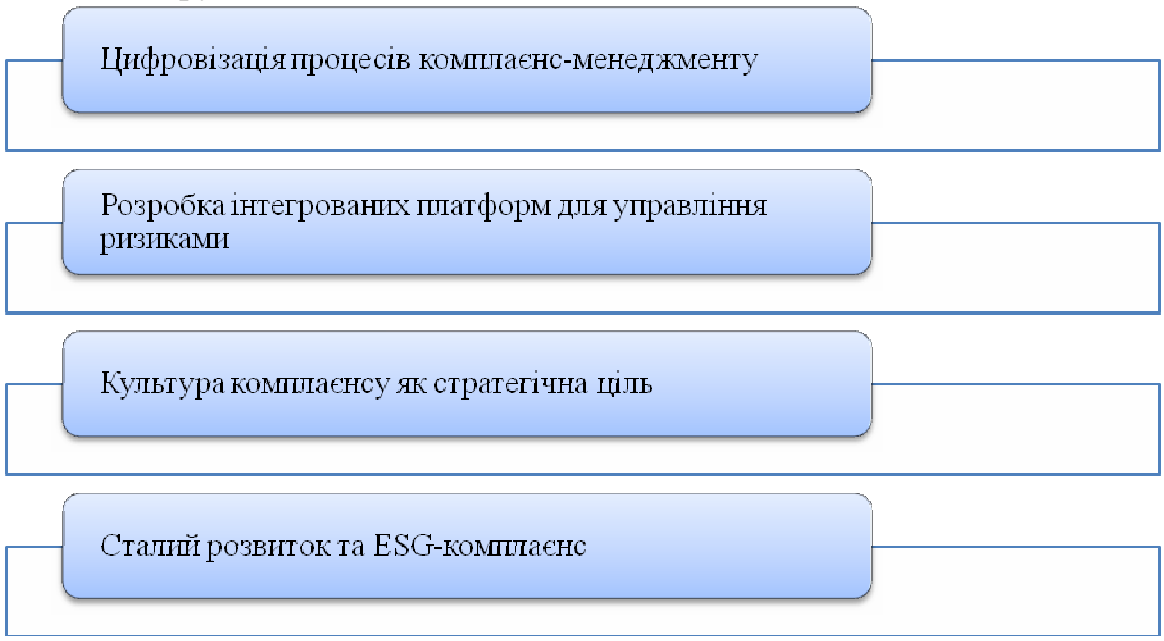

Рисунок 1 – **Інноваційні підходи до комплаєнс-менеджменту**
Джерело: сформовано авторами

Зазначені вище інноваційні підходи до комплаєнс-менеджменту дозволяють не лише спрощують управління комплаєнсом, а й зміцнюють довіру до компанії серед партнерів, клієнтів та регуляторів, а їх дія проявляється в наступному:

- цифровізація процесів комплаєнс-менеджменту за допомогою сучасних технологій, таких як: штучний інтелект, машинне навчання та аналітика великих даних, дозволяють автоматизувати моніторинг і аналіз ризиків, виявляють аномалії у фінансових операціях або вказують на порушення нормативів ще до виникнення критичних ситуацій;
- розробка інтегрованих платформ для управління ризикам дозволяє поєднувати різні функції: управління ризиками, аудит, дотримання нормативів, у єдиній цифровій екосистемі, що спрощує процес звітності, підвищує прозорість та ефективність управління;
- культура комплаєнсу як стратегічна ціль значно впливає на зміну корпоративної культури, де комплаєнс стає частиною повсякденних бізнес-процесів. Навчання співробітників, використання гейміфікації та інтерактивних платформ сприяє залученню персоналу до виконання регуляторних вимог тощо;

- сталий розвиток та ESG-комплаєнс дозволяє підприємствам не лише відповідати стандартам, але й зміцнювати свою репутацію на ринку.

Отже, результатами впровадження інновацій у комплаєнс-менеджмент можна назвати такі переваги:

- зниження кількості порушень нормативів;
- скорочення витрат на управління ризиками та аудит;
- підвищення довіри з боку партнерів, клієнтів і регуляторів;
- формування репутації підприємства як надійного та відповідального гравця на ринку.

Інноваційний підхід до комплаєнсу також сприяє формуванню корпоративної культури відповідальності, залученню співробітників до дотримання стандартів та інтеграції соціально значущих аспектів, таких як сталий розвиток і ESG-комплаєнс. Зокрема, підприємства, які впроваджують інновації в управління комплаєнсом, отримують стратегічну перевагу у швидкозмінному середовищі, оскільки вони не лише забезпечують відповідність регуляторним вимогам, а й створюють умови для підвищення конкурентоспроможності та стійкості бізнесу.

Таким чином, інноваційні стратегії розвитку відіграють ключову роль у трансформації комплаєнс-менеджменту сучасних підприємств. Вони дозволяють не лише забезпечити відповідність нормативним вимогам, але й інтегрувати комплаєнс у бізнес-процеси як стратегічний інструмент. Завдяки впровадженню цифрових технологій, автоматизації моніторингу ризиків та розробці інтегрованих платформ, компанії отримують змогу проактивно управляти ризиками, скорочувати витрати та підвищувати ефективність своєї діяльності.

Підприємства, які використовують інновації у комплаєнс-менеджменті, зміцнюють свою репутацію, підвищують довіру з боку клієнтів і партнерів та забезпечують собі стійку конкурентну перевагу. Отже, впровадження інноваційних стратегій стає неодмінною частиною сучасного підходу до управління та довгострокового розвитку бізнесу.

Література:

1. Луньова В.А. Впровадження функцій комплаєнс-менеджменту для зростання прозорості бізнесу підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3086/3009 (дата звернення: 17.11.2024)
2. Бондар Ю., Заславська А. Фінансові інструменти як фактор активізації інновацій в бізнесі. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: *матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27-28 березня 2024 р*. Л.: ЛНУП, 2024. С. 81-84. URL: https://salo.li/F64078F (дата звернення: 17.11.2024)
3. Мірошниченко І.С. Роль штучного інтелекту у розвитку економіки України. *Agricultural and Food Economics – 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2024 р*. К.: НУБіП України, 2024. С. 183-184. URL: https://salo.li/f39cADb (дата звернення: 17.11.2024)

УДК 338.228

Боровик Петро
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Видайко Ілля
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

ПРОГНОЗОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НОВІТНІХ ФІСКАЛЬНИХ НОВАЦІЙ ДЛЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДНО-ГЕОДЕЗИЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Недавно для українських аграріїв було запроваджено мінімальне податкове навантаження [1]. Це фіскальне нововведення напряму не стосувалось оподаткування землевпорядно-геодезичного підприємництва. В той же час, як демонструють результати опитування суб'єктів землевпорядно-геодезичного бізнесу Черкаської та Кіровоградської областей, воно спричинило певне скорочення замовлень на землевпорядні та геодезичні послуги зі сторони аграріїв.

У 2024 р. відбулись подальші вагомі зміни механізмів нарахування та сплати деяких українських податків, які нараховують та сплачують підприємці і підприємства, які займаються землевпорядно-геодезичним бізнесом, а також їх працівники. Мова йде про зростання ставок військового збору(з 1,5% до 5%) [2]. Крім того, в Україні очікуємо відчутне зростання ставок акцизного податку на пальне та мастильні матеріали [3].

Варто також зазначити, що нині великого розголосу набула оприлюднена у пресі пропозиція МВФ для України з приводу підняття ставок податку на додану вартість на 2% [4].

Підтримуючи точку зору політиків і науковців стосовно закономірного збільшення податкових ставок як для суб'єктів агробізнесу, так і для землевпорядно-геодезичного бізнесу, відзначимо, що подібні фіскальні реформи під час війни скоріш за все не призведуть до зростання обсягів мобілізації податкових надходжень, оскільки послужать фактором уповільнення ділової активності землевпорядно-геодезичних бізнес-структур.

Зокрема, нарощення ставок військового збору, як демонструють результати попередніх напрацювань, викличуть або збільшення вартості землевпорядних та геодезичних послуг, або ж заставлять бізнес-одиниці не показувати офіційно реальні заробітні плати, які вони виплачують працюючим.

Зростання окладів акцизного податку з пального теж, на переконання авторів цього дослідження, негативно позначиться на веденні землевпорядно-геодезичного бізнесу. Проведення геодезичних, або землевпорядних вимірів, вимагає від їх виконавця подолання немалої віддалі та доставки на місце проведення вимірів досить важкого геодезично-землевпорядного обладнання.

Тому, передумовою швидкого та якісного проведення землевпорядно-геодезичних робіт є переїзди фахівців і перевезення землевпорядно-геодезичного обладнання на транспорті. З цієї причини,збільшення ставок акцизу на пальне зумовить зростання ціни пального та збільшення вартості землевпорядно-геодезичних робіт та послуг.

Підняття ж ставок податку на додану вартість навіть на 2% теж викличе збільшення розцінок на землевпорядно-геодезичні роботи та послуги, автоматично роблячи їх менш загальнодоступним для замовників.

Резюмуючи викладене, зауважимо, що впроваджування мінімального податкового навантаження на агроугіддя,збільшення ставок військового збору та акцизного податку на паливно-мастильні матеріали,можливе підвищення ставок ПДВ не будуть причинами зростання податкових сплат землевпорядно-геодезичних бізнес-структур. Очікуваний наслідок від таких податкових нововведень, скоріше за все – штиль на ринку землевпорядно-геодезичних робіт та послуг, банкротства та масова ліквідація окремих бізнес-структур, що замаються землевпорядно-геодезичним підприємництвом і, як результат, вагоме зменшення мобілізованих сум військового збору, акцизного податку на паливно-мастильні матеріали, податку на додану вартість та решти податкових виплат від землевпорядно-геодезичних бізнес-структур.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 30.11.2024).
2. Підвищення податків в Україні: ключові положення Закону та ризики. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/231164_pdvishchennya-podatkv-v-ukran-klyuchov-polozhennya-zakonu-ta-riziki. (дата звернення: 30.11.2024).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану : Проєкт Закону України від 30.08.2024 р. № 11416-д. URL: https://ips.ligazakon.net/document/JI11569I?an=5. (дата звернення: 30.11.2024).
4. МВФ запропонував Україні підвищити ПДВ. URL: https://news.dtkt.ua/taxation/pdv/92997-mvf-zaproponuvav-ukrayini-pidvishhiti-pdv. (дата звернення: 30.11.2024).

УДК: 005.322, 005.336.4, 005.35

Бочарова Надія
кандидат економічних наук
доцент кафедри менеджменту
Яровий Ігор
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Харківській національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСТВА В МУЛЬТИКУЛЬТУРНИХ КОМАНДАХ

Сучасні організації все частіше працюють у мультикультурному середовищі, де співпраця людей із різними культурними поглядами створює як нові можливості, так і виклики. Традиційні моделі лідерства часто не враховують цієї різноманітності, що ускладнює ефективне управління командами.

Мета цього дослідження – запропонувати системний підхід до лідерства, який інтегрує інклюзивне, слуга-лідерство та трансформаційне лідерство для роботи в мультикультурних командах. За допомогою інструментів Теорії вирішення винахідницьких задач (ТВВЗ) ми пропонуємо інноваційні рішення, які допоможуть гармонізувати комунікацію, зменшити конфлікти та підвищити продуктивність.

Інклюзивне лідерство є ключовим для ефективної роботи мультикультурних команд, оскільки воно сприяє врахуванню різноманітності точок зору та створенню гармонійного середовища. Згідно з дослідженням Shafaei та Nejati (2024) [1], така форма лідерства стимулює інноваційну поведінку, допомагаючи знижувати конфлікти та посилювати залученість співробітників. У системному підході це означає впровадження політик рівності, відкритих обговорень і підтримки ідей кожного працівника, що дозволяє перетворювати культурне різноманіття на ресурс для розвитку інновацій.

Трансформаційне лідерство спрямоване на натхнення працівників досягати високих цілей через мотивацію, інтелектуальну стимуляцію та персоналізовану підтримку. Як зазначають Chen і Wu (2022) [2], такі лідери виступають рольовими моделями, стимулюючи інноваційність та екологічну свідомість співробітників. У системному підході трансформаційне лідерство допомагає узгодити стратегічні цілі організації з цінностями працівників, створюючи умови для інновацій, зниження конфліктів і формування спільного бачення. Це робить команди більш адаптивними та ефективними у вирішенні управлінських завдань.

Слуга-лідерство зосереджене на служінні та підтримці працівників, що сприяє їхньому професійному розвитку та мотивації. Як зазначають Agusta та Azmy (2023) [3], лідери, які впроваджують цей підхід, створюють середовище

довіри, забезпечують навчання та наставництво, допомагаючи працівникам розвивати свої навички. У системному підході слуга-лідерство відіграє ключову роль, адже емпатія та увага до кар'єрних цілей працівників сприяють гармонізації команди та зміцненню її ефективності.

Культурний інтелект (КІ) – це здатність адаптуватися до нових культурних контекстів, знижуючи стрес і підвищуючи продуктивність. Як зазначають Jurásek і Wawrosz (2024) [4], люди з високим КІ швидше адаптуються, краще справляються з культурним шоком і ефективніше взаємодіють у мультикультурних командах. У системному підході КІ відіграє ключову роль, допомагаючи гармонізувати відносини, уникати конфліктів і використовувати культурне різноманіття як ресурс для інновацій.

Застосовано системний підхід для інтеграції трьох моделей лідерства: інклюзивного, трансформаційного та слуга-лідерства. Методологія базується на аналізі потреб мультикультурних команд, що дозволяє адаптувати управлінські підходи до конкретного контексту. Для цього було використано інструменти Теорії вирішення винахідницьких задач (ТВВЗ) [5], які допомагають ідентифікувати та усувати протиріччя між культурними особливостями співробітників і стратегічними цілями організації. Оцінювання ефективності запропонованого підходу проводилося за допомогою метрик, таких як рівень задоволеності співробітників, продуктивність команд і кількість запропонованих інноваційних рішень.

Дослідження дало змогу розробити дорожню карту впровадження інтегрованих лідерських стратегій. Основні етапи включають:

- аналіз культурних потреб і компетентностей команди;
- вибір відповідних лідерських практик;
- впровадження адаптивної стратегії через постійне навчання і підтримку.

Системний підхід в управлінні мультикультурними командами демонструє значні переваги. Він дозволяє гармонізувати відносини в команді, знижує ризики культурних конфліктів та сприяє інноваціям завдяки використанню різноманіття ідей. Проте ефективність підходу залежить від культурної компетентності лідера. Якщо лідер недостатньо розуміє культурні особливості своїх співробітників, це може обмежити результативність стратегії. Також важливо враховувати час, необхідний для адаптації команди до нових практик.

Системний підхід до управління мультикультурними командами є потужним інструментом для підвищення ефективності організацій у глобальному середовищі. Інтеграція інклюзивного, трансформаційного та слуга-лідерства сприяє створенню гармонійного середовища, яке стимулює інновації та продуктивність. Подальші дослідження можуть зосередитися на детальнішому аналізі впливу культурної компетентності лідерів та адаптації стратегії для різних галузей.

Література:

1. Shafaei, A., & Nejati, M. (2024). Green human resource management and employee innovative behaviour: does inclusive leadership play a role? *Personnel Review*, *53* (1),

266-287.
2. Chen, T., & Wu, Z. (2022). How to facilitate employees' green behavior. *The joint role of green.*
3. Agusta, N. F., & Azmy, A. (2023). Servant Leadership and Career Development: Supporting Employee Growth. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, 10* (12), 350-360.
4. Jurásek, M., & Wawrosz, P. (2024). The Relationship between Cultural Intelligence and Cross-cultural Adjustment. *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences, 32* (2), 192-204.
5. Haines-Gadd, L. (2016). *TRIZ for Dummies.* John Wiley & Sons.

УДК 330

Бублик Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Баранов Віталій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

МОДЕЛІ ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Модель відкритих інновацій набуває все більшого значення для авіаційної галузі, допомагаючи вирішувати технологічні виклики за рахунок залучення зовнішніх партнерів, таких як стартапи, наукові установи та інвестори. В епоху, коли авіація потребує нових рішень для підвищення ефективності, зниження впливу на екологію та поліпшення безпеки, такі партнерства відіграють ключову роль у прискоренні інноваційних процесів. Два аспекти цієї моделі – співпраця між авіакомпаніями, науковими установами та стартапами, а також роль акселераторів і хакатонів у розвитку інновацій – є особливо важливими.

Одним із ключових факторів успіху моделі відкритих інновацій є активна співпраця між авіакомпаніями, науковими установами та стартапами, що дозволяє об'єднати ресурси, знання і досвід різних гравців. Такий підхід створює синергію, в якій кожна сторона приносить свої унікальні переваги: наукові установи забезпечують глибокі дослідження та інновації, стартапи пропонують гнучкість і швидкість, а авіакомпанії надають інфраструктуру, ринки та ресурси для масштабування рішень.

Наприклад, компанії Boeing і Airbus активно співпрацюють із такими провідними університетами, як Massachusetts Institute of Technology (MIT) та Stanford University, у рамках спільних дослідницьких проєктів. Ці проєкти зосереджені на розробці нових матеріалів і технологій, які сприятимуть зменшенню ваги літаків, підвищенню паливної ефективності та зниженню викидів в атмосферу. Легкі композитні матеріали, створені на основі таких

досліджень, уже активно впроваджуються у виробництво, що дозволяє знизити споживання палива та операційні витрати авіакомпаній.

Стартапи також відіграють важливу роль у відкритих інноваціях, оскільки вони пропонують революційні підходи та технології, які змінюють традиційні моделі бізнесу в авіації. Такі стартапи, як ZeroAvia та Heart Aerospace, зосереджуються на розробці електричних і водневих літаків, що можуть стати вирішальними у переході галузі на екологічно чисті види палива. ZeroAvia активно тестує водневі двигуни для регіональних літаків, а Heart Aerospace працює над розробкою електричного літака на 19 пасажирів, який може значно знизити викиди вуглекислого газу під час коротких перельотів.

Акселератори та хакатони відіграють важливу роль у моделі відкритих інновацій, оскільки вони створюють екосистему, де інновації можуть розвиватися швидше, залучаючи нові ідеї та технології ззовні. Ці програми дають можливість стартапам та розробникам випробувати свої рішення у співпраці з великими авіаційними компаніями, що дозволяє прискорити їхню комерціалізацію та інтеграцію в реальні операції.

Акселератори стартапів є платформами, де новостворені компанії отримують підтримку для швидкого зростання, розширення мережі партнерів і доступу до фінансування. Наприклад, авіаційний гігант Lufthansa через свій акселератор Lufthansa Innovation Hub залучає стартапи, які працюють над інноваціями в цифровізації пасажирських сервісів, систем безпеки та управління польотами. У рамках цієї програми стартапи мають змогу протестувати свої рішення, отримати доступ до клієнтської бази Lufthansa і працювати з експертами галузі, що значно пришвидшує процес розробки та впровадження нових технологій.

Хакатони, зі свого боку, є ще одним важливим інструментом для розвитку інновацій в авіації. Це змагання, під час яких команди з різних сфер збираються, щоб протягом короткого часу (зазвичай 24-72 години) знайти рішення конкретних проблем галузі. Хакатони створюють умови для творчого мислення, швидкого прототипування і перевірки життєздатності ідей у дуже стислі терміни. Наприклад, хакатон Hack.Aero, організований NASA спільно з авіакомпаніями та університетами, дозволяє командам розробляти інноваційні рішення для поліпшення безпеки польотів, екологічності літаків та автоматизації процесів на землі й у повітрі.

Один із прикладів успішного хакатону – це розробка інноваційної системи управління багажем, яка була створена під час авіаційного хакатону і згодом впроваджена в кількох міжнародних аеропортах. Ця система значно скоротила час обробки багажу та зменшила кількість випадків його втрати, покращивши ефективність операцій та рівень задоволеності пасажирів.

Моделі відкритих інновацій суттєво змінюють підхід до розвитку авіаційної галузі, залучаючи ширший спектр партнерів та експертів. Співпраця між авіакомпаніями, науковими установами та стартапами забезпечує прискорення інноваційного процесу та впровадження нових технологій. Акселератори та хакатони створюють середовище для швидкої реалізації ідей і

рішень, які можуть мати значний вплив на глобальну авіаційну індустрію. Це дозволяє галузі не лише вирішувати сучасні виклики, але й формувати нове бачення її розвитку у найближчому майбутньому.

Література:

1. Чесноков В.Л. Впровадження інновацій у авіаційній галузі: проблеми та перспективи. *Інноваційний менеджмент.* 2020. Т. 12. № 3. С. 47-56.
2. Воронін А. В. Відкриті інновації: концептуальні основи і моделі застосування. *Економіка та управління підприємствами.* 2018. № 4 (28). С. 35-43.
3. Букшина І.М. Відкриті інновації в аерокосмічній галузі: міжнародний досвід. *Науковий вісник Національного авіаційного університету.* 2021. Т. 85. № 2. С. 29-36.
4. Гуменюк М.І., Коваленко Т.В. Міжнародне співробітництво у сфері інноваційного розвитку авіаційної промисловості. *Наукові записки Українського авіаційного університету.* 2019. № 32. С. 12-20.
5. Підгорний С.О. Концепція відкритих інновацій та її роль у трансформації авіаційної галузі. *Авіаційна наука та техніка.* 2017. Т. 9. № 1. С. 5-14.
6. Chesbrough, H. W. (2003). Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Boston: Harvard Business School Press. 227 p.

УДК 330.3

Вдовин Мар'яна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики
Любовецька Дар'я
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Соціально-економічний розвиток регіону значною мірою залежить від успішного функціонування його суб'єктів бізнесу. Інвестиційна привабливість регіону визначається здатністю залучати капіталовкладення, що формується під впливом різноманітних чинників. Важливість цих чинників для інвесторів та їхній вплив на створення інвестиційного середовища потребують постійного дослідження. Проблемам вивчення інвестиційної привабливості присвячена низка наукових праць. Зомчак Л. і Клочник О. в роботі [1] досліджують зовнішній сектор України, зокрема й інвестиції, а у [2] проаналізовано інноваційно-інвестиційний розвиток регіону.

Однак важливість вкладення інвестицій у регіональну економіку є одним із пріоритетних завдань в сучасних умовах і оцінювання інвестиційної привабливості в умовах війни є актуальним і потребує подальшого дослідження.

До початку повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну в лютому 2022 року Україна поступово посилювала свої позиції на міжнародній

арені як привабливе місце для інвестицій. Завдяки багатим природним ресурсам, вигідному географічному розташуванню, а також низці економічних реформ, країна почала привертати увагу міжнародних інвесторів.

Для вивчення інвестиційної привабливості у розрізі регіонів України було здійснено інтегральне оцінювання регіонів України за показниками інвестиційної привабливості, зокрема за такими показниками, як обсяг реалізованої продукції у млн грн, капітальні інвестиції у млн грн та кількість зайнятих працівників у тисячах осіб. Результати інтегрального індексу регіонів-лідерів та аутсайдерів представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – **Інтегральний індекс регіонів-лідерів та аутсайдерів у розрізі областей у 2022 році**

Регіони-лідери України	**Інтегральний індекс**	**Регіони-аутсайдери України**	**Інтегральний індекс**
Дніпропетровська	3,00	Закарпатська	0,40
Київська	1,92	Донецька	0,35
Львівська	1,86	Чернівецька	0,24
Одеська	1,20	Херсонська	0,05
Харківська	1,09	Луганська	0,0001

Джерело: побудовано авторами за даними [3]

Серед лідерів Дніпропетровська та Харківська області, які, очевидно, що через близькість до лінії фронту наразі є менш інвестиційно привабливими, ніж у довоєнний період. На жаль, частина східних областей і досі знаходиться під окупацією, що унеможливлює будь-яку інвестиційну діяльність у тих регіонах. Закарпатська область серед аутсайдерів, однак області на заході України є більш інвестиційно привабливими зараз, оскільки вважаються відносно безпечними регіонами України.

Однак, з початком вторгнення ситуація різко змінилася. Військові дії суттєво вплинули на макроекономічну стабільність у країні загалом та на інвестиційну привабливість українських регіонів зокрема.

Руйнування інфраструктури, загроза безпеці, переміщення мільйонів людей та невизначеність майбутнього стали основними викликами, з якими зіштовхнулась Україна. Економічна активність значно зменшилась, а ризики для бізнесу зросли до безпрецедентних рівнів. Крім того, багатьом інвесторам довелося переглянути свої плани, відкладаючи або повністю відмовляючись від нових проєктів.

Загалом, важливе дослідження регіонального економічного розвитку загалом, як це здійснено у [4, 5, 6] та прогнозування показників для розробки ефективних механізмів залучення інвестицій. Про методи прогнозування описано у [7].

Розуміння того, як саме вторгнення вплинуло на різні регіони України, є ключовим для визначення шляхів подальшого розвитку та залучення інвестицій.

З початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій

інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам перевищила $157 млрд (за вартістю заміщення) [8].

Найбільша частка загальних прямих збитків припадає на житлові будівлі – 37,5% або $58,9 млрд, а також на інфраструктуру – 23,4% або $36,8 млрд. Втрати активів підприємств та промисловості досягли щонайменше $13,1 млрд і продовжують зростати. Аграрний сектор та земельні ресурси зазнали прямих збитків на суму $10,3 млрд через війну. Втрати енергетичного сектору теж стрімко збільшуються і зараз складають $9,0 млрд. Загальні прямі збитки від руйнувань та пошкоджень об'єктів громадського сектору, таких як соціальні установи, заклади освіти, науки, охорони здоров'я, культурні та спортивні споруди, адміністративні будівлі тощо, становлять близько $13,7 млрд.

У розрізі регіонів найбільш постраждалими внаслідок війни виявились області, що знаходяться на сході України, а саме Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька та Херсонська області. У сумі на ці регіони припало майже 112 000 млн дол. США.

Найменш постраждали регіони, що знаходяться на заході України. До прикладу, оцінка прямих збитків найменш постраждалого регіону – Закарпатської області становить 11 млн дол. США, що у 3 397 разів менше, ніж постраждала Донецька область.

Внаслідок повномасштабного вторгнення прямі іноземні інвестиції в Україну у 2022 році зменшились у 5,8 разів порівняно з 2021 роком [3].

Важливим аспектом інвестиційної привабливості регіонів є діяльність підприємств розміщених у регіонах. На жаль, внаслідок військової агресії велика кількість підприємств пошкоджена або зруйнована повністю.

Проте, реальну кількість руйнувань та необхідного залучення інвестицій, на жаль, виявити наразі неможливо. Ключовими перешкодами у цьому є: невизначеність кінцевої мети збору інформації про збитки та їх оцінювання, оскільки залежно від цілей визначення обсягів та розміру збитків можуть застосовуватися різні методи та підходи та відсутність єдиного державного електронного реєстру (цифрового ресурсу), де б збиралися, накопичувалися та оброблялися всі дані щодо збитків та їх оцінки.

Література:

1. Zomchak, L., & Klochnyk, O. (2023). External sector of Ukraine: tendencies, determinants and interdependencies between indicators. *Customs Scientific Journal, 1,* 62-69.
2. Зомчак Л.М., Волошин І.Б. Симультативна модель інноваційного розвитку регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2016. С. 854-858.
3. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 30.10.2024)
4. Vdovyn, M., Zomchak, L. (2023). Multidimensional Ranking and Taxonomic Analysis of the Regional Socio-Economic Development in Ukraine. *In: Hu, Z., Dychka, I., He, M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education VI. ICCSEEA 2023. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, 181.* Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-36118-0_32
5. Zomchak, L., & Drobotii, Y. (2020). Regional competitiveness: clustering regions of Ukraine. *Modern technologies in the development of economy and human well-being: monograph.* Publishing House of University of Technology, Katowice, 20-27.

6. Zomchak L., Vdovyn M., Deresh O. (2023.). Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering. Cham: Springer Nature Switzerland,* 217-228.
7. Zomchak, L., & Melnychuk, V. (2022, August). Creditworthiness of Individual Borrowers Forecasting with Machine Learning Methods. *In International Conference of Artificial Intelligence, Medical Engineering, Education Cham: Springer Nature Switzerland,* 553-561.
8. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/ua/russia-will-pay/ (дата звернення: 30.10.2024)

УДК 657

Вовченко Роман
кандидат економічних наук
викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управлінні
Ліщенко Дмитро
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

РЕПУТАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕС-СТРУКТУР

У сучасних умовах бізнес-структури функціонують у динамічному середовищі, що характеризується швидким розвитком новітніх технологій та постійними змінами кон'юнктури ринку. У таких обставинах вагомою конкурентною перевагою суб'єктів господарювання стає їхня позитивна ділова репутація, яку доцільно розглядати як стратегічний актив. Цей актив сприяє підвищенню ринкової вартості бізнесу, збільшенню прибутковості від реалізації продукції та розширенню клієнтської бази. Репутаційний капітал набуває ключового значення у структурі активів підприємств, забезпечуючи їхню конкурентоспроможність. У глобальних корпорацій частка вартості нематеріальних активів, таких як бренд і репутація, не рідко перевищує вартість матеріальних ресурсів. За інформацією міжнародної консалтингової компанії Reputation Institute, понад 75% ринкової вартості великих компаній становлять нематеріальні активи, серед яких репутація є найбільш значущою. Таким чином, репутаційний капітал виступає визначальним чинником зростання капіталізації бізнесу, маючи потенціал значно перевищувати вплив інших активів на результати діяльності підприємства.

Теоретичні засади дослідження ділової репутації загалом та репутаційного капіталу зокрема розроблено такими зарубіжними науковцями як: Доумінг Г., Заман А., Форбрун С. Серед вітчизняних науковців у цьому напрямку дослідження ведуть ряд авторів: Кошевець В., Просвіріна І., Пронченко А., Цибульська Е., Шкелебей О. та інші.

Нематеріальні активи, які є одними з найскладніших для оцінювання та ідентифікації, включають репутаційний капітал, що в бухгалтерському обліку представлений категорією «гудвіл». Термін goodwill, у прямому перекладі «добра воля», з'явився у XVI столітті та трактувався як джерело додаткового доходу, зумовленого позитивною репутацією підприємства, постійною клієнтською базою, вигідним розташуванням та іншими нематеріальними факторами. У сучасному бізнес-середовищі гудвіл є показником вартості ділової репутації компанії, яка забезпечує стабільно високі прибутки, що перевищують середньогалузевий рівень.

Розвиток підходів до оцінювання та управління діловою репутацією у світі розпочався у 60-70-х роках XX століття, особливо в розвинених західних країнах. В Україні цей процес набув актуальності значно пізніше – лише наприкінці 90-х років XX століття. Увага до гудвілу як нематеріального активу значно зросла в середині 1980-х років, коли було помічено, що репутація компанії може значно підвищувати попит на її продукцію, сприяючи зростанню додаткового прибутку. Таким чином, гудвіл є ключовим елементом репутаційного капіталу, який значно впливає на конкурентоспроможність бізнесу. Репутаційні активи, будучи невідчутними, доповнюють матеріальні ресурси компанії, збільшуючи її ринкову вартість і створюючи значні конкурентні переваги в умовах динамічного ринкового середовища.

На сьогоднішній день в Україні не існує єдиного визначення поняття «гудвіл». Згідно з Податковим кодексом гудвіл – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо [3]. У НП(С)БО 19 зазначається, що гудвіл – це перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання [4]. Українські вчені також не мають спільної думки щодо поняття «гудвіл». Наприклад, Сагова С.В вважає, що гудвіл – цеце позитивна чи негативна різниця між вартістю придбання підприємства в цілому і сукупною вартістю його чистих активів, кожен з яких на дату придбання оцінено за справедливою вартістю. А Кошевець В.В вважає, що це вартість, яка формується в результаті комплексного управління емоційною привабливістю, якістю продукції, відносинами з партнерами, репутацією керівництва, фінансовими показниками, соціальною відповідальністю, що є джерелом зростання вартості компанії [2].

На формування репутації бізнес-структур серед її зацікавлених сторін впливають багато факторів,серед яких Швіндіна Г.О. і Кошевець В.В. виділяють [7]: якість продукції, послуг; якість обслуговування клієнтів; соціальна відповідальність бізнес-структури; управління кризами в бізнес-структурі; корпоративна культура бізнес-структури; лідерство бізнес-структури; засоби медіа та громадська думка; етика та прозорість у діяльності бізнес-структур.

Просвірина І. виокремлює наступні фактори: клієнтські активи, технологічні активи, контрактні активи, маркетингові активи, рівень задоволення споживчого попиту, якісний менеджмент, результативність виробництва, географічне розташування, кваліфікація робочої сили, сприятливі умови праці, вигідні умови для постачальників, рівень конкуренції, стосунки з клієнтами, продажна ціна придбаного підприємства, суб'єктивність справедливої вартості ідентифікованих активів та зобов'язань, правила розрахунку гудвілу на конкретному підприємстві, чинні стандарти фінансової звітності [6]. Деякі автори вважають основними чинником впливу на вартість гудвілу інтелектуальний капітал, що проявляється у вигляді технологічних, клієнтських та людських активів [1].

Р. Рейлі та Р. Швайс пропонують розглядати гудвіл із двох позицій: як бухгалтерський актив та як економічний феномен. При бухгалтерському підході гудвіл визначається як різниця між сумарною ринковою вартістю компанії та сумою її активів. З точки зору економічного підходу до трактування сутності «гудвіл» варто розглядати як капіталізацію економічного доходу, отриманого підприємством, який не може бути пов'язаний з будь-яким іншим матеріальним або нематеріальним активом.

Р. Рейлі та Р. Швайс виділяють такі типи гудвілу залежно від джерела виникнення:

- інституціональний гудвіл – виникає як синергетичний ефект від користування специфічними активами в межах визначеного підприємства;
- гудвіл професіональної практики – характерний для обмеженої сфери діяльності. Має два компоненти: компонент практикуючого спеціаліста (ділова репутація, створена за рахунок знань та навиків окремих спеціалістів) та компонент підприємства (гудвіл, який створюється за рахунок територіального розміщення підприємства, тривалості його діяльності, наявністю відповідних активів та професіональними процедурами інституційної практики);
- гудвіл відомих осіб – характерний для спортсменів, артистів та видатних діячів. Даний вид гудвілу невіддільний від конкретної особи, пов'язаний з її навиками та уміннями, з кар'єрою та професійними досягненнями.

У світовій практиці гудвіл стає об'єктом детального вивчення, оскільки він забезпечує додаткові економічні вигоди, підвищує довіру клієнтів і партнерів та сприяє сталому розвитку бізнесу. Водночас в Україні ще існує необхідність удосконалення підходів до оцінки й управління репутаційним капіталом, враховуючи його значний вплив на фінансові показники та конкурентні переваги компаній.

Література:

1. Задорожний З.В., Судин Ю.А. Витрати на формування внутрішнього гудвілу як об'єкт управлінського обліку. *Науковий вісник Полісся.* 2018. № 3. С. 90-95.
2. Кошевець В.В. Формування понятійно-категоріального апарату системи управління гудвілом підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Сер.: Економіка.*

2012. № 4. С. 102-106.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ 275517 (дата звернення: 30.11.2024)
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» : Наказ М-ва фінансів України від 07.07.1999 р. № 163. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99/conv#Text (дата звернення: 30.11.2024)
5. Пронченко А. Репутація – капітал майбутнього. URL: https://agroportal.ua/blogs/reputatsiya-eto-valyuta-budushchego (дата звернення: 30.11.2024)
6. Просвірина І.І. Інтелектуальний капітал: новий погляд на нематеріальні активи. URL: http://uran.donetsk.ua/~masters/2011/fknt/klimko/library/tez1.htm. (дата звернення: 30.11.2024)
7. Швіндіна Г.О., Кошевець В.В. Ділова репутація як показник ефективності функціонування організації. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.* 2011. № 2. С. 75-79.

УДК 378.1

Водолажська Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
Семенова Тетяна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

ГРУПУВАННЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКІВ

На сучасному етапі розвитку підприємств керівники, маючи у своєму розпорядженні фінансові, інформаційні, технічні та технологічні ресурси, дедалі частіше визнають, що головним активом є людські ресурси. У конкурентному середовищі підприємства змагаються не лише за ринки збуту, а й за рівні професійного розвитку своїх співробітників. Саме знання, навики та вміння працівників визначають, наскільки ефективно компанія може реалізовувати свої цілі та адаптуватися до змін. Ефективне застосування людського капіталу є неможливим без використання компетентнісного підходу в управлінні персоналом. Компетентнісний підхід передбачає оцінку персоналу підприємства.

Оцінка персоналу є критично важливим інструментом управління людськими ресурсами, адже вона дозволяє не лише визначити поточний рівень професійної підготовки співробітників, а й виявити їх потенціал. Це дає можливість спрямувати здібності працівників на досягнення стратегічних цілей підприємства, підвищуючи його конкурентоспроможність і продуктивність. Для того, щоб оцінити компетенції персоналу, треба визначити основні його складові, тобто сформувати модель компетенцій.

Модель компетенцій – це набір ключових характеристик, знань, навичок та здібностей, необхідних для успішного виконання роботи на зазначеній посаді. Ця модель використовується для оцінки і розвитку співробітників, а також для підбору персоналу. Модель компетенцій повинна бути актуальною і відповідати вимогам підприємства, при цьому вона має бути чіткою та легкою у використанні [1].

Зазвичай показники ефективності оцінки персоналу визначаються за трьома критеріями: кваліфікація (професійні знання, уміння, навички); робочі досягнення;особистісний потенціал,які у сукупності покликані оцінювати компетенції працівників [1].

У різних наукових працях можна спостерігати, що багато науковців не використовують готові моделі компетенцій, принципово розробляючи власні структури компетенцій.

Так у роботі О.М. Петровської та Т.С. Познякової виділяють одинадцять складників моделі компетенцій: інтелектуальна, комунікативна, персональна, часова складова; стресостійкість, нормативно-правова, дослідна, соціально-психологічна, ситуативна, функціональна [2, с. 44].

Н.В. Насад у своїй статті виділяє три складових елементи: професійні, корпоративні, поведінкові компетенції [3, с. 634].

А.В. Гонтюк виділяє дві групи компетенцій: основні (професійні, соціальні, особистісні та трудові) та особливі компетенції (працівників, що займають керівні посади) [4].

На основі аналізу групування складників компетенцій працівників у вищезазначених джерелах пропонується виділяти такі складові компетенції працівників: особистісні, корпоративні, управлінські та функціональні.

При цьому до особистісних компетенцій можна віднести: відповідальність, креативність, пунктуальність, стресостійкість та уважність. Корпоративні компетенції включають: дотримання строків виконання завдань; комунікаційні навички та спроможність працювати в колективі; конструктивне використання робочого часу; адаптацію до змін. До управлінських компетенцій слід віднести: прийняття рішень; постановку цілей, керівництво та організацію діяльності; мотивацію підлеглих. Функціональні компетенції включають в себе: застосування професійних знань; навички роботи з інформацією; знання комп’ютерних програм, тощо.

Також упорядкування сукупності вищезазначених складових компетенцій працівників доцільно проводити на такій умові, як використання окремих моделей компетенцій для працівників керівних посад (рис.1) та для працівників середньої ланки та робітничих посад (рис. 2).

Рисунок 1 – **Модель компетенцій працівників керівних посад**
Джерело: сформовано авторами

Рисунок 2 – **Модель компетенцій працівників середньої ланки та робітничих посад**
Джерело: сформовано авторами

Роблені моделі компетенцій працівників є ключовою складовою впровадження компетентнісного підходу в системі управління персоналом кожного підприємства. Використання таких моделей дає змогу створити чітку і структуровану схему компетенцій для конкретних посад або категорій працівників. Ці моделі дозволяють охопити весь спектр необхідних знань, навичок та особистісних якостей, які потрібні для ефективного виконання професійних обов'язків.

Отже, модель компетенцій є важливим інструментом для підприємств, які прагнуть ефективно керувати своїм персоналом. Вона дозволяє не лише покращувати продуктивність, але й створювати чіткі критерії для оцінки та розвитку співробітників.

Література:

1. Що таке компетенція? URL: https://hurma.work/blog/shho-take-kompetencziya/ (дата звернення: 01.12.2024)
2. Петровська О.М., Познякова Т.С. Сучасна модель компетенцій для співробітників центрів допомоги біженцям та тимчасово переміщених осіб. *Управління змінами та інновації.* 2022. № 3. С. 43-47.
3. Насад Н.В. Професійна компетентність – підґрунтя професійного розвитку персоналу. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 632-635.
4. Гонтюк А.В. Компетентнісний підхід в системі управління кадровим потенціалом підприємства : дис. … к-та екон. наук : 08.00.04. Донецький нац. Ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2019. 212 с.

УДК 005.6

В'юник Ольга
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ

В умовах сьогодення, які відзначаються посиленням тенденцій глобалізації та інтеграції у світі, зростанням конкурентної боротьби за ринки і ресурси та ускладненням регуляторного впливу на діяльність економічних суб'єктів, високою турбулентністю зовнішнього оточення, збільшенням впливу ризиків та невизначеності на функціонування організацій, за одночасного прагнення до гуманізації, інклюзії та визнання цінності загальнолюдських відносин у розвинених державах світу, все більшої актуальності набуває пошук дієвих інструментів, які б дозволили ефективно та етично діяти за таких умов. Одним із таких інструментів є застосування процедур комплаєнсу у різних сферах і напрямах діяльності економічних суб'єктів.

У широкому розумінні комплаєнс може бути охарактеризований як «система заходів, процедур, правил та заходів контролю, спрямованих на забезпечення дотримання організацією або працівником законодавства, етичних стандартів, регуляторних вимог та внутрішніх правил» [1].

Дослідники Грінченко Г.С., Нестеренко Р.О., Фоменко А.В. трактують комплаєнс-менеджмент як «стратегічний підхід до управління, спрямований на забезпечення дотримання законодавства, регуляторних вимог, стандартів та етичних норм у діяльності будь-якої організації, незалежно від розмірів, підпорядкування, видів діяльності» [3].

Одарченко В.І. акцентує увагу на доцільності розгляду комплаєнсу з точки зору додержання чинних законів і норм, процедур та етичних вимог, тим самим сприяючи більш повному виконанню ним своїх головних функцій щодо

досягнення чіткої відповідності певної діяльності вимогам внутрішнього і зовнішнього характеру, зниження ймовірності реалізації ризиків недотримання законів і стандартів [6].

На сьогодні розгляду комплаєнсу приділяється значна увага у різних сферах, галузях та напрямах діяльності економічних суб'єктів, наприклад, в діяльності банків і фінансових установ, в освітній сфері (з точки зору підвищення якості й конкурентоспроможності освітніх послуг), у податковій та інвестиційній діяльності, контролі, управлінні ризиками тощо.

Застосування комплаєнс-менеджменту дозволяє одержати економічним суб'єктам низку переваг і створює додаткові можливості для розвитку, зокрема, завдяки покращенню іміджу та ділової репутації, оптимізації взаємовідносин з регуляторними й контролюючими інституціями, зростанню шансів освоєння міжнародних ринків та отримання іноземних інвестицій, розвитку ефективних партнерських зв'язків з різними категоріями стейкхолдерів, загальному покращенню корпоративної культури [5].

До специфічних функцій комплаєнсу можуть бути віднесені: забезпечення контролю за додержанням вимог законів та внутрішньої нормативної документації суб'єкта; відслідковування законодавчих змін та своєчасна їх імплементація у внутрішній політиці і документах; проведення моніторингу, вчасна ідентифікація комплаєнс-ризиків та вироблення заходів щодо їх усунення; керування ризиками у сфері конфлікту інтересів; сприяння своєчасному звітуванню про власну діяльність; надання консультативної підтримки керівному складу суб'єкта та ін. [6].

З-поміж ефективних механізмів реалізації комплаєнс-менеджменту варто виокремити такі: формування й впровадження відповідної політики і процедур; забезпечення чіткого контролю й аудиту; створення внутрішніх інстанцій (підрозділів, посадових осіб тощо), які б здійснювали контролюючі функції; здійснення просвітницької діяльності й навчання працівників з питань комплаєнсу; надання всебічної інформаційної підтримки; запровадження стимулів щодо належної поведінки персоналу; налагодження ефективної співпраці й побудова довірчих відносин із зовнішніми партнерами [3].

Реалізуючи систему комплаєнс-контролю, варто брати до уваги сукупність ризиків, які можуть бути об'єднані у три основні групи: ризики репутаційного характеру (погіршення іміджу та репутації); ризики правового характеру (порушення законодавства, санкції з боку контролюючих органів); ризики операційного характеру (отримання збитків унаслідок недодержання внутрішніх правил і процедур) [5].

Важливим на сьогодні є податковий комплаєнс, який зосереджений на додержанні економічним суб'єктом податкових вимог, забезпеченні чіткого нарахування і вчасної сплати податків, мінімізації податкових ризиків [2]. Податковий комплаєнс сприяє поліпшенню податкової дисципліни, якості податкової звітності, дотриманню принципів прозорості й підзвітності діяльності та ін. [7].

Запровадження комплаєнсу під час провадження інвестиційної діяльності

також дозволяє отримати низку переваг, що пов’язані із швидшою адаптацією до ризиків, зростанням інвестиційної привабливості економічних суб’єктів завдяки інформаційній прозорості та відкритості, зростанням фінансової стійкості та покращенням структури капіталу господарюючого суб’єкта [4].

Таким чином, в умовах сучасних реалій комплаєнс-менеджмент варто розглядати як ефективний інструмент для забезпечення дотримання економічними суб'єктами законодавства, етичних стандартів і внутрішніх правил в умовах глобалізації та посилення регуляторних впливів. Комплаєнс є, перш за все, стратегічно орієнтованим підходом, що сприяє мінімізації ризиків, підвищенню репутації та розвитку партнерських відносин між суб’єктами. Застосування комплаєнсу охоплює різноманітні сфери, включаючи банківську діяльність, управління ризиками, податкову, інвестиційну діяльність та багато інших. Особливу увагу доцільно приділяти механізмам реалізації комплаєнс-менеджменту, які включають створення політик, проведення контролю, навчання персоналу і співпрацю зі стейкхолдерами. Важливими аспектами є податковий комплаєнс і адаптація до інвестиційних ризиків, що підвищують прозорість, фінансову стійкість і конкурентоспроможність організацій.

Література:

1. Анісімова А. Для чого компаніям комплаєнс і хто має його впроваджувати? ЮРЛІГА. 11.07.2023. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/220806_dlya-chogo-kompanyam-komplans--khto-ma-yogo-vprovadzhuvati (дата звернення: 26.11.2024).
2. Бойко С.В., Дем’яненко Т.Є., Корнієнко М.В. Теоретична архітектоніка податкового комплаєнсу платника податків. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_11_67 (дата звернення: 28.11.2024).
3. Грінченко Г.С., Нестеренко Р.О., Фоменко А.В. Механізми впровадження підходів комплаєнс-менеджменту у систему вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2023. № 81. С. 38-44.
4. Зайцева А.С. Ізоваріаційна модель оптимального вибору конвергентних сценаріїв інвестиційного рішення промислових підприємств з урахуванням комплаєнс-ризиків. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2023. № 4. С. 148-156.
5. Карпушенко М.Ю., Карпушенко О.О. Теоретико-методологічні аспекти формування системи комплаєнс-контролю. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості.* 2023. № 1. С. 132-142.
6. Одарченко В.І. Комплаєнс як інструмент управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти.* 2023. № 81. С. 45-51.
7. Осаволюк О. Податковий контроль як засіб досягнення податкового комплаєнсу. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 205-211.

UDC 336.2

Oleksandr Gai
PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department
Olga Bilyk
Applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF TAX PLANNING OF ENTERPRISES

The obligation of the enterprise to pay taxes leads to a decrease in the amount of cash, and this, as a result, affects the financial result. Therefore, it is understandable that entrepreneurs strive to maximize the part of the profit that remains with the enterprise after paying taxes – it is the main incentive for sustainable development. In this regard, the process of tax planning becomes important for each enterprise, because effective tax management can significantly affect the financial result of the company and increase its profit level.

The tax environment significantly affects the activities of enterprises, especially in Ukraine, where tax legislation is subject to frequent changes. In these conditions, tax planning is an important tool for ensuring stability. Its effectiveness depends on the ability of the enterprise to minimize tax expenses without violating the law, as well as on the ability to prevent tax risks.

Tax planning is the process of forecasting, optimizing and controlling an enterprise's tax liabilities. The main objectives of tax planning are:

- Minimizing tax payments within the framework of current legislation.
- Ensuring tax security, i.e., preventing the risks of sanctions.
- Rational use of tax benefits and other instruments provided for by law.

The process of effective tax planning allows the company's management to promptly receive reliable and complete information regarding the completeness and correctness of the calculation and timely payment of tax liabilities, as well as the legality of the company's use of certain tax benefits to make a decision on the appropriateness of applying other, alternative optimization methods.

Tax planning is closely related to the financial and investment strategy of the company; therefore, its effectiveness is an important component of overall business management.

Let's consider methods for assessing the effectiveness of tax planning.

Comparative analysis of the tax burden. The tax burden reflects the share of taxes in the total expenses or income of the enterprise. The effectiveness of tax planning can be assessed using a coefficient, which is calculated by dividing the amount of tax liabilities by gross income. A decrease in the coefficient indicates the effectiveness of tax measures.

Analysis of savings from tax planning. Savings are calculated as the difference

between the amount of taxes that the company would have to pay under the baseline scenario and the actual amount after applying tax planning tools.

Assessment of tax risks. The effectiveness of tax planning is also determined by the ability of the company to avoid tax sanctions. For this, indicators are used that assess the number and volume of claims from tax authorities.

Assessment of the impact on financial results. The analysis is carried out through the ratio of tax expenses to net profit. A decrease in this indicator indicates higher efficiency of tax planning.

Many factors affect the efficiency of tax planning, including the following.

Changes in tax legislation. Frequent changes in regulatory acts in Ukraine complicate the forecasting of the tax burden and planning.

Industry Specifics. The level of tax burden and the availability of benefits vary depending on the industry. For example, the agricultural sector has significant advantages in the form of simplified tax regimes.

Level of awareness of tax specialists. The effectiveness of tax planning depends on the competencies of the staff involved in the analysis of tax regulations and the application of benefits.

Currently, tax planning in Ukraine faces the following challenges:

- Instability of tax legislation.
- High level of tax pressure.
- Limited access to modern technologies for automating tax accounting processes.

The prospects for the development of tax planning are:

- Digitalization of tax processes. Use of modern IT tools to automate calculations and reduce errors.
- Advanced training of specialists. Training of tax consultants on current changes in legislation.
- Development of a tax optimization strategy. Integration of tax planning into the overall business strategy of enterprises.

Summarizing the above, we note that tax planning refers to a number of processes and measures aimed at optimizing the tax obligations of a business entity and minimizing tax risks. The implementation of this process is based on relevant principles and occurs with the use of various methods and the application of appropriate tax planning tools. Depending on the type of specifics of economic activity and its regulatory and legal regulation, enterprises have the prospect of legally optimizing their tax obligations by developing their own tax strategy at the enterprise.

Therefore, tax planning is an integral part of managing financial flows of enterprises. The effectiveness of tax planning should be assessed comprehensively: by the level of tax burden, the amount of savings, risk minimization and impact on the profitability of the enterprise. Integration of modern assessment methods and automation of processes will allow Ukrainian enterprises to more effectively adapt to changes in the tax environment and strengthen their financial positions.

UDC 336.2

Oleksandr Gai
PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department
Anastasiia Kyriachok
Applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

PECULIARITIES OF THE ACTIVITIES OF SMALL BUSINESS ENTITIES AND THEIR IMPACT ON THE CONSTRUCTION OF ACCOUNTING AND REPORTING

In today's economy, small, medium and large businesses organically coexist, complementing each other.

In different sectors of the economy, the share of small business varies. There are industries where it is a fairly widespread sector. It dominates, in particular, in agriculture, wholesale and retail trade in various goods, in the service sector, etc. But in industry, on the contrary – more than half of the total turnover is provided by large companies and corporations.

In world practice, a common definition of small business is as one that has the following characteristics:

- private capital;
- independent management;
- local scope of activity;
- relatively small size for its field of activity.

However, no matter how we define small business, it should be noted its important importance in the economy of each country. Small firms successfully complement large ones and even compete with them. This is due to the fact that small businesses are more flexible and respond more quickly to market changes. They are closer to their consumers, and sometimes even offer lower prices.

Small businesses have both their advantages and disadvantages. Small businesses introduce innovations to the market faster than large firms. They are the main source of innovation in the economy, and this is their significant advantage. Innovations are based on the allocation of firms that quickly pay off. We also note that small businesses ensure the acceleration of the implementation of the latest commercial and technical ideas, the emergence of high-tech products.

The undoubted advantage of small businesses is to solve the employment problem by creating jobs and absorbing excess labor during cyclical shifts and economic downturns – this leads to the mitigation of social tension and creates the prerequisites for the formation of a middle class. The existence of a middle class weakens the tendency to social differentiation inherent in a market economy, and also expands the social base for reforms. In certain cases, the advantage of small firms is also that they can provide personal contact – personal relationships between

managers and subordinates.

And although small firms have a large number of advantages compared to large ones, they also have significant disadvantages, which have various reasons.

Small firms are not always able to compete with large ones, since they are in unequal conditions with them. First of all, this concerns the capital market. Banks and other sources of loans assess small businesses as riskier than large ones. Therefore, for example, a contractor for a small construction company has to pay higher interest rates for a loan. Small businesses also usually cannot take advantage of discounts provided by large wholesale suppliers.

In recent years, the burden of state regulation on enterprises of different sizes has increased significantly. Studies show that this burden is especially heavy for small firms. Regulation is often accompanied by fixed costs that are almost the same for firms of all sizes (compliance with safety regulations, sanitary control, etc.). These costs are associated with installing the necessary equipment, compiling reports or preparing for an inspection. A large enterprise distributes these costs over a significantly larger number of units of production than a small one. A large firm is able to hire specialists – lawyers and accountants – to perform these tasks. A small business owner usually has to worry about these things themselves, after they finish their workday, say, in their own workshop.

Note that no disadvantage, as well as no advantage of small business is complete. Therefore, in certain industries, small businesses prevail, using their advantages in the market. In other industries, large firms dominate.

So, small business is an important sector of the market economy around the world and plays an important role:

- is the basis of small-scale production, it affects the pace of economic development, determines the structure and qualitative characteristics of the gross domestic product, as well as the degree of democratization of society;
- carries out structural restructuring of the economy;
- ensures freedom of market choice;
- contributes to the saturation of the market with a variety of goods and services, the rapid implementation of innovations;
- creates new jobs; is characterized by high mobility and rational forms of management;
- forms the social stratum of business owners – the basis of the middle class of society;
- contributes to the weakening of monopolism and the development of competition.

This can be any activity that does not contradict the current legislation and is aimed at realizing one's own economic interests. Mostly, it is not particularly risky and innovative activity, which is carried out on the basis of full economic responsibility. Most often, it is intermediary activity in wholesale and retail trade or activity in the field of services for the population: specialist consultations, repairs, transportation, medical services, tailoring of clothing to individual orders, organization of events, etc.

The specific characteristics of the management of small business entities determine certain features in the application of accounting methods and techniques.

First, the accounting chart of accounts. Microenterprises, small enterprises, enterprises that maintain simplified accounting of income and expenses can choose: either the general Chart of Accounts or the simplified Chart of Accounts.

Secondly, the taxation system. Regarding the payment of taxes, domestic business entities can choose: either the general system or the simplified system of taxation, accounting and reporting with simultaneous maintenance of simplified accounting and reporting.

Thirdly, the composition of financial statements. Domestic legislation provides for two options for the composition of financial statements for small business entities:

- abbreviated: financial statements of a microenterprise, which are compiled by microentrepreneurs and legal entities that maintain simplified accounting of income and expenses in accordance with tax legislation;
- financial statements of a small enterprise, which are compiled by other small business entities and representatives of foreign business entities, in accordance with NAR(S) 25;
- general, which is defined by NAR(S) 1.

At the same time, the requirements for the formation of financial statements for both small business entities and other types of enterprises are the same and are manifested in the need to comply with the requirements for the completeness of information display, its timeliness and predictability.

The problems and challenges of accounting and reporting for SMEs are as follows:

- insufficient level of professional training of accountants in small enterprises;
- difficulties in integrating modern accounting technologies due to lack of finances;
- frequent changes in legislation that require adaptation of accounting policies.

We see the prospects for improving accounting and reporting for SMEs in the following: development and implementation of innovative digital solutions for accounting and reporting; increasing the level of financial literacy of entrepreneurs; stabilization of legislative norms and introduction of additional tax benefits to stimulate the development of SMEs.

UDC 657

Oleksandr Gai
PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of the Audit, Accounting and Taxation Department
Anton Panchyshyn
Applicant of the second (master's) level of higher education
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

CURRENT ISSUES OF ACCOUNTS RECEIVABLE

Accounts receivable is an important element of financial management of enterprises. In Ukraine, the issues of accounting for receivables are becoming particularly relevant in the context of economic changes, inflation, crisis and unstable political situation. In these conditions, effective accounting and control of receivables become key tasks for ensuring the financial stability of the business.

Accounts receivable arise from the sale of goods, performance of work, or provision of services on deferred payment terms. Their existence is a natural phenomenon in business activities; however, significant amounts of outstanding debt can pose risks to the liquidity of the enterprise.

Significant amounts of receivables affect:

- Ensuring competitive advantages through the provision of credit to buyers.
- Working capital management.
- Risk of loss of financial resources due to late payment.

Accounts receivable is an element of working capital – it is a certain amount of debts from individuals or legal entities owned by the enterprise. The growth of debt leads to the withdrawal of the enterprise's resources from turnover. And untimely repayment of such debt can cause a protracted crisis of the enterprise. In particular, the increase in debt on commercial credit causes an increase in demand for short-term loans and, as a result, to a reduction in their supply and an increase in their cost. A negative process also occurs regarding indirect losses of income of a business entity:

- The longer the debt repayment period, the lower the income from the funds invested in it – and this affects the turnover.
- Maintaining receivables is always associated with costs, receivables are one of the assets, but to maintain it at a certain level, the enterprise needs an appropriate source.

The legislation of Ukraine in the field of accounting and financial reporting is constantly changing, which creates difficulties in maintaining the accounting of receivables. This especially applies to the rules for accounting for the reserve for doubtful debts, which have a significant impact on the financial result. The issue of recognizing bad debts and writing them off from the accounting remains complex. Several factors, such as insufficient legal support and lack of proper control over the repayment terms, can cause delays in such recognition. This is due to the fact that in conditions of economic instability and financial difficulties, many enterprises have

problems with paying their debts. This leads to an increase in overdue debts, which, in turn, worsens the financial condition of the company.

High inflation, economic crises and war have led to an increase in the number of doubtful and bad debts. Currently, key problems include:

- Lack of a clear mechanism for writing off bad debts.
- Insufficient criteria for forming a reserve for doubtful debts.

We would like to add that for companies reporting under IFRS, difficulties arise in assessing receivables at fair value and determining their impairment. This requires additional resources for analytics and specialized knowledge.

The following steps can be suggested to overcome the outlined problems:

- Analysis of counterparty solvency – a thorough check of the financial condition of counterparties and risk assessment can reduce the likelihood of overdue debts.
- Automation of accounting processes – the use of modern software (for example, BAS, ERP systems) allows you to simplify accounting, monitor the status of receivables and automatically form reserves for doubtful debts.
- Clear formation of accounting policies – it is important for enterprises to develop accounting policies that take into account: criteria for assessing doubtful debts; the procedure for creating reserves; rules for writing off bad debts.
- Application of advanced management methods – it is worth implementing a receivables management system that includes: customer credit scoring; standardization of payment terms; use of factoring for quick receipt of funds.
- Legal support – involving professional lawyers in the process of concluding contracts and resolving disputes reduces the risks of late payments.

We can conclude that accounting for receivables in Ukraine is a relevant and complex issue that requires a comprehensive approach. Effective management and accounting for receivables is the basis for the financial stability of enterprises, especially in conditions of economic challenges. Integration of modern technologies, flexible accounting policies and legal support will help minimize the risks associated with receivables.

УДК 657

Галат Костянтин
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Шилкін Олександр
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник **– *Смірнова Ірина***
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ, ЇЇ МІСЦЕ ТА РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Облікова політика визначає ідеологію функціонування усіх суб’єктів господарювання, що безпосередньо стосується і суб’єктів аграрного бізнесу, на тривалий період. Облікова політика дозволяє оперативно реагувати на зміни у виробничому процесі, в результаті чого відбувається ефективне пристосовування виробничої системи до умов зовнішнього середовища, знижується економічний ризик і досягається успіх в конкурентній боротьбі.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика – це «сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності» [3].

Крім нормативного визначення облікової політики, є різні трактування цього поняття, які представлені у роботах вітчизняних учених.

Гуйда Л. вказує, що облікова політика – модель облікової системи для вирішення завдань бухгалтерського фінансового, бухгалтерського управлінського та податкового обліку в окремо розглянутій організації, визначена з урахуванням особливостей діяльності, сформована відповідно до вимог системи нормативного регулювання, властивого кожному виду обліку, оформлена в установленому порядку внутрішнім документом організації позитивна – багатогранність підходу до розкриття облікової політики: її сутності, основи формування положень, форми уявлення [1].

Сук П. Облікова політика – система правил організації та ведення бухгалтерського обліку, оцінки майна даного підприємства, прийняту ним на певний звітний рік або ряд років [6].

Пархоменко В. Облікова політика – документ, що встановлює прийняту підприємством сукупність способів ведення бухгалтерського обліку: первинного спостереження, вартісного виміру, поточного угруповання та підсумкового узагальнення фактів його господарської діяльності [2].

За Пушкарем М. облікова політика – документ внутрішньої системи ведення бухгалтерського обліку, що відображає низку процедур та методів

бухгалтерського обліку, обраних та послідовно застосовуваних в організації, які найкраще відповідають умовам діяльності та вимогам повного представлення результатів та фінансового стану цієї організації [4].

Стецiв І. вказує, що: «Облікова політика це сукупність принципів та правил (варіантів) організації та технології реалізації способів (методів) бухгалтерського обліку в організації з метою формування максимально оперативної, повної, об'єктивної та достовірної фінансової та управлінської інформації підприємства» [5].

На думку, Цвєткова Н. облікова політика – способи та методи бухгалтерського обліку, що регулюються нормативними актами, з одного боку, та враховують особливості діяльності підприємства – з іншого [9].

Черній М. наголошує, що: «Облікова політика – сукупність принципів та правил, що регламентують методичні та організаційні засади ведення бухгалтерського обліку на підприємстві в умовах чинної нормативної бази на даний момент часу» [8].

Шмигель О. характеризує облікову політику як: «вибір організацією конкретних методик, форми, техніки ведення та організації бухгалтерського обліку, виходячи із встановлених правил та особливостей діяльності організації (організаційних, технологічних, чисельності та кваліфікації облікових кадрів, рівня технічного оснащення бухгалтерії)» [9].

Яременко І. облікова політика – вибір підприємством методичних прийомів, що дозволяють впливати на суму прибутку та збитку [10].

Аналіз підходів до визначення сутності облікової політики показує, що при її тлумаченні використовуються різні підходи (система правил, сукупність принципів і правил, вибір методичних прийомів, модель системи бухгалтерського обліку, документ тощо). Викладені у працях вітчизняних науковців формулювання облікової політики поряд із перевагами мають і певні недоліки, які дозволяють повною мірою розкрити її важливі особливості. Водночас потребують уточнення окремі класифікаційні ознаки та назви її видів, а також оцінка можливості використання підприємствами аграрного бізнесу.

Література:

1. Гуйда Л. Як підготувати наказ про облікову політику підприємства? *Дебет-Кредит*. 2012. № 1. С. 17-35
2. Пархоменко В. Документальне забезпечення основ бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2019. № 3. С.11-15.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 01.12.2024)
4. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність: навч. посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2004. 141 с.
5. Стецiв І.І. Облікова політика суб’єкта господарювання, її актуальність і значення в сучасних умовах. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2009. Вип. 6. С. 201-208.
6. Сук П. Облікова політика підприємства. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2021. № 5. С. 2-4.
7. Цвєткова Н. Сучасна організація обліку та складання звітності для прийняття

управлінських рішень. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 3. С. 14-27.
8. Черній М.Я. Формування облікової політики підприємств на основі організаційно-технологічних особливостей діяльності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. Вип. 2 (23). С. 381-388.
9. Шмигель О.Є Формування облікової політики на базі креативного фінансового обліку URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Sre/2020_3/193.pdf (дата звернення: 01.12.2024)
10. Яременко І. Адаптація облікової політики до умов сучасної економіки. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 118-123.

УДК 336.1

Гапонюк Ольга
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Булава Лілія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Донецький державний університет внутрішніх справ МВС України
м. Кропивницький, Україна

ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Досвід України та інших країн у забезпеченні фінансової безпеки під час збройних конфліктів демонструє важливість стратегічного підходу до управління ресурсами, адаптації економічних механізмів та міжнародної співпраці.

Як свідчить опитування, проведене Національним інститутом стратегічних досліджень України [3], було виділено 8 загроз фінансовій безпеці, з яких найбільш критичними в 2024 році вважаються такі 4 загрози в сфері фінансової безпеки:

- високий рівень дефіциту Державного бюджету;
- значні втрати податкових та митних надходжень до Державного та місцевих бюджетів;
- недофінансування окремих статей видатків бюджету внаслідок обмеженості фінансових можливостей держави;
- зростання обсягів державного боргу та видатків на його обслуговування

Менш впливовими визнані такі загрози: погіршення фінансової стійкості пенсійної системи, брак довіри з боку громадян та бізнесу до податкових, митних органів, погіршення інституційної спроможності банківської системи внаслідок скорочення ресурсної бази банків, збитковості та зниження капіталізації., різке збільшення частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків.

З моменту початку військових дій у 2014 році, а потім повномасштабного вторгнення в 2022 році, Україна зіткнулася з викликами фінансової безпеки, які потребували швидких і комплексних рішень. За даними [2] за результатами

2023 року дефіцит бюджету становить 20,39%. Країна має значний державний борг, що підтверджує важливість виділення такої складової як самостійного елементу фінансової безпеки. Станом на 31 жовтня 2024 року державний та гарантований державою борг України становив 6 413,57 млрд грн, або 155,37 млрд дол. США, а саме: державний та гарантований державою зовнішній борг – 4 584,49 млрд грн (71,48% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 111,06 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 829,08 млрд грн (28,52%), або 44,31 млрд дол. США [1]. Значна частина державного бюджету була переорієнтована на фінансування оборони: в 2022 році питома вага даних видатків становила 42,24%, в 2023 році – 52,25%, станом на 01.11.2024 року – 50,2% [2].

Введено податок на військові потреби та впроваджено програми фіскальної підтримки для критично важливих секторів. Україна змогла мобілізувати значні фінансові ресурси завдяки підтримці міжнародних організацій (МВФ, Світового банку) та допомозі партнерських країн. Це включає як гранти, так і пільгові кредити для покриття бюджетного дефіциту та підтримки економіки. Випуск військових облігацій дозволив залучати кошти від населення та бізнесу, одночасно підтримуючи національну економіку. Цей механізм став важливим інструментом фінансової мобілізації. Національний банк України ввів заходи для забезпечення стабільності банківської системи, включаючи рефінансування банків, обмеження валютних операцій та контроль за інфляцією. У період війни значно зросла роль цифрових інструментів, таких як мобільні платіжні системи та електронний уряд, що сприяло підвищенню прозорості та ефективності фінансових процесів.

Інші країни також мають значний досвід забезпечення фінансової безпеки під час конфліктів. В умовах постійної загрози війни Ізраїль створив стійку економіку завдяки високим інвестиціям у технологічний сектор, військову промисловість та партнерству із західними країнами. Важливим аспектом є обов'язкова військова служба, що забезпечує стабільність оборонних витрат.

Також можемо розглянути США під час Другої світової війни. Уряд мобілізував економіку через випуск військових облігацій, контроль за цінами та раціоналізацію використання ресурсів. Також було посилено контроль над промисловістю для забезпечення потреб військового комплексу.

Під час воєнних конфліктів Велика Британія зосереджувала увагу на підтримці довіри до фінансової системи через жорсткий контроль монетарної політики та забезпечення стабільного функціонування банків.

Ефективність забезпечення фінансової безпеки під час конфліктів залежить від адаптивності економічної політики, впровадження нових інструментів фінансування, підтримки населення та партнерства з міжнародною спільнотою. Україна використовує досвід інших країн, доповнюючи його власними підходами в умовах сучасної війни.

Література:

1. Державний борг та гарантований державою борг. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg (дата звернення: 30.11.2024)
2. Державний бюджет України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/ (дата звернення: 30.11.2024)
3. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Результати Третьої хвилі опитування експертів, лютий 2024 р. К.: НІСД, 31 травня 2024 р. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-06/ekbezpeka-2024-prezentaciya_gotove.pdf (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 65.01

Гаращенко Євгенія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Столярчук Наталія
старший викладач кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ КОМПЛАЄНС-УПРАВЛІННЯ У РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ

Комплаєнс-управління, як система забезпечення відповідності діяльності організації законодавчим, етичним і регуляторним нормам, набуває все більшого значення в умовах глобалізації та посилення регуляторного тиску. Згідно з дослідженнями українських науковців, таких як Л.М. Іванченко та Т.О. Марченко, адаптація моделей комплаєнс-управління до специфіки галузей економіки є ключовим завданням для забезпечення стабільності та довіри [1, 2]. Зарубіжні дослідники, включаючи Б. Брокмана, підкреслюють, що ефективність комплаєнсу залежить від його інтеграції в усі рівні управління організації [3].

Комплаєнс-управління базується на трьох основних компонентах:

- політика та процедури: формалізація стандартів поведінки та внутрішніх регламентів, які відповідають законодавчим нормам;
- система моніторингу та оцінки ризиків: ідентифікація, аналіз і мінімізація ризиків, пов'язаних із невідповідністю;
- навчання персоналу: формування корпоративної культури, що підтримує принципи відповідності.

Ефективність моделей комплаєнс-управління значною мірою залежить від їхньої адаптації до особливостей конкретної галузі:

- фінансовий сектор – у фінансовій галузі комплаєнс спрямований на боротьбу з шахрайством, відмиванням коштів і забезпеченням прозорості операцій. Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, дозволяє автоматизувати моніторинг транзакцій і аналіз ризиків. Впровадження інноваційних технологій у фінансовий комплаєнс сприяє підвищенню ефективності регуляторного контролю;

- охорона здоров'я – у галузі охорони здоров'я комплаєнс охоплює дотримання стандартів безпеки пацієнтів, управління медичними даними та виконання етичних норм. Як зазначає Е. Кларк, однією з головних задач є захист персональних даних пацієнтів у відповідності до норм GDPR [4];
- енергетика – у галузі енергетики комплаєнс стосується екологічних стандартів, управління ризиками та відповідності до міжнародних регламентів. Впровадження стандартів ESG (екологія, соціальна відповідальність, управління) стало ключовим напрямком. Як зазначають Т. Джонс і Б. Сміт, використання автоматизованих систем моніторингу допомагає енергетичним компаніям дотримуватись екологічних стандартів та мінімізувати витрати на звітність.

В Україні значним досягненням є впровадження державного моніторингу енергетичних підприємств на основі міжнародних стандартів.

Ефективні моделі комплаєнсу включають такі елементи, як:

- інтеграція комплаєнсу в стратегічне управління, оскільки комплаєнс має бути невід'ємною частиною стратегічного планування організації. Як зазначає П. Дюран, інтеграція комплаєнсу дозволяє організаціям не лише знижувати ризики, а й отримувати конкурентні переваги через дотримання етичних стандартів [6];
- цифровізація процесів – використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації моніторингу, аналізу ризиків та звітності дозволяє зменшити витрати та підвищити точність комплаєнс-процесів. В Україні банки, такі як ПриватБанк, активно впроваджують системи на основі ШІ для моніторингу транзакцій та ризиків;
- розвиток культури комплаєнсу, тобто формування культури комплаєнсу, яка включає навчання співробітників, мотивацію до дотримання етичних стандартів та відкриту комунікацію, є важливим фактором успішності системи. Як зазначають Б. Брокман і Е. Кларк, лідерство відіграє ключову роль у розвитку такої культури [3, 4].

Впровадження комплаєнс-управління супроводжується низкою викликів:

- різноманіття регуляторних вимог – організації часто стикаються зі складністю одночасного дотримання локальних та міжнародних норм;
- обмеженість ресурсів – впровадження комплаєнсу потребує значних фінансових та людських ресурсів, що є проблемою для малих і середніх підприємств, особливо в Україні;
- технічні ризики – використання цифрових інструментів комплаєнсу пов'язане з ризиками кібератак і втрати даних.

Ефективне комплаєнс-управління є критично важливим для забезпечення стійкості та довіри до організацій у різних галузях економіки. Адаптація моделей комплаєнсу до специфіки галузі, інтеграція сучасних технологій та розвиток культури відповідності сприяють досягненню стратегічних цілей підприємств.

Література:

1. Іванченко Л.М., Сидоренко Ю.В. Системи моніторингу комплаєнсу у фінансових установах України. *Економіка і право.* 2022.
2. Марченко Т.О. Роль культури комплаєнсу у сучасних організаціях. *Вісник економічної науки України.* 2023.
3. Brockman, B. (2019). *Compliance Management: A How-To Guide for Executives, Lawyers, and Other Compliance Professionals*. Wiley.
4. Clark, E. (2018). Data Protection in Health care: A GDPR Perspective. *Journal of Legal and Ethical Issues*.
5. Jones, T., & Smith, B. (2020). *Sustainability and Compliance in the Energy Sector*. Routledge.
6. Duran, P. (2019). Strategic Compliance Integration. *Harvard Business Review*.

УДК 35.078.1:341

Громов Назарій
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Лучик Світлана
доктор економічних наук, професор
професор кафедри інформаційних систем та технологій ННІ № 4
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЗАХИСТ ДАНИХ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Інформаційна сфера є рушієм розвитку постіндустріального суспільства та активно впливає на стан економічної, політичної, оборонної та інших складових без пекового комплексу. Сучасні інформаційно-комунікативні технології вже не обмежуються рамками однієї країни, а набувають загальносвітового значення [1, с. 194]. Глобальний інформаційний простір складається з національних, корпоративних та приватних інформаційних просторів і має фактично ті ж ознаки, що й власне інформаційне суспільство. При цьому глобальний інформаційний простір «немає державних кордонів, немає таких інститутів захисту державних інтересів, якими є прикордонна й митна служби, поки що відсутні способи і засоби контролю цінності і важливості інформаційних ресурсів, що «перевозяться» через кордон. Поки що державний кордон є практично прозорим для інформаційних ресурсів» [2, с. 137]. Тому питання захисту даних у глобальному цифровому просторі є надзвичайно важливою темою, що стикається з численними викликами для міжнародного права.

Однією з основних проблем є відсутність єдиного міжнародного стандарту для захисту даних. Кожна країна має свої закони та регуляції, що ускладнює міжнародну співпрацю. Наприклад, Європейський Союз має Загальний регламент про захист даних (GDPR), який встановлює високі вимоги до захисту персональних даних усіх осіб у межах Європейського Союзу та

Європейської економічної зони [1]. Країні, що не входять до ЄС, можуть мати менш строгі правила щодо захисту даних.

Міжнародні угоди, що регулюють трансфер даних, є важливими для забезпечення безпеки та конфіденційності персональної інформації в умовах глобалізації. Ось кілька ключових угод, які ефективно регулюють ці питання:

- Загальний регламент про захист даних (GDPR) – цей регламент Європейського Союзу, що набрав чинності в 2018 році, встановлює строгі вимоги до обробки персональних даних. Він також стосується експорту персональних даних за межі ЄС і ЄЕЗ. GDPR покликаний насамперед надати громадянам та резидентам ЄС контроль за їхніми персональними даними та спростити регуляторне середовище для міжнародного бізнесу шляхом уніфікації регулювання в межах ЄС
- Конвенція Ради Європи № 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 28 січня 1981 року – ця угода, є першим міжнародним правовим документом, що регулює захист даних. Вона забезпечує основні принципи обробки даних і захисту приватності, а також сприяє міжнародному співробітництву в цій сфері;
- Директива ЄС про приватність і електронні комунікації (ePrivacy Directive) від 11 грудня 2018 року – ця директива доповнює GDPR, регулюючи питання конфіденційності в електронних комунікаціях, включаючи використання файлів cookie та інших технологій відстеження;
- Міжнародна угода про захист даних (Privacy Shield) від 2016 року – хоча ця угода між США та ЄС була скасована у 2020 році, вона раніше забезпечувала механізм для передачі даних між цими юрисдикціями, гарантуючи, що дані будуть захищені відповідно до стандартів ЄС.
- Кодекс поведінки ООН у сфері захисту даних – розроблений у рамках ООН, пропонує рекомендації для країн щодо захисту даних і приватності, сприяючи міжнародному співробітництву та обміну інформацією.

Кіберзлочинність є ще одним важливим аспектом, що ставить під загрозу захист даних. Зростання кількості кіберзлочинів вимагає від держав активних дій щодо забезпечення безпеки інформаційних систем. Міжнародні угоди, такі як Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року, намагаються вирішити ці проблеми, але їх реалізація часто ускладнюється через різні правові системи та рівні розвитку країн.

Захист даних також тісно пов'язаний з правами людини, зокрема, правом на приватність. Порушення конфіденційності може призвести до серйозних наслідків для особистої безпеки та свободи. Міжнародні організації, такі як ООН, закликають до дотримання прав людини в контексті цифрових технологій, але реалізація цих принципів залишається складною.

Крім того, держави стикаються з труднощами у регулюванні нових технологій, таких як штучний інтелект і великі дані. Вони повинні знайти баланс між інноваціями та захистом прав громадян, що вимагає адаптації існуючих законодавств до нових реалій. Усе це свідчить про те, що правові аспекти захисту даних у глобальному цифровому просторі потребують

комплексного підходу та міжнародної співпраці для забезпечення ефективного захисту прав громадян у цифровому світі.

Література:

1. Ананьїн В.О., Пучков О.О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України. *Гілея: науковий вісник.* 2014. Вип. 85 (6). С. 194-197.
2. Соціально-гуманітарна сфера України в сучасних дискурсах : монографія ; за заг. ред. проф. О.Ю. Панфілова. Харків: ХІФКНТЕУ, 2019. 284 с.
3. Загальний регламент про захист даних (GDPR) / GDPR TEXT. URL: https://gdpr-text.com/uk/ (дата звернення: 27.11.2024).

УДК 658.15:005.93

Гут Любов
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансовий контролінг є тією технологією, котра допомагає завчасно виявити відхилення фактичних результатів діяльності від запланованих та створити умови коригування фінансових планів враховуючи нові умови діяльності підприємства. Тому, для оцінки ефективної діяльності підприємства слід застосовувати методи, які відповідають на питання, що роботи та інструменти фінансового контролінгу, які дають відповідь на запитання як саме це виконати.

В економічній літературі зустрічаються багато думок щодо складу методів контролінгу. Частіше за все їх поділяють за періодом дії, а саме на стратегічний та оперативний контролінг, кожен з яких має свої інструменти [1; 5; 6].

Фінансовий контролінг на підприємстві в умовах воєнного стану в Україні має критично важливе значення для забезпечення його стабільного функціонування, виживання та адаптації до змін в умовах кризи. Воєнний стан викликає нестабільність ринків, підвищені ризики та непередбачуваність у бізнес-середовищі, тому грамотний контролінг може стати важливим інструментом для прийняття ефективних рішень. Основними передумовами застосування фінансового контролінгу підприємствами в умовах війни є:

- управління грошовими потоками – в умовах війни зростає потреба в чіткому контролі за грошовими потоками, щоб уникнути дефіциту коштів та забезпечити безперебійність операцій. Фінансовий контролінг дозволяє ефективно планувати та управляти фінансовими ресурсами, відстежувати

надходження і витрати, прогнозувати можливі касові розриви та вчасно реагувати на них;

- оптимізація витрат – воєнний стан супроводжується скороченням доходів багатьох підприємств, що робить витратну частину бюджету особливо чутливою. Контролінг дозволяє аналізувати структуру витрат, виявляти невиправдані або неефективні витрати, а також знаходити можливості для їх оптимізації;
- аналіз і управління ризиками – воєнні дії збільшують економічні та фінансові ризики (втрата активів, зниження попиту, перебої в постачаннях). Фінансовий контролінг допомагає систематично оцінювати ризики, розробляти стратегії мінімізації втрат та реакції на непередбачені обставини;
- забезпечення фінансової стійкості – під час воєнного стану підприємства можуть зіткнутися з різким падінням обсягів продажу або доходів. Фінансовий контролінг забезпечує гнучкість у фінансовому плануванні, що дозволить адаптуватися до зміни економічної ситуації і зберегти фінансову стійкість;
- стратегічне планування – фінансовий контролінг включає в себе аналіз довгострокових перспектив, особливо у кризові періоди, при прийнятті рішень щодо диверсифікації бізнесу, пошуку нових ринків збуту, партнерства або оптимізації бізнес-процесів для збереження конкурентоспроможності;
- моніторинг фінансових показників – фінансовий контролінг в умовах нестабільної економічної ситуації дозволяє оперативно відслідковувати ключові фінансові показники діяльності підприємства, такі як прибутковість, рентабельність, ліквідність, для вчасного коригування стратегії управління підприємством з метою запобігання фінансових проблем.

У господарський практиці підприємств використовують стратегічний і оперативний фінансовий конролінг. Під стратегічним фінансовим контролінгом розуміють комплекс функціональних завдань, інструментів і методів довгострокового (три і більше років) управління фінансами, вартістю і ризиками [1, с. 407]. Оперативний фінансовий контролінг орієнтований на досягнення короткострокових кількісних цілей, що встановлюються у рамках розроблених стратегічних планів, зосереджений на досягненні показників прибутку, витрат, рентабельності капіталу тощо.

На нашу думку, найпоширенішими і загальновідомими методами та інструментами, які належать до оперативного та стратегічного фінансового контролінгу є [5]:

- SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких сторін на підприємстві) – метод стратегічного контролінгу, мета якого усунення наявних слабких місць; нейтралізація ризиків; ефективне використання існуючого потенціалу (сильних сторін); використання додаткових шансів;
- аналіз точки беззбитковості (CVP-аналіз) – метод контролінгу, який

зводиться до визначення мінімального обсягу реалізації продукції (за стабільних умовно постійних витрат), для забезпечення беззбиткової операційної діяльності та самофінансування підприємства;

- бенчмаркінг – це безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів;
- АВС-аналіз полягає у виявленні та оцінці незначного числа кількісних величин, які є найціннішими та мають найбільшу частку у загальній сукупності вартісних показників, використовується при селективному відборі найцінніших для підприємства постачальників і клієнтів, найважливіших видів сировини і матеріалів, найвагоміших елементів затрат, найрентабельнішої продукції, найефективніших напрямів капіталовкладень. З метою оптимізації запасів на практиці досить часто АВС-аналіз комбінують з іншим методом контролінгу – XYZ-аналізом, який характеризує рівномірність запуску окремих видів сировини (матеріалів) у виробництво. Даний метод широко використовується в процесі нормування обігових коштів для створення виробничих запасів;
- система директ-костинг – це система управлінського обліку, яка базується на класифікації витрат на змінні та постійні і включає в себе облік витрат за їх видами, місцями виникнення й носіями, облік результатів виробничої діяльності, а також аналіз витрат і результатів для прийняття управлінських рішень;
- система раннього попередження та реагування – це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики, загрози та шанси, які можуть вплинути на підприємство як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища;
- бюджетування – це процес розроблення, узгодження та затвердження бюджетів, що формують цілісну їх систему, а також контроль за їх виконанням. Бюджетний контроль полягає у порівнянні планових і фактичних показників з відповідним факторним аналізом;
- застосування показника EVA – вартісний показник ефективності бізнесу, інструмент, що показує керівникам підприємства яким чином вони можуть вплинути на прибутковість. EVA в системі фінансового контролінгу орієнтується на максимізацію вартості підприємства та стале її відтворення та застосовується при розробці системи мотивації [3];
- збалансована система показників – Balanced Scorecard – обліково-аналітичний інструмент, який включає ретельно підібраний набір показників, які піддаються кількісному виміру та ґрунтуються на стратегії підприємства. Вона містить чотири проекції у розрізі стратегічно важливих аспектів діяльності підприємства з визначеними показниками: «фінанси», «клієнти», «бізнес-процеси», «Навчання та зростання» («Співробітники»). Визначення і порівняння досягнутих показників дозволить визначити недоліки та слабкі місця підприємства,

на основі яких можна буде вживати певних заходів для підвищення ефективності та вироблення стратегії щодо збільшення вартості підприємства в майбутньому. Ця система показників включає конкретні завдання перед кожним працівником компанії в рамках обґрунтованої стратегії [4];

- факторна модель фірми «Du Pont» спрямована на факторний аналіз рентабельності власного капіталу через призму таких показників: показник рентабельності продажів вказує на здійснені витрати, а оборотність активів – на склад активів підприємства та їх ліквідність, коефіцієнт фінансової залежності – показує скільки одиниць сукупних джерел припадає на одиницю власного капіталу. Для більшої достовірності результату бажано для бази для розрахунку рентабельності показників EBIT (прибуток до сплати процентів і податків) або EBITDA (прибуток до нарахування амортизації, сплати процентів і податків) [5].

Таким чином, проведене дослідження існуючих на сьогодні інструментів фінансового контролінгу свідчить про те, що досі немає одного загальноприйнятого. Важливо наголосити, що той чи інший метод не можна застосовувати у всіх ситуаціях. При виборі необхідно враховувати специфіку галузі, розмір підприємства, особливості його фінансових потоків, його облікову політику і т.д. При цьому інструменти і методи фінансового контролінгу продовжують розвиватися і вдосконалюватися.

Література:

1. Бланк І.О. Управління фінансами підприємства : підручник. К: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2006. 780 с.
2. Кобилянська О. Як оптимізувати бізнес-процеси в умовах кризи? *Онлайн-платформа «Дія. Бізнес»*. URL: http://bisiness.diia.gov.ua/cases/antikrizovi-risenna/ak-optimizuvati-biznes-procesi-v-umovah-krizi (дата звернення: 17.11.2022).
3. Паєнтко Т.В., Федосов В.М. Управління фінансами: контролінг на мікрорівні. *Фінанси України*. 2018. № 3. С. 80-96.
4. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 4. С. 170-177.
5. Терещенко О.О., Бабяк Н.Д. Фінансовий контролінг : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2013. 407 с.
6. Терещенко О.О., Стецько М.В. Системи показників у концепції фінансового контролінгу у сфері бізнесу. *Фінанси України*. 2013. № 11. С. 66-83.

УДК 005.95/.96:658.3

Даниленко Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом
Дмітрієва Діана
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Зусилля Європейського Союзу щодо цифровізації економіки набувають все більшої підтримки через впровадження різноманітних цифрових технологій та інструментів, особливо в операціях бізнесу. Інтеграція таких інструментів, як штучний інтелект (ШІ), хмарні обчислення та аналітика великих даних, вважається критично важливими для підвищення ефективності бізнесу та підвищення рівня конкурентоспроможності. У рамках стратегії «Цифрове десятиліття» ЄС має на меті забезпечити, щоб до 2030 року понад 90% малих та середніх підприємств (МСП) досягли хоча б базового рівня цифрової інтенсивності, а 75% компаній використовували хмарні сервіси, великі дані або ШІ [4].

Однак рівень прийняття цифрових технологій бізнесом ЄС варіюється: великі компанії частіше впроваджують передові рішення порівняно з меншими підприємствами. У 2022 році близько 70% підприємств ЄС досягли базового рівня цифрової інтенсивності, але малі та середні підприємства мали менший рівень цифрового впровадження, ніж великі компанії. Наприклад, великі підприємства використовували хмарні обчислення більш широко, зокрема для електронної пошти, зберігання файлів і офісного програмного забезпечення [4].

Багато міжнародних компаній ЄС потребують від HR-відділів оперативної візуалізації даних та аналітичних звітів щодо рентабельності інвестицій у працівників (ROI), щоб оцінювати не тільки ефективність навчання та розвитку персоналу, а й ефективність використання персоналу зокрема. У цьому контексті People-аналітика допомагає обробляти великі обсяги даних, поєднуючи прогнози з інтелектуальним аналізом.

Нині цифрові технології відіграють ключову роль у менеджменті персоналу в компаніях ЄС. Дослідження показало, що 74% німецьких компаній оцифрували свої HR-процеси, що призводить до підвищення швидкості та економічної ефективності. Проте основними перешкодами залишаються високі витрати, нестача кваліфікованого персоналу та невизначеність правового регулювання. Незважаючи на те, що багато організацій використовують базові цифрові інструменти, лише деякі впроваджують розвинені HR-технології, такі як аналітика даних і штучний інтелект. Використання цифрових HR-

інструментів позитивно впливає на залучення талантів, зменшуючи труднощі в заповненні вакансій [узагальнено за 1-5].

Українські компанії, враховуючи сучасні тренди цифровізації бізнесу, все частіше впроваджують інструменти на базі штучного інтелекту, такі як IBM WatsonX, крім того, гібридні формати роботи підтримуються й іншими цифровими інструментами. Цифровізація бізнес-процесів зумовлює швидке вдосконалення HR-технологій, включаючи використання чат-ботів, соціальних мереж і мобільних додатків, а також впровадження автоматизованих HRM-систем, таких як: SAP HCM, Oracle HCM, Dynamics 365 Human Resources, Workable [узагальнено за 2, 3, 5]. Ця цифровізація не лише оптимізує внутрішні HR-процеси, але й створює нові можливості для залучення і утримання працівників, покращуючи загальний клімат в компанії та сприяючи розвитку її конкурентоспроможності.

Використання цифрових технологій у менеджменті персоналу пов’язано з необхідністю оптимізації процесів управління, підвищення ефективності, зниження витрат і покращення взаємодії з працівниками. Узагальнення практичних аспектів цього використання полягає в наступному:

- автоматизація HR-процесів: цифрові технології дозволяють автоматизувати рутинні завдання, такі як обробка резюме, планування співбесід і ведення документації. Це звільняє час HR-служби для стратегічних завдань;
- впровадження HR-інформаційних систем (HRIS): ці системи допомагають зберігати, аналізувати та керувати даними про працівників. Вони забезпечують централізований доступ до інформації, що полегшує управління персоналом;
- рекрутинг через цифрові платформи: сайти для пошуку роботи, соціальні мережі (наприклад, LinkedIn) стали основними інструментами для залучення кандидатів. Вони дозволяють швидко знайти спеціалістів з необхідними навичками;
- використання аналітики даних: дані можуть бути використані для аналізу продуктивності працівників, виявлення потреб у навчанні та розвитку, а також для прогнозування плинності кадрів;
- оцінка продуктивності: цифрові технології надають можливість реалізації системи оцінки продуктивності, яка дозволяє збирати дані про виконання завдань у реальному часі, що сприяє об'єктивній оцінці працівників;
- застосування дистанційних технологій: пандемія COVID-19 підштовхнула компанії до впровадження віддаленої роботи. Використання відеоконференцій, технологій для співпраці (як-от Slack, Microsoft Teams) дозволяє підтримувати ефективну комунікацію й колективну роботу;
- участь працівників в управлінні: цифрові платформи дозволяють працівникам брати участь у різних опитуваннях і надавати зворотний зв’язок, що допомагає покращити робочі процеси та атмосферу в команді;
- навчання і розвиток: електронне навчання (e-learning) та онлайн-курси

забезпечують доступ до навчальних ресурсів для працівників, що сприяє їхньому розвитку та підвищенню кваліфікації;

- управління талантами: цифрові рішення допомагають ідентифікувати та розвивати таланти всередині компанії, планувати кар'єру працівників, що забезпечує їхнє задоволення та збереження в організації;
- удосконалення корпоративної культури: цифрові платформи можуть використовуватися для підтримки корпоративної культури через внутрішні соціальні мережі, модулі для обміну досвідом, що сприяє зміцненню командної взаємодії [узагальнено за 1-5].

Отже, впровадження цифрових технологій у менеджмент персоналу є потужним інструментом для покращення ефективності роботи компанії і може суттєво змінити культуру управління в організації. Статистичні дані свідчать про те, що 70% компаній ЄС планують використовувати дані для прийняття рішень у сфері HR. Це підкреслює важливість інвестицій у навчання та розвиток працівників, щоб підвищити їхню готовність до роботи з новими цифровими інструментами.

Впровадження сучасних HR-технологій в Україні, таких як аналітика даних і штучний інтелект, може значно покращити процеси залучення та утримання працівників. У результаті українські компанії, які активно інтегрують цифрові рішення, зможуть здобути значну конкурентну перевагу на глобальному ринку.

Література:

1. Даниленко О.А. Проблеми та перспективи цифрової HR-трансформації. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу в умовах економіки відновлення :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 18-19 квітня 2023 р. Електронне видання у 2 т. / відп. ред. та упоряд. В.В. Храпкіна, К.В. Пічик. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2023. Т. 1. С. 336-339. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/2f2bf7d9-e85e-4f8f-94d8-fd4216ecd245 (дата звернення: 27.11.2024).
2. Жуковська В.М. Цифрові технології в управлінні персоналом: сутність, тенденції, розвиток. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2017. Вип. 27 (2). С. 13-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_27%282%29__5 (дата звернення: 17.11.2024).
3. Chugunova M., Danilov A. (2022). Use of Digital Technologies for HR Management in Germany: Survey Evidence. *SSRN Electronic Journal.* URL: https://doi.org/10.2139/ssrn.4010539 (date of access: 19.11.2024).
4. Passage au numérique des entreprises Européennes: une initiative ambitieuse dont la réussite dépend de l'engagement continu de l'UE, des gouvernements et de l'industrie. Rapport spécial 19/2020. *Home – Publications Office of the EU.* URL: https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/digitising-eu-industry-19-2020/fr/index.html (date of access: 28.11.2024).
5. Славкова О.П. Розвиток технологій управління персоналом в умовах цифрової економіки. *Інтелект XXI*. 2024. № 1. С. 49-54. URL: https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-1.7 (дата звернення: 10.11.2024).

УДК 657

Деревянко Владислав
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Кабенгеле Григорій
здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Сибірцев Володимир***
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК І АУДИТ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ефективне управління підприємством в умовах сучасних економічних викликів вимагає створення надійної системи інформаційно-аналітичного забезпечення, яка, шляхом отримання достовірних актуальних даних для прийняття стратегічних та оперативних рішень на основі фактів, а не припущень, дозволяє оптимізувати управлінські процеси; завдяки аналізу витратних статей знаходити шляхи зниження витрат без втрати ефективності виробництва; за допомогою регулярного аналізу ліквідності, рентабельності та платоспроможності забезпечувати стабільність фінансового стану та підвищити фінансову стійкість підприємства; завдяки прогнозуванню й аналізу потенційних загроз дозволяє завчасно розробляти антикризові стратегії з метою запобігання ризикам банкрутства підприємств.

Оскільки ця система має забезпечити збирання, обробку та аналіз даних, необхідних для прийняття управлінських рішень, спрямованих на стабільність і розвиток підприємства, а також на своєчасне виявлення ризиків банкрутства, вона повинна містити такі ключові інструменти:

- інформаційні – основою інформаційно-аналітичного забезпечення є регулярний моніторинг фінансових, операційних, кадрових і ринкових показників на підставі збору даних про доходи, витрати, рівень дебіторської та кредиторської заборгованості, стан основних фондів, продуктивність праці та кадровий склад, динаміку попиту на продукцію тощо;
- аналітичні – фінансовий аналіз (горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний)дозволяє оцінювати фінансовий стан підприємства, виявляти «вузькі місця» та прогнозувати можливі ризики. Для комплексної оцінки використовується SWOT-аналіз, що враховує внутрішні та зовнішні фактори впливу;
- прогнозні – використання сучасних технологій машинного навчання дозволяє передбачити потенційні кризові ситуації. Наприклад, управлінський аналіз тенденцій ринку чи зміни купівельної спроможності

може вказати на загрози для прибутковості підприємства;

- інтеграційні – створення єдиної інформаційної платформи, яка дозволяє об'єднати всі аспекти управління – фінансові показники, кадрову політику, операційні процеси та маркетингові стратегії – в одну систему, підвищує якість управлінських рішень та дозволяє швидко реагувати на зміни;
- контролюючі – контроль і оцінка ризиків, завдяки яким забезпечується своєчасне виявлення і нейтралізація загроз банкрутства (втрата ключових клієнтів, значне перевищення витрат над доходами, зниження ліквідності активів тощо).

Так, С. Палій акцентує увагу на тому, що підвищенню ефективності управлінських рішень може сприяти лише систематизована, комплексна інформація, тобто така, що поєднує в собі різноманітні види та відомості, історично і логічно пов'язані, які надходять у чітко визначеному порядку і послідовності [1].

Таким чином, можемо визначити, що інформаційно-аналітичне забезпечення є не лише інструментом підтримки управлінських рішень, а й важливим фактором, який визначає життєздатність підприємства. Завдяки якісному аналізу даних, прогнозуванню та ефективному управлінню ризиками підприємство отримує можливість не лише уникнути банкрутства, але й забезпечити довгостроковий розвиток та конкурентоспроможність на ринку.

У свою чергу, М. Реслер зазначає, що на сучасному етапі економічного розвитку облікова та аналітична інформація є найважливішим елементом системи управління господарською діяльністю, яка покликана створювати умови для досягнення корпоративних цілей і завдань, що використовуються на різних рівнях управління підприємством [2].

Важливим компонентом інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством, який, на наш погляд, потребує особливої уваги, ми вважаємо облік і аудит трудових ресурсів. Оскільки трудові ресурси є одним із фундаментальних компонентів таких соціально-економічних систем, як підприємства, де саме працівники створюють матеріальні й нематеріальні блага, необхідні для функціонування економіки. В свою чергу, на рівні підприємства управління трудовими ресурсами забезпечує відповідну продуктивність і ефективність праці, що прямо впливає на фінансові результати.

Отже, облік трудових ресурсів включає: фіксацію даних про працівників, їх кваліфікацію, посади та трудові досягнення, облік витрат на оплату праці, соціальні виплати, навчання та розвиток персоналу, контроль за виконанням трудового законодавства, дотриманням прав працівників. Роль обліку трудових ресурсів полягає у:

- моніторингу витрат на персонал, детальній фіксації всіх витрат, пов'язаних із заробітною платою, соціальними виплатами, навчанням і професійним розвитком працівників. Це допомагає уникнути перевищення бюджету на персонал і забезпечити оптимальне

використання фінансових ресурсів;

- оцінці продуктивності праці кожного працівника, яка дозволяє визначати економічну ефективність вкладень у персонал. Наприклад, порівняння витрат на навчання з приростом продуктивності може свідчити про доцільність подібних інвестицій;
- контролі кадрового складу – постійний облік даних про чисельність, кваліфікацію, стаж роботи і рівень задоволеності працівників дозволяє вчасно реагувати на кадрові зміни, такі як плинність кадрів чи брак кваліфікованих фахівців;
- дотриманні трудового законодавства, забезпеченні відповідності підприємства нормам трудового права, що дозволяє уникати штрафів, санкцій та репутаційних втрат.

Аудит трудових ресурсів забезпечує перевірку відповідності фактичного стану трудових ресурсів встановленим стандартам і цілям підприємства через: виявлення недоліків у системі управління трудовими ресурсами, оцінку ефективності використання праці, аналіз відповідності витрат на персонал досягнутим результатам, розробку рекомендацій щодо підвищення ефективності управління трудовими ресурсами. Роль аудиту трудових ресурсів полягає у тому, що:

- аудит допомагає ідентифікувати слабкі місця в управлінні персоналом, такі як нераціональний розподіл працівників, низький рівень мотивації чи перевищення витрат на персонал. Це дозволяє своєчасно усувати проблеми та знижувати ризики фінансової нестабільності;
- аудит аналізує, наскільки кадрова політика і стратегія підприємства відповідають його стратегічним цілям. Наприклад, чи сприяє розвиток персоналу довгостроковій конкурентоспроможності компанії;
- завдяки аудиту персоналу можливо передбачити ризики, такі як масовий відтік кадрів або надмірне навантаження на ключові підрозділи, що може негативно вплинути на загальну продуктивність підприємства;
- аудит забезпечує точність і достовірність даних про персонал, що підвищує довіру з боку інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін.

Окремо хотілося б виділити значення обліку і аудиту трудових ресурсів для недопущення банкрутства, яке полягає у тому, що:

- облік і аудит дозволяють своєчасно виявити фінансові і операційні проблеми,визначити надмірні витрати, низьку продуктивність чи інші проблеми, які можуть призвести до збитків і, в перспективі, до банкрутства;
- завдяки обліку і аудиту підприємство може формувати антикризову кадрову політику, розробляти ефективні стратегії оптимізації персоналу (запобігати масовим скороченням чи відтоку ключових працівників);
- аудит допомагає оптимізувати витрати на персонал,знайти можливості для скорочення зайвих витрат без втрати якості праці, що є важливим у кризових ситуаціях;

- системний підхід до обліку і аудиту сприяє забезпеченню стійкості до зовнішніх викликів і дозволяє підприємству швидше адаптуватися до змін економічного середовища, знижуючи ризики банкрутства.

Таким чином облік і аудит трудових ресурсів забезпечують підприємствам необхідну інформаційну базу для підтримки стабільності, адаптації до змін і досягнення довгострокових цілей розвитку. Це критичний інструмент для запобігання банкрутству, що підвищує стійкість підприємства на сучасному ринку, а також виступає основою для прогнозування і мінімізації таких ризиків, як висока плинність кадрів, нестача кваліфікованого персоналу або перевищення витрат на оплату праці. Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення управління трудовими ресурсами, засноване на обліку і аудиті та наданні керівництву ключової інформації для прийняття обґрунтованих рішень, дозволяє: своєчасно ідентифікувати загрози, які можуть призвести до фінансової нестабільності, оптимізувати витрати на персонал без втрати продуктивності, забезпечити ефективну мотивацію і розвиток працівників, що знижує плинність кадрів і підвищує конкурентоспроможність підприємства, формувати стратегічну кадрову політику, яка відповідає довгостроковим цілям підприємства та викликам зовнішнього середовища, мінімізувати ризики банкрутства, забезпечити фінансову стійкість та сприяти стабільному економічному розвитку.

Література:

1. Палій С. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення у контексті прийняття ефективних управлінських рішень. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2022. № 10. С. 166-173.
2. Реслер М.В. Значення обліку та аналізу як складових частин обліково-аналітичного механізму. *Економічний аналіз: Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ*. 2010. Вип. 6. С. 306-308.

УДК 657

Думущі Ірина
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний Університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ЦИФРОВОМУ ОПОДАТКУВАННІ

В останні роки стрімке та масштабне зростання цифрової економіки, що виходить за межі державних кордонів, спричинило появу низки важливих питань і викликів для урядів країн, зокрема для їхніх податкових органів. Головне з них: як створити справедливу та ефективну систему оподаткування, щоб цифрова економіка, яка динамічно розвивається, сприяла надходженню податків до бюджетів країн, на території яких вона здійснює свою діяльність. Як індифікувати присутність її суб’єктів? Чи варто впроваджувати глобальну та

консолідовану систему оподаткування, чи доцільніше передати її локальному урегулюванню країн?

На даний час, це питання також надзвичайно актуальне і для України. Україна сьогодні є однією з країн, що швидко розвиваються в питанні цифрового розвитку як на рівні уряду так, так і на рівні підприємств.

Мета роботи передбачає проведення аналізу проблем, з якими стикається система традиційного оподаткування в країнах, що розвивають цифрову економіку. Також передбачено провести оцінку рішень, які допоможуть вирішити проблеми цифрового оподаткування на глобальному рівні та імплементувати їх на рівні України.

Питання стосовно ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) у вигляді двухкомпонентного рішення – Pillar Two є досить нове, проте активно обговорюється провідними спеціалістами в юридичному, податковому та бухгалтерському напрямку, як в міжнародному, так і в національному середовищі, та висвітлюються в періодичних виданнях: Дебет-Кредит, Правова Допомога, Tax Foundation та інші.

З одного боку, бізнес багатьох цифрових компаній в більшій частині ґрунтується на створенні та управлінні нематеріальними активами, такими як інтелектуальна власність, дані тощо. Фізичні активи в більшості компаній або відсутні, або становлять незначну частку порівняно з нематеріальними активами, які компанія використовує для створення основної цінності. В такому випадку встановити локальну присутність цифрової компанії (яка масштабована по світу) на основі присутності його фізичних активів, практично неможливо. Це є основним викликом традиційної системи оподаткування цифрових компаній.

З іншого боку, цифрові компанії, які повинні встояти перед тиском серйозних викликів сьогодення, швидких змін, не тільки ринкових, економічних, а також геополітичних, які впливають на життєздатність компанії, мають постійно втілювати нові інновації, а також імплементувати нові бізнес-моделі, які підвищують їх унікальність та конкурентоспроможність. Але, такі швидкі зміни є ще одним викликом перед традиційними системами оподаткування. Прикладом є те, що в таких цифрових компаніях високо інтегровані і взаємопов’язані ланцюжки створення вартості розташовані між країнами, що і ускладнює процес віднесення прибутку до конкретної юрисдикції.

І в додаток до вищенаведеного, треба зазначити, що традиційна система оподаткування ґрунтується на фізичній присутності, відповідно, і продажу товарів і послуг. А в цифровій транснаціональній компанії, в більшості своїй, цінність компанія отримає з участі користувачів розповсюджених по всьому світу, роботи в соціальних мирових мережах, з використання даних та аналізу цих користувачів. Це ще один виклик до системи оподаткування багатонаціональної компанії.

Перераховані виклики, а також багато інших, спричинили формування комплексного та ефективного рішення на глобальному рівні. Так, Організацією

економічного співробітництва та розвитку (OECD) було розроблене двокомпонентне рішення у вигляді Pillar Two. Це рішення має створити стабільне міжнародну податкову структуру, де перший компонент – це розподілення податкових прав, а другий – глобальний мінімальний податок.

Ці два компоненти мають дати гарантію, що прибуток, якій отримає цифровий бізнес, буде оподатковано, незалежно від фізичної присутності.

Перший компонент зосереджений на перерозподілі податкових прав для забезпечення справедливого та ефективного розподілу прибутків найбільших прибуткових та багатонаціональних цифрових компаній світу. Багатонаціональні компанії – це компанії зі світовим обсягом продажів понад 20 млрд євро та рентабельністю понад 10%. Вони мають перерозподіляти частину залишкового прибутку, яка перевищує 10% від виручки, на юрисдикції, де знаходяться клієнти та користувачі. Вони встановлюють нові правила взаємозв'язку, які не залежать від фізичної присутності, що дозволяє юрисдикціям оподатковувати частину прибутку компанії.

Другий компонент – це глобальний мінімальний податок, якій забезпечує протидію податкової конкуренції між країнами. Така конкуренція викликана тим, що транснаціональні компанії переміщують прибуток у вигідні для них юрисдикції с низькими податками і знижують свої податкові зобов’язання.

OECD встановила глобальний мінімальний податок в розмірі 15% яка стосується компаній з глобальним річним доходом вище 750 млн євро. Це стосується також і для корпоративної групи з декількома компаніями в різних юрисдикціях. Треба також зазначити два правила: правило включення доходу (Income Inclusion Rule, IIR) – дозволяє стягувати додатковий податок з компаній, які платять менше ніж 15% податків в інших юрисдикціях та правило мінімальної ставки (Undertaxed Payments Rule, UTPR) – дозволяє стягувати податок з компаній, які здійснюють платежі до країн з нижчими податковими ставками. Зобов’язання щодо виплати додаткових податків покладаються на материнські компанії. Треба зазначити, що Другий компонент Pillar Two – глобальний мінімальний податок, вводиться поетапно. Так, правило включення доходу (Income Inclusion Rule, IIR) вводиться в 2024 році, а правило мінімальної ставки (Undertaxed Payments Rule, UTPR) вводиться повноцінно в 2025 році. Що дозволяє країнам підготувати законодавство [1].

Хоча ініціатива OECD, яка підтримується міжнародною політикою, покликана вирішити глобальні виклики, які є перед сучасною цифровою економікою, однак реалізація цього рішення має свої проблеми. Деякі країни вирішили в односторонньому порядку ввести податки, як, до прикладу, в Канаді, США і інших країнах [2].

Щодо України, то вона стала однією з 56 країн-учасниць [3] та підписала 19 серпня 2024 року Багатосторонню конвенцію про сприяння впровадження правила «про об’єкт, що підлягає оподаткуванню» (Multilateral Convention to Facilitate the Implementation of the Pillar Two Subject to Tax Rule) [4], підтвердивши свою активну участь в міжнародному співтоваристві для посилення глобального мінімального оподаткування [5].

Хоча реформа міжнародного цифрового оподаткування має забезпечити справедливий розподіл податкових надходжень між країнами та вирішити низку важливих питань глобального розвитку, вона водночас становить серйозний виклик для бізнесу. Це вимагає адаптації всіх бізнес-процесів – від технологічних до податково-юридичних аспектів. При цьому бізнес, якій буде адаптуватися під зміни податкового законодавства, повинен чітко прораховувати свої дії, щоб зберегти свою конкурентоспроможність та унікальність на ринку. Тому було б доцільно надати підтримку бізнесу, створивши варіанти адаптивних моделей, що потребує подальших досліджень.

Література:

1. Глобальна мінімальна ставка податку (Pillar Two OECD): адаптація компаній до нових правил. URL: https://pravdop.com/publications/novosti-kompaniy/globalnaya-minimalnaya-stavka-naloga-pillar-two-oecd-adaptaciya-kompaniy-k-novim-pravilam-10-2024-147/. (дата звернення: 01.12.2024)
2. Daniel Bunn, Sean Bray (2024). The Latest on the Global Tax Agreement. *Tax Foundation.* URL: https://taxfoundation.org/blog/global-tax-agreement/. (date of access: 01.12.2024)
3. Inclusive Framework on BEPS. Pillar Two Subject to Tax Rule Multilateral Convention. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/sttr/participants-sttr-mli-signing-ceremony-september-2024.pdf. (date of access: 01.12.2024)
4. New treaty advances Pillar Two global minimum tax Subject to Tax Rule designed to protect tax bases in developing countries. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2024/09/new-treaty-advances-pillar-two-global-minimum-tax-subject-to-tax-rule-designed-to-protect-tax-bases-in-developing-countries.html. (date of access: 01.12.2024)
5. Готуються зміни у правилах оподаткування доходів нерезидентів. *Дебет-Кредит.* 2024. URL: https://news.dtkt.ua/taxation/profits-tax/93405-gotuiutsia-zmini-u-pravilax-opodatkuvannia-doxodiv-nerezidentiv. (дата звернення: 01.12.2024)
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://docs.dtkt.ua/doc/2755-17. (дата звернення: 01.12.2024)
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 14.12.2021 р. № 1946-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text. (дата звернення: 01.12.2024)

УДК 658

Замуренко Дмитро
генеральний директор RBC Group
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ДАТА-АНАЛІТИКА: КРИВА ЗРІЛОСТІ ТА ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОСТІ ПРОЄКТІВ В УПРАВЛІННІ

Ефективність, прибутковість, результативність, конкурентоспроможність бізнесу (як би критерій ми не використовували) неможливо реалізувати без

постійного щоденного моніторингу та аналізу всіх аспектів діяльності мережі і застосування сучасних інструментів обробки великих масивів даних, що включають системи бізнес-аналітики (Business Intelligence) та предиктивної аналітики (Predictive Analytics), яка використовує технології машинного навчання (Machine Learning) та штучного інтелекту (Artificial Intelligence).

Системи бізнес-аналізу (Business Intelligence, BI) є комплексом програмних інструментів і методів, які використовуються для збору, зв'язування та очищення великого обсягу даних з різних джерел для аналізу та зручного представлення бізнес-даних. Ці системи дозволяють компаніям видобувати корисні інсайти з великих обсягів даних, що сприяє більш поінформованому та обґрунтованому прийняттю рішень. Фактично BI-системи дозволяють бізнесу отримати відповіді на два питання: «що сталося?» і «чому це сталося?».

Предиктивна аналітика (Predictive Analytics) – це метод використання даних, статистичних алгоритмів та машинного навчання для виявлення ймовірності майбутніх результатів на основі історичних даних. У контексті роздрібної торгівлі предиктивна аналітика допомагає компаніям передбачати поведінку клієнтів, прогнозувати попит, оптимізувати запаси, персоналізувати маркетингові кампанії та покращувати операційну ефективність. Фактично предиктивна аналітика відповідає на два питання: «що може статися?» і «що потрібно зробити, щоб це сталося чи не сталося?».

Використання обох типів аналітики дозволяє компаніям провести не тільки цифровізацію (переклад процесів у цифровий формат: комп'ютер – замість журналів-зошитів, автоматизація та роботизація бізнес-процесів, пришвидшення та підняття якості прийняття рішень), а і дійсно цифрову трансформацію (глибший і масштабний процес, комплексне перетворення підприємства з використанням цифрових рішень та технологій з метою виходу на нові ринки, створення нових каналів продажів і рішень, які генерують новий виторг і призводять до збільшення вартості компанії) та стати Data Driven – компанією.

Такий процес трансформації характеризується кривою зрілості комплексної дата-аналітики (Analytics Maturity Curve), яка представлена у вигляді моделі, яка, по-перше, відображає рівень розвитку організації в області використання даних і аналітики для прийняття рішень, по-друге, допомагає оцінити, наскільки компанія інтегрувала аналітику у свої бізнес-процеси, по-третє, дозволяє конкретизувати кроки для досягнення більш високого рівня зрілості.

Дослідження [1-3] показують тісний зв'язок між цифровою трансформацією та діловою впевненістю. Коли ESG (The Enterprise Strategy Group) провело опитування [1] респондентів з метою охарактеризувати перспективну конкурентну позицію їхньої компанії від «дуже сильної» до «вкрай слабкої», 84% респондентів, які вже впроваджують ініціативи з цифрової трансформації, зазначили, що вони мають сильну/дуже сильну позицію для конкуренції та успіху. Дійсно, компанії-респонденти, які

впроваджують ініціативи з цифрової трансформації, у 2,5 рази впевненіші в конкурентній позиції своєї організації, ніж компанії, які не впроваджують ініціативи з цифрової трансформації (33%).

Але незважаючи на всі переваги Data Driven підходу за світовою статистикою 85% проектів впровадження дата-аналітики не досягають кінцевої мети – перехід прийняття рішень на основі даних і аналізу на всіх рівнях управління компанії. Про таку ситуацію свідчать наступні дослідження. За даними Gartner, близько 87% організацій мають низький рівень зрілості в аналітиці бізнесу та управлінні інформацією [2]. McKinsey Global Institute повідомляє, що роздрібні компанії в середньому використовують лише 30-40% потенціалу своїх даних [3].

Якщо проаналізувати причини невдач таких проектів, то до них можна віднести: відсутність розуміння, що таке цифрова трансформація та Data Driven; неправильно сформульовані бізнес-цілі або їх відсутність; наслідування «моди» у відборі відповідних технологій; орієнтація на постачальників (орієнтир на тих у кого кращий маркетинг, а не на функціональність та вартість володіння); орієнтація на пріоритети та позиції бізнес-консультантів, а не на власні потреби; відсутність розуміння ефекту та ROI проекту (найчастіше проекти окупається лише на ефекті масштабу); відсутність кадрів, академічна та професійна кваліфікація, досвід яких відповідає потребам діяльності організації та суті проєкту; відсутність підтримки або контролю проекту на рівні керівництва; невірний підхід до розрахунку вартості володіння; проектна анархія та інші проектні ризики; відсутність контролю за безпекою даних. Також основна причина проблем такого роду проектів – це відсутність виваженого підходу до організації роботи з дата-аналітикою, яка має три варіанти: повністю централізований, децентралізований та демократизований. Кожен з цих варіантів має свої переваги та недоліки, які повинні комплексно враховувати при реалізації проєктів з впровадження Data-аналітики в бізнесі.

Література:

1. ESG Research Insights Paper: Research Proves IT Transformation’s Persistent Link to Agility, Innovation, and Business Value. The Enterprise Strategy Group, 2018. URL: https://www.dellemc.com/content/dam/uwaem/production-design-assets/en/whitepaper/pdf/ESG-Research-Insights-Paper-Dell-EMC-Intel-Mar-2018.pdf (date of access: 15.11.2024).
2. Gartner Survey Reveals 87% of Organizations Have Low BI and Analytics Maturity. Gartner Newsroom. Gartner, 2021. URL: https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2018-12-06-gartner-data-shows-87-percent-of-organizations-have-low-bi-and-analytics-maturity (date of access: 15.11.2024).
3. The age of analytics: Competing in a data-driven world. McKinsey & Company. McKinsey Global Institute, 2016. URL: https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/public%20and%20social%20sector/our%20insights/the%20age%20of%20analytics%20competing%20in%20a%20data%20driven%20world/mgi-the-age-of-analytics-full-report.pdf (date of access: 15.11.2024).

УДК 331:658

Запірченко Людмила
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи
Головняк Тетяна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Трудові ресурси – особливий і надзвичайно важливий вид економічних ресурсів, оцінка якого визначається чисельністю працівників, що мають певні професійні навички, знання, які можуть використовувати у трудовому процесі та служити вихідною інформаційною базою для планування й аналізу.

Оцінка трудових ресурсів є одним із напрямків економічної роботи на підприємстві, мета якого – виявити підвищення ефективності виробництва за рахунок збільшення його обсягу при кращому використанні трудових ресурсів, що безпосередньо залежить від умов праці і розмірів заробітної плати

Трудові ресурси аграрного підприємства включають в себе усіх працівників, які проживають на території, що межує з підприємством, вже працюють на підприємстві, а також потенційних працівників, які мають потрібні фізичні та інтелектуальні здібності, необхідні для вирощування рослинницької та тваринницької продукції та можуть бути залучені для виконання необхідних підприємству завдань незалежно від їхнього рівня посади та функцій та є ключовим елементом виробничого процесу, як складова капіталу підприємницької структури.

Дослідженню сутності та змісту управління трудовими ресурсами в системі управління підприємством, особливостей управління персоналом як соціальної системи, висвітленню питань формування колективу підприємств і соціального розвитку колективу, оцінці ефективності управління персоналом присвячені дослідження таких науковців як Л. Балабанова [1], В. Дятлов, Є. Качан [5], Н. Єсінова [4], О. Крушельницька [6], В. Лукашевич [7], Д. Мельничук та інші.

Мета оцінки трудових ресурсів – визначити потребу в персоналі, забезпеченість підприємства трудовими ресурсами, оцінити ефективність використання персоналу підприємства.

Основними завданнями оцінки стану та використання трудових ресурсів на підприємстві є виявлення й оцінка рівня досягнення поставлених цілей, визначення шляхів подальшого зростання продуктивності праці, методів ефективного управління фондом заробітної плати та способів збільшення виробництва продукції.

Протягом багатьох років економісти та вчені розробили різні підходи до

оцінки стану та використання трудових ресурсів (табл 1).

Таблиця 1 – **Систематизація показників оцінки трудових ресурсів**

Напрями	Показники
Наявність та забезпеченість підприємства трудовими ресурсами	Чисельність працюючих, склад працюючих, рух працюючих, відсотки персоналу основної та неосновної діяльності
Рух трудових ресурсів	Коефіцієнт загального обороту; коефіцієнт обороту з прийому; коефіцієнт обороту з вибуття; коефіцієнт плинності кадрів; коефіцієнт заміщення працівників; коефіцієнт сталості персоналу
Використання трудових ресурсів	Середньооблікова чисельність, рівень зайнятості фізичною та розумовою працею, інтенсивність праці, число відпрацьованих днів
Ефективність використання трудових ресурсів та витрат на оплату праці	Кількість часу відпрацьованого одним працівником, ступінь використання фонду робочого часу, продуктивність праці, рівень використання фонду заробітної плати, зарплаторентабельність, зарплатовіддача, коефіцієнт співвідношення темпів зростання продуктивності праці та темпів зростання заробітної плати, коефіцієнт заборгованості по заробітній платі

О. Єлець та І. Гармаш [3] дотримуються тверджень щодо виокремлення видів капіталу, які мають бути притаманні трудовим ресурсам підприємства та використовувати систему критеріїв для оцінки (табл. 2).

Таблиця 2 – **Критерії оцінки психологічних та фізичних якостей працівників підприємства**

Види капіталу, притаманні трудовим ресурсам підприємства	Критеріальні показники оцінювання
Трудовий капітал	Рівень кваліфікації та перекваліфікації працівників
Інтелектуальний капітал	Рівень кмітливості та винахідливості
Капітал здоров'я	Рівень захворюваності, тривалість продуктивного періоду трудової діяльності, рівень здоров’я
Підприємницький капітал	Рівень підприємливості, новаторства, здатність до організації та ризику, почуття економії, енергоємність
Культурно-моральний капітал	Рівень етики, цінностей, моралі

На думку Т. Давидюк [2], критерії, що характеризують структуру трудових ресурсів включають в себе дев’ять ключових аспектів (рис. 1).

Таким чином, оцінка трудових ресурсів дозволяє виявити недоліки у роботі, їх причини та внутрішні резерви економії трудовитрат і підвищення ефективності використання персоналу завдяки їх раціонального розміщення, повнішого завантаження і використання відповідно з набутою професією, спеціальністю і кваліфікацією.

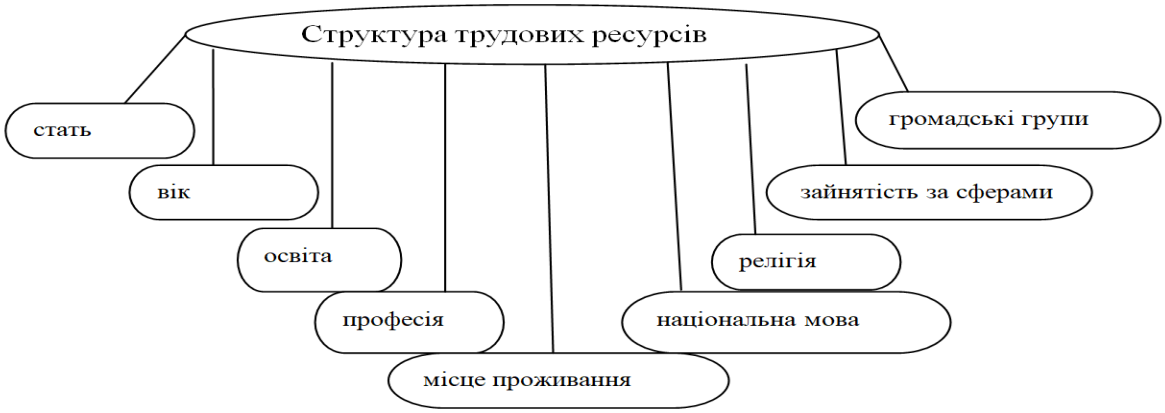

Рисунок 1 – **Критерії структури трудових ресурсів**
Джерело: [1]

Література:

1. Балабанова Л.В. Сардак О.В. Управління персоналом : навч. посібник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 512 с.
2. Давидюк Т.В. Трудові ресурси, трудовий потенціал, робоча сила, людський капітал: взаємозв'язок категорій. *Вісник Житомирського державного технологічного університету.* 2013. № 1 (47). С. 30-35
3. Єлець О.П., Гармаш І.О. Трудові ресурси підприємства та підходи до їх оцінки. *Економіка і суспільство.* 2017. Вип. 9. С. 418-422
4. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. К.: Кондор, 2004. 432 с.
5. Качан Є.П. Управління трудовими ресурсами : навч. посіб. К.: Юридична книга, 2005. 358 с.
6. Крушельницька О.В. Мельничук Д.П. Управління персоналом : Навч. посібник. К.: Кондор. 2009. 296 с.
7. Лукашевич В.М. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. Львів: Новий світ-2000, 2008. 248 с.

УДК 338.27:330.34

Зомчак Лариса
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики
Бортник Єва
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПЛАТІЖНИМ БАЛАНСОМ ТА ЕКСПОРТОМ УКРАЇНИ: ВЕКТОРНИЙ АВТОРЕГРЕСІЙНИЙ ПІДХІД

Платіжний баланс як ключовий економічний показник, що відображає фінансові транзакції країни з іншими країнами, у тому числі торгівлю товарами, послугами та капітальні потоки, важливий для розуміння економічних процесів у країні. Для України важливо розуміти динаміку між платіжним балансом та експортом, особливо на тлі війни та економічної нестабільності. Це дослідження базується на застосування векторної авторегресійної моделі (VAR) для аналізу взаємної залежності між платіжним балансом та експортом.

Дослідження зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС

підкреслюють важливість цих відносин для економічного розвитку України, особливо в умовах глобальних економічних змін [1]. Для дослідження зовнішньоекономічної діяльності застосовують методи інтегрального оцінювання [2], статистичні ігри [3], порівняльний аналіз стратегії успішних економік ЄС з українськими реаліями [4], статистичне оцінювання зовнішньої торгівлі України з ЄС [5], а також динамічний аналіз змін в експорті послуг у періоди перед пандемією, під час її та війни [6] тощо.

У цій роботі досліджено динамічний взаємозв'язок між платіжним балансом і експортом в Україні за допомогою векторної авторегресивної моделі (VAR). Для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між цими двома змінними застосовано тест на причинність Грейнджера. Векторна авторегресійна модель взаємозалежності між платіжним балансом та експортом України побудована на основі щомісячних часових рядів платіжного балансу та експорту за період 2018-2024 рр., які отримані з офіційної сторінки Державної служби статистики України [7].

Тест на причинність Грейнджера на 12-лаговій основі (через місячну природу вхідних даних) показав, що платіжний баланс суттєво впливає на експорт та навпаки, що підтверджує наявність двостороннього причинно-наслідкового зв'язку між платіжним балансом та експортом. Такий зв'язок доцільно моделювати за допомогою векторних авторегерсійних моделей (VAR).

Результати VAR моделі наведені в Таблиці 1, що показує коефіцієнти, стандартні помилки та t-статистики для платіжного балансу та експорту.

Таблиця 1 – **Параметри VAR-моделі платіжного балансу та експорту**

Показник	Платіжний баланс	Експорт
Платіжний баланс (-1)	0.124100 (0.58646) [0.21161]	-4.235973 (1.770070) [-2.39226]
Експорт (-1)	0.043928 (0.02795) [1.57158]	1.009080 (0.08439) [11.9568]
C	0.080826 (0.05658) [1.42842]	0.494241 (0.17084) [2.89293]

Джерело: обчислено авторами

Коефіцієнт для платіжного балансу з лагом -1 становить -4.24, що означає, що покращення платіжного балансу в попередньому періоді пов'язане з зниженням експорту в поточному періоді. Цей негативний зв'язок є статистично значущим, оскільки t-статистика становить -2.39, що перевищує стандартну помилку 1.77.

Коефіцієнт для експорту з лагом -1 становить 0.04, а t-статистика дорівнює 1.57. Це вказує на те, що попередні значення експорту мають певний вплив на поточний рівень експорту, але цей вплив є менш значущим порівняно з впливом платіжного балансу.

Вільний член для моделі платіжного балансу становить 0.08, а для

експорту – 0.49. Ці значення вказують на наявність стабільних компонент у моделі, які впливають на платіжний баланс та експорт, незалежно від попередніх значень включених змінних. Вільні члени моделі є статистично значущими, що підтверджується їх t-статистиками.

Результати VAR моделі свідчать, що платіжний баланс має важливу роль у формуванні експортних результатів в Україні. Негативний зв’язок між лагованим платіжним балансом і поточним експортом означає, що покращення платіжного балансу в одному періоді може мати негативний ефект на експорт у наступному періоді. Це може бути обумовлено різними факторами, такими як коливання обмінних курсів, зміни в торговій політиці або коливання глобального попиту.

Менший вплив попередніх значень експорту на поточний експорт вказує на те, що інші зовнішні та внутрішні фактори, такі як умови міжнародного ринку або національна економічна політика, можуть мати більш значущий вплив на експортні результати, ніж попередні значення експорту.

Це дослідження надає економетричний аналіз взаємозв'язку між платіжним балансом та експортом в Україні. Результати підтверджують, що платіжний баланс суттєво впливає на експорт, з негативним зв’язком, який спостерігається в лагованих періодах. Розуміння цієї динаміки є важливим для політиків, особливо в контексті економічних викликів України. Ефективне управління платіжним балансом може мати важливі наслідки для стабільності експортного сектора України. Подальші дослідження можуть розширити цей аналіз, враховуючи додаткові економічні змінні, такі як іноземні інвестиції або глобальні економічні умови, для більш повного розуміння факторів, що впливають на експорт.

Література:

1. Вдовин М.Л., Хромова М.В. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Вип. 6. С. 61-63.
2. Вдовин М.Л., Боднар О.В. Інтегральне оцінювання зовнішньоекономічної діяльності регіонів України. *Причорноморські економічні студії.* 2019. Вип. 42. С. 217-224.
3. Вдовин М.Л., Березяк І.М. Оцінювання інвестиційних ризиків за допомогою статистичних ігор на прикладі Львівської області та України. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2014. Вип. 3 (54). С. 15-22.
4. Вдовин М., Грохольська Т. Зовнішньоторговельна діяльність Франції: головні статистичні показники. *Економіка та суспільство.* 2022. № 43. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-69 (дата звернення: 10.10.2024)
5. Vdovyn, M., & Zomchak, L. (2017). Statistical estimation and analysis of foreign trade in EU and Ukraine. *Socio-economic potential of crossborder cooperation. Ivan Franko National University of Lviv, University of Rzeszow*, 137-143.
6. Vdovyn, M., & Zomchak, L. (2022). Export in services of Ukraine: pre-pandemic period, Covid-19 and war. *Věda a perspektivy*, *8 (15).*
7. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 10.10.2024)

УДК 338.47:519.2

Зомчак Лариса
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики
Дида Аліна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ТАКСОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Військові дії, руйнування інфраструктури та зміни в соціально-економічній ситуації України створюють серйозні проблеми для розвитку сільського господарства, які посилюються існуючими регіональними диспропорціями. Оцінювання стійкості аграрного сектору до зовнішніх шоків необхідне для розроблення ефективних стратегій підтримки постраждалих регіонів та оптимізації ресурсного потенціалу країни в умовах кризових ситуацій. Дослідження присвячене аналізу впливу війни на розвиток аграрного сектору України в розрізі регіонів з метою виявлення регіональних диспропорцій та оцінювання стійкості аграрного сектору до зовнішніх шоків.

У наукових дослідженнях, присвячених економічним процесам в Україні та світі, активно застосовуються різноманітні статистичні, математичні та аналітичні методи для оцінювання та прогнозування соціально-економічних явищ та процесів [1], наприклад, метод Хольта для прогнозування рівня добробуту населення [2], метод статистичних ігор для оцінювання інвестиційних ризиків [3], методи статистичного аналізу для дослідження впливу COVID-19 [4], методи таксономічного аналізу для багатовимірного ранжування регіонів за індикаторами соціально-економічного розвитку [5], методи панельного моделювання для дослідження взаємозв’язків між різними економічними індикаторами на рівні регіонів, а також прогнозування на основі таких даних [6] тощо.

Метою дослідження є проведення комплексного оцінювання регіонального розвитку аграрного сектору України з використанням таксономічного аналізу в контексті воєнних викликів. Дослідження базувалося на аналізі шести ключових регіональних індикаторів стану сільського господарства: вартості сільськогосподарської продукції на особу, середньомісячної заробітної плати в сільському господарстві, посівних площ зернових культур на особу, обсягів виробництва зернових культур на особу, урожайності та сільськогосподарських тварин у живій масі на особу. Вхідна статистика отримана з офіційної сторінки Державної служби статистики України станом на 2022 рік [7].

Спершу вхідні дані стандартизовано, згодом усі індикатори стану

сільського господарства за регіонами ідентифіковано як стимулятори та побудовано вектор еталонних значень, який став основою для обчислення відстаней між індикаторами та вектором-еталоном (середня відстань становила 6,11, а максимальна 10,74). Завершальним етапом є ранжування регіонів за значеннями таксономічного показника, що дозволяє скласти рейтинг розвитку аграрного сектору (рис. 1).

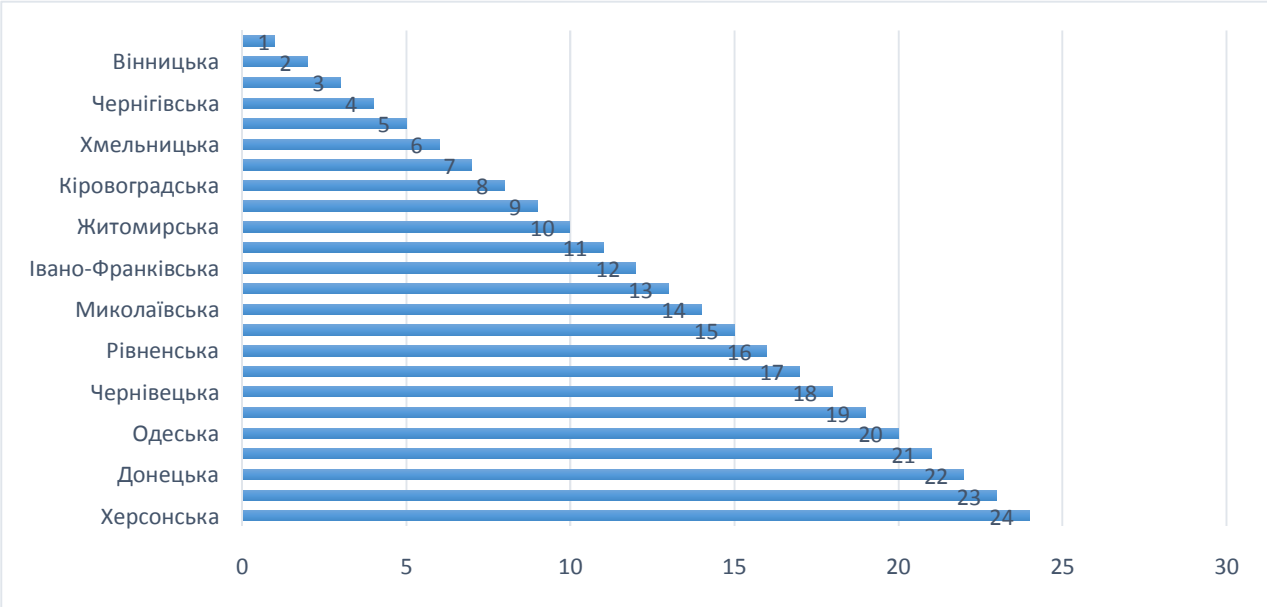

Рисунок 1 – **Рейтингування областей України за станом аграрного сектору методом таксономічного аналізу**

Джерело: побудовано авторами

Результати дослідження виявили значні регіональні диспропорції в розвитку аграрного сектору України. Лідерами було визначено Хмельницьку, Полтавську, Чернігівську, Тернопільську, Вінницьку та Черкаську області, які продемонстрували найвищі показники розвитку сільського господарства. Водночас найнижчі результати зафіксовано в Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Луганській та Одеській областях.

Особливо вагомий вплив на результати дослідження мали воєнні дії, які суттєво позначилися на аграрному секторі. Зокрема, було зафіксовано руйнування інфраструктури, втрату врожаю, переміщення населення та виведення з обігу сільськогосподарських земель. Цікавими виявилися регіональні особливості: наприклад, Закарпатська область має низькі показники через специфіку гірської місцевості, а Чернівецька область характеризується найнижчою заробітною платою в сільському господарстві.

Дослідження показало, що війна спричинила значні диспропорції в розвитку аграрного сектору регіонів України. Це актуалізує необхідність впровадження адаптивної аграрної політики, яка враховуватиме регіональні особливості та потреби кожної області. Особливо важливим є розроблення стратегій підтримки постраждалих регіонів та повоєнного відновлення сільського господарства.

Література:

1. Вдовин М.Л. Методи статистичного моделювання економічних процесів: критичний огляд. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2023. Вип. 1 (38). С. 79-84.
2. Вдовин М., Сухович Х. Прогнозування рівня добробуту населення України методом Хольта. *Економіка та суспільство.* 2024. № (64). URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-6 (дата звернення: 10.10.2024)
3. Вдовин М.Л., Березяк І.М. Оцінювання інвестиційних ризиків за допомогою статистичних ігор на прикладі Львівської області та України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 3 (54). С. 15-22.
4. Вдовин М., Сухович Х. Наслідки впливу COVID-19 на добробут населення України. *Сталий розвиток економіки.* 2024. № 3 (50). С. 81-86.
5. Vdovyn, M., & Zomchak, L. (2023, March). Multidimensional Ranking and Taxonomic Analysis of the Regional Socio-Economic Development in Ukraine. In *International Conference on Computer Science, Engineering and Education Applications* (pp. 361-370). Cham: Springer Nature Switzerland.
6. Zomchak, L., Vdovyn, M., & Deresh, O. (2023, March). Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. In *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering* (pp. 217-228). Cham: Springer Nature Switzerland.
7. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 10.10.2024)

УДК 336.225

Йосипенко Олена
викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління
Ляшенко Микита
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

ВІЙСЬКОВИЙ ПОДАТОК: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Військовий податок є важливим інструментом наповнення державного бюджету під час збройних конфліктів. В Україні його запровадили у 2014 р. зі ставкою 1,5%, що залишається однією з найнижчих у світі. Цей податковий інструмент, тимчасового призначення надзвичайного характеру, мав на меті забезпечити додаткові фінансові ресурси для державного бюджету. Зокрема, його метою було посилення фінансової бази Збройних Сил України, необхідної для протидії збройній агресії. Таким чином, військовий збір виступав як екстрене фіскальне рішення, спрямоване на забезпечення оборонних потреб держави в умовах воєнного конфлікту.

На сьогодні, військовий збір – це один із видів обов'язкових податкових виплат цільового спрямування, проте у своєму справлянні він має певні особливості. У законодавстві України «військовий збір визначено як загальнодержавний податок, який сплачується фізичними особами-резидентами та фізичними особами-нерезидентами з доходів, визначених Податковим

кодексом України» [3].

Зважаючи на тривалу військову агресію, дефіцит бюджету та зростаючі витрати на оборону, питання підвищення військового збору набуває особливого значення. Уряд шукає можливості поповнення державного бюджету для підтримки Збройних сил України, зокрема через розширення кола спеціального режиму оподаткування осіб. Так, наприклад, є законопроект щодо сплати військового збору для фізичних осіб підприємців, юридичних платників єдиного податку, для певних видів операцій з нерухомим майном та ювелірними виробами.

У різних країнах світу, які стикалися зі збройними конфліктами, практикували спеціальні військові податки за ставками:

- Колумбія та Шрі-Ланка – 4%;
- Боснія і Герцеговина, Кіпр, Сальвадор, Хорватія – 3%;
- Ангола, Єгипет, Ізраїль, Пакистан, Сирія та інші країни – 2%;
- найнижчі ставки (менше 1%): Ефіопія, Індонезія, Іран, Марокко, Португалія та інші.

Перший постійний податок був введений у Франції в 1439 р. королем Карлом VII як засіб фінансування затяжної війни та створення хоча й невеликої, але стабільної армії. Уперше податок, подібний до військового збору, увів британський прем'єр-міністр Вільям Пітт-молодший у 1798 р., щоб закупити зброю для стримування Французької революції. Стягували його за прогресивною шкалою ставок у розмірі від 1 до 10%, а доходи, менші від певного мінімуму, оподаткуванню не підлягали. У Сполучених Штатах Америки, як і у Великій Британії, перші податки на доходи вводилися тимчасово, як правило, під час ведення воєнних дій, що збільшувало потреби держави у фінансових ресурсах. Податок на доходи був запроваджений у США в 1861 р. під час Громадянської війни. Ставки складали 3% від доходів, що перевищують 600 дол. США та 5% від доходів, що перевищують 10000 дол. США. Після війни, коли потреба у фінансуванні зменшилась, Конгрес США скасував дію закону з 1873 р. [1].

Зазначений досвід свідчить, що ставки варіюються залежно від рівня економіки та масштабів військових викликів. Для України, враховуючи нинішню економічну ситуацію, запропоноване підвищення до 5% відповідає світовим тенденціям. Історія свідчить, що в усіх випадках із багатих на війну збирали більше, ніж із менш заможних, а бідніше населення взагалі нічого не сплачувало. На думку деяких фахівців, доцільно було б диференціювати ставки військового збору і в Україні, з метою звільнення від податкового тягаря осіб, розмір заробітної плати яких становить мінімальну межу. У період військових дій вводилися й нетипові податки. Наприклад, свого часу король Англії Генріх І надавав лицарям можливість легально «ухилитися» від виконання військового обов'язку шляхом сплати спеціального податку. Така практика існувала і в інші часи в різних країнах.

Одним із ключових позитивних ефектів підвищення ставки військового збору є збільшення доходів державного бюджету. Підвищення ставки з 1,5% до

5% сприятиме акумулюванню додаткових фінансових ресурсів для фінансування оборонних потреб, що дозволить зменшити дефіцит бюджету. Це також забезпечить покращення матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України, посилюючи обороноздатність країни.

Розширення кола суб'єктів оподаткування сприятиме більш справедливому розподілу податкового навантаження. Залучення до оподаткування додаткових категорій платників, які раніше не сплачували військовий збір, створить більш рівні умови для фізичних та юридичних осіб. Крім того, отримані кошти можуть бути спрямовані на інвестиції у стратегічні галузі економіки, що опосередковано підтримає економічне зростання.

Підвищення ставки військового збору може негативно вплинути на рівень реальних доходів населення. Зростання податкового навантаження зменшить наявний дохід громадян, що особливо відчують соціально вразливі групи. Це може викликати суспільне невдоволення.

Для бізнесу підвищення податкових ставок створює додатковий фінансовий тиск. Малий і середній бізнес, зокрема, може зіткнутися зі скороченням інвестиційної активності та потенційними втратами робочих місць. У результаті зростає ризик ухилення від сплати податків, що створить додаткові виклики для податкових органів.

Зменшення доходів населення та бізнесу може мати інфляційний ефект через скорочення споживчого попиту, що негативно вплине на економічну активність країни.

Підвищення ставки військового збору може спричинити соціальну напругу, особливо якщо уряд не зможе прозоро комунікувати мету запроваджених змін та продемонструвати ефективне використання отриманих коштів. Нерівномірний розподіл податкового навантаження може посилити економічну нерівність між різними групами населення. Зокрема, підвищення ставки військового збору без урахування рівня доходів платників може несправедливо вплинути на малозабезпечених громадян.

Для уникнення негативних наслідків уряд має забезпечити прозорість і підзвітність у використанні зібраних коштів. Регулярне звітування перед громадськістю про цільове використання військового збору є необхідним кроком для збереження суспільної довіри.

Розгляд можливості запровадження диференційованих ставок збору залежно від рівня доходів чи типу суб'єкта оподаткування може забезпечити більш справедливий підхід. Крім того, важливо вдосконалити механізми адміністрування податків та посилити боротьбу з ухиленням від їх сплати.

Для підтримки бізнесу доцільно розробити програми компенсації або економічного стимулювання, спрямовані на ті сектори економіки, які можуть найбільше постраждати від підвищення збору. Це дозволить зменшити негативний вплив на малий і середній бізнес.

Військові податки забезпечують стабільне джерело фінансування оборонних потреб, що особливо важливо під час війни. Вони дозволяють акумулювати ресурси без значного впливу на базові соціальні видатки,

зміцнюють довіру до держави за умови прозорого використання коштів.

Підвищення ставки військового збору та розширення бази оподаткування є обґрунтованими кроками в умовах військових дій, адже вони сприяють зміцненню фінансових можливостей держави для підтримки обороноздатності. Водночас ці заходи повинні супроводжуватися ефективними механізмами мінімізації соціально-економічних ризиків, щоб уникнути надмірного тиску на громадян і бізнес.

Література:

1. Крутова А.С., Нестеренко О.О., Коробкіна І.С. Особливості нарахування та обліку військового збору. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/1227/1/esprstp_2015_1_4.pdf (дата звернення: 30.11.2024)
2. Кузьменко Ю.В., Коропатов О.М., Любчик В.Б. Військовий збір як складова податкового механізму України: нормативно-правовий аспект. *Юридичний бюлетень.* 2024. Вип. 32. С. 60-66.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 336

Іванов Денис
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Кірік Тамара
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та права
ХГУ «Народна українська академія»
м. Харків, Україна

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Податкова політика є одним із ключових чинників, які впливають на конкурентоспроможність промислових підприємств. У різних країнах існують програми, спрямовані на стимулювання розвитку промисловості, зокрема через податкові пільги, реінвестиційні механізми та створення індустріальних парків.

Ця стаття аналізує доступні інструменти зменшення податкового навантаження, тобто певні Податкові стимули та індустріальні парки, для підприємств у п'яти європейських країнах: Україні, Румунії, Польщі, Чехії та Іспанії.

В Україні діють кілька механізмів, що сприяють зменшенню податкового навантаження [1]:

- індустріальні парки – законодавство передбачає звільнення учасників індустріальних парків від податку на прибуток протягом 10 років, звільнення від ПДВ при імпорті обладнання та можливість компенсації

витрат на підключення до інфраструктури;

- реінвестиції прибутку – згідно з Податковим кодексом України, прибуток, реінвестований у модернізацію виробництва, може бути частково звільнений від оподаткування.
- Державні програми – наприклад, програма «5-7-9» спрямована на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу через пільгове кредитування.

У Румунії реалізована підтримка за допомогою таких програм [2]:

- індустріальні парки – нові підприємства, що входять до індустріальних парків, отримують звільнення від податку на прибуток до 10 років за допомогою програми «Податкові канікули»;
- стимули для R&D (Research and Development, тобто сфера наукових досліджень та розвитку (або розробки). Зменшення податкової бази для компаній, що інвестують у дослідження і розробки (до 50%);
- регіональні програми –у деяких регіонах діють додаткові пільги, включно зі знижками на соціальні внески.

Польща також має розвинену систему стимулювання інвестицій, зокрема [9]:

- спеціальні економічні зони (SEZ) [3] – компанії, що працюють у SEZ, можуть отримати податкові пільги до 70% від інвестованих коштів;
- інноваційні ваучери – уряд підтримує компанії, що впроваджують новітні технології, через пряме субсидування або податкові знижки;
- податковий кредит на R&D – витрати на дослідження та розробки можуть бути віднесені на зниження податкового зобов'язання.

Чехія фокусує свою підтримку на стимулюванні експорту, та R&D [4]. Пільги включають:

- індустріальні парки – розроблені для залучення іноземних інвесторів, ці парки пропонують звільнення від податку на прибуток на 10 років;
- експортні стимули – програми спрямовані на підтримку експортерів через зниження податків та доступ до пільгового фінансування;
- податкові відрахування на інновації – до 100% витрат на R&D може бути вирахувано з податкової бази.

Іспанія використовує комплексний підхід до зниження податкового навантаження [5]:

- зони спеціального стимулювання – наприклад, у Канарських островах діють знижені ставки корпоративного податку (4%) [11];
- пільги для інноваційних компаній – зменшення податку на прибуток для компаній, що займаються інноваціями, до 25% [12];
- реінвестиції – підприємства, що спрямовують прибуток на модернізацію або екологічні проекти, можуть розраховувати на додаткові податкові пільги [10].

Порівняльний аналіз інструментів зниження податкового навантаження и стимулювання розвитку показує наявність або індустріальних парків, або спеціальних зон в усіх країнах. Індустріальні парки (або спеціальні зони)

створюються з кількох важливих економічних та соціальних причин, і їхня роль в економіці країни та регіону є значною. Основні фактори створення індустріальних парків: підвищення економічної ефективності;створення робочих місць;покращення інвестиційного клімату; забезпечення інновацій та технологічного прогресу; покращення логістики та зниження витрат;стимулювання економічного розвитку регіонів; підтримка стійкого розвитку та екологічних стандартів; спрощення адміністративних процедур; розвиток технологічних кластерів.

Кожна з розглянутих країн пропонує свої унікальні механізми зменшення податкового навантаження, що можуть бути цікавими для підприємств, які планують розширення або оптимізацію бізнесу. Популярним механізмом стимулювання розвитку промисловості в розглянутих країнах являється створення індустріальних парків або спеціальних економічних зон. У Чехії функціонує понад 200 індустріальних парків [8], в Румунії – понад 100 [6], в Україні нараховується 60 парків [7].

Європейська інтеграція економіки України передбачає адаптацію та врахування досвіду країн-членів ЄС, тому що вказані податкові інструменти допомагають залучати інвестиції для розвитку. Це може стати потужним методом забезпечення повоєнного відновлення національної економіки за рахунок ефективної взаємодії бізнесу, влади, науково-дослідного сектору та громадськості.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 30.11.2024).
2. Офіційний сайт Міністерства економіки Румунії. URL: https://www.economie.gov.ro (дата звернення: 30.11.2024).
3. Polish Investment Zone. URL: https://www.paih.gov.pl/en/why_poland/investment_incentives/polish_investment_zone/ (date of access: 30.11.2024).
4. Business and Investment Development Agency. URL: https://www.czechinvest.org (date of access: 30.11.2024).
5. Міністерство фінансів Іспанії. URL: https://www.minhafp.gob.es (дата звернення: 30.11.2024).
6. Портал Invest Romania. URL: https://investromania.gov.ro (дата звернення: 30.11.2024).
7. Реєстр індустріальних парків України. URL: https://www.me.gov.ua (дата звернення: 30.11.2024).
8. Міністерство промисловості та торгівлі Чехії. URL: https://www.mpo.cz (дата звернення: 30.11.2024).
9. Польське агентство інвестицій та торгівлі (PAIH). URL: https://www.paih.gov.pl (дата звернення: 30.11.2024).
10. Invest in Spain – платформа для підтримки інвесторів. URL: https://www.investinspain.org (date of access: 30.11.2024).
11. Zona Especial Canaria (ZEC). URL: https://www.zec.org (date of access: 30.11.2024).
12. Zona Franca de Barcelona. URL: https://www.zonafrancabarcelona.com (date of access: 30.11.2024).

УДК 657

Ісаншина Галина
старший викладач кафедри обліку,
оподаткування та економічної безпеки
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ-Тернопіль, Україна

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Протягом 2020-2021 рр. інтерес до пошукового терміну «Єдиний податок» був майже на однаковому рівні, зі збільшенням кількості запитів у пошуковій системі GOOGLE наприкінці кожного року – початку наступного року, що пов'язано з періодом формування та подання річної податкової декларації платників єдиного податку (рис. 1). З 2022 року кількість запитів дещо збільшилася внаслідок дії воєнного стану та запровадження ставки єдиного податку 2%, яка існувала з 01 квітня 2022 року по 31 липня 2023 рокувключно.Саме після відміни спрощеної системи з особливостями оподаткування (2%), прийняттям Національної стратегії доходів, часткового скасування мораторію на проведення перевірок збільшився інтерес до пошукового терміну «Єдиний податок».

Рисунок 1 – **Інтерес з часом до пошукового терміну «Єдиний податок» в Україні в період 2020-2024 рр.**
Джерело: https://trends.google.com.ua/

Кількість запитів за регіонами України протягом воєнного стану наведено на рис. 2. Найбільша кількість була у Волинській області, якщо її прийняти за 100, то у Донецькій області цей показник сягає тільки 8. Така зміна відбувається внаслідок ведення у Донецькій області активних бойових дій.

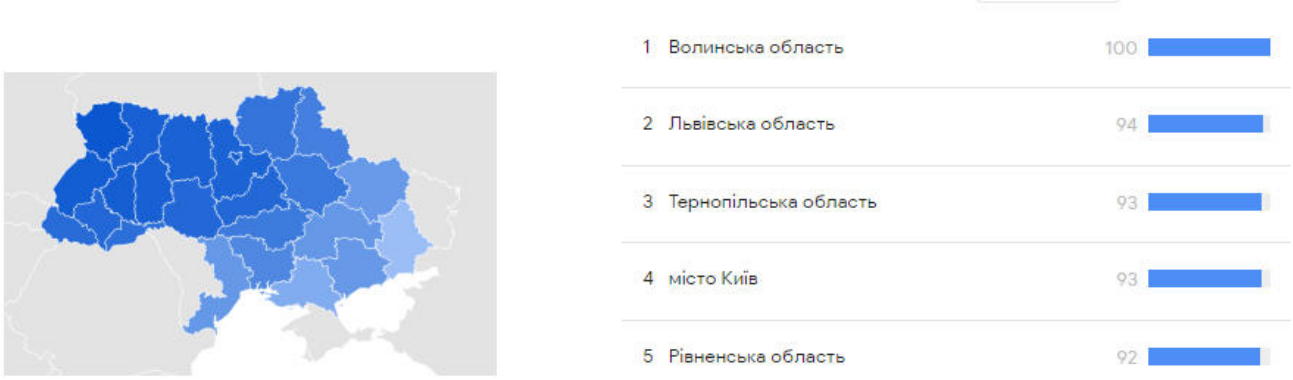

Рисунок 2 – **Кількість запитів у пошуковій системі GOOGLE стосовно «Єдиного податку» з 24.02.2022 року по 26.11.2024 року**

Майже всі фізичні особи-підприємці є суб'єктами малого підприємництва – 1 605 115 осіб, 99.6% з яких відносяться до суб'єктів мікропідприємництва, а це 1 598 892 осіб [1]. Майже всі суб'єкти мікропідприємництва застосовують спрощену систему оподаткування, а якщо обирається 3 група, то без сплати ПДВ. Складне адміністрування ПДВ, розповсюджене блокування податкових накладних, особливості податкових перевірок, все це не сприяє збільшенню кількості платників ПДВ.

Із загальної кількості суб'єктів господарювання майже 97% відносяться до суб'єктів мікропідприємництва (рис. 3), з яких майже всі обрали спрощену систему оподаткування.

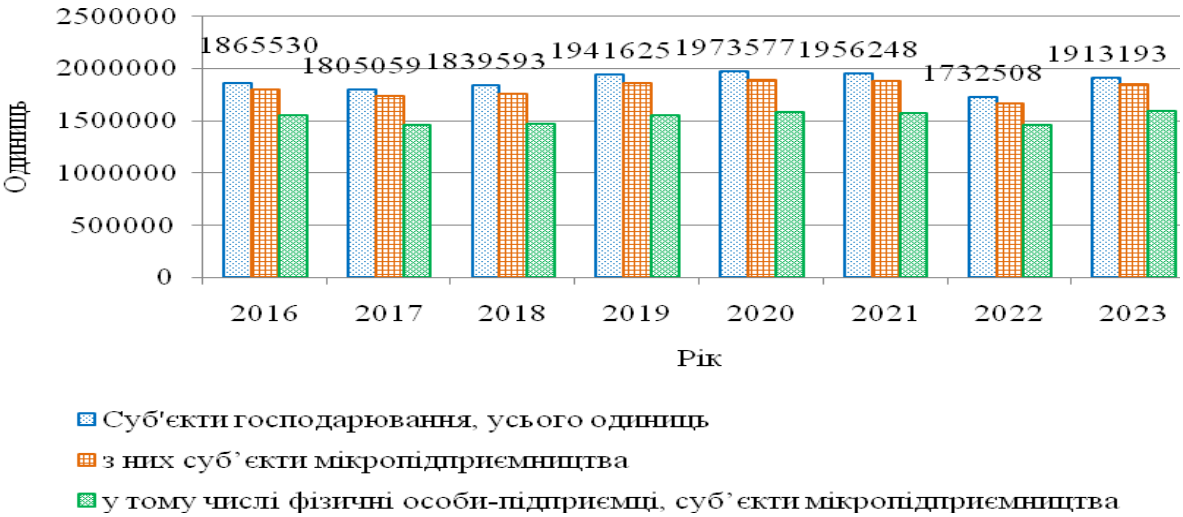

Рисунок 3 – **Динаміка кількості суб'єктів господарювання у 2016-2023 рр.**

Тільки невелика частка суб'єктів господарювання знаходиться на загальній системі оподаткування та сплачує основні бюджетоутворюючі податки, як-то у 2023 році податок на прибуток – 9,7% податкових доходів зведеного бюджету; ПДВ – 29,8% податкових доходів зведеного бюджету. Більше 90% суб'єктів господарювання обрало спрощену систему оподаткування, та всі разом забезпечують менше 6% податкових доходів

зведеного бюджету. Понад 33% податкових доходів зведеного бюджету у вигляді Податку з доходів фізичних осіб забезпечують наймані працівники[2].

Якщо у 2021 році загальна сума місцевих податків і зборів, серед яких перше місце займає саме єдиний податок складала 82 млрд грн, то у 2023 цей показник склав 100 млрд грн, враховуючи інфляційні процеси через активні бойові дії на території нашої держави, має місце зменшення доходів від сплати єдиного податку. Ще одним з факторів, що впливає на процес зменшення доходів держави є призупинення своєї діяльності суб'єктами малого- та мікропідприємництва через воєнний стан.

Збільшення кількості суб'єктів господарювання на фоні зменшення податкових доходів держави сприяла розробці Національній стратегії доходів.

Відповідно до неї заплановано, що ставки єдиного податку (відсотки від обсягу отриманого доходу) для юридичних осіб третьої групи будуть поступово збільшуватися до значення яке буде еквівалентним розміру звичайної ставки податку на прибуток (18% від обсягу прибутку до оподаткування), передбаченої Податковим кодексом України. Після закінчення перехідного періоду, який буде тривати три роки, для юридичних осіб буде встановлено заборону для перебування на спрощеній системі оподаткування.

Друга та третя групи спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб-підприємців будуть об'єднані в одну групу, і всі платники податку, які перебуватимуть на цій об'єднаній системі, сплачуватимуть податок від обсягу отриманого доходу на основі диференційованої шкали ставок. Ця шкала буде передбачати мінімальну ставку в розмірі 3% для торговельної діяльності та міститиме градацію ставок до 17% для низки послуг (з метою заохочення добровільного переходу на загальну систему оподаткування доходів фізичних осіб). Введення диференційованих ставок для окремих видів діяльності, в тому числі послуг, передбачатиме поступове їх підняття протягом трьох років з попереднім обговоренням та визначенням в змінах до Податкового кодексу України.

Перелік видів діяльності, дозволених для участі в першій групі платників єдиного податку, буде переглянутий з метою скорочення за рахунок високомаржинальних видів бізнесу. Підхід до оподаткування буде переглянуто: буде скасовано фіксований розмір податку та застосовано виключно податок з фактично отриманого доходу.

Також заплановано підвищення порогу реєстрації платником ПДВтазабезпечиння реєстрації всіх платників першої групи та об'єднаної другої групи платників єдиного податку в системі оподаткування ПДВ у разі досягнення такого порогу [3].

Такі зміни в оподаткуванні суб'єктів господарювання забезпечать дію принципів фіскальної достатності та соціальної справедливості, на яких ґрунтується Податкове законодавство України. Підвищення порогу реєстрації платником ПДВ забезпечить наближення системи оподаткування в Україні до загальноєвропейських практик.

Література:

1. Сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/
2. Доходи зведеного бюджету. URL: https://cost.ua/byudzhet-ukrayiny/revenue/main/#1
3. Національна стратегія доходів до 2030 рокузатверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 року № 1218-р. URL:https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

УДК 657

Іщенко Микола
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
Литвиненко Валентин
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЗАПАСІВ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІК

Облік та правильна оцінка виробничих запасів відіграє важливу роль у забезпеченні точності відображення витрат і активів у фінансовій звітності суб'єктів бізнесу. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 2 «Запаси» [2] та Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [3] встановлюють основні принципи оцінки, визнання та розкриття інформації про запаси, проте підходи цих стандартів мають суттєві відмінності, обумовлені різними цілями та контекстом застосування. Зміни у міжнародних стандартах та національних положеннях бухгалтерського обліку впливають на управлінські рішення, зокрема щодо оцінки собівартості запасів та визнання доходів. Порівняння МСБО та НП(С)БО допомагає зрозуміти ключові відмінності в підходах до обліку запасів, що є особливо важливим для міжнародних компаній та підприємств, що працюють у різних юрисдикціях.

МСБО 2 акцентує увагу на визначенні собівартості запасів як ключового питання обліку. Стандарт визначає, що запаси визнаються як актив до моменту отримання доходу від їх реалізації. МСБО 2 детально регулює порядок формування собівартості запасів, а саме включення до собівартості витрат на придбання, транспортування, переробку та інших витрат, необхідних для приведення запасів у стан, придатний для використання або продажу. Крім того, МСБО 2 надає чіткі рекомендації щодо оцінки запасів за справедливою вартістю, що визначається як ціна можливої угоди між учасниками ринку на певну дату. Важливим аспектом є можливість часткового списання запасів до чистої вартості реалізації, що дозволяє уникати завищення активів у звітності та забезпечує реалістичну оцінку фінансового стану.

На відміну від МСБО 2, НП(С)БО 9 надає більше уваги деталізації

класифікації запасів і враховує національні особливості ведення обліку. У Положенні запаси розглядаються ширше, ніж у міжнародному стандарті, включаючи малоцінні та швидкозношувані предмети (МШП) і поточні біологічні активи. Це дозволяє глибше враховувати специфіку підприємств, що діють в умовах національної економіки. НП(С)БО 9 також визначає собівартість як суму витрат на придбання та інші витрати, пов'язані з доставкою та зберіганням запасів. До собівартості можуть додаватися витрати на заготівлю, транспортні витрати, а також накладні витрати, що надає підприємствам більше можливостей для деталізації обліку.

Істотною відмінністю є підходи до вибору методів оцінки запасів. МСБО 2 пропонує використовувати методи FIFO (перший прийшов – перший пішов) або метод середньозваженої собівартості. НП(С)БО 9 [3] допускає ці ж методи, але також дозволяє застосовувати нормативні витрати або ідентифіковану собівартість конкретних запасів, що підходить для підприємств з унікальними умовами виробництва чи зберігання.

Розкриття інформації про запаси у фінансовій звітності також має відмінності. МСБО 2 орієнтований на забезпечення міжнародної порівнянності звітності і вимагає детального розкриття методів оцінки, списання до чистої вартості реалізації та обґрунтування вибраних підходів. Натомість НП(С)БО 9, хоча й передбачає розкриття основних методів оцінки, не вимагає такої деталізації, як міжнародний стандарт.

Таким чином,обидва стандарти мають свої переваги та обмеження. МСБО 2 забезпечує гнучкість і прозорість для підприємств, що прагнуть відповідати міжнародним вимогам, тоді як НП(С)БО 9 дозволяє враховувати національні особливості ведення бізнесу та обліку. Для підприємств, що працюють на міжнародному рівні, важливо орієнтуватися на МСБО 2, тоді як для національних компаній оптимальним є дотримання вимог НП(С)БО 9. У будь-якому випадку вибір стандарту має базуватися на стратегічних цілях підприємства та потребах користувачів фінансової звітності.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 02.12.2024).
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2) «Запаси» : Міжнародний документ від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021/conv#Text (дата звернення: 01.12.2024).
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ М-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99/conv#Text (дата звернення: 30.11.2024).

УДК 336.7

Карзун Даніїл
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасні умови провадження господарської діяльності підприємств характеризуються високим ступенем невизначеності та економічною нестабільністю. За таких умов актуалізуються завдання більш ефективного управління фінансовими інструментами, використання оптимальних підходів до їх обліку та оцінки.

Згідно з тлумаченням, наведеним у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», «фінансовий інструмент – це контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого» [2].

Розглядаючи сутність і роль бізнес-моделей управління фінансовими активами, доцільно звернутися до Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти» (МСФЗ 9). Ґрунтуючись на МСФЗ 9, бізнес-модель ілюструє, яким чином певний господарюючий суб'єкт керує власними фінансовими активами для досягнення визначеної мети, що має безпосередній вплив на особливості їх обліку та оцінки [1].

При цьому, розрізняють три основні бізнес-моделі управління фінансовими активами, які наведені на рис. 1.

Рисунок 1 – **Типи бізнес-моделей управління фінансовими активами суб'єктів господарювання**

Джерело: складено автором на основі МСФЗ 9 [1]

Перша бізнес-модель акцентує увагу на утриманні фінансових активів для отримання договірних грошових потоків. Ціллю зазначеної моделі є керування активами, що забезпечують регулярні платежі, а їх оцінка проводитьсяза амортизованою вартістю.

Друга бізнес-модель характеризується наявністю двох цілей, включаючи як одержання договірних грошових потоків, так і реалізацію активів підприємства через продаж. Вона є порівняно більш гнучкою та відзначається здатністю до врахування зміни ринкових умов. Оцінка активів у такому випадку проводиться за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Третя модель «Активна торгівля» або ж «Інші моделі» передбачає керування активами, оцінка яких провадиться за справедливою вартістю через прибуток або збиток. Метою застосування означеного типу бізнес-моделей є збільшення доходу завдяки проведенню активної торгівлічи переоцінки активів на ринку[1].

Наявність і практика застосування різних бізнес-моделей управління фінансовими активами, які наведені в МСФЗ 9, супроводжуються окремими проблемними аспектами, до яких відносяться: відсутність чіткого тлумачення категорії «бізнес-модель»; проблеми адаптації бізнес-моделей до реальних умов ведення господарської діяльності; складнощі під час проведення класифікації фінансових активів; прогалини у сфері адаптації вітчизняних та міжнародних стандартів з обліку і звітності тощо [3].

Підсумовуючи, зауважимо, що ключові проблемні моменти щодоімплементації різних бізнес-моделей управління фінансовими інструментами, що визначені МСФЗ 9,виникають унаслідок неоднозначності підходів щодо інтерпретації концепцій цих моделей, труднощів під час практичної реалізації обраних моделей, окремих розбіжностей у підходах національних і міжнародних стандартів. Отже, для раціонального управління фінансовими активами на рівні суб’єкта господарювання вкрай важливо зосереджувати увагу на забезпеченні гнучкості й адаптивності, підвищенні кваліфікації фахівців, задіяних в процесі формування облікової політики, обліку й оцінки фінансових інструментів, застосуванні сучасних технічних рішень і продуктів тощо.

Література:

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9). Фінансові інструменти. від 01.01.2012 р. № 929_016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення: 24.11.2024).
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text (дата звернення: 24.11.2024).
3. Соколова Н.М. Бізнес-моделі управління фінансовими активами: концепція оцінки та обліку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 30. Ч. 4. С. 106-108.

УДК 336.02

Кельман Андріанна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Цятковська Олена***
кандидат економічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ДОХОДАХ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Фіскальна ефективність податків фізичних осіб є важливим чинником забезпечення стабільності та наповнюваності Зведеного бюджету України. Сучасні економічні виклики, зокрема війна та пов'язані з нею соціально-економічні наслідки, ускладнюють реалізацію податкової політики, що вимагає пошуку нових підходів для підвищення її результативності. Формування ефективної системи оподаткування фізичних осіб стає одним із пріоритетів для забезпечення сталого розвитку державних фінансів.

Табл. 1 відображає динаміку обсягів податків фізичних осіб, що дозволяє оцінити тенденціїі виявити причини, які впливають на ефективність цього джерела доходів.

Таблиця 1 – **Динаміка податків фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр.**

Рік	Податки фізичних осіб, млн грн	Зміна	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	305988	-	-
2020	328726	22738	7,43
2021	391256	62530	19,02
2022	458161	66905	17,10
2023	543141	84980	18,55

Джерело: [1]

У 2020 році темп приросту був найменшим (7,43%), що відображає вплив пандемії COVID-19 на доходи населення. Різке зростання в 2021 році на 19,02% є результатом посткризового економічного відновлення, активізації ринку праці та зростання заробітних плат. У 2022 році приріст становив 17,10%, що вказує на значний інфляційний тиск в умовах воєнного стану, який збільшив номінальні доходи населення. У 2023 році приріст досяг 18,55%, що свідчить про подальший вплив інфляції. Загалом, зростання показників за досліджуваний період зумовлене підвищенням мінімальної заробітної плати, зміцненням податкової дисципліни та інфляційними процесами. Значний вплив

також мав перехід до цифрових інструментів адміністрування податків, що зменшило ухилення від оподаткування. Одночасно, активізація трудової міграції та війна призвели до скорочення кількості платників податків у певних регіонах, що дещо обмежило потенційне зростання.

Рис. 1 доповнює аналіз, показуючи частку цих податків у загальних доходах зведеного бюджету, що є ключовим індикатором фіскальної ефективності та дозволяє визначити стратегічні напрями для її підвищення.

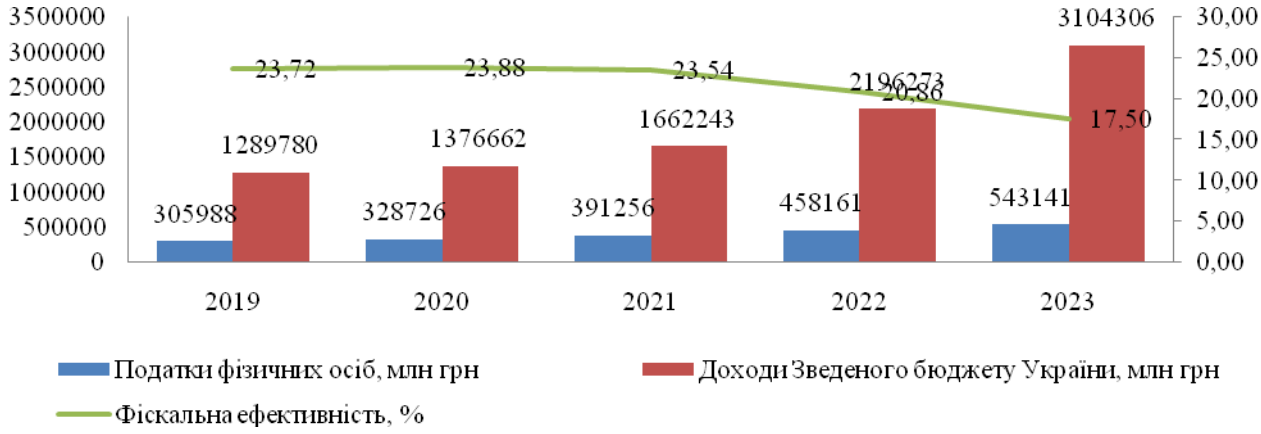

Рисунок 1 – **Фіскальна ефективність податків фізичних осіб у загальних доходах зведеного бюджету в Україні за 2019-2023 рр.**

Джерело: [1]

Фіскальна ефективність податків фізичних осіб демонструє поступове зниження, попри зростання абсолютних показників. У 2019 році частка податків фізичних осіб у доходах зведеного бюджету становила 23,72%, але вже у 2023 році вона зменшилася до 17,50%. Така динаміка пов'язана з неоднорідним зростанням доходів бюджету, де значний вплив мала зовнішня фінансова допомога в умовах воєнного стану. Різке падіння у 2022 році до 20,86% обумовлене перерозподілом бюджетних надходжень під впливом війни та суттєвим зростанням зовнішньої фінансової підтримки. На зміну фіскальної ефективності також вплинула інфляція, яка збільшила номінальні доходи бюджету, але відносно зменшила вагу податків фізичних осіб. Ці тенденції вказують на те, що хоча податки фізичних осіб залишаються важливим джерелом доходів, їх фіскальна ефективність знижується через зміну структури зведеного бюджету в умовах кризи.

Зниження фіскальної ефективності податків фізичних осіб в Україні зумовлене низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Серед ключових причин – руйнування майна та зменшення доходів громадян через воєнні дії, що суттєво обмежило можливості виконання податкових зобов'язань [2, с. 17]. Для вирішення цієї проблеми доцільно запроваджувати податкові пільги для постраждалих громадян, а також механізми відстрочення або реструктуризації податкових зобов'язань. Війна також призвела до зростання рівня тіньової економіки, оскільки багато громадян і підприємств намагаються уникнути оподаткування через нестабільність економіки та невпевненість у майбутньому. Рішенням цієї проблеми має стати посилення контролю за

дотриманням податкового законодавства шляхом впровадження цифрових інструментів моніторингу доходів.

Іншою важливою проблемою є нерівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами [3, с. 277]. Найбільше постраждали регіони, які зазнали воєнних дій, оскільки їхня податкова база значно скоротилася. Важливим кроком для вирішення цієї ситуації є запровадження програм рівномірного перерозподілу податкових надходжень, спрямованих на підтримку таких регіонів. Це дозволить зменшити соціально-економічну нерівність і забезпечити більш ефективне функціонування місцевих бюджетів.

Поряд із цим, існує проблема низької ефективності податкових знижок та соціальних пільг, які не завжди забезпечують належну підтримку соціально незахищеним верствам населення [4, с. 83]. Необхідно оновити критерії надання таких пільг, створити прозорі механізми їхнього застосування та підвищити контроль за їх ефективністю. Це дозволить спрямувати ресурси на дійсно потребуючі категорії населення. Важливою залишається також проблема подвійного оподаткування доходів фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю. Її вирішенням може стати спрощення процедури оподаткування та оптимізація податкового навантаження, що стимулюватиме підприємництво. Низький рівень податкової культури є ще одним чинником, що знижує ефективність фіскальної системи. Для його підвищення необхідно запроваджувати освітні програми, спрямовані на формування у громадян розуміння важливості податків для економіки та суспільства. У комплексі ці заходи дозволять не лише покращити адміністрування податків, а й забезпечити стійкість фіскальної системи в умовах соціально-економічних викликів.

Таким чином, підвищення фіскальної ефективності податків фізичних осіб є важливим завданням, вирішення якого забезпечить зростання стабільності доходів бюджету України. Одним із ключових напрямів є вдосконалення податкового адміністрування через впровадження цифрових технологій, які спрощують контроль і зменшують можливості для ухилення від сплати податків. Держава також повинна активізувати боротьбу з тіньовою економікою, використовуючи інструменти податкових знижок та амністій для легалізації доходів. Крім того, важливо забезпечити адресність соціальних пільг та знижок, щоб максимально ефективно використовувати бюджетні кошти для підтримки вразливих верств населення. Умовою успішної реалізації цих заходів є підвищення податкової культури серед громадян, що потребує систематичних освітніх кампаній. Комплексний підхід до реформування системи оподаткування фізичних осіб сприятиме як економічному відновленню країни, так і зростанню довіри суспільства до податкової політики держави.

Література:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян. Openbudget. URL: https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL (дата звернення: 07.11.2024).
2. Носевич В. Сучасні проблеми прямого оподаткування в Україні. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 4. P. 11-20.
3. Новицький С.В. Вимоги до уніфікованої форми податкової звітності з ПДФО і ЄСВ.

Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2017. № 2. С. 272-291.
4. Слєпцова Н.В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.

УДК 657.1

Кернасюк Юрій
кандидат економічних наук
завідувач сектору економічних досліджень
та аналізу науково-інноваційного потенціалу
Інститут сільського господарства Степу
Національної академії аграрних наук України
с. Созонівка, Кропивницький район, Кіровоградська область
доцент кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

З другої половини XX століття в світі зростає роль і вплив інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах людської діяльності. Нині це знайшло відображення в цифровій трансформації соціально-економічних систем та комунікативних відносин у суспільстві. Цифровізація з кожним роком проникає у всіє сфери діяльності та є складовою частиною нової інноваційної економіки, де домінують знання і нематеріальне виробництво. З цим пов’язано також поширення таких понять як «інформаційне / цифрове суспільство» «цифрова економіка», «економіка знань», які формують нову парадигму трансформації соціально-економічних систем. Ця парадигма фактично замінює індустріальну парадигму, яка домінувала майже два століття.

Можна цілком погодитися с думою окремих дослідників, які наголошують на тому, що цифрова трансформація економіки означає створення нових організаційних можливостей, які можуть гарантувати успіх суб’єктів господарювання в еру цифрових технологій. Наслідками цифрової трансформації є підвищення продуктивності праці та ефективності виробничих процесів, покращення якості життя, нові соціальні підйоми та можливості для розвитку сфери зайнятості, покращення добробуту, соціальна та економічна безпека. З точки зору внеску цифрових технологій у сталий розвиток, цифрові технології дозволяють використовувати людський капітал розумніше. Тобто менше ручної роботи, більш інтелектуальні завдання. Крім того, це усуває широкий спектр ризиків, які можуть виникнути внаслідок людського фактору (від помилок до конфлікту інтересів), а також заощадити кошти споживання

надмірних ресурсів [1]. Разом з тим, цифрова трансформація все більше впливає на різні аспекти соціально-економічного розвитку. Прийняття її правил потребує переосмислення поведінки та рівня відповідальності кожного суб'єкту, як в економічній, так і соціальній сфері. Цифровізація постійно вносить корективи в розуміння бізнес-стратегій та бізнес-моделей, форм зайнятості, висуває вимоги щодо зміни підходів до укладення договірних, у тому числі трудових відносин, з'являється поле невирішених питань щодо оплати праці, організації робочого дня, розширення інноваційних та інвестиційних можливостей, захисту інформації тощо [2]. Використання цифрових технологій в економічному секторі дозволяє зберігати, обробляти та аналізувати великий масив даних, формуючи тим самим інформацію про результати ефективності функціонування суб'єктів господарювання. Все зазначене надає можливість приймати оперативні та обґрунтовані управлінські рішення, які забезпечують мінімізацію витрат, максимізацію прибутку та підвищення конкурентоспроможність підприємств [3]. Варто також врахувати, що важливі аспекти цифрової трансформації бухгалтерського обліку включають електронне зберігання документів, автоматизацію бухгалтерських операцій, використання хмарних технологій, аналітику даних, електронні платежі та захист фінансових даних. Ці зміни призводять до збільшення продуктивності, точності фінансової звітності та аналітичних можливостей, а також спрощують процеси оплати та забезпечують безпеку даних. Цифрова трансформація також відкриває нові можливості, які включають автоматизацію процесів, збір та аналіз даних, доступність інформації, мінімізацію помилок, забезпечення відповідності, скорочення часу на підготовку звітів, зручність та гнучкість у веденні обліку [4].

Сучасні аспекти розвитку обліку, аналізу та оподаткування в умовах цифрової трансформації соціально-економічних систем також тісно пов'язані із необхідністю стимулювати інвестиції та підприємницьку активність у цій сфері діяльності. Потрібно досить чітко розуміти, що основні учасники цього процесу:інформаційне суспільство, держава, наука і приватний сектор, а також ІТ-спільнота мають брати активну участь у цифровій трансформації соціально-економічних систем. Провідною складовою також є забезпечення інформаційної безпеки інформаційних та інноваційних ІТ-технологій, яка забезпечує довіру суспільства до цифрової економіки в контексті досягнення основних Цілей сталого розвитку.

Цифровий перехід на нові технології невідворотний. І від того, як швидко соціально-економічні системи адаптуються до нього та забезпечать інтеграцію сучасних технологій у бізнес-процеси, залежить швидкість і успіх цієї самої цифрової трансформації. Компаніям необхідно усвідомити це як реальність, змінити формат, почати працювати так само, як нові цифрові сервіси, навчити персонал роботі з новими ІТ-технологіями, впровадження яких необхідне для розвитку бізнесу, запровадити заохочення для працівників, які освоїли нові цифрові технології в економічній діяльності. Найголовніша складність, яка пов'язана з реалізацією проєктів цифрової трансформації, має суто управлінське

пояснення. Адже досить часто виникає необхідність витратити значний час на підготовку збір і ранжування релевантних даних. Сам аналіз даних займає не більш ніж 20% часу, тоді як інші 80% відповідно до відомого принципу Парето, припадає робота з джерелами інформації, а також відбір, пошук актуальних даних, їх структурування та формування Big Data, що потребує значних зусиль. Це дуже складно і інколи проблематично. Крім того, багато компаній стикаються з проблемою визначення ключових бізнес-завдань для трансформації бізнесу. Найважливіше в цей момент правильно визначити бізнес-цілі. Тобто, те, чого компанія планує і очікує в реальності досягти в результаті виконання проєкту цифрової трансформації. При цьому, якщо бізнес знає та розуміє, чого можливо в принципі досягти, він може сформулювати ключові показники ефективності проєкту і за певний проміжок часу згодом виміряти досягнутий результат.

В освітньому просторі основна увага менторів має бути зосереджена на компетенціях, яку необхідно розвивати. Це, зокрема, здатність до постійного навчання, готовність постійно освоювати нові знання, вміннята швидко аналізувати інформацію з урахуванням динаміки розвитку сучасних цифрових технологій, що з'являються та оновлюються досить швидкими темпами. Це ключовий фактор для успішного професійного зростання в сучасному цифровому світі. У цілому сучасна цифрова економіка не краща і не гірша за традиційну. Вона є об’єктивним наслідком стрімкого руху науково-технічного прогресу. Але в неї є одна важлива особливість. В умовах цифрової економіки успіху може домогтися навіть дуже маленьке підприємство, що не володіє на старті потужними фінансовими та іншими ресурсами, але вміє ефективно працювати з інноваціями та потребами клієнтів. Можна стверджувати, що XXI століття – це унікальний час цифрових стартапів, з якими багатьом традиційним і часто консервативним підприємствам доводиться конкурувати. З іншої сторони необхідність цифрової трансформації полягає в адаптації бізнес-моделі, корпоративної культури та IT-інфраструктури компанії до нових реалій часу. Цифрову трансформацію запускає бажання менеджменту також поліпшити своє бізнес-середовище і зайняти нові ніші на сучасному ринку, не відкидаючи при цьому напрацьованих підприємством цінностей та компетенцій.

Цифрові технології є лише одним із багатьох способів досягати результату. Їх впровадження завжди є відповіддю на зміну бізнес-середовища. Наприклад, коли компанія розуміє, що її продукція стає неконкурентоспроможною через високу частку неякісною продукції чи послуг або, коли бізнес починає страждати від втрати ринку збуту, слід впроваджуються технології, що дають можливість розвиватися далі і адаптуватися до цих змін та викликів. У цьому випадку запорука досягнення успіху полягає у правильному цілепокладанні і продуманій стратегії розвитку. Усе інше, включно з подоланням організаційних проблем виходить на другий план дій. Єдина умова досягнення швидкого розвитку в епоху прискорення цифрової трансформації соціально-економічних систем полягає в адаптації до

конкурентного середовища, коли ефективність – це не просто ціль, а необхідна умова для забезпечення успішної діяльності.

Література:

1. Тищенко Д. Цифрова трансформація як драйвер розвитку економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2023. № 4 (04). С. 38-45.
2. Ломачинська І., Войцеховська А. *Міжнар. наук.-практ. конф. «Маркетингові технології в управлінні національним та міжнародним бізнесом на зламі епох: формування тенденцій та подолання викликів»* (Київ, 23 травня 2024 р.) : матеріали 3 Міжнар. форуму EFBM 3.0 «Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління. Від відновлення до зростання» / за заг. ред. проф. А.І. Ігнатюк. К.: Ліра-К, 2024. С. 54-55.
3. Чіков І. Цифрова трансформація економіки: сутність, проблеми, особливості. *Підприємництво та інновації.* 2022. № 25. С. 97-102.
4. Домбровська Н. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку: вплив технологій на ефективність та якість фінансової звітності. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 2. С. 239-246.

УДК 657

Кібиш Олександра
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна

АУДИТ БОРГОВИХ РОЗРАХУНКІВ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В умовах сучасних економічних викликів, посилених воєнними діями в Україні, забезпечення фінансової стійкості підприємств набуває стратегічного значення. Одним із ключових інструментів управління фінансовим станом є аудит боргових розрахунків, який забезпечує прозорість, достовірність даних та прийняття обґрунтованих рішень щодо зобов'язань підприємства. Політика в сфері аудиту виступає важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку через забезпечення стабільності бізнесу та формування довіри серед учасників ринку.

Метою дослідження є визначення ролі аудиту боргових розрахунків у системі управління фінансовою стійкістю підприємств. Завдання дослідження включають:аналіз впливу боргових зобов'язань на фінансову стійкість підприємства;обґрунтування методів аудиту для оцінки реальності боргових розрахунків;виявлення взаємозв'язку між якістю аудиту та соціально-економічним розвитком.

Боргові розрахунки підприємства є ключовою складовою його фінансової звітності, що безпосередньо впливає на оцінку ліквідності, платоспроможності та інвестиційної привабливості. Згідно з міжнародними стандартами аудиту (ISA), аудит боргових зобов'язань має на меті підтвердити точність і повноту

інформації про борги, їх відповідність обліковій політиці та нормативним вимогам [1].

Основні етапи аудиту боргових розрахунків включають:

- планування (визначення ризиків суттєвих викривлень);
- оцінка внутрішнього контролю (перевірка ефективності систем обліку і процедур погодження боргів);
- аналітичні процедури (аналіз структури боргів і динаміки їх зміни);
- перевірка первинної документації (підтвердження обґрунтованості та точності боргових операцій).

Для оцінки боргових розрахунків у межах аудиту використовуються фінансові коефіцієнти, які дозволяють визначити рівень боргового навантаження на підприємство та його фінансову стійкість. Основні показники представлені в таблиці 1.

Використання цих показників дозволяє аудиторам глибше аналізувати боргове навантаження підприємства та надавати обґрунтовані рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості[2].

Таблиця 1 – **Основні коефіцієнти для аудиту боргових розрахунків**

Показник	**Формула розрахунку**	**Інтерпретація**
Коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл)	Кзл = Оборотні активи / Поточні зобов’язання	Визначає здатність підприємства покривати короткострокові зобов’язання за рахунок оборотних активів. Значення >1 свідчить про задовільну ліквідність
Коефіцієнт фінансової автономії (Кфа)	Кфа = Власний капітал / Загальні активи	Показує частку власного капіталу у фінансуванні підприємства. Чим вище коефіцієнт, тим менша залежність від боргових зобов’язань
Частка довгострокових боргів	Частка довгострокових боргів = (Довгострокові зобов’язання / Загальні зобов’язання) × 100%	Оцінює залежність підприємства від довгострокового фінансування. Оптимальне значення залежить від галузі та специфіки бізнесу

Джерело: розроблено автором

Якісний аудит боргових зобов’язань сприяє підвищенню довіри серед інвесторів, кредиторів і партнерів, що позитивно впливає на стабільність економіки. Прозора фінансова звітність є основою для прийняття ефективних рішень на державному рівні, зокрема у сфері регулювання податкової політики та підтримки малого і середнього бізнесу.

Отже, аудит боргових розрахунків є невід’ємною складовою забезпечення фінансової стійкості підприємств, що особливо важливо в умовах економічної нестабільності. Результати дослідження підтверджують, що якісний аудит сприяє підвищенню прозорості бізнес-процесів, зниженню ризиків банкрутства та зростанню соціально-економічного потенціалу країни.

Рекомендується впроваджувати сучасні методи аудиту, автоматизовані системи перевірки даних і проводити регулярні тренінги для аудиторів з метою підвищення їх кваліфікації.

Література:

1. Міжнародні стандарти аудиту (ISA). URL: https://www.ifac.org. (дата звернення: 25.11.2024)
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text. (дата звернення: 25.11.2024)

УДК 65.01

Коваленко Анна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Столярчук Наталія
старший викладач кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ТА ПІДХОДИ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТАМИ

Комплаєнс – від англійської compliance («згода, відповідність») походить від дієслова tocomply – «виконувати» – і буквально означає дотримання певних правил, вимог або умов [1].

У контексті бізнесу комплаєнс означає законність дій компанії в цілому і кожного її співробітника, від топ-менеджменту до всіх філій і підрозділів. В очах контрагентів комплаєнс-перевірка підтверджує, що ви відповідаєте вимогам законодавства, запропонованим правилам, нормам певних стандартів і/або умовам договору.

Комплаєнс-менеджмент стає важливим елементом управління сучасними проєктами, зокрема в умовах глобалізації. Його основна мета полягає у забезпеченні відповідності проєктів законодавчим нормам, етичним стандартам і внутрішнім правилам організацій. Це дозволяє не лише уникнути правових санкцій, але й підвищити довіру з боку клієнтів, партнерів та інших стейкхолдерів [1].

Наразі лише окремі українські компанії визнали, що комплаєнс є фактором успішності бізнесу. Сьогодні перевірки з питань прозорості та відповідності ініціюють переважно іноземні інвестори-власники.

У сучасному світі, де економічні та політичні умови постійно змінюються, комплаєнс-менеджмент стає ключовим для ефективного управління проєктами. В Україні значення комплаєнсу зросло внаслідок війни, економічної турбулентності та посилення уваги до прозорості бізнесу. Він допомагає організаціям управляти ризиками, запобігати порушенням і зберігати їхню репутацію. Як зазначається у дослідженнях KPMG, війна в Україні стала каталізатором для масштабного впровадження комплаєнс-інструментів, спрямованих на запобігання фінансовим злочинам і забезпечення прозорості процесів [2].

Даною роботою ми намагаємось дослідити інструменти та підходи

комплаєнс-менеджменту, які активно використовуються в управлінні проєктами, та оцінити їхній вплив на успішність реалізації проєктів у сучасних умовах.

Останні дослідження свідчать про широке використання комплаєнс-інструментів, зокрема платформ автоматизації перевірок, таких як YouControl, які дозволяють організаціям ефективно управляти ризиками. Згідно з публікаціями Integrity, в Україні комплаєнс активно впроваджується в рамках антикорупційних програм і регулювання на ринках капіталу [3].

Крім того, KPMG акцентує увагу на необхідності інтеграції комплаєнс-стратегій у всі етапи реалізації проєктів для досягнення стабільності та конкурентоспроможності [2].

Комплаєнс-менеджмент передбачає використання таких інструментів, як аналітичні платформи, які забезпечують комплексну перевірку контрагентів та моніторинг їхньої діяльності. Наприклад, YouControl пропонує інструменти, що дозволяють оцінювати фінансові ризики та ідентифікувати потенційні порушення ще на початкових етапах проєкту. Окремо слід зазначити роль цифрових рішень, які дають можливість в реальному часі відслідковувати відповідність проєктів регуляторним нормам. В умовах війни це особливо важливо, адже допомагає адаптувати проєкти до швидких змін зовнішнього середовища [3].

Антикорупційні програми також є важливим аспектом комплаєнс-менеджменту. Їх впровадження регламентується Національним агентством з питань запобігання корупції, яке надає методичні рекомендації для розробки ефективних заходів. Вони спрямовані на забезпечення прозорості діяльності компаній і зменшення ризиків корупційних дій. Значна увага приділяється створенню внутрішніх політик і процедур відповідності, які узгоджуються з міжнародними стандартами, зокрема ISO 37301. Такі стандарти забезпечують системний підхід до управління комплаєнсом і сприяють зниженню ризиків юридичних порушень [4].

Комплаєнс-менеджмент в управлінні проєктами є важливим інструментом для забезпечення їхньої відповідності законодавчим і етичним стандартам. Він дозволяє організаціям мінімізувати ризики, підвищувати прозорість і підсилювати довіру стейкхолдерів. Використання аналітичних платформ, цифрових рішень і міжнародних стандартів є ключовими компонентами цього процесу. У контексті сучасних викликів, таких як війна та економічна нестабільність, комплаєнс стає не лише необхідністю, а й важливою конкурентною перевагою.

Література:

1. Комплаєнс: основні принципи та значення у бізнесі. *Integrity vision* : веб-сайт. URL: https://integrity.com.ua/komplayens-osnovni-prynczypy-ta-znachennya/ (дата звернення: 01.12.2024).
2. Роль комплаєнсу під час війни. *Аналітика від KPMG* : веб-сайт. URL: https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/08/rol-komplayensu-pid-chas-viyny.html (дата звернення: 01.12.2024).
3. Чим регулюється комплаєнс в Україні? *Ресурси від YouControl* : веб-сайт. URL:

https://youcontrol.com.ua/articles/chym-rehuliuietsia-komplaiens-v-ukrayini/ (дата звернення: 01.12.2024).
4. Комплаєнс-контроль: що це і навіщо? *Ресурси від YouControl* : веб-сайт. URL: https://youcontrol.com.ua/articles/komplaiens-kontrol-shcho-tse-i-navishcho/ (дата звернення: 01.12.2024).

УДК 657

Козаченко Ярослав
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ГЛОБАЛЬНІ СТАНДАРТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ (GLOBAL INTERNAL AUDIT STANDARDS): ВИМОГИ ТА СТРУКТУРА

Аудит як діяльність, в якості якої зацікавлене широко кола різних стейкхолдерів, потребує стандартизації. Це твердження є зараз майже аксіомою і з кінця 1980-х років XX сторіччя стандарти незалежного аудиту постійно розвиваються і удосконалюються, наразі мають форму Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Методологічні та організаційні засади також постійно розвиваються. До 2024 року внутрішні аудитори користувались Кодексом етики внутрішніх аудиторів [1] та Міжнародними стандартами професійної практики внутрішнього аудиту [2].

У січні 2024 року були опубліковані нові Глобальні стандарти внутрішнього аудиту (The Global Internal Audit Standards) [3], які набудуть чинності 9 січня 2025 року. Стандарти визначають світову професійну практику внутрішнього аудиту і слугують основою для оцінки та підвищення якості роботи служби внутрішнього аудиту. В основі Стандартів лежать 15 керівних принципів, які забезпечують ефективний внутрішній аудит. Стандарти розробляються відповідно до належної процедури, що здійснюється Радою з Міжнародних стандартів внутрішнього аудиту (International Internal Audit Standards Board) під наглядом Наглядової ради IPPF (International Professional Practices Framework) – організації, яка упорядковує авторитетні рекомендації, оприлюднені Інститутом внутрішнього аудиту (The Institute of Internal Audit).

Стандарти визначають світову професійну практику внутрішнього аудиту, ґрунтуються на принципах і слугують основою для оцінки та підвищення якості функції внутрішнього аудиту. В основі Стандартів лежать 15 керівних принципів, згруповані за п’ятьма розділами, які уможливлюють ефективний внутрішній аудит. Кожен принцип підкріплений стандартами, які містять вимоги, міркування щодо впровадження та приклади доказів відповідності. Разом ці елементи допомагають внутрішнім аудиторам дотримуватися принципів і досягати мети внутрішнього аудиту.

Розділи згруповані таким чином: I. Мета внутрішнього аудиту; II. Етика та професіоналізм; III. Керівництво функціями внутрішнього аудиту; IV. Управління функціями внутрішнього аудиту; V. Виконання послуг в сфері внутрішнього аудиту.

Розділи з II по V містять наступні елементи: 1) принципи: широкі описи пов'язаних груп вимог і міркувань; 2) стандарти, які включають вимоги (обов'язкові практики внутрішнього аудиту), міркування щодо впровадження (загальні та бажані практики, які слід враховувати при впровадженні вимог), приклади доказів відповідності (способи демонстрації того, що вимоги стандартів були виконані).

Глобальні стандарти внутрішнього аудиту встановлюють принципи, вимоги, міркування та приклади для професійної практики внутрішнього аудиту в усьому світі. Стандарти мають застосовуватися будь-якою особою або підрозділом, що надає послуги внутрішнього аудиту, незалежно від того, чи організація наймає внутрішніх аудиторів безпосередньо, чи укладає з ними контракти через зовнішнього постачальника послуг, чи робить і те, і інше. Стандарти застосовуються незалежно від виду економічної діяльності організації, які отримують послуги внутрішнього аудиту; вони можуть відрізнятися за галузевою та секторальною приналежністю, метою, розміром, складністю та структурою, але це не має впливати на організацію внутрішнього аудиту.

Але все ж таки робиться акцент на особливостях внутрішнього аудиту на підприємствах, які можуть бути віднесені до категорії малих. Зазначено, що на здатність служби внутрішнього аудиту повністю відповідати Стандартам може впливати її розмір або розмір організації. В умовах обмежених ресурсів виконання певних завдань може бути складним. Крім того, якщо підрозділ внутрішнього аудиту складається лише з одного працівника, адекватна програма забезпечення та покращення якості потребуватиме допомоги ззовні, поза межами підрозділу внутрішнього аудиту.

Хоча Глобальні стандарти внутрішнього аудиту застосовуються до всіх функцій внутрішнього аудиту, внутрішні аудитори в державному секторі працюють у політичному середовищі в рамках управлінських, організаційних та фінансових структур, які можуть відрізнятися від структур приватного сектору. Характер цих структур та пов'язані з ними умови можуть залежати від юрисдикції та рівня державного управління, в якому функціонує служба внутрішнього аудиту. Крім того, деяка термінологія, що використовується в державному секторі, відрізняється від термінології приватного сектору. Ці відмінності можуть впливати на те, як підрозділи внутрішнього аудиту в державному секторі застосовують Стандарти. У розділі «Застосування Глобальних стандартів внутрішнього аудиту в державному секторі» описано стратегії дотримання вимог в обставинах та умовах, що є унікальними для внутрішнього аудиту в державному секторі.

Стандарти застосовуються до служби внутрішнього аудиту та окремих внутрішніх аудиторів, включаючи керівника служби внутрішнього аудиту.

У той час як керівник служби внутрішнього аудиту відповідає за впровадження та дотримання всіх принципів і стандартів служби внутрішнього аудиту, всі внутрішні аудитори несуть відповідальність за дотримання принципів і стандартів, що стосуються виконання їхніх посадових обов'язків, які викладені, головним чином, у Розділі II Етика та професіоналізм і Розділі V Виконання послуг в сфері внутрішнього аудиту.

Для українських суб'єктів господарювання, в першу чергу для суб'єктів суспільного інтересу, та тих суб'єктів, для яких підрозділи внутрішнього аудиту є обов'язковими, впровадження Глобальних стандартів потребуватиме виваженого підходу, особливо в сфері забезпечення якості його якості та демонстрації виконання його функцій відповідно до стандартів.

Література:

1. Кодекс Етики Інституту внутрішніх аудиторів. URL: https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/code-of-ethics-ukrainian.pdf (дата звернення: 30.11.2024).
2. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту. URL: https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/mandatory-guidance/ippf/2017/ippf-standards-2017-ukrainian.pdf (дата звернення: 30.11.2024)
3. Global Internal Audit Standards. The Institute of Internal Auditors, 2024. URL: https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/editable-versions/globalinternalauditstandards_2024january9_editable.pdf (date of access: 01.12.2024).

УДК 330.322.5

Коритько Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
старший науковий співробітник
відділу проблем економіки підприємств
Інститут економіки промисловості
м. Київ, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Адаптація підприємств до нової економічної ситуації, яка вимагає поліпшення результатів виробництва, створює завдання найбільш ефективного використання ресурсів підприємства, в тому числі і людських.

Проблема розвитку і управління людськими ресурсами і людським капіталом підприємства досліджувалася багатьма вченими [2]. При цьому в більшості наукових робіт немає чіткого розуміння цих понять.

Слід виділити, що в більшості проаналізованих наукових роботах людський ресурс розглядається як сукупність якостей (знань, умінь, навичок, досвіду, моральних якостей) визначеної особистості, які впливають на результати діяльності підприємства. При цьому в ряді робіт також підтверджується унікальність і відмінність людського ресурсу від будь-якого

іншого, яке полягає в тому, що даний ресурс крім якості має ще й певні потреби, специфічний вид впливу для цілей діяльності певного роду [1; 3; 4; 5]. Таким чином, розгляд сутності поняття «людські ресурси» необхідно починати з поняття «ресурс», який, як показує аналіз, завжди виступає джерелом покриття певних потреб або як певний запас матеріальних і нематеріальних цінностей.

Таким чином, з людського ресурсу підприємства беруть економічно активний, працездатний персонал, який дозволяє роботодавцю в даний час витягти максимум корисності з наявних у нього знань, умінь і навичок. У той же час при розгляді сутності поняття «людський капітал» необхідно почати з поняття «капітал», який являє собою певну вартість, яка дозволяє отримати додаткову суму в результаті її обороту. Отже, людський капітал це інвестиції та вкладення в людські ресурси з метою подальшого збільшення доходу людини та підприємства. В той же час капітал, який отримано в результаті інвестицій – це продукт, що має свою вартість. Взаємозв'язок понять «людські ресурси» і «людський капітал» на підприємстві наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – **Взаємозв'язок понять «людські ресурси» і «людський капітал» на підприємстві**

В умовах організаційного середовища, яке динамічно розвивається, якість людських ресурсів підприємства набуває визначального значення, стає конкурентною перевагою, що дозволяє підприємству вийти на принципово

новий рівень розвитку. Томуоцінюванню людських ресурсів приділяється значна увага.

Оцінювання людських ресурсів є обов'язковим, безперервним, а в окремих випадках нормативно врегульованим процесом визначення його ділових, професійних та особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівня, професійної підготовки, за результатами якого робиться висновок щодо відповідності його професійної діяльності встановленим вимогам.

Оцінка людських ресурсів підприємства може проводитись за трьома напрямами: оцінювання результатів роботи; кваліфікації; особистісних якостей.

Для того, щоб об'єктивно оцінювати людські ресурси, необхідно використати відповідний комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних та інших показників. У свою чергу кожна система оцінки людських ресурсів формується на основі певних методів. Методи оцінюваннялюдських ресурсів мають відповідати структурі підприємства, характеру діяльності персоналу, цілям оцінки, бути простими та зрозумілими. Якщо обраний метод відповідає основним вимогам, то досягається позитивний результат виконаної роботи підприємства.

Для підвищення ефективності управління людськими ресурсами необхідно:

- впроваджувати «відкриту корпоративну культуру», яка забезпечить зворотний зв'язок між керівником та підлеглим на всіх рівнях управління;
- розробити компетенції з кожної посади;
- розробити систему оплати праці, яка підвищує мотивацію та лояльність кожного працівника;
- розробити програми професійного та кар'єрного розвитку;
- сформувати кадровий резерв.

Таким чином, управління підприємством – це комплекс управлінських процесів із різних напрямів: виробництво (технологія), логістика, фінанси, кадри. У зв'язку з особливістю такого ресурсу, як «людський», особливе значення мають технології, що застосовуються. На їх ефективність впливає такий фактор, як адекватність системи оцінювання людських ресурсів «на вході», тобто при прийомі на роботу і надалі протягом усього терміну трудових відносин працівника та підприємства. Слід враховувати, що в сучасних умовах, в яких функціонують підприємства, необхідно враховувати зміщення акцентів в оцінюванні людських ресурсів у бік оцінки «цифрової грамотності». Всі ці зміни впливають на ефективність управлінських процесів та всієї господарської діяльності підприємств.

Література:

1. Бриль І.В. Коритько Т.Ю. Мотивація та стимулювання інноваційно-інвестиційної активності підприємства. *Бізнес Інформ.* 2018. № 5. С. 234-240
2. Коритько Т.Ю. Сутність та методи мотивації працівників підприємством. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем.* 2020. № 11 (25). С. 164
3. Ніколайчук М. Проблеми оцінювання людського капіталу в системі реалізації

конкурентної політики. *Україна: аспекти праці. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал.* 2011. № 6. С. 46-51.
4. Сахненко О.І. Методи оцінки людського капіталу. *Економіка і суспільство Мукачівського державного університету.* 2017. Вип. 10. С. 24-27.
5. Фонарьова Т.А., Черняк В.І. Оцінка динаміки вартісних показників людського капіталу у промисловості. *Вчені записки ТНУ.* 2019. Том 30 (69). № 3. С. 103-107.

УДК 657

Костишин Наталія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнський національний університет
м. Чортків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ТЕХНІКИ ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ НА МАКРОРІВНІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Моделювання в бухгалтерському обліку і оподаткуванні займає провідне значення, оскільки є опорними метод розвитку його теорії та методології. Процеси трансформації обліку, які відбуваються в останні роки в нашій країні, продовжують динамічну адаптацію теорії обліку до нових практичних потреб його ведення, що поширюються на світовому рівні.

Одним із етапів формування моделі обліку й оподаткування на рівні підприємства (макрорівень) – технічний. Це обрання такої форми обліку, яка більшою мірою відповідає конкретній галузі та розміру суб'єкта господарювання. Він полягає: 1) у виборі способу обробки облікових даних; 2) розробці переліку і форм облікових регістрів; 3) встановленні порядку здійснення записів в регістрах і переносу даних в регістри.

Тому, поняття форми бухгалтерського обліку і оподаткування є одним із фундаментальних понять теорії обліку, що в значній мірі впливає на його організацію. Це питання є однією з найскладніших проблем в теорії бухгалтерського обліку, де й досі немає визначеності і чіткості. Хоча під формою бухгалтерського обліку в науковій літературі усталено розуміють «побудову облікових регістрів та їх взаємозв'язок, а також послідовність і способи облікової реєстрації» [1], однак це не заважає протягом багатьох років вести суперечки щодо правильності трактування поняття форми обліку, що посилилися з появою комп'ютерів, хмарних технологій та їх застосуванням для автоматизації облікових робіт.

Розвиток форм бухгалтерського обліку і оподаткування є тривалим історичним процесом, який відбувався в двох напрямках: удосконалення змісту облікових записів та удосконалення форми обліку. Підґрунтям розвитку форм обліку та оподаткування є форма, яку описав Л. Пачолі, в основі якої закладеного фундаментальне правило ведення облікових робіт – «правило

подвійного запису». Всі чергові форми обліку, які виникали і виникають по сьогодні, є її логічним і послідовним удосконаленням.

Спочатку була староіталійська форма, за якої дані про факти господарської діяльності з первинних документів в міру їх надходження вносяться бухгалтером до Меморіалу (пам'ятної книги). Потім вона переродилася у новоіталійську, де чітко розмежовувати синтетичний і аналітичний облік. Ця форма дала початок дворівневому аналітичному поділу: коли факти господарської діяльності систематизувалися в регістрах аналітичного обліку і на синтетичних бухгалтерських рахунках.

Розвиток форм обліку та оподаткування перейшов до Німеччини, у цій формі запровадили розподіл Журналу на два регістри: Журнал і Касову книгу. В першому записувалися всі факти господарської діяльності, крім руху готівки, в другому – касові обороти.

Наступної формою обліку була американська, що виникла з тенденції до поєднання хронологічного і систематичного записів та спеціально призначалася для використання на малих підприємствах з чисельністю облікових працівників не більше двох. Дані реєструвалися в єдиному регістрі – Журнал-Головна, який виступав Журналом і одночасно синтетичними рахунками.

Однією з найбільш поширених в нашій країні форм обліку було меморіально-ордерна. Вона передбачає виписку бухгалтерських проведень на кожен первинний документ окремою довідкою меморіальних ордерах. Також в Україні поряд з меморіально-ордерною використовували журнально-ордерну форму обліку, за яку можна сказати, що вона є прямим продовженням французької форми.

Сьогодні у практиці більшості підприємств використовується автоматизована форма бухгалтерського обліку і оподаткування. Застосування цієї форми обліку з допомогою відповідного програмного забезпечення дозволяє ефективно задовольнити три основні вимоги, одна з яких – необхідність у широкому розподілу праці. Ця вимога реалізується шляхом особливостей побудови сучасних програмно-комп'ютерних систем, в основі яких лежить принцип розподіленої обробки даних. Завдяки програмно-реалізованому механізму, що дає можливість кільком користувачам працювати з однією базою даних, виникла змога одночасної роботи з одним обліковим регістром одразу кільком обліковцям, а не одному.

Застосування програмного забезпечення в обліку та оподаткуванні дозволило ефективно вирішити проблему аналітичного обліку, тобто він може вестися з будь-яким рівнем деталізації та широкою номенклатурою аналітичних об'єктів. Тому, проблема оперативності даних вирішується при застосуванні автоматизованому обліку автоматично.

Використання сучасних комп'ютерних та хмарних технологій дозволило сформувати комплексний документ – регістр, який втілює в собі єдність трьох складових частин: 1) комп'ютерної бази даних з певною структурою, що призначена для накопичення та зберігання облікової інформації на технічних носіях; 2) бухгалтерських рахунків, які представлені ячейками оперативної

пам’яті комп’ютера і служать для систематизації та узагальнення інформації; 3) відеограм та машинограм, що призначені для відображення згрупованої та систематизованої облікової інформації.

Таким чином, не можна погодитися з твердженнями Є.Б. Пошерстника та М.С. Мейксіна, що «обліковим регістром, що одержується при використанні комп’ютерних технологій, може бути будь-який документ, який містить систематичний або хронологічний запис» [2, с. 7].

Сучасна форма обліку та оподаткування визначається також зв’язком між обліковими регістрами. Структура кожної форми включає наступні компоненти: тип запису (простий або подвійний); послідовність запису (хронологічний або систематичний); узагальненість запису (синтетичний або аналітичний, тобто кількість рівнів, на яких узагальнюються облікові дані); повноту запису.

Велике значення для визначення форми бухгалтерського обліку мають контрольні (пов’язуючі) питання, проте за автоматизованої форми вони зайняли другорядне місце. Відповідно, сучасні форми обліку й оподаткування – це сукупність регістрів, що об’єднуються загальною структурою їх побудови, технікою і послідовністю записів.

Однією з найголовніших ознак форми обліку є технологічний процес обробки інформації. Практичний досвід показує, що даний процес має пряму залежність від низки факторів, як-от: від структури та кваліфікації облікового апарату, складу технічних засобів, технології виробництва т.ін. В умовах використання автоматизованої техніки форма обліку – це технологія переробки вхідної облікової інформації.

Історія розвитку бухгалтерського обліку свідчить, що перед появою засобів механізації та автоматизації використання певної форми обліку не впливало на форми первинних документів, форми звітності і порядок їх заповнення. Сьогодні, коли при комп’ютеризованих формах видозмінюються не тільки облікові регістри, але й первинні документи та форми звітності, ситуація змінилася. Зміни, які внесли цифрові технології в облік і оподаткування, не могли не вплинути на загальну концепцію форми обліку суб’єктів господарювання.

Сучасні автоматизована програма та хмарні технології, що використовуються для ведення обліку й оподаткування є зручними, легкими у користування, забезпечують одночасну обробку даних, відображаючи факт здійснення найрізноманітніших господарських операцій як за рахунками бухгалтерського обліку, так і в розрізі аналітичного, податкового, валютного та кількісного обліку. Це дозволяє користувачу самостійно регулювати обліковий процес у відповідності до основних методик, які затверджені обліковою політикою суб’єкта господарювання.

Отже, технологічний процес автоматизованого бухгалтерського обліку і оподаткування визначається загальними принципами програмування, і через це елементи форми віднаходять своє точне та реальне втілення в програмах для діджиталізації облікових робіт. У зв’язку з цим дуже важливо, щоб пакети

прикладних програм з обліку й оподаткування базувались на основних принципах нової форми обліку і забезпечували повну цифровізації та комп'ютеризацію виконання всього комплексу облікових завдань.

Література:

1. Кузнецова С. Обрання форм організації ведення бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2018. № 7. С. 28-34.
2. Пархоменко В. Розвиток бухгалтерського обліку: від реформування до адаптації та застосування. *Бухгалтерський облік і аудит.* 2019. № 8-9. С. 3-21.

УДК 657.286:339.924:631.15

Кравченко Микола
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Аграрний бізнес є однією з ключових галузей економіки України, що відіграє вагому роль у формуванні продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни. У сучасних умовах, впровадження електронних грошей у фінансові розрахунки підприємств агросектору сприяє підвищенню прозорості обліку, прискоренню операцій та зменшенню транзакційних витрат. Однак для ефективної інтеграції цих інструментів необхідна належна облікова та контрольна база, що відповідає як національним, так і європейським стандартам.

Відповідно до підходу Європейського центрального банку електронні гроші – це грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може широко використовуватися для здійснення платежів підприємством іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред'явника. [4].

Електронні гроші є новою формою втілення традиційних грошей. Особливість такої форми полягає у фізичних властивостях електронних грошей, зокрема електронні гроші перебувають у цифровій формі, що закріплені на матеріальному носієві (сервер, електронна картка).

Регулювання обігу електронних грошей визначається Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів» та нормативними документами Національного банку України (НБУ). Впровадження нових норм, що враховують європейський досвід, забезпечує безпечний обіг електронних коштів, а також створює умови для аудиту та прозорості обліку [1].

У Європейському Союзі регулювання електронних грошей базується на

другій директиві про електронні гроші (EMD2, 2009/110/ЕС), яка набрала чинності у 2011 році. Мета цієї директиви – стимулювати інновації у сфері фінансових послуг та забезпечити конкуренцію між учасниками ринку. Вона надає чітке визначення електронних грошей як «електронно або магнітно збереженої вартості, яка видається на підставі отримання коштів та використовується для платежів іншими учасниками, окрім емітента» [2].

Регуляторна база в ЄС має на меті не лише сприяти розвитку нових технологій, але й забезпечити прозорість та захист прав споживачів. Окрім EMD2, важливу роль у регулюванні відіграє Директива про платіжні послуги (PSD2), яка діє з 2018 року. Вона ввела нові стандарти доступу до платіжних систем, посилені заходи безпеки, такі як сувора аутентифікація клієнтів, і сприяла розвитку відкритого банкінгу, що дозволяє третім сторонам надавати фінансові послуги на базі банківських даних [3].

Європейський центральний банк (ЕСВ) і Європейська банківська адміністрація (ЕВА) також відіграють ключову роль у розробці політик щодо електронних грошей, забезпечуючи їхню відповідність стандартам фінансової безпеки та управління ризиками.

Незважаючи на діючі нормативні акти, нові технології, такі як криптовалюти та стейблкоїни, кидають виклики регуляторам. У відповідь на це Європейська комісія представила новий пакет регулювань для криптоактивів, відомий як MiCAR, який інтегрує ці активи у правове поле електронних грошей. Таким чином, законодавство ЄС не лише регулює традиційні електронні гроші, а й адаптується до нових тенденцій, створюючи умови для сталого розвитку цифрових фінансових технологій та захисту прав споживачів.

Варто також зазначити застереження Європейської служби банківського нагляду для споживачів стосовно ризиків, пов’язаних з купівлею, володінням та здійсненням операцій електронними валютами (табл.1).

Таблиця 1 – **Ризики пов’язані з купівлею, володінням та здійсненням операцій електронними валютами**

Ризик	Опис
Відсутність спеціального регулювання в ЄС	В Європейському Союзі немає чітких механізмів, які б захищали споживачів від фінансових збитків, пов'язаних із закриттям компаній, що володіють електронними грошима
Відсутність прав на повернення коштів	Споживач не має права на повернення коштів у разі скасування операцій з електронними грошима, як це передбачено для традиційних платіжних карток за європейським законодавством
Закриття бірж обміну віртуальних валют з протизаконною метою	У разі виявлення незаконного використання бірж для відмивання грошей, біржі можуть бути закриті, що призведе до втрати доступу або неможливості повернути електронні гроші для споживачів
Шахрайство щодо електронних гаманців на персональних пристроях	Якщо буде вчинено шахрайство щодо електронних гаманців, що зберігають віртуальні валюти на персональних пристроях (ПК, ноутбуки, мобільні телефони), їх власники не зможуть отримати захист у межах європейського законодавства

Розбудова обліково-контрольної системи є ключовою передумовою для розвитку прозорого та конкурентоспроможного аграрного бізнесу в Україні. Інтеграція з європейськими стандартами обігу електронних грошей сприятиме підвищенню довіри до українського бізнесу та зміцненню економічної незалежності України на шляху до членства в ЄС.

Таким чином, розглядаючи правове регулювання обігу та емісії електронних грошей, нами встановлено, що універсального міжнародного договору, конвенції або іншого міжнародного нормативно-правового акта, який здійснював би регулювання електронних грошей, немає. Тому перспективним напрямом дослідження цього питання є подальший порівняльний аналіз регулювання нормами вітчизняного законодавства щодо питання обігу електронних грошей з регіональними нормами ЄС.

Література:

1. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249 (дата звернення: 26.11.2024)
2. Європейська директива про електронні гроші (2009/110/ЕС) від 16.09.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a18#Text (дата звернення: 26.11.2024)
3. Директива про платіжні послуги (PSD2) від 25.11.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 26.11.2024)
4. European Central Bank. *Issues arising from the emergence of electronic money* 2000. P. 49-55. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/pp49_60_mb200011en.pdf (Last accessed: 26.11.2024).

УДК 330.3

Криворучко Оксана
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту
Панченко Катерина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
м. Харків, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

У сучасному світі, де глобалізація та цифровізація стали основними рушійними силами розвитку, ефективне управління соціально-економічними системами вимагає високого рівня інформаційно-аналітичного забезпечення та активного впровадження сучасних інформаційних технологій. Такі системи мають складну структуру, що інтегрує численні аспекти: економічний – для забезпечення стійкого економічного зростання; соціальний – для покращення якості життя населення; політичний – для ефективного функціонування управлінських інституцій; та екологічний – для забезпечення сталого розвитку і

збереження природних ресурсів.

Складність цих систем зумовлює необхідність роботи з великими обсягами різнорідних даних, які постійно оновлюються. Ефективність управлінських рішень залежить від здатності своєчасно збирати, обробляти, аналізувати та візуалізувати ці дані. Збирання даних включає використання різних джерел інформації, таких як державні статистичні бази, соціологічні опитування, дані сенсорів та цифрових платформ. Обробка даних потребує сучасних інструментів, які можуть автоматизувати цей процес, знижуючи ризики помилок. Аналіз даних передбачає застосування математичних моделей, алгоритмів штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення закономірностей і прогнозування можливих сценаріїв розвитку. Візуалізація даних, яка здійснюється за допомогою інтерактивних інформаційних панелей, дозволяє ефективніше представляти інформацію для управлінців і забезпечувати прозорість процесу прийняття рішень.

Таким чином, інтеграція сучасних інформаційних технологій з якісним інформаційно-аналітичним забезпеченням стає критично важливою для управління соціально-економічними системами в умовах швидких змін і зростання обсягів інформації. Це дозволяє не лише підвищити ефективність прийняття рішень, але й створити умови для довготривалого, збалансованого розвитку.

Інформаційно-аналітичне забезпечення є основою для формування стратегії управління. Воно включає:

- збір даних з різних джерел (державні статистичні служби, соціологічні дослідження, корпоративні бази даних);
- аналіз даних, який дає змогу виявляти закономірності, прогнозувати розвиток подій та оцінювати ризики;
- інформаційне моделювання, що допомагає створювати сценарії розвитку та оцінювати вплив управлінських рішень.

Сучасні інформаційні технології значно підвищують ефективність управлінських процесів завдяки широкому впровадженню технологій цифровізації. Використання Big Data та аналітичних платформ на основі штучного інтелекту дозволяє швидко опрацьовувати великі обсяги інформації, що є критично важливим для ухвалення обґрунтованих рішень. Системи підтримки прийняття рішень (DSS) забезпечують можливість оцінювання альтернатив на основі багатьох критеріїв, що спрощує вибір оптимального управлінського рішення. Хмарні технології відкривають доступ до даних у реальному часі, що значно полегшує співпрацю між різними структурами та підвищує гнучкість управління. Окремо варто виділити блокчейн, який сприяє прозорості та безпеці операцій, особливо у фінансовому управлінні та державному секторі, де важлива довіра до процесів і запобігання шахрайству.

Але незважаючи на очевидні переваги, існують бар’єри впровадження інформаційних технологій: недостатня цифрова інфраструктура, брак кваліфікованих кадрів, високі витрати на розробку та впровадження. Проте розвиток таких технологій, як квантові обчислення, Інтернет речей (IoT) та

кібербезпека, відкриває нові можливості для інтеграції в управління соціально-економічними системами.

Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення у поєднанні із сучасними технологіями є ключовим фактором для ефективного управління соціально-економічними системами. Їхнє комплексне використання дозволяє досягати збалансованого розвитку, підвищувати конкурентоспроможність регіонів та сприяти сталому економічному зростанню.

Інформаційно-аналітичне забезпечення та сучасні інформаційні технології є визначальними чинниками ефективного управління соціально-економічними системами. Вони сприяють не лише оптимізації процесів ухвалення рішень, але й забезпечують раціональне використання ресурсів, мінімізують ризики та підвищують прозорість управлінських дій.

Інтеграція передових технологій, таких як Big Data, штучний інтелект, блокчейн і хмарні рішення, дозволяє ефективно реагувати на виклики сучасного світу, пов'язані з динамікою змін, глобалізацією та зростанням обсягів інформації. Це створює міцну основу для підвищення конкурентоспроможності соціально-економічних систем, забезпечення стійкого розвитку та досягнення довгострокових стратегічних цілей.

Отже, поєднання інформаційно-аналітичного забезпечення з інноваційними технологіями відкриває широкі можливості для підвищення якості управління, економічного зростання та забезпечення гармонійного розвитку суспільства і довкілля.

Література:

1. Герасимчук З.В., Савчук Н.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління підприємством. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28. № 3. С. 54-62.
2. Міністерство цифрової трансформації України. Стратегія розвитку цифрових технологій на 2021-2025 роки.URL: https://thedigital.gov.ua. (дата звернення: 30.11.2024)
3. Глосарій термінів з управління соціально-економічними системами. ; За ред. Іванова С.В. К.: Видавничий дім «Освіта», 2022. 348 с.
4. Кокотова Ю.А. Big Data в системах управління: перспективи використання та виклики. *Технологічний вісник*. 2022. № 7. С. 78-85.

УДК 657.3

Круглий Владислав
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бухгалтерська звітність – фундаментальний інструмент, який забезпечує прозорість і достовірність фінансової діяльності підприємств. Відповідно до

ст. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», бухгалтерська звітність – це звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів [1].

Аналіз наукової та практичної літератури свідчить про розходження думок багатьох дослідників щодо тотожностей і розбіжностей, «часткового і цілого» між поняттями «бухгалтерська звітність», «фінансова звітність»,«управлінська звітність», «податкова звітність»,«інші види звітності». З метою узгодження та систематизації видів та користувачів бухгалтерської звітності проаналізуємо поняття, визначені в законодавстві з питань звітності підприємств.

У ст. 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено, що бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством. Фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтується на даних бухгалтерського обліку [3]. Отже, на підприємстві в результаті опрацювання даних про здійснені господарські операції шляхом подвійного їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку формується інформація, яка відповідає вимогам до звітності. Звітність формується на етапі узагальнення даних бухгалтерського обліку підприємства за певний період. Шигун М. та Іваненко В. зазначають: «оскільки обліковий цикл завершується складанням звітності, то звітність за своєю сутністю включає не лише систему економічних показників, а й виступає сукупністю способів і прийомів узагальнення даних обліку» [6, с. 433].

Традиційно бухгалтерський облік включає 3 напрями: фінансовий, управлінський та податковий. При цьому бухгалтерський облік як процес збору, обробки та узагальнення інформації про господарські операції здійснюється в рамках одного суб’єкта господарювання – підприємства; часто здійснюється одними виконавцями з використанням одних і тих же первинних документів. Завершальним етапом кожного виду обліку є формування звітності. Нормативне трактування суті та елементів звітності за видами наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – **Види бухгалтерської звітності в законодавстві**

Види звітності	**Нормативний акт**	**Сутність та елементи звітності**
Фінансова	НП(С)БО 1 [1]	Звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Фінансова звітність складається з: балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності
Податкова	Ст. 16 ПКУ [2]	Декларації та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків та зборів
Внутрішньо-господарська (управлінська)	Ст. 10 ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3]	Підприємство самостійно розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій

Види звітності	Нормативний акт	Сутність та елементи звітності
Статистична	Ст. 10 ЗУ «Про офіційну статистику» [4]	Результати статистичних спостережень респондентів – юридичних осіб, фізичних осіб підприємців, які подаються виробникам офіційної статистики
Звітність із сталого розвитку	Стратегія запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку [5]	Директива (ЄС) 2022/2464 та Директива 2013/34/ЄС вимагають від великих, малих та середніх підприємств, а також материнських підприємств великих груп включити в окремий розділ свого звіту про управління інформацію, необхідну для розуміння впливу підприємств на фактори сталого розвитку, а також інформацію, необхідну для розуміння того, як питання сталого розвитку впливають на розвиток, ефективності становище підприємств

Джерело: складено автором за [1, 2, 3, 4, 5]

Разом із фінансовою звітністю великими та середніми підприємствами подається Звіт про управління, що містить як фінансову, так і нефінансову інформацію про стан компанії та ризики для її діяльності. Середні підприємства мають право не відображати у звіті нефінансову інформацію,а мікропідприємства та малі підприємства звільнені від його складання.

Статистична звітність використовується органами державної статистики для аналізу економічної ситуації в країні та розробки економічної політики. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про офіційну статистику» серед джерел офіційної державної статистичної інформації зазначені первинні та інші дані щодо респондентів, які підлягають статистичним спостереженням; дані фінансової звітності підприємств, а також оцінки та розрахунки, здійснені на основі зазначених даних [4]. При цьому, паралельно з суто бухгалтерською інформацією в офіційній статистиці використовують митну статистику; статистичну інформацію міжнародних організацій та статистичних служб іноземних держав. Статистична звітність не використовується для прийняття рішень щодо управління підприємством, служить інструментом збору, узагальнення та аналізу даних для державного управління, економічного планування та моніторингу, тому займає відособлене місце в системі звітності.

У контексті євроінтеграції України, приведення вітчизняного законодавства у відповідність до європейських норм є невідкладним кроком. З цією метою українським урядом здійснюється впровадження звітності із сталого розвитку відповідно до європейських стандартів звітності із сталого розвитку(ESRS)у практику звітування українських підприємств. Ці стандарти звітності вимагають від компаній розкривати детальну інформацію про їхній вплив на довкілля та суспільство, як екологічні та соціальні фактори впливають на їхню діяльність. Звітність допомагає зацікавленим сторонам оцінити, наскільки відповідально компанія веде бізнес і як стійкість впливає на її розвиток. Запровадження єдиного електронного формату звітності із сталого розвитку, складеної згідно з Європейськими стандартами звітності із сталого розвитку (ESRS) планується до кінця 2025 року [5].

Бухгалтерська звітність є невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства, оскільки забезпечує прозорість та достовірність фінансової інформації. Незважаючи на різноманітність видів бухгалтерської звітності (фінансова, податкова, управлінська, статистична), всі вони мають спільну основу – дані бухгалтерського обліку. Кожен вид звітності призначений для задоволення потреб конкретних користувачів і містить інформацію, необхідну для прийняття обґрунтованих рішень.

В умовах глобалізації та посилення вимог до соціальної відповідальності бізнесу, звітування про сталий розвиток набуває особливого значення. Європейські стандарти звітності (ESRS) встановлюють чіткі вимоги до розкриття інформації про вплив підприємств на довкілля та суспільство.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 29.11.2024)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 29.11.2024)
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /996-14#Text (дата звернення: 29.11.2024)
4. Про офіційну статистику : Закон України від 16.08.2022 р. № 2524-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#Text (дата звернення: 29.11.2024)
5. Стратегія запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 р. № 1015-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 29.11.2024)
6. Шигун М.М., Іваненко В.О. Види звітності підприємств: підходи до їх класифікації. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 3 (12). С. 432-443.

УДК 338.2

Крук Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Борисова Світлана
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

МОДЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Економічні кризи створюють виклики для соціально-економічних систем, але водночас можуть стати каталізатором для інноваційних трансформацій.

Дослідження моделей стимулювання інновацій у таких умовах дозволяє розробити підходи, які спрямовані на підтримку інноваційної активності навіть за дефіциту ресурсів.

До основних моделей стимулювання інновацій відносять:

1) Державні програми інвестування, що спрямовані на мобілізацію ресурсів для підтримки технологічного розвитку, створення нових робочих місць і підвищення конкурентоспроможності економіки. В першу чергу, це урядові ініціативи з фінансування стартапів, які працюють у сфері передових технологій. Ключові характеристики даної моделі: фінансова підтримка (програми передбачають надання грантів, субсидій, пільгових кредитів і дотацій для компаній, які займаються науковими дослідженнями та розробками); пріоритетні напрями (основна увага приділяється стратегічно важливим секторам, таким як зелена енергетика, цифровізація, біотехнології та медична сфера); створення інноваційної інфраструктури (розвиток науково-дослідних центрів, технопарків тощо); податкові пільги та стимули. У якості приклада такої моделі можна навести Програму «Горизонт Європа» (2021-2027 рр.) [1], згідно якої Європейський Союз виділив понад 95 млрд. євро на підтримку інновацій, пов’язаних з екологічними викликами, цифровою трансформацією та соціальними проблемами. Перевагами даної моделі є: стимулювання економічного зростання через розвиток інноваційних секторів, зниження ризиків інвестицій для бізнесу завдяки державній підтримці, посилення конкурентоспроможності економіки на міжнародному рівні.

2) Партнерства держави і бізнесу (PPP) передбачають співпрацю між державними структурами та приватними компаніями для створення інфраструктури підтримки інновацій, спільну реалізацію проектів із залученням ресурсів держави та приватного сектора для розвитку інноваційної інфраструктури, технологій та послуг через створення технологічних парків, акселераторів, центрів наукових досліджень та розробок [2]. Основними елементами моделі є спільне фінансування, де держава забезпечує початкові інвестиції або створює умови для залучення приватного капіталу, знижуючи ризики бізнесу; інноваційна інфраструктура, яка включає створення технологічних парків і центрів; розподіл ризиків між державою та бізнесом стимулює інвестиції в нові технології та соціально важливі проєкти. У якості приклада такої моделі можна навести Європейську програму Connecting Europe Facility, яка спрямована на створення цифрової, транспортної та енергетичної інфраструктури за участі державного та приватного капіталу. Перевагами моделі є: мобілізація ресурсів шляхом забезпечення доступу до приватних інвестицій, яких бракує державному бюджету, прискорення впровадження інновацій через залучення бізнесу до розробки сучасних технологій у стислі строки, підвищення якості послуг, тому що інноваційні підходи бізнесу сприяють вдосконаленню суспільно важливих послуг [3].

3) Фінансування кризових інновацій передбачає спрямування ресурсів на розробку технологій і рішень для подолання економічних або соціальних криз. Підтримуються проєкти, що сприяють стійкості економіки та адаптації до змін,

через субсидії та пільгові кредити для компаній, які створюють антикризові рішення. Основні підходи до фінансування кризових інновацій: грантові програми (надання цільового фінансування від урядів, міжнародних організацій та приватних фондів для розробки кризових технологій); венчурне фінансування (залучення капіталу від венчурних інвесторів, які готові підтримати перспективні інновації з високим ризиком і потенційною вигодою); цільові фонди (створення спеціалізованих фондів, таких як екологічні чи медичні, що фінансують інновації для подолання наслідків криз); краудфандинг (підхід для залучення коштів від широкого кола зацікавлених осіб через платформи масового фінансування). У якості приклада такої моделі можна навести Програму COVAX – глобальну ініціативу, яка сприяла фінансуванню розробки вакцин від COVID-19 та забезпечила їх доступність для країн, які постраждали від пандемії [4]. Перевагами моделі є: швидка реакція на кризові виклики, масштабованість технологій для різних країн і секторів, а також підтримка стартапів, які створюють проривні ідеї.

4) Інтеграція цифрових технологій акцентує увагу на цифровізації, автоматизації, аналітиці даних та використанні штучного інтелекту (ШІ) для забезпечення швидкого реагування на виклики та підвищення ефективності управління інноваційними процесами [5]. Ключові аспекти моделі: цифровізація бізнес-процесів (використання цифрових платформ для оптимізації операцій, зменшення витрат і покращення комунікації); Big Data (сприяє виявленню трендів і прийняттю стратегічних рішень у кризових ситуаціях); автоматизація (роботизація рутинних завдань звільняє ресурси для інноваційних активностей); штучний інтелект (використовується для розробки інтелектуальних рішень у сфері логістики, охорони здоров’я та виробництва); хмарні технології (забезпечують масштабованість, доступність і безпеку інноваційних рішень). У якості прикладу можна навести впровадження урядової цифрової платформи «Дія» в Україні, яка забезпечує зручність та ефективність взаємодії громадян і держави. Перевагами моделі є: швидкість впровадження, тому що цифрові технології дозволяють оперативно адаптуватися до кризових умов, гнучкість, можливість масштабування і адаптації технологій до нових викликів, зниження витрат, оскільки автоматизація та цифровізація зменшують операційні витрати.

5) Залучення венчурного капіталу дозволяє через венчурні фонди інвестувати в проєкти з високим рівнем ризику, але з потенційно значним економічним та технологічним ефектом. Венчурні інвестори забезпечують фінансування інноваційних ідей, які мають потенціал для трансформації ринків і створення нових галузей [6]. Ключові аспекти моделі: фокус на стартапах і нових технологіях (інвестиції в компанії, що знаходяться на початковій стадії розвитку, з орієнтацією на проривні інновації); ризик-орієнтована стратегія (готовність фінансувати ризикові проєкти, розрахунок на високу прибутковість у разі успіху); експертна підтримка (венчурні фонди надають стартапам доступ до мережі контактів, досвіду та ресурсів для масштабування бізнесу). Як приклад – венчурні фонди Sequoia Capital чи Andreessen Horowitz, які активно

фінансують стартапи, що працюють над штучним інтелектом, блокчейном та біотехнологіями. Переваги моделі: прискорення інновацій та сприяння швидкому впровадженню технологій на ринок, залучення приватних ресурсів, що дозволяє зменшити фінансовий тиск на державу в умовах обмежених бюджетів, підтримка підприємництва, оскільки дана модель стимулює розвиток підприємницької діяльності та створення нових робочих місць.

Економічні кризи можуть стати каталізатором інновацій, стимулюючи адаптацію економіки до нових викликів. В умовах криз набувають значення ефективні моделі стимулювання інновацій, що сприяють залученню інвестицій та створенню сприятливого середовища для їх впровадження. До таких моделей належать державні програми інвестування в інновації, партнерства між державою та бізнесом, фінансування кризових інновацій, інтеграція цифрових технологій, залучення венчурного капіталу та підтримка стартапів, що сприяє зміцненню конкурентоспроможності економіки в кризових умовах.

Література:

1. Національний фонд досліджень України. Офіс Горизонт Європа в Україні. URL: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/ (дата звернення: 21.11.2024).
2. Нестор О.Ю. Публічно-приватне партнерство: сутність, особливості та проблеми розвитку на тлі пандемії COVID-19. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2021. Вип. 2. С. 58-68.
3. Сутність, ознаки та переваги механізму ДПП. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail/196d3373-eb07-4834-a61e-b3608f28eb22?lang=uk-UA&title=SutnistDerzhavnoprivatnogoPartnerstva (дата звернення: 21.11.2024).
4. Інформаційний центр COVAX. URL: https://www.unicef.org/ukraine/covax (дата звернення: 21.11.2024).
5. Пирог В.В. Інтеграція цифрових технологій у процеси організаційних інновацій. *Grail of Science*. 2024. № 43. С. 39-42.
6. Третякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Венчурне фінансування як ефективний інструмент інноваційного розвитку країни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 17-18. С. 18-23.

УДК 659.2

Крюков Іван
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВИДИ РИЗИКІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Діяльність підприємств неминуче супроводжується ризиками, які можуть виникати як через зовнішні, так і через внутрішні фактори, маючи різний вплив на бізнес-процеси. Навіть у визначені підприємництво, законодавець заклав

необхідність враховувати ризики у господарській діяльності. Важливо усвідомлювати природу ризиків і мати чітко визначену стратегію для їх ефективного управління, що дозволить мінімізувати можливі негативні наслідки, як для малих підприємств, так і для великих компаній та холдингів. Ризик є однією з основних складових діяльності абсолютно всіх підприємств, і уникнути виникнення ризикових ситуацій практично неможливо. Однією з характеристик таких ситуацій є неочікуванність, що може призвести до настання негативних наслідків (збитки, втрати тощо), так і до позитивних результатів, наприклад збільшення попиту, прибутку, виручки. Однак підприємства, які стикаються з різноманітними ризиками в процесі своєї діяльності, можуть управляти ними. Ефективність цього управління значною мірою залежить від правильної ідентифікації ризиків і їх місця в загальній системі класифікації підприємства. Інформація про ризики повинна включати дані про їх походження, ймовірність настання, джерела виникнення, види, групи та класифікаційні ознаки, а також чинники впливу, що залежать від конкретного виду ризику. Тому вивчення різновидів ризиків та їх класифікація є важливою задачею як в теоретичному, так і в практичному аспекті. Існують різні підходи до систематизації ризиків.

Підприємство в своїй діяльності має враховувати специфічні і притаманні саме його галузі діяльності ризики, адже ризики для підприємств медичного сектору, газовидобувної та авіаційної сфери мають різні характеристики. Деякі із них спільні та схожі, наприклад фінансові кризи, курсові коливання, помилки персоналу. Однак є такі, які не притаманні будь-яким іншим підприємствам, ризики несприятливих погодних умов, факельних поривів, пандемії тощо. Види і класифікація ризиків для підприємств не може бути сталим та вичерпним поняттям, враховуючи сутність діяльності підприємства, його структуру, економічної ситуації в регіоні, стану розвитку технологій тощо. Навіть на одному підприємстві із року в рік перелік ризиків може змінюватись, деякі нівелюватись до нульового показника, а деякі виникати та/або вірогідність яких може зростати до найвищого рівня.

Керівникам та топ-менеджменту компаній необхідно оцінювати динамічність виникнення ризикових ситуацій, а також мати розуміння, що інваріантним залишається необхідність управління ризиками, їх ідентифікація та класифікація [4].

На думку В. Цопи, для того, щоб узагальнити причини виникнення ризику створено класифікацію чинників виникнення ризику залежно від таких ознак, як масштаб впливу, можливості ідентифікації та управління ризиком, характер походження і впливу [5].

Ідентифікація ризиків включає процес виявлення факторів, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємств. Це можуть бути як внутрішні чинники (наприклад, неправильне управління ресурсами, недостатня кваліфікація команди), так і зовнішні (зміни в економічній ситуації, політичні або технологічні ризики). Аналіз ризиків здійснюється за допомогою різних методів, як кількісних, так і якісних, що дають змогу оцінити ймовірність їх

виникнення і визначити потенційний рівень впливу на проєкти які реалізуються підприємствами [2, с. 197]. Для цього використовуються методи ідентифікації ризиків, серед яких виділяють наступні:

- аналіз історичних даних (оцінка діяльності у попередньому періоді);
- формалізовані опитування та інтерв'ю (формат питання-відповіді);
- «what-if» (що буде, якщо) означає розгляд можливих сценаріїв подій;
- «дерево рішень» (оцінка взаємозв'язків структурованих ризиків в залежності від їх ймовірності, вартості, критичності тощо);
- мозковий штурм (групове обговорення можливих ризиків із залученням представників різних підрозділів підприємства);
- метод експертних оцінок (отримання консультацій від експертів в технічній, юридичній, економічній, технологічних сферах);
- аналіз чинників ризиків (пов'язаний із попереднім методом в частині оцінки факторів, що впливають на ризики в залежності від сфери);
- SWOT-аналіз (оцінка сильних та слабких сторін діяльності підприємства, можливість визначення зовнішніх та внутрішніх ризиків);

Наведені методи не є вичерпним переліком, адже на кожному окремому підприємстві в залежності від його розміру, специфіки діяльності, досвіду керівного складу, одні методи можуть бути більш ефективними, а інші навпаки. Крім того, з огляду на ступінь розвитку підприємства можуть застосовуватись нові методи ідентифікації ризиків притаманні конкретному підприємству.

Деякі з науковців наводять використання експертних оцінок під час регулярного й структурованого процесу для кількісної оцінки ймовірності, як один із найефективніших методів ідентифікації ризиків. Поряд з цим, такі оцінки мають базуватися на всій доступній інформації, включаючи історичні дані, специфічну інформацію про систему та організацію, експериментальні дані, проєктну документацію тощо [3].

Можна погодитись із даним твердженням, адже для якісного та ефективного управління ризиками майже кожен процес має включати в себе отримання експертної оцінки та ґрунтуватись на відповідних висновках, оскільки жоден фахівець з управління ризиками чи топ-менеджери підприємств не можуть врахувати всі аспекти потенційних ризиків чи мати специфічні знання у всіх сферах діяльності підприємства.

Класифікація ризиків має відповідати конкретним завданням та цілям. Групування ризиків можна проводити за допомогою різних класифікаційних ознак (причини і сфери виникнення; етапи господарювання; масштаби; ступінь допустимості; види господарської діяльності; тривалість дії; можливість страхування і т.д.) При класифікації ризиків необхідно приділити увагу, що ризики різного рівня не можуть акумулюватися, що одна ситуація може містити різні ризики [1].

Поділення ризиків на класи сприяє пришвидшенню роботи з управління ризиками, дозволяє більш загальним способом аналізувати ризики з низькою ймовірністю, або такими які не несуть негативних наслідків та детальніше і ефективніше досліджувати небезпечні ризики із високою ймовірністю настання

негативних наслідків або завдання шкоди інтересам підприємства.

Таким чином, розглянувши підходи науковців та теоретиків щодо необхідності ідентифікації та класифікації ризиків можна дійти висновку, що управління ризиками є постійним процесом, який потребує не лише початкової ідентифікації та оцінки, а й розробки адаптованих стратегій для роботи із ризиками до яких відносяться, зокрема поділення на види та класифікація ризиків. Це є важливою складовою діяльності підприємств, оскільки ризики можуть виникати як через внутрішні, так і зовнішні чинники, впливаючи на бізнес-процеси. Ефективне управління ризиками потребує правильного підходу до їх ідентифікації та класифікації. Для цього використовуються різноманітні методи, а класифікація ризиків, в свою чергу допомагає структуровано оцінювати загрози і розподіляти ресурси для їх усунення. Підходи до ідентифікації ризиків можуть відрізнятися в залежності від специфіки діяльності підприємства. Правильне управління ризиками дозволяє мінімізувати втрати і використовувати можливості для розвитку бізнесу, підвищуючи його стійкість та конкурентоспроможність.

Література:

1. Башинська І.О., Валянська А.О., Гомонюк Г.І. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності підприємств. *Young Scientist.* 2019. № 1 (65). С. 413-416.
2. Макарчук І.А. Управління ризиками ІТ-проєктів на підприємстві: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії : 073. К., 2023. 197 с.
3. Посохов І.М., Падалка П.А. Сутність превентивного управління ризиками / Громадське об'єднання «Центр економічних досліджень та розвитку». URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/47489 (дата звернення: 26.11.2024).
4. Рязанова Н.О. Формування системи управління ризиками на промислових підприємствах. *Академічний огляд.* 2022. № 1 (56). URL: https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/8.pdf (дата звернення: 24.11.2024)
5. Цопа В. Ідентифікація і класифікація ризиків / Онлайн-консультант фахівця з якості. URL: https://qualityexpert.com.ua/articles/657215-identyfikatsiya-i-klasyfikatsiya-ryzykiv. (дата звернення: 24.11.2024)

УДК 658.012.7

Кузьма Іванна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Балаш Лілія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри права та менеджменту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна

КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

Комплаєнс-менеджмент є важливим елементом сучасного управління, що забезпечує ефективність роботи організації шляхом дотримання законодавства, корпоративних стандартів і етичних норм. В умовах інноваційних змін роль комплаєнс-менеджменту як інструменту управління ризиками буває особливого значення, після нововведення нерідко супроводжуються високим ступенем невизначеності, нормативною неврегульованістю та підвищеним ризиком недотримання правових норм. Успішна реалізація комплаєнс-програми дозволяє мінімізувати ризики, забезпечити прозорість бізнес-процесів та підвищити довіру до організації з боку клієнтів, партнерів та регуляторів.

Одним із ключових аспектів комплаєнс-менеджменту в умовах інновацій є його інтеграція в стратегію управління ризиками. Зміни, пов’язані з впровадженням нових технологій, як-от штучний інтелект, блокчейн чи автоматизація процесів, створюють нові ризики, зокрема юридичні, репутаційні, фінансові та кіберризики. Комплаєнс-менеджмент у цьому контексті виконує функцію «бар’єра», яка запобігає вираженим порушенням та мінімізує негативний вплив інноваційних рішень. Наприклад, у сфері обробки даних організації необхідно дотримуватися норм GDPR, а впровадження комплаєнс-програми уникати пошкоджень, пов’язаних із захистом персональної інформації [1].

Важливим інструментом комплаєнс-менеджменту є моніторинг і аудит. У рамках інноваційних змін це означає постійний контроль за тим, як організація адаптується до нових умов, оцінює ризики та відповідає сучасним викликам. Автоматизовані системи моніторингу не можуть швидко відреагувати на можливі порушення, зменшити витрати на аудит і підвищити ефективність внутрішніх процесів. Крім того, використання технологій машинного навчання виявляє аномалії у фінансових або операційних даних, що можна свідчити про ризик шахрайства або інших порушень [2].

Комплаєнс-менеджмент також має культурний вимір. Успіх його реалізації залежить від формування корпоративної культури, орієнтованої на дотримання етичних стандартів і законодавства. Це особливо важливо в умовах інновацій, коли співробітники можуть стикатися з етичними дилемами,

пов'язаними з використанням нових технологій. Тренінги та освітні програми з комплаєнсу, спрямовані на навчання персоналу принципам доброчесності, дозволяють зменшити ризики внутрішніх порушень [1].

Зміни в законодавстві, що регулює інновації, також є викликом для комплаєнс-менеджменту. Наприклад, у фінансовому секторі активно впроваджуються технології фінансових технологій (FinTech), але водночас були вимоги щодо боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. У цьому контексті комплаєнс-менеджмент виконує роль навігатора, який хоче організаціям балансувати між впровадженням інновацій і виконанням регуляторних вимог [3].

В умовах глобалізації та цифровізаціїкомплаєнс-менеджмент стає інструментом зміцнення конкурентоспроможності компаній. Організації,які демонструють прозорість і відповідальність, легше залучають інвесторів і партнерів. Більше того, у сучасному світі клієнти надають перевагу компаніям, які підтримують етичні стандарти. Таким чином, комплаєнс лише зменшує ризики, але й стає фактором формування довгострокової репутації [2].

Зважаючи на складність та швидкість інноваційних змін, важливою тенденцією у сфері комплаєнс-менеджменту є використання спеціалізованого програмного забезпечення. Інструменти на основі штучного інтелекту можуть автоматизувати перевірку відповідності нормативам, аналізувати великі обсяги даних і навіть прогнозувати ризики на основі історичних даних. Такий підхід дозволяє зменшити витрати на адміністративні процеси та підвищити точність виконання регуляторних вимог [1].

Підсумовуючи, комплаєнс-менеджмент є елементом ефективного управління ризиками в умовах інноваційних змін. Він забезпечує організаціям можливість відповідати сучасним викликам, мінімізувати ризики, пов’язані з недотриманням законодавства, та створювати стійкі конкурентні переваги. Формування культури відповідальності, інтеграція новітніх технологій у процеси комплаєнсу та підвищення прозорості є ключовими факторами успішної реалізації комплаєнс-стратегії.

Література:

1. Антонюк Л.Л. Інноваційний менеджмент: управління ризиками в цифрову епоху. *Науковий вісник Університету банківської справи.* 2021. URL: https://nvvbank.ub.ua. (дата звернення: 27.11.2024)
2. Козловська О.М. Етичні аспекти комплаєнс-менеджменту у сучасних організаціях. *Журнал соціальних досліджень.* 2023. URL: https://socstudies.ua. (дата звернення: 27.11.2024)
3. Лісняк К.В. Комплаєнс-менеджмент в умовах цифрової трансформації: виклики та перспективи. *Економіка і суспільство.* 2022. URL: https://economyandsociety.in.ua. (дата звернення: 27.11.2024)

УДК 658.15:005.52:336.01

Кучмійова Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економічної кібернетики,
комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Мельник Олена
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

В умовах швидко змінюваного економічного середовища, аналіз фінансової стійкості підприємств набуває істотного значення. Зовнішні фактори, такі як глобальна економічна нестабільність, зміни в законодавчій базі, а також війна, створюють численні виклики для бізнесу. Тому правильна оцінка фінансової стійкості організацій не тільки впливає на їх короткострокову діяльність, але також визначає умови виживання та адаптації у довгостроковій перспективі.

Оцінка фінансової стійкості є інструментом, який дозволяє вчасно ідентифікувати потенційні загрози для діяльності підприємства. Основними факторами, що впливають на фінансову стійкість, є рівень конкуренції на ринку, доступ до фінансових ресурсів, вплив макроекономічної політики та стабільність національної валюти. Важливість аналізу фінансових показників підсилюється у сучасних умовах, коли глобалізація, зростання цифровізації економіки та загострення геополітичних криз вимагають від підприємств більшої адаптивності та стійкості.

Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах звичайної, передбачуваної діяльності проводиться через оцінку кількох ключових аспектів, а саме:

- структура майна;
- динаміка зміни активів та джерел їх формування;
- показники ліквідності;
- показники фінансового стану;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності [1-7].

Оцінка фінансової стійкості виходить далеко за межі розрахунку стандартних показників. В умовах динамічного бізнес-середовища критичного значення набувають зовнішні чинники, зокрема економічні та політичні фактори, які безпосередньо впливають на фінансове здоров'я підприємства. Особливу роль у забезпеченні стабільного розвитку компанії відіграють також рівень діджиталізації, гнучкість управління та впровадження інноваційних бізнес-рішень. Для адекватної оцінки фінансової стійкості підприємства

пропонується застосовувати різні підходи та методи. Це дозволяє отримати інформацію, що відображає комплексний стан бізнесу, поглибило б розуміння його слабких і сильних сторін, а також виявило б потенційні можливості для зміцнення позицій на ринку.

Перший і, напевно, найважливіший етап процесу аналізу полягає в зборі даних. Для цього використовують фінансову звітність, яка включає баланс і звіт про фінансові результати. Надзвичайно важливо, щоб ці дані були достовірними та актуальними, адже саме вони слугують основою для подальшого аналізу. Аналізуючи фінансові показники за певний період, підприємства можуть виявити зміни у фінансових результатах і скласти уявлення про свою роботу.

Другий етап передбачає визначення базових фінансових коефіцієнтів, зокрема показників ліквідності, рентабельності та фінансової самостійності. Такий аналіз розкриває потенціал та обмеження фінансового стану підприємства. Коефіцієнти ліквідності відображають платоспроможність щодо поточних зобов'язань, а показники рентабельності характеризують ефективність використання ресурсів. Динамічний та порівняльний аналіз цих показників у часі та відносно конкурентів забезпечує розуміння фінансових трендів у галузевому контексті.

Важливу роль відіграє прогнозування з використанням регресійного аналізу та фінансового моделювання. Ці інструменти дозволяють розробити сценарії розвитку фінансового стану та обґрунтувати стратегічні рішення. Порівняльний аналіз є ключовим етапом оцінки фінансової стійкості, який передбачає зіставлення показників підприємства з галузевими стандартами для виявлення конкурентних переваг та можливостей вдосконалення.Аналіз чутливості допомагає оцінити вплив зовнішніх (ринкові умови, ціни на ресурси) та внутрішніх (структура витрат, обсяги виробництва) факторів на ключові фінансові індикатори.

Завершальним етапом є управління ризиками, що включає їх ідентифікацію, оцінку та розробку превентивних заходів для мінімізації потенційних фінансових втрат.

Застосування цих методів і підходів дозволить підприємствам проводити глибокий аналіз їх фінансової стійкості, а також формувати проактивні стратегії управління, що враховують сучасні виклики. Це створює можливості не лише для виживання, але й для стійкого зростання підприємства в умовах динамічного ринкового середовища.

Враховуючи сучасні виклики, такі як глобалізація, нестабільність фінансових ринків, зміни в законодавстві та геополітичні кризи, підприємствам необхідно застосовувати комплексний підхід до аналізу їхнього фінансового стану. Зокрема, оцінка структури майна, динаміки активів і пасивів, показників ліквідності, рентабельності та ділової активності дає можливість створити повну картину фінансового стану компанії та виявити її сильні і слабкі сторони.

Одним із ключових інструментів є використання сучасних цифрових технологій і систем бізнес-аналітики. Вони дозволяють оперативно збирати,

обробляти та інтерпретувати фінансові дані, що є особливо важливим у сучасних умовах динамічного ринку. Також застосування методів прогнозування та аналізу чутливості сприяє оцінці потенційних ризиків і розробці проактивних стратегій реагування.

Комплексне застосування коефіцієнтного і порівняльного аналізу разом з оцінкою ризиків створює надійну базу для ефективного управління. Так, показники ліквідності висвітлюють платоспроможність компанії, а індикатори рентабельності демонструють результативність використання наявних ресурсів. Зіставлення отриманих даних з галузевими нормативами допомагає визначити напрями потенційного розвитку.

Важливим є те, що фінансова стійкість не може бути забезпечена разовими діями. Вона потребує систематичного моніторингу, регулярного аналізу та безперервного вдосконалення процесів управління. Підприємства, які інтегрують аналіз фінансової стійкості у свої управлінські практики, отримують конкурентну перевагу, оскільки мають змогу швидше адаптуватися до змін у ринковому середовищі.

Особливого значення аналіз фінансової стійкості набуває в Україні, де економіка переживає складні часи через наслідки війни, політичну нестабільність та обмеженість ресурсів. Для українських підприємств цей аналіз є не лише засобом виживання, але й інструментом для побудови стійкого розвитку. Залучення іноземних інвестицій, розширення ринків збуту та підвищення ефективності використання ресурсів значною мірою залежать від здатності бізнесу показати свою фінансову стійкість і перспективність.

Література:

1. Готра В.В., Ріпич В.В., Дячок А.В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство.* 2017. № 8. С. 219-223.
2. Денисенко М.П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. *Економіка і держава.* 2019. № 12. С. 61-65.
3. Ковтуненко Ю.В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право.* 2016. № 8/2. С. 40-41.
4. Марусяк Н.Л. Фінансовий аналіз : навч. посібник. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 172 с.
5. Попович Д.В., Алимов О.С. Дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств та засоби її підвищення у сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник.* 2018. № 1. С. 31-35.
6. Чемчикаленко Р.А., Сукрушева Г.О., Ткаченко А.Ю. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. *Інфраструктура ринку.* 2019. Випуск 27. С. 350-354.
7. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2018. № 3. С. 173-180.

УДК 657

Лебедик Петро
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВИЗНАЧЕННІ ЗАЛЕЖНОСТІ ПРОДАЖІВ ПІДПРИЄМСТВА ВІД ОХОПЛЮЮЧИХ РЕКЛАМНИХ КАМПАНІЙ

Можливості обліково-аналітичного забезпечення недооцінюються в сучасній практиці рекламного менеджменту. Незважаючи на його важливу роль у плануванні та аналізі рекламних кампаній, підходи до створення єдиної системи показників для оцінки ефективності рекламного менеджменту залишаються несистематизованими.

Крім того, невикористання повного потенціалу обліково-аналітичних систем знижує точність прогнозів щодо впливу рекламних кампаній на досягнення бізнес-цілей. У сучасних умовах динамічного ринку підприємства стикаються з необхідністю оперативного реагування на зміну попиту, що вимагає ефективної аналітики для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Яскравим прикладом недорозкриття потенціалу обліково-аналітичного забезпечення є підхід до оцінки охоплюючих рекламних кампаній, який обмежується аналізом суто маркетингових показників, таких як накопичені рейтинги, охоплення на різних частотах контакту, рівень знання бренду чи продукту. Цей підхід, широко популяризований рекламними агентствами та експертами в галузі маркетингу, акцентує увагу на проміжних, а не на кінцевих результатах рекламної діяльності. Хоча такі показники й мають свою важливість, вони залишаються допоміжними, оскільки не відображають прямого впливу реклами на ключовий показник ефективності – зростання продажів.

Закономірним наслідком подібної практики стають невдалі рекламні кампанії, які не виправдовують вкладених ресурсів і очікувань. Це призводить до падіння прибутку підприємств через недостатнє охоплення цільової аудиторії або неправильну побудову комунікації, що не сприяє стимулюванню продажів. Особливо критичними є такі помилки для запуску нових продуктів або стартапів, де ефективність рекламного просування відіграє вирішальну роль. Провал виходу на ринок може зумовити не лише фінансові втрати, а й зниження довіри до компанії як у клієнтів, так і у потенційних інвесторів.

Про це говорить Біловодська О.А. у своїй роботі «Чинники формування маркетингових стратегій». Що подібне часто обумовлено браком системного підходу до прийняття довгострокових маркетингових рішень та недостатньою підготовкою управлінського персоналу. Особливо ці труднощі характерні для підприємств роздрібної торгівлі та мікробізнесів, що надають послуги

населенню [2].

У західній літературі даним питанням займався колектив авторів під керівництвом Френка Фідлі, який у роботі «Effectiveness and Efficiency of TV's Brand-Building Power: A Historical Review» детально аналізує існуючі підходи до оцінки рекламної ефективності, наголошуючи на їх недоліках. Вони акцентують увагу на тому, що сучасний підхід до управління рекламними кампаніями має бути більш комплексним і гнучким, ніж раніше.

Автори підкреслюють, що традиційні метрики, такі як рейтинг охоплення чи кількість переглядів, більше не можуть служити єдиними показниками успіху. Дослідники закликають до впровадження системного підходу до управління рекламними кампаніями, зокрема до використання даних для аналізу ефективності на основі результатів продажів, а не лише переглядів [1].

Крім того, зростає недовіра бізнес-середовища до рекламного просування в цілому, що підриває інтерес до інноваційних стратегій маркетингу та сприяє формуванню стереотипів про неефективність реклами як бізнес-інструменту. У довгостроковій перспективі це може зменшити готовність підприємств інвестувати у розвиток брендів і комунікаційних кампаній, що, в свою чергу, обмежує їх конкурентоспроможність на ринку. Таким чином, відсутність належного обліково-аналітичного забезпечення та об'єктивного оцінювання результатів реклами не лише шкодить окремим компаніям, але й гальмує розвиток індустрії в цілому.

Тому кінцевою метою будь-якої рекламної кампанії, зокрема охоплюючої, слід вважати забезпечення приросту продажів, що сприяє підвищенню прибутковості підприємства та досягненню цілей його власників і бенефіціарів. Однак у сучасній науці та практиці досі відсутній єдиний підхід, який дозволяв би точно визначити залежність між параметрами рекламної кампанії та її впливом на продажі.

Саме тут на передній план виходить обліково-аналітичне забезпечення, яке здатне інтегрувати та систематизувати дані, необхідні для створення зв’язку між маркетинговими показниками та бізнес-результатами. Такий підхід дозволяє більш точно оцінювати ефективність рекламних кампаній, виявляти фактори, що впливають на їх успішність, та підвищувати прогнозну точність щодо досягнення стратегічних цілей підприємства. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення відкриває нові можливості для глибшого аналізу результативності рекламного менеджменту, орієнтованого на зростання продажів і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Література:

1. Frank Findley, Kelly Johnson, Douglas Crang, David W. Stewart (2020). Effectiveness and Efficiency of TV's Brand-Building Power: A Historical Review. URL: https://www.journalofadvertisingresearch.com/content/early/2020/05/26/JAR-2020-011#sec-2 (date of access: 30.11.2024)
2. Біловодська О.А., Шебеда К.В. Чинники формування маркетингових стратегій. *Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України : тези доповідей XV міжнар. наук.-практ. конф.* (26-28 листопада 2020 р., м. Хмельницький). Хмельницький: ХНУ, 2020. С. 8-9.

УДК 658.14:631.1

Лисенко Алла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Москаленко Василь
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО, ЛІСОВОГО ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

У відповідності з чинним НП(С)БО 1, власний капітал є різницею між активами підприємства та зобов'язаннями. Його формують такі складові: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал [1].

Позитивна динаміка змін величини власного капіталу та відповідність встановленому нормативу його частки в загальному обсязі капіталу, перевищення темпів зростання власного капіталу над темпами зростання необоротних активів є необхідною умовою збільшення величини власного капіталу в обороті підприємств.

Раціональне управління власним капіталом підприємств не можливе без упровадження системного бачення цього процесу. Невід'ємні складові системи управління власним капіталом представлені на рис. 1.

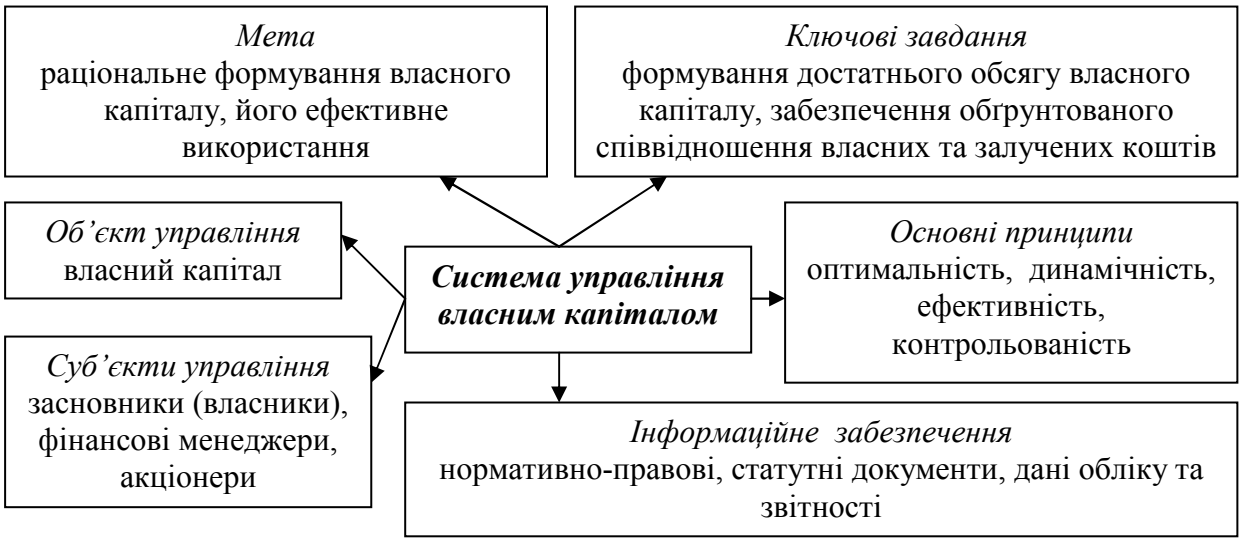

Рисунок 1 – **Складові компоненти системи управління власним капіталом підприємств**
Джерело: узагальнено авторами на підставі [2]

Зважаючи на значний вплив сфери сільського, лісового та рибного

господарства на розвиток економіки, а отже й на необхідність забезпечення ефективних підходів в управлінні капіталом підприємств, актуальним є дослідження власного капіталу як важливого об'єкта управління саме в цій сфері діяльності.

Динаміку змін обсягів власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України узагальнено на рис. 2.

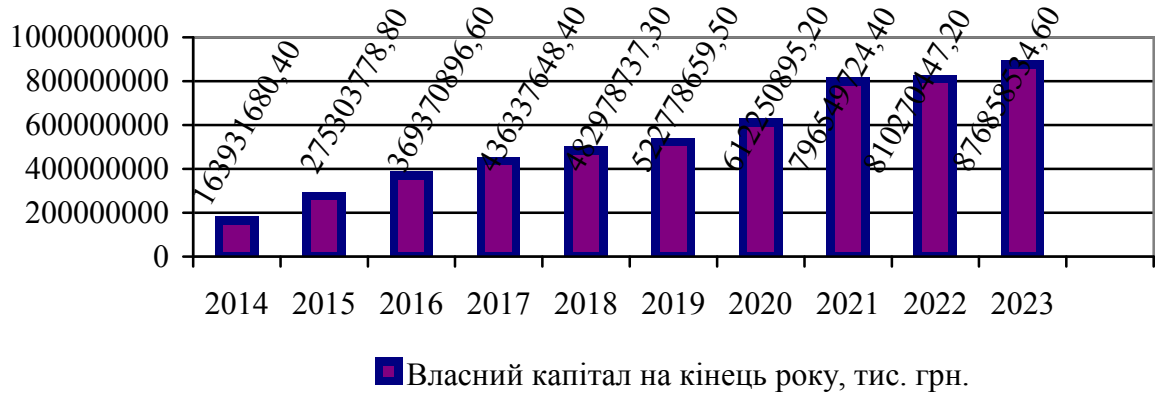

Рисунок 2 – **Динаміка змін обсягів власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України на кінець 2014-2023 рр.**

Джерело: побудовано авторами на підставі [3]

Ефективність управління власним капіталом підприємств сільського, лісового та рибного господарства відображають такі ключові показники: власний оборотний капітал (на кінець року); частка власного капіталу в підсумку балансу (на кінець року); коефіцієнт оборотності власного капіталу; чистий прибуток на 1 грн. власного капіталу.

Власний оборотний капітал є різницею між обсягом власного капіталу та величиною необоротних активів. На кінець 2014-2023 рр. підприємства сільського, лісового та рибного господарства України мали власний капітал в обороті (рис. 3).

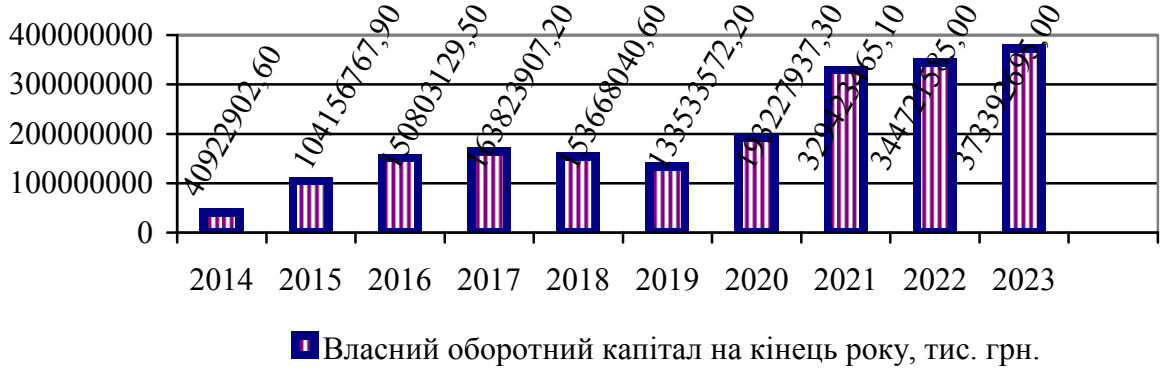

Рисунок 3 – **Динаміка змін обсягів власного оборотного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України на кінець 2014-2023 рр.**

Джерело: розраховано авторами на підставі [3]

Динаміку змін частки власного капіталу в підсумку балансу на підприємствах сільського, лісового та рибного господарства на кінець 2014-2023 рр. відображено на рис. 4.

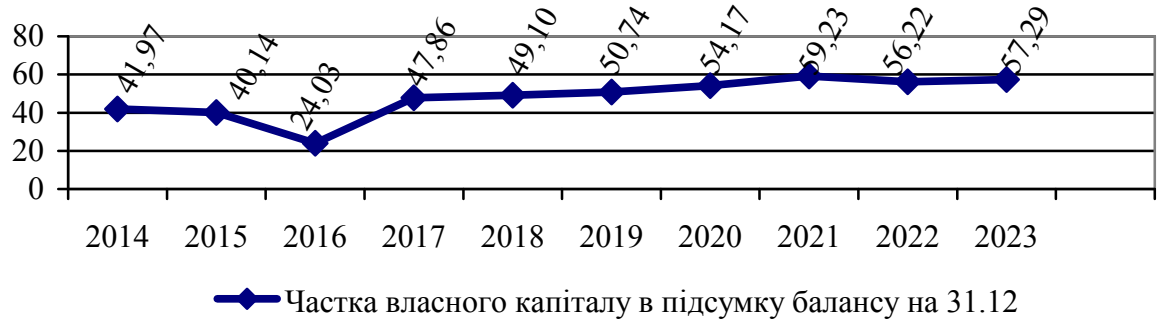

Рисунок 4 – **Динаміка змін частки власного капіталу в підсумку балансу по підприємствах сільського, лісового та рибного господарства України на кінець 2014-2023 рр., %**

Джерело: розраховано авторами на підставі [3]

Динаміку коефіцієнта оборотності власного капіталу, а також чистого прибутку на 1 грн. власного капіталу по підприємствах сільського, лісового та рибного господарства України за 2014-2023 рр. відображено на рис. 5.

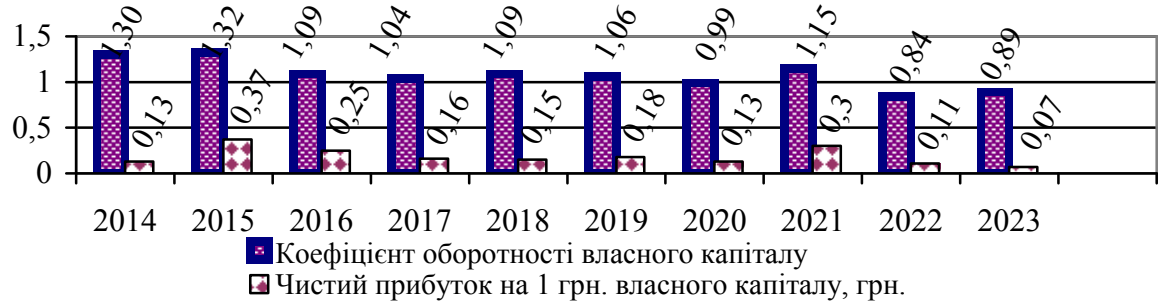

Рисунок 5 – **Динаміка коефіцієнта оборотності власного капіталу та чистого прибутку на 1 грн. власного капіталу по підприємствах сільського, лісового та рибного господарства України за 2014-2023 рр.**

Джерело: розраховано авторами на підставі [3]

Незважаючи на збільшення обсягів власного оборотного капіталу на підприємствах сільського, лісового та рибного господарства України з 2020 р., в роки війни спостерігається зниження ефективності використання власного капіталу. Упровадження заходів щодо підвищення ефективності управління власним капіталом в умовах ризиків та загроз суттєво ускладнюється.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 30.11.2024)
2. Lysenko, A., & Moskalenko, V. (2024). Analytical evaluation of the effectiveness of equity management in agricultural, forestry and fishery enterprises in Ukraine. *Green, Blue and Digital Economy Journal*, *5(2),* 12-20. URL: https://doi.org/10.30525/2661-5169/2024-2-2

(date of access: 30.11.2024)
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 657

Лобас Дмитро
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЩОДО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

Фіксація виникнення дебіторської заборгованості передбачає підписання договору купівлі-продажу, надання послуг (або оферти), однак підставою для відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку виступає одна з перших подій – виплата авансу або відвантаження товару, виконання робіт, надання послуг. розрахунки з покупцями та замовниками.

Еволюція розрахунків від традиційного обміну до сучасних фінансових операцій характеризується появою нових елементів. Якщо раніше для здійснення розрахунків було достатньо лише двох суб’єктів – покупця та продавця, і об’єкта обміну, то сьогодні в операціях часто беруть участь гроші та посередники, що забезпечують більш складні механізми обміну та фінансових розрахунків. З розвитком суспільно-виробничих відносин і зростанням числа обмінних операцій виникла потреба у нових формах розрахунків з покупцями та замовниками. Серед таких форм можна виділити погашення дебіторської заборгованості за допомогою векселів, чеків, а також використання кредитування та застави майна. Розширення цих форм розрахунків безпосередньо пов'язане з розвитком банківської справи, змінами в правових нормах та загальним розвитком економіки, що потребувало збільшення обігових коштів для забезпечення безперебійного функціонування ринку та підприємств. Ці нові механізми дозволяють ефективніше управляти фінансовими потоками та знижувати ризики, пов'язані з неплатежами.

Заборгованість за розрахунками з покупцями та замовниками почала відображатися на спеціальному бухгалтерському рахунку векселів. Це забезпечило контроль за зобов'язаннями, що виникають на основі таких розрахунків, і надало їм ознаки активу. В результаті з'явилася можливість продажу боргу третій стороні через факторинг, що стало важливим інструментом фінансування.

Подальший розвиток економічних відносин, виражених у цінних паперах, призвів до виникнення нових форм фінансових інструментів, які мали

потенціал для забезпечення більшої ліквідності та диверсифікації фінансових потоків у ринковій економіці. Наступним етапом розвитку розрахунків з покупцями та замовниками стало введення похідних фінансових інструментів. Зміна строків оплати та отримання товарів чи послуг, таких як передоплата або відстрочення платежу, сприяє стимулюванню покупців збільшувати обсяг або вартість придбаних товарів і послуг. Динамізм розвитку розрахунків з покупцями та замовниками, а також зростання складових розрахунків та їх облікового відображення, спричинили звуження трактування терміну «розрахунки» до простого руху грошей. Ця зміна обумовлена втратою чітких взаємозв'язків між капіталом, оборотними коштами та джерелами їх формування. Взаємозв'язок капіталу та його обороту став основою бухгалтерського обліку, що було закріплено ще в XVI столітті, коли Лука Пачолі у своєму «Трактаті про рахунки і записи» описав методику обліку товарів. Згідно з тією епохою, купці відкривали окремий рахунок для кожної партії товару і не закривали його до моменту повного розпродажу. При цьому будь-яка різниця між продажем і придбанням визнавалася прибутком або збитком. Рахунки товарів закривались тільки після реалізації всієї партії через рахунок «Прибутки та збитки», а фінансовий результат фіксувався для окремих продажів чи частини реалізованої партії товарів. Сальдо рахунку товарів переносилося до нової Головної книги та відображалося в Пробному балансі за собівартістю. Цей підхід дозволяв продавцю оцінювати процес реалізації товару за окремими партіями і коригувати ціну у разі необхідності.

Розрахунки з покупцями та замовниками відображені в кількох аспектах: 1) рух активів (зменшення товарів, списання собівартості реалізації та пов'язаних витрат, оприбуткування готівки чи зарахування коштів на рахунок, оприбуткування похідних фінансових активів); 2) заборгованість перед контрагентом, бюджетом; 3) визначення фінансового результату. Розрахунки з покупцями та замовниками, як стадія кругообігу капіталу – продаж, слід розглядати більше ніж акт купівлі-продажу, а як цілісний процес, який починається з організації продажів і закінчується прийняттям рішення керівника про розподіл прибутку.

Таким чином, нормативне регулювання розрахункових відносин не охоплює повною мірою всі аспекти банківських і фінансових відносин, а лише частково визначає можливості суб'єктів господарських відносин щодо використання фінансових і банківських інструментів. Це розпорядження має відбуватися з дотриманням правових форм, визначених нормами фінансового та банківського права, при цьому враховуються також фінансові інтереси держави, зокрема, податкові вимоги. Врахування специфіки в кожному окремому випадку зовнішніх (валюта продажу, форма розрахунків, страхування вантажу, пеня прострочення термінів сплати та знижка за умови передоплати, додаткові умови переходу права власності, після продажне обслуговування) та внутрішніх (розподіл ризиків, обсяг реалізації, додаткові послуги з транспортування та установки, система лояльності) факторів.

Література:

1. Костюнік О.В., Недашковська Д.М. Деякі питання регулювання дебіторської та кредиторської заборгованостей українських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 19. С. 45-50.

УДК 331

Магопець Олена
кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Бондар Альона
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Основні засоби відіграють ключову роль у діяльності підприємства, забезпечуючи матеріально-технічну базу для виконання виробничих і управлінських функцій. Ефективність їх використання суттєво впливає на результати діяльності підприємства, зокрема на рівень продуктивності, рентабельності та конкурентоспроможності. У сучасних умовах управління підприємствами необхідно застосовувати комплексний підхід до оцінки ефективності використання основних засобів, враховуючи технологічні, економічні та управлінські чинники.

Основні засоби, за визначенням НП(С)БО 7 «Основні засоби», це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Від стану та ефективності використання основних засобів, які є базовими компонентами виробничої інфраструктури, залежать різні сфери діяльності підприємства, а саме:

- основні засоби створюють основу для довгострокового функціонування підприємства;
- раціональне використання основних засобів дозволяє оптимізувати витрати та підвищити доходи;
- від рівня завантаження та технічного стану основних засобів залежить ефективність операційної діяльності підприємства;
- основні засоби є інструментом досягнення стратегічних цілей підприємства та підвищення його конкурентоспроможності;

- модернізація та оновлення основних засобів підвищують рівень екологічної та соціальної відповідальності підприємства.

Оцінка ефективності використання основних засобів здійснюється на основі кількісних і якісних показників.

Кількісні показники дозволяють оцінити ефективність використання основних засобів за допомогою числових значень. На їх основі можна визначити продуктивність, рентабельність, стан основних засобів тощо. Кількісними показниками є: фондовіддача; фондомісткість; рентабельність основних засобів; коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності; коефіцієнт оновлення; коефіцієнт вибуття; фондоозброєність праці; коефіцієнт завантаження основних засобів [2].

Якісні показники дозволяють оцінити ефективність використання основних засобів на основі характеристик, які, здебільшого не можна виміряти за допомогою числових значень. Якісні показники характеризують: технічний стан основних засобів (передбачають оцінювання фізичного стану активів (нові, модернізовані, зношені); моральний стан основних засобів (відображають відповідність обладнання сучасним технологіям і потребам ринку); енергоефективність (оцінюють, наскільки економно обладнання використовує енергоресурси); гнучкість використання (можливість адаптації основних засобів до змін у технологічному процесі або ринкових умовах); безпека експлуатації (оцінюється рівень забезпечення безпечних умов роботи для працівників); рівень автоматизації (відображає, наскільки основні засоби забезпечують автоматизацію виробничих процесів); відповідність екологічним стандартам (оцінюється ступінь впливу об’єктів на довкілля (рівень викидів, шуму тощо).

З метою забезпечення всебічної діагностики ефективності використання основних засобів, виявлення резервів їх покращення та підтримку прийняття управлінських рішень, доцільним є розробка комплексної моделі аналізу ефективності основних засобів. Така модель – це багатовимірний підхід, що поєднує різні методики, показники та аналітичні інструменти для оцінки стану, використання та результативності основних засобів підприємства.

Багатовимірність у комплексній моделі означає, що ефективність основних засобів аналізується з різних точок зору (вимірів: фінансового, технічного, операційного, інвестиційного, екологічного, соціального), які взаємодіють між собою. Кожен із цих вимірів характеризує окремий напрям використання основних засобів, але у сукупності вони забезпечують повну оцінку ефективності (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Характеристика багатовимірного підходу комплексної моделі аналізу ефективності основних засобів**

Вимір	Основні показники	Значення
Фінансовий	Фондовіддача, рентабельність, амортизація	Оцінка впливу основних засобів на доходи та прибутки підприємства
Технічний	Коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності	Визначення стану основних засобів і їх придатності до використання

Вимір	Основні показники	Значення
Операційний	Коефіцієнт завантаження, час простоїв	Оптимізація використання основних засобів у виробничих процесах
Інвестиційний	Коефіцієнт оновлення, вибуття, обсяг інвестицій	Планування оновлення матеріально-технічної бази підприємства
Екологічний	Енергоефективність, рівень викидів, відповідність стандартам	Зниження негативного впливу на навколишнє середовище
Соціальний	Безпека праці, комфортність умов роботи	Підвищення мотивації працівників та створення безпечного середовища праці

Комплексна модель аналізу ефективності основних засобів базується на поєднанні різних методик та показників. Тобто, використовуються як кількісні (розрахунок коефіцієнтів), так і якісні методи (експертних оцінок, трендовий аналіз), наприклад, аналіз фондовіддачі доповнюється оцінкою технічного стану обладнання, визначаються різні типи коефіцієнтів: фондовіддача, рентабельність, коефіцієнт оновлення, зносу та вибуття, оцінюється продуктивність, рентабельність та рівень оновлення основних засобів.

В якості аналітичних інструментів використовуються сучасні системи для обробки й візуалізації даних (Power BI, Tableau, Excel) та інструменти прогнозування, які дозволяють визначати потребу в оновленні основних засобів.

Застосування комплексної моделі аналізу ефективності основних засобів може стати потужним інструментом системи управління, який забезпечує всебічне розуміння стану основних засобів, оптимізує їх використання та сприяє підвищенню загальної ефективності діяльності підприємства.

Оцінка ефективності використання основних засобів є важливим інструментом управління підприємством. Вона дозволяє ідентифікувати проблеми в експлуатації активів, розробити ефективні стратегії їх оновлення та оптимізувати витрати. У сучасних умовах ключовим фактором підвищення ефективності є інтеграція новітніх технологій, що забезпечить конкурентоспроможність підприємства на ринку та його сталий розвиток.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text (дата звернення: 15.11.2024).
2. Магопець О.А., Шалімова Н.С., Черновол О.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Кропивницький: ЦНТУ. 2022. 230 с. URL: https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/13973 (дата звернення : 14.11.2024).

УДК 331

Магопець Олена
кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Піскун Ірина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МОДЕЛІ ОПЛАТИ ПРАЦІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПУ P4P

Принцип P4P (Pay-for-Performance – «плата за результат») в оплаті праці означає, що рівень винагороди працівника залежить від досягнутих ним результатів. Це підхід, спрямований на стимулювання продуктивності працівників, забезпечення їх мотивації щодо досягнення конкретних цілей і підвищення ефективності бізнесу. У всьому світі P4P вважається одним із найпотужніших інструментів мотивації працівників, а опитування WorldatWork щодо практики оплати праці показало, що 93% приватних компаній-учасників пропонують, як мінімум, короткострокові стимули для своїх працівників [1].

Саме тому в більшості країн світу принцип P4P нині впроваджено і в моделях оплати праці медичного персоналу. У Сполучених Штатах P4P було широко впроваджено як у приватному, так і в державному секторах. У 2004 році Великобританія включила P4P до загальних контрактів медичних працівників. Інші країни, такі як: Австралія, Нова Зеландія, Коста-Ріка, Гаїті, Нікарагуа, Тайвань і Туреччина, також використовували моделі оплати праці, побудовані на основі принципу P4P для відшкодування витрат у різних програмах, що реалізовувались у сфері охорони здоров’я [2].

Моделі оплати праці, побудовані на основі принципу P4P мають багато відмінностей у підходах щодо їх визначення та реалізації. Більшість відмінностей у програмах P4P пов'язана із різницею у визначенні індикаторів та вимірів ефективності, за які виплачується винагорода. Стандартна структура моделі P4P включає 4 елементи, а саме: виміри та показники ефективності, стратегії оплати, характер заохочень та звітності, характер стимулів та звітність [2]

В Україні, згідно із Методичними рекомендаціями та роз’ясненнями з питань укладення колективних договорів комунальних некомерційних підприємств, залежно від ступеня впровадження принципу P4P, виділяють такі моделі оплати праці медичного персоналу: модель «100% зарплата»; модель «заробітна плата плюс бонуси»; модель рівних часток; модель продуктивності [3].

Характеристика зазначених моделей оплати праці медичного персоналу та особливості їх застосування наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – **Моделі оплати праці медичного персоналу в Україні**

Вид моделі оплати праці	Характеристика	Особливості застосування
Модель «100% зарплата»	Працівник отримує заздалегідь узгоджену та фіксовану суму заробітної плати	Ця модель має простий механізм адміністрування та добре підходить для оплати праці нових медичних працівників або співробітників з незначним досвідом. Однак вона не сприяє мотивації інших медичних працівників до підвищення продуктивності праці
Модель «заробітна плата плюс бонуси»	Працівнику встановлюється базовий оклад, який за результатами діяльності та з урахуванням індивідуальної продуктивності праці може бути доповнений додатковими виплатами у вигляді бонусів	Ця модель стимулює працівників виконувати свої обов'язки так, щоб мати можливість отримувати додаткові винагороди у вигляді бонусів. Бонуси можуть бути пов’язані з різними показниками, наприклад, рівнем задоволеності пацієнтів, якістю виконуваної роботи та продуктивністю праці працівника, або у вигляді поєднання цих критеріїв
Модель рівних часток	Працівник отримує оплату у розмірі частини прибутку ЗОЗ, який розподіляється порівну між усіма працівниками, які надають медичну допомогу	Такий підхід до розподілу коштів стимулює працівників до підвищення загальної рентабельності ЗОЗ, проте не враховує індивідуальних досягнень працівників (набутий досвід, наявні професійні навички, якість виконання роботи)
Модель продуктивності	Ґрунтується на прив'язці розміру заробітної плати працівника до відсотка від надходжень, які він приносить до загального доходу ЗОЗ. Із цих доходів попередньо вираховуються кошти, які йдуть на покриття витрат, що пов'язані із утриманням ЗОЗ	При застосуванні цієї моделі розмір заробітної плати прив'язаний до конкретних фінансових показників, що дозволяє працівникам розуміти, як формується їхній дохід та стимулює працівників до підвищення продуктивності праці. Проте, модель не враховує наявний професійний досвід конкретного працівника, його кваліфікацію та особистий внесок у загальну величину доходів ЗОЗ

Джерело: складено авторами на основі [3]

Для визначення тої чи іншої моделі оплати праці персоналу, яка буде найбільш ефективною в конкретному медичному закладі та для конкретних медичних працівників, насамперед, необхідно визначити розмір фонду оплати праці, тобто встановити величину коштів, яку заклад зможе виділити на оплату праці своїх працівників.

Як зазначалося, основні відмінності в моделях оплати праці, що базуються на принципах Р4Р зумовлені різницею у підходах щодо визначення показників і параметрів ефективності праці за які здійснюється виплата винагороди. Так, основними показниками ефективності праці для медичного персоналу можуть бути: якість надання медичних послуг, результативність

лікування, обсяг виконаної роботи, раціональність використання ресурсів, профілактична діяльність, командна робота, професійний розвиток. Щодо параметрів вимірювання ефективності праці, то це, – конкретні одиниці виміру, які мають бути об'єктивними, релевантними, реалістичними та єдиними для відповідного закладу охорони здоров'я. Наприклад, для вимірювання ефективності праці за показником «якість надання медичних послуг» параметрами оцінки ефективності можуть бути: відсоток вирішених проблем із здоров'ям пацієнтів, які звернулися за медичною допомогою (визначається на основі анкетування, у якому за шкалою, наприклад, 1 – 5 балів, визначається рівень задоволеності пацієнта); частота ускладнень (визначається за кількістю ускладнень на 100 процедур, що були проведені, базуючись на даних медичної документації); дотримання клінічних протоколів (визначається відсоток дотримання протоколів лікування на основі даних медичних карток пацієнтів).

Таким чином, розробка та впровадження моделей оплати праці на основі принципу P4P мають стратегічне значення як для мотивації підвищення ефективності роботи медичного персоналу, оптимізації та раціоналізації витрат ЗОЗ, підвищення ефективності роботи закладів охорони здоров'я, так і для покращення якості медичних послуг та задоволеності потреб пацієнтів.

Література:

1. Incentive Pay Practices: Privately Held Companies (2021, July). *Worldatwork: Total Rewards Association*. URL: https://worldatwork.org/media/CDN/dist/CDN2/documents/pdf/resources/research/2021_Incentive%20Pay%20Practices-Privately%20Held.pdf (date of access: 30.11.2024)
2. Jamili, S., Yousefi, M., Pour, H.E. et al. (2023). Comparison of pay-for-performance (P4P) programs in primary care of selected countries: a comparative study. *BMC Health Serv Res* 23, 865. URL: https://doi.org/10.1186/s12913-023-09841-6 (date of access: 30.11.2024)
3. Методичні рекомендації та роз'яснення з питань укладення колективних договорів комунальних некомерційних підприємств. *Медплатформа* : веб сайт. URL: https://medplatforma.com.ua/files/news-medsprava/2748/Metodychni_rekomendatsii.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

УДК 657.422:005.21

Магопець Олена
кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Цуран Ольга
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розрахунки із постачальниками посідають важливе місце в системі фінансового менеджменту підприємства. Від ефективності їх обліку залежить своєчасність виконання підприємством договірних зобов'язань, підтримка стабільних партнерських відносин з контрагентами, забезпечення належного рівня ліквідності та фінансової стійкості підприємства. Впровадження в систему управління підприємством сучасних методів обліку дозволяє мінімізувати ризики помилок, підвищити прозорість і точність облікових даних, покращити контроль за кредиторською заборгованістю, що є одним із ключових критеріїв уникнення фінансових ризиків.

Сучасне бізнес-середовище характеризується швидким розвитком цифрових технологій, які суттєво змінюють підходи до облікових процесів. Зокрема, впровадження ERP-систем (Enterprise Resource Planning), які є комплексними платформами, що спрямовані на інтеграцію усіх бізнес-процесів підприємства в одну єдину інформаційну систему, дозволяє централізовано вести облік усіх операцій, включаючи розрахунки з постачальниками.

Облік розрахунків з постачальниками розпочинається з факту його визнання, оцінки та фіксування в системі рахунків з подальшим розкриттям у фінансовій звітності [1]. Автоматизація обліку на основі ERP-систем забезпечує облік договорів із постачальниками, автоматичне формування рахунків на оплату, інтеграцію з банківськими системами для спрощення процедури здійснення розрахунків, документальне підтвердження всіх операцій та формування звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів. ERP-системи (SAP ERP, Oracle NetSuite, Microsoft Dynamics 365, QuickBooks [2], BAS, FreshBooks тощо), дозволяють:

- формувати та зберігати договори з постачальниками в електронному вигляді. ERP-системи автоматично формують заявки на оплату на основі вхідних рахунків-фактур або накладних. Система формує заявку після підтвердження факту приймання товарно-матеріальних цінностей чи одержання послуг. При цьому здійснюється автоматична перевірка відповідності між заявкою на закупівлю, накладною та рахунком (тобто здійснюється так зване «потрійне узгодження»);

- контролювати виконання договірних умов, таких як строки поставок, обсяги відвантаженої продукції та ціни. ERP-системи забезпечують моніторинг заборгованості, оскільки система здатна відображати поточний стан розрахунків із постачальниками в реальному часі. Аналітика розрахунків базується на автоматичному формуванні звітів в розрізі інформації щодо динаміки платежів, залишків заборгованості та строків її погашення. Також є можливість формування графіків платежів задля уникнення їх прострочення;
- періодично формувати автоматичні нагадування щодо необхідності виконання зобов'язань за термінами та сумами.

ERP-системи мають вбудовані інструменти, які дозволяють здійснювати автоматичне формування бухгалтерських проводок, генерація яких відбувається на основі вхідних рахунків-фактур, платежів та інших операцій; ведення субрахунків для розрахунків із кожним постачальником; формування звітності відповідно до національних або міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. При цьому системи автоматично перевіряють правильність заповнення документів. Це забезпечує точність та прозорість даних обліку й можливість відстеження і моніторингу операцій в реальному часі, формування детальних звітів для перевірки правильності розрахунків та підвищення ефективності управління фінансами.

ERP-системи добре інтегруються з системами електронного документообігу, що дозволяє зберігати всі первинні документи в електронному вигляді, підписувати рахунки та акти за допомогою цифрового підпису та автоматично пов'язувати документи із відповідними операціями в обліковій системі. В ERP-системах облік розрахунків із постачальниками інтегруються з такими бізнес-процесами як: «закупівлі» (дані синхронізуються із заявками на закупівлю та управлінням поставками); «склади» (дані про поставлені товарно-матеріальні цінності автоматично надходять із модуля управління запасами); «бюджетування» (є можливість контролювати сплату коштів та планувати майбутні платежі).

Отже, впровадження ERP-систем забезпечить інтеграцію усіх фінансових процесів підприємства, дозволить оптимізувати управління зобов'язаннями та підвищити ефективність співпраці з контрагентами.

Література:

1. Мудрик В., Разборська О. Технології обліку, аналізу та аудиту розрахунків з постачальниками, їх вплив на забезпечення безперервності діяльності. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 3. С. 263-272. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2712 (дата звернення: 15.11.2024).
2. Примуш Ю., Головченко Є. Оптимізація розрахунків із постачальниками та підрядниками. *Економічний простір*. 2020. № 163. С. 133-137. URL: https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/743 (дата звернення: 15.11.2024).

УДК 657.375

Марчук Ульяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Свинчук Анна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Консолідована фінансова звітність (КФЗ) є важливим інструментом для відображення фінансового стану та результатів діяльності групи компаній як єдиного економічного суб'єкта. Даний вид звітності дозволяє інвесторам, кредиторам та іншим зацікавленим сторонам отримати повну та прозору інформацію про взаємозв'язки між материнською компанією та її дочірніми структурами. Завдяки консолідованій звітності можна оцінити ефективність управління ресурсами та прийняти обґрунтовані рішення щодо інвестицій чи співпраці.

Відповідно НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» після об'єднання підприємств материнським підприємством складається консолідована фінансова звітність за групу підприємств, які входять до складу такого об'єднання. Обов'язковій консолідації підлягають великі групи підприємств, що не становлять суспільного інтересу [1].

Звільнені від подачі консолідованої фінансової звітності:

- підприємства, що підлягають подачі звітності згідно міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ);
- мікро, малі та середні групи підприємств, якщо вони не становлять суспільний інтерес.

Відповідний розподіл груп підприємств за розмірами за категоріями наведено на рис. 1.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2] є підприємства, які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно МСФЗ, і до них належать:

- підприємства, що становлять суспільний інтерес;
- публічні акціонерні товариства (ПАТ);
- суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях;
- материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес;
- материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств;

- підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України [2].

Інші підприємства, що не зазначені, можуть на свій розсуд визначити чи будуть вони застосовувати міжнародні стандарти фінансової звітності.

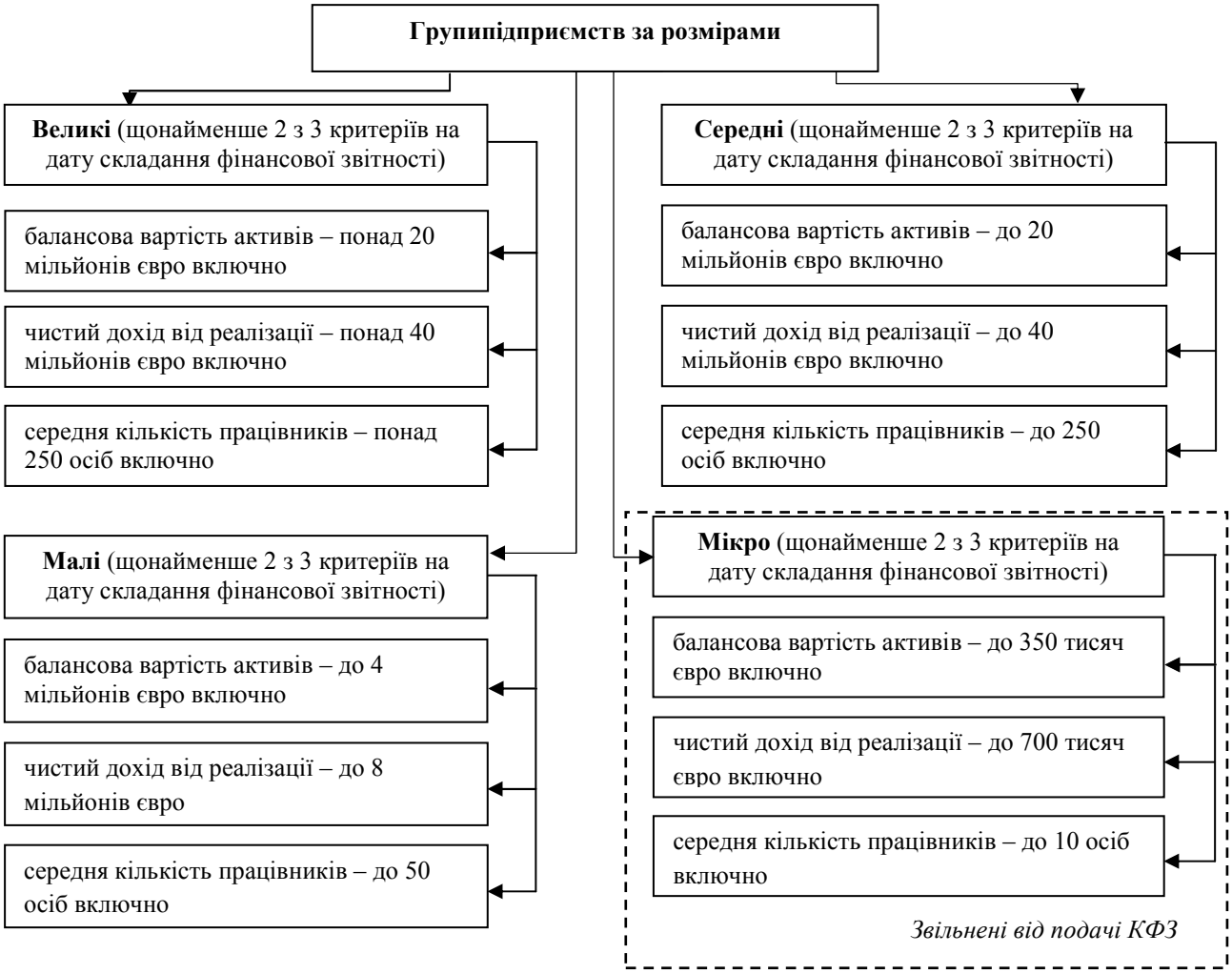

Рисунок 1 – **Врахування класифікаційних ознак груп підприємств за розміром для формування консолідованої фінансової звітності**

Джерело: *побудовано авторами на основі [1, р. 1, п. 6; 2, р. 1, ст. 2]*

Особливої різниці між самим процесом, порядком складання консолідованої фінансової звітності за національними стандартами України та міжнародними стандартами фінансової звітності немає. Однак існує різниця саме у веденні обліку кожного окремого об’єкта.

Складання консолідованої фінансової звітності характеризується необхідністю об’єднання фінансових даних групи підприємств, елімінації внутрішньогрупових операцій та забезпечення єдності облікової політики. Основні проблеми пов’язані з різницею у стандартах обліку, технічними складнощами інтеграції даних і ризиком помилок через складність процесу. Тому нами здійснена спроба згрупувати особливості та проблеми складання консолідованої фінансової звітності (рис. 2).

Рисунок 2 – **Особливості та проблеми формування консолідованої фінансової звітності**

Джерело: *побудовано авторами на основі [1, р. 2; 3, с. 140]*

Подолання проблем що зазначені в рисунку 2 вимагає впровадження сучасних інформаційних систем, підвищення кваліфікаційного персоналу та адаптації облікової політики до міжнародних стандартів.

Враховуючи, що в Україні підприємства використовують і НП(С)БО та МСФЗ необхідно розуміти особливості формування такої звітності залежно від обраної нормативно-правової бази, адже консолідована фінансова звітність є важливим інструментом для оцінки фінансового стану та ефективності діяльності групи компаній.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність» : Наказ М-ва фінансів України від 27.06.2013 р. № 628. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13#Text (дата звернення: 17.11.2024).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 17.11.2024).
3. Сторожук Т.М., Коротаєва І.Р. Консолідація фінансової звітності: Зарубіжний досвід та вітчизняні проблеми. *Причорноморські економічні студії. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит.* 2019. Вип. 38-2. С. 137-141.

УДК 657.1.011

Марчук Ульяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Ярославець Марія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФОРМУВАННІ ОБЛІКОВОЇ ТА ЗВІТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Динамічний розвиток цифрових технологій трансформує всі аспекти діяльності підприємств, підвищуючи вимоги до прозорості, точності та оперативності фінансової інформації у глобалізованій економіці. У таких умовах цифрова економіка диктує необхідність адаптації систем бухгалтерського обліку до сучасних реалій, що включає інтеграцію автоматизованих інструментів, впровадження інноваційних методів обробки даних та забезпечення кібербезпеки облікових процесів.

Впровадження цифрових технологій відкриває широкі можливості для вдосконалення процесів обліку та звітності, забезпечуючи вищий рівень автоматизації та точності фінансових операцій. Інструменти, такі як ERP-системи (Enterprise Resource Planning), хмарні платформи, штучний інтелект, аналітика великих даних (Big Data), блокчейн та роботизована автоматизація процесів (RPA) (рис.1.) кардинально змінюють підхід до ведення бухгалтерського обліку, роблячи його більш ефективним, прозорим і надійним.

Рисунок 1 – **Впровадження цифрових технологій в бухгалтерському обліку**
Джерело: сформовано автором

Завдяки цим інноваціям облікові процеси стають менш залежними від

людського фактора, швидшими в обробці та точнішими в аналізі даних, що дозволяє підприємствам не лише відповідати сучасним вимогам, але й випереджати конкурентів на ринку.

Інструменти, такі як ERP-системи дозволяють підприємствам автоматизувати облікові операції, інтегрувати бухгалтерський облік з іншими бізнес-процесами, такими як управління виробництвом, постачанням чи логістикою, а також зменшувати вплив людського фактора, забезпечуючи більшу точність і ефективність роботи. Використання таких систем забезпечує автоматичне формування бухгалтерських проводок, зокрема в процесі реалізації товарів чи нарахування заробітної плати,що значно скорочує час, необхідний для підготовки звітів, і мінімізує ймовірність помилок [1, с. 142-143].

Хмарні технології роблять бухгалтерський облік доступним у будь-який час і з будь-якої локації, що особливо важливо для малого та середнього бізнесу. Використання хмарних платформ дає змогу оперативно передавати дані аудиторам, зменшувати витрати на обслуговування локальних серверів та забезпечувати зручність обробки даних у реальному часі. Хмарні рішення активно використовуються у міжнародній торгівлі для обліку поставок та взаєморозрахунків із контрагентами [2, с. 93].

Важливим аспектом є застосування штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання для фінансового аналізу. Такі системи, як PwC Halo або KPMG Clara, здатні обробляти великі масиви даних, ідентифікувати аномалії у фінансових операціях та надавати рекомендації для покращення облікової політики. ШІ може виявити підозрілі транзакції, як-от повторювані платежі на однаковий рахунок, що можуть свідчити про шахрайство. Дані інструменти не лише оптимізують процес аудиту, але й значно підвищують його ефективність [3, с. 80].

Інтеграція аналітики великих даних у бухгалтерський облік стає ще одним важливим аспектом цифровізації. Використання технологій Big Data дозволяє підприємствам отримувати не лише традиційні фінансові звіти, але й аналітичну інформацію про ефективність окремих підрозділів, тенденції у витратах і доходах, а також прогнозувати фінансові ризики. Аналітичні моделі, створені за допомогою машинного навчання, можуть прогнозувати майбутні фінансові результати, оцінювати ймовірність дефолтів контрагентів або рекомендувати оптимальні способи розподілу ресурсів. Зокрема, використання таких підходів дозволяє автоматизувати стратегічне планування, що суттєво підвищує конкурентоспроможність і адаптивність підприємства до ринкових змін [4, с. 15-16].

Цифрова трансформація бухгалтерського обліку також актуалізує питання безпеки даних. Використання блокчейн-технологій є однією з ключових інновацій, які сприяють підвищенню прозорості обліку. Блокчейн забезпечує незмінність та достовірність записів, що робить його ідеальним інструментом для управління ланцюгами поставок, обліку активів та формування фінансових звітів. У компаніях, які використовують блокчейн,

аудитор може відстежити кожну фінансову операцію без необхідності залучення великих обсягів документації [3, с. 79-80].

Одним із нових напрямків у цифровій трансформації бухгалтерського обліку є впровадження технологій роботизованої автоматизації процесів, які створюють повноцінного «цифрового співробітника», здатного автоматично виконувати повторювані процеси на основі правил без участі людини. Ці програмні роботи можуть брати на себе такі операції, як введення даних, формування звітів і перевірка відповідності стандартам, що звільняє фахівців від рутинної роботи, підвищуючи продуктивність і зменшуючи ризик помилок. Використання RPA у поєднанні з іншими цифровими інструментами, такими як аналітика великих даних та хмарні платформи, сприяє створенню інтегрованих облікових систем, здатних реагувати на зміни в реальному часі та забезпечувати адаптивність обліку до мінливих ринкових умов.

Однак, цифрова трансформація створює і нові виклики. Одним із них є необхідність підвищення кваліфікації бухгалтерів. У сучасних умовах вони повинні володіти не лише традиційними навичками, а й мати знання у сфері IT, кібербезпеки та аналітики даних. Для цього активно впроваджуються програми підвищення кваліфікації, наприклад, сертифікація ACCA (Association of Chartered Certified Accountants), яка включає модулі з цифрових технологій.

Таким чином, розвиток цифрових технологій є невід'ємною складовою сучасного бухгалтерського обліку. Інноваційні підходи дозволяють підвищити ефективність і точність облікових процесів, забезпечити прозорість фінансової звітності та створюють нові можливості для управління фінансами підприємств. Водночас важливо враховувати ризики цифровізації, зокрема питання кібербезпеки, та працювати над розвитком професійних компетенцій бухгалтерів у цифрову епоху.

Література:

1. Пуцентейло П.Р., Довбуш А.В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка*. 2021. № 3-4. С.141-151.
2. Савків У.С., Кузьмін Т.Л. Удосконалення ведення бухгалтерського обліку та формування звітності в умовах цифрової економіки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2023. Вип. 19. Т.2. С. 87-95
3. Яковенко А.О., Гнатьєва Т.М., Воронюк І.Є. Інноваційні рішення в сфері бухгалтерського обліку та аудиту. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка.* 2024. Вип. 21. С. 75-85.
4. Євсєєва О.О., Іванова Н.А., Скорба О.А. Вплив цифрових інновацій на ефективність бухгалтерського обліку в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 1. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.13296464 (дата звернення: 24.11.2024)

УДК 368

Мельник Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЮ УКРАЇНСЬКИМИ СТРАХОВИКАМИ

На сьогодні актуальним є дослідження застосування комплаєнс-контролю в страховому менеджменті, оскільки запровадження контролю за дотриманням норм є одним з основних вимог нового Закону України «Про страхування», який вступив в силу 1 січня 2024 року. Цікавий факт, текс закону містить 56 згадок про комплаєнс [2].

Аналіз зарубіжних практик здійснення комплаєнс-контролю показав, що світова спільнота визнає стандарти ведення бізнесу по всьому світу і безпосередньо впливає на питання стабільності глобальної економіки та бізнесу конкретної компанії [1]. Законом пропонується всім українським страховикам найняти головного комплаєнс-менеджера, який буде відповідати за виконання функції комплаєнс в компанії [2].

Реалізація комплаєнс-контролю передбачає:

- контроль за операційним ризиком, тобто за процесом управління й моніторингу всіх етапів страхової діяльності з призначенням забезпечення їх відповідності встановленим стандартам, нормам і вимогам;
- контроль за правовим ризиком, тобто за дотримання правових норм страховиком;
- контроль за репутаційним ризиком, тобто передбачає оцінку вибору партнерів, аналіз новин у ЗМІ, відслідковування і виявлення ризиків.

Контроль за операційним ризиком спрямований на його мінімізацію, підвищення ефективності страхової (перестрахової) діяльності та запобігання виникненню збоїв у роботі страховика.

Контроль за репутаційним ризиком попереджає репутаційні втрати та підтримує довіру до страховика серед клієнтів, партнерів і суспільства. Комплаєнс-контроль забезпечує комплексне управління ризиками для стабільної діяльності страховика.

Таким чином, можна зробити висновки, про те, що активне використання комплаєнс-менеджменту українськими страховими компаніями надає їм перевагу на ринку страхування, як в Україні так і в Європі, а також сприяє сталому розвитку страхової галузі, як сучасної соціально-економічної системи.

Література:

1. Подоляк С.А. Комплаєнс-контроль в діяльності юридичних осіб в Україні. *Підприємство, господарство і право.* 2020. № 12. С. 70-74.

2. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text (дата звернення: 01.12.2024).

УДК 334.78

Мельникова Марина
доктор економічних наук, доцент
провідний науковий співробітник
відділу проблем перспективного розвитку ПЕК
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МОДЕЛІ ПРОМИСЛОВОГО СИМБІОЗУ

Завдання переходу від індустріальних парків до еко-індустріальних парків, яке поставлено в «Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 р. № 176-р), акцентує особисту увагу на організації промислового симбіозу та забезпеченні взаємодії з територіальними громадами. Модель промислового симбіозу, яка звичайно використовується в еко-індустріальних парках, заснована на дотриманні принципів циркулярної економіки щодо максимізації переробки ресурсів і мінімізації відходів, а також організації міжгалузевої кооперації підприємств-учасників, яка сприяє зміцненню екологічної та енергетичної безпеки, економії первинних ресурсів за рахунок використання вторинних, підвищенню комфортних умов життя населення, що проживає поруч з промисловою територією.

Питання розвитку еко-індустріальних парків та організації промислового симбіозу розглянуто в дослідженнях вітчизняних [1-3] та зарубіжних [4-6] фахівців. Ними приділено значну увагу: забезпеченню ефективної взаємодії учасників промислового симбіозу в рамках еко-індустріальних парків на підставі врахування інституціональних, організаційних та фінансових чинників; розробці індикаторів оцінки впливу промислового симбіозу на сталий розвиток території; створенню ланцюжків переробки промислових відходів та використанню вторинних енергоресурсів для підвищення екологічної безпеки; оцінці потенціалу промислового симбіозу та міської інфраструктури. Розгляд зазначених досліджень дозволяє зробити висновок, що міжгалузева кооперація учасників промислового симбіозу та обмін ресурсами потребує забезпечення узгодженості виробничих програм підприємств, що переробляють первинні ресурси, з виробничими програмами підприємств, які переробляють відходи (вторинні ресурси). Для цього слід забезпечити управління матеріальними та інформаційними потоками на підставі використання цифрових технологій. Тому спираючись попередні дослідження [1-6] та власний досвід, розглянемо підходи до використання інформаційних технологій для управління взаємодією підприємств-учасників в моделі промислового симбіозу.

У рамках використання інформаційних технологій доцільно забезпечити управління ресурсами та комунікаційними зв'язками і відносинами між учасниками промислового симбіозу на підставі інтегрованої інформаційно-аналітичної системи [7]. Ця система дозволяє здійснити збір і накопичення даних про вирішення завдань переробки первинних ресурсів та відходів, а також використання вторинних енергоресурсів, передачу цих даних в координаційний блок для аналізу виробничих програм, оцінки їх реалізації та прийняття рішень щодо їх узгодження. Компетенції (повноваження) в прийнятті рішень, розроблених в координаційному блоці, залежать від форми організації промислового симбіозу: наявності або відсутності підприємства-лідера, а також його участі в переробці вторинних ресурсів [5].

Поряд із ресурсо-комунікаційною взаємодією інформаційні технології доцільно використовувати при розрахунках, пов'язаних з ланцюгами доданої вартості, особливо при обґрунтуванні інвестиційних проектів щодо формування інфраструктури з переробки відходів та використання вторинних енергоресурсів – скидної енергії технологічних процесів. Скидна енергія технологічних процесів відіграє роль не тільки вторинного енергоресурсу, але й елемента розподіленої енергогенерації, зокрема в системі міського теплопостачання, тому при переході до технологій Смарт-грид це сприятиме отриманню економії первинних енергоресурсів та підвищенню енергетичної безпеки, що дуже важливо в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Таким чином, розглянуті підходи до використання інформаційних технологій в моделі промислового симбіозу доцільно враховувати як при проектуванні нових еко-індустріальних парків, так і при перетворенні індустріальних в еко-індустріальні парки. Це дозволить приймати та реалізовувати функціональні та ситуаційні рішення на підставі точної, достовірної та уніфікованої інформації. Верифікація інформації та забезпечення формування єдиного інформаційного простору в умовах промислового симбіозу є предметом подальших досліджень.

Література:

1. Мартинова Л.В., Воронько О.І. Економіко-правові аспекти діяльності еко-індустріальних парків в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2020. № 1 (39). С. 81-90
2. Клещов А.Й. Фінансові моделі еко-індустріальних парків. *Ефективна економіка*. 2024. № 10. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.31 (дата звернення: 30.11.2024)
3. Соловей В.В. Методологія індустріального симбіозу як складова сталого розвитку промислового регіону. *Екологічні науки.* 2012. № 1. С. 119-128
4. Lutje A., Wohlgemuth V. Tracking Sustainability Targets with Quantitative Indicator Systems for Performance Measurement of Industrial Symbiosis in Industrial Parks. *Administrative Sciences.* 2020. Vol. 10. Issue 1. URL: https://doi:10.3390/admsci10010003 (date of access: 30.11.2024)
5. Chopra S., Khanna V. Understanding resilience in industrial symbiosis networks: Insights from network analysis. *Journal of Environmental Management*. 2014. № 141. P. 86-94.
6. Chertow M., Gordon M., Hirsch P., Ramaswami A. Industrial symbiosis potential and urban infrastructure capacity in Mysuru, India. *Environmental Research Letters*. 2019. Vol. 14.

№ 7. DOI: http://doi.org/10.1088/1748–9326/ab20ed (date of access: 30.11.2024)
7. Мельникова М.В. Ресурсно-комунікаційний підхід до управління економічним потенціалом. *Наукові засади формування та використання економічного потенціалу :* Монографія. Черкаси: ЧНУ. 2013. С. 263- 273.

УДК 330.322

Мельнік Марина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиції для підприємства є одним із найвагоміших факторів його тривалого економічного розвитку. Тому використання механізмів залучення інвестицій є складовою успішного функціонування підприємства. Саме інвестиції можуть виступати джерелом ресурсів для покращення фінансово-господарського стану підприємства, збільшення його частки на ринку, впровадження інноваційних продуктів, створення та використання конкурентних переваг тощо.

З метою залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів підприємство повинно відповідати ряду характеристик, які відображають внутрішні та зовнішні особливості його діяльності. Ці характеристики варто розуміти як сукупність факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, що являють собою інвестиційну привабливість підприємства [1].

Інвестору потрібно оцінити багато різних факторів, які будуть визначати майбутню ефективність реальних інвестицій. Враховуючи той факт, що є велика кількість варіантів поєднання значень та показників даних факторів, інвестору необхідно оцінити сумарний вплив та результати взаємодії досліджуваних факторів, іншими словами: оцінити інвестиційну привабливість всього комплексу соціально-економічного оточення підприємства та, на його основі, ухвалювати рішення про потенційне вкладення коштів.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства – це комплексний процес, який дозволяє визначити потенціал підприємства для залучення інвестицій та ефективність використання цих інвестицій. В умовах сучасних ризиків і загроз, особливо в контексті глобальної економічної нестабільності та збройних конфліктів, цей процес набуває особливої актуальності.

Методики оцінки інвестиційної привабливості підприємства, напрями і методики її аналізу залежать від мети оцінки, що обумовлена в першу чергу цілями, які поставив перед собою інвестор. У вітчизняній практиці науковці використовують різноманітні підходи оцінки інвестиційної привабливості, які

визначають саме сутність методик, що застосовуються [2].

Аналіз рівня інвестиційної привабливості підприємства є складною процедурою, оскільки, під час її здійснення необхідно врахувати великий обсяг інформації, частина якої є недоступною, тому що з певних мотивів приховується самими підприємствами. Інвестор, при прийнятті рішення щодо інвестування у певне підприємство, очевидно, намагається проаналізувати якомога більший об’єм даних.

Виходячи з вищенаведеного, можна сформулювати вимоги, які мають пред'являтися до методики оцінки інвестиційної привабливості підприємства, вона повинна:

- враховувати набір значущих для інвестора факторів внутрішнього та зовнішнього оточення підприємства;
- відображати передбачувану дохідність від коштів, що інвестуються;
- відповідати оцінці потенційного капіталу інвестора.

Комплексна оцінка інвестиційної привабливості повинна проводитись, виходячи з інтересів як самого підприємства, так й окремих груп інвесторів, які зацікавлені в ефективності вкладення коштів, та чітко визначати ступінь корисності реалізації проектів для всіх учасників процесу інвестування.

Узагальнення наукової думки дозволяє виокремити такі основні методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості підприємства:

- фінансовий аналіз;
- стратегічний аналіз;
- ризик-менеджмент;
- нефінансовий аналіз;
- комплексний підхід.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємств передбачає: здійснення аналізу фінансово-господарського стану; визначення факторів, що впливають на інвестиційну привабливість; застосування оптимального методу визначення інвестиційної привабливість, якій максимально ураховує специфіку діяльності, його потенціал та відповідає цілям інвестування [3]. Застосування ризик-менеджменту пов’язано із необхідністю оцінки інвестиційних ризиків. Вони включають ризик зниження прибутковості, ризик втраченої вигоди, ризик прямих фінансових втрат.

Особливості оцінки інвестиційної привабливості підприємства в умовах воєнних ризиків і загроз:

- динамічний характер оцінки: необхідність постійного моніторингу змін зовнішнього середовища і коригування оцінок;
- урахування фактору невизначеності: використання методів, які дозволяють оцінити рівень невизначеності і врахувати його в прийнятті рішень;
- фокус на стійкості: оцінка здатності підприємства адаптуватися до змін і протистояти негативним впливам;
- урахування нефінансових факторів: оцінка не тільки фінансових показників, але й таких факторів, як репутація, соціальна

відповідальність, інноваційність.

Повна інвестиційна привабливість підприємства складається під загальним впливом, і навіть під впливом окремих приватних чинників. У зв'язку з цим, одним з основних способів оцінки інвестиційної привабливості підприємства в сучасних умовах може бути розрахунок загального показника, який поєднував би у собі безліч окремих показників,що характеризують вплив тих чи інших факторів на інвестиційну привабливість підприємства.

У системному підході до оцінки інвестиційної привабливості підприємства необхідно також враховувати інвестиційну привабливість регіону, в якому розташовано підприємство, його галузеву приналежність, а також інвестиційну привабливість держави загалом.

Такий комплексний підхід дозволяє потенційному інвестору виділити ті підприємства, які мають значні потенційні можливості подальшого розвитку в середньо та довгостроковій перспективі та дозволять інвестору отримати запланований прибуток від вкладеного капіталу за наявності інвестиційних ризиків [4].

Найбільш перспективним методичним підходом до оцінки інвестиційної привабливості підприємства можна вважати стратегічний аналіз.

Стратегічний економічний аналіз спрямований на формування об'єктивної аналітичної інформації для різних груп зовнішніх і внутрішніх користувачів, що сприяє прийняттю оптимальних стратегічних управлінських рішень. Він передбачає розробку низки сценаріїв, які враховують вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Як і у випадку з комплексним методом на основі аналізу реальних опціонів та теорії ігор, використання стратегічного економічного аналізу дозволяє керівництву підприємства гнучко реагувати на можливі негативні впливи. Тому він цілком обґрунтовано може розглядатися як суттєвий фактор підвищення інвестиційної привабливості підприємства. При цьому розробка методики проведення стратегічного аналізу для кожного конкретного підприємства матиме свої особливості.

У зв'язку з цим зрозумілим є те, що технологія виконання оцінки інвестиційної привабливості підприємства, заснована на стратегічному економічному аналізі, не буде мати універсальний характер. Однак вона, безперечно, буде затребуваною: для зовнішніх користувачів – як інструмент оцінки інвестиційної привабливості підприємства; для внутрішніх – як механізм оперативного реагування на зміни умов діяльності.

Література:

1. Вахович І.М., Олександренко І.В., Забедюк М.С. Методика оцінювання інвестиційної привабливості підприємства. *Актуальні проблеми економіки.* 2014. № 11. С. 154-160.
2. Рзаєв Г.І., Вакулова В.О. Методичні підходи оцінки інвестиційної привабливості підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2016. № 1. С. 141-149.
3. Роганова Г.О. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу, методичні підходи. *International Journal of Innovative Technologies in Economy.* 2019. № 4 (24). С. 28-34.

4. Сидоров І.П. Удосконалення методики оцінки інвестиційної привабливості молокопереробних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід.* 2019. № 14. С. 27-32.

УДК 338:656.758

Мірошниченко Інга
кандидат економічних наук
доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Коваленко Маргарита
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ У КАДРОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасна авіаційна галузь є однією з найбільш динамічних і складних сфер економіки, яка вимагає високого рівня відповідності міжнародним стандартам, нормативним актам і етичним принципам. У цьому контексті роль комплаєнс-менеджменту стає невід'ємною частиною ефективного управління підприємствами авіаційної галузі, особливо у сфері кадрової політики, яка є базисом для забезпечення безперебійної,прозорої та безпечної діяльності підприємства.

Комплаєнс-менеджмент – є процесом управління та контролю, що дозволяє виявляти, попереджати та усувати різноманітні ризики, які пов’язані з порушенням вимог законодавства, стандартів, регламентів тощо [1].

Висока відповідальність, покладена на працівників авіаційної галузі, зокрема пілотів, інженерів, обслуговуючий персонал та адміністрацію, вимагає від підприємств створення ефективної системи управління ризиками.

У сучасних умовах зростаючої конкуренції та жорстких регуляторних вимог комплаєнс-менеджмент інтегрується з кадровою політикою, створюючи синергію, яка дозволяє підприємству підвищувати свою репутацію, знижувати ризики та забезпечувати стабільний розвиток. Це підкреслює актуальність дослідження ролі комплаєнс-менеджменту у формуванні та реалізації кадрової політики авіаційних підприємств.

Синергія між комплаєнс-менеджментом і кадровою політикою дозволяє авіаційним підприємствам:

- забезпечувати дотримання міжнародних стандартів безпеки та трудового законодавства;
- формувати культуру етичної поведінки, прозорості й відповідальності;
- мінімізувати ризики, пов’язані з професійною діяльністю персоналу та правовими наслідками;
- підвищувати репутацію та довіру з боку регуляторів, клієнтів і партнерів.

Комплаєнс-менеджмент і кадрова політика на підприємстві авіаційної

галузі є взаємопов’язаними елементами, що повинні діяти синхронно, з метою створення ефективної, законної та етичної системи управління персоналом, забезпечуючи дотримання нормативних, правових та етичних вимог, а саме забезпечувати:

По-перше, дотримання трудового законодавства:

- впровадження процедур, що відповідають нормам національного та міжнародного трудового права (наприклад, робочий час, оплата праці, умови праці);
- регулярний моніторинг відповідності кадрових практик законодавчим змінам.

По-друге, протидію дискримінації та забезпечення рівних можливостей:

- розробка політик щодо запобігання дискримінації за ознаками статі, раси, віку чи інших характеристик;
- впровадження механізмів для моніторингу та вирішення скарг працівників.

По-третє, запобіганню корупції та конфлікту інтересів:

- розробка кодексів етики, які регламентують взаємодію працівників з третіми сторонами;
- забезпечення прозорості процесів найму, оцінки та просування працівників.

По-четверте, підтримку прозорості та етики:

- навчання персоналу стандартам етичної поведінки та корпоративної культури;
- контроль за виконанням працівниками внутрішніх політик і правил.

Отже, комплаєнс-менеджмент стає інструментом не лише для забезпечення законності дій, але й для формування корпоративної культури, орієнтованої на безпеку, прозорість і етичність [2].

Кадрова політика підприємства авіаційної галузі охоплює широкий спектр питань, включаючи підбір, навчання, мотивацію та розвиток персоналу, а також дотримання трудового законодавства та професійних стандартів. Своєю чергою, комплаєнс-менеджмент спрямований на моніторинг і забезпечення відповідності всіх цих процесів внутрішнім і зовнішнім регуляторним вимогам, включаючи міжнародні норми.

Таким чином, комплаєнс-менеджмент та кадрова політика доповнюють один одного, створюючи систему управління, що гарантує відповідність підприємства стандартам авіаційної галузі. Їх інтеграція сприяє формуванню надійної, професійної та етичної команди, яка забезпечує стабільність і безпеку роботи підприємства в умовах зростаючої конкуренції та швидких змін у галузі.

Література:

1. Бортнікова М.Г., Стасюк Н.Р., Малиновська Ю.Б. Формування прикладного інструментарію комплаєнсу на вітчизняних підприємствах. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2023. № 1 (9). С. 11-17.
2. Іванов В.Б. Впровадження системи комплаєнс у підприємствах транспорту та

логістики. *Причорноморські економічні студії.* 2018. Вип. 27. С. 139-143.

УДК 343.148.5

Мочеброда Оксана
головний судовий експерт групи економічних досліджень
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ З УРАХУВАННЯМ ВИСНОВКУ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Експертна практика свідчить, що нецільове використання бюджетних коштів є одним з найпоширеніших видів правопорушень.

Усі відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу регулюються Бюджетним кодексом України.

Згідно статтею 119 Бюджетного кодексу України нецільовим використанням бюджетних коштів є витрачання їх на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим законом про державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, виділеним бюджетним асигнуванням чи кошторису. Наслідком нецільового використання бюджетних коштів є зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням [1].

Факт нецільового використання бюджетних коштів встановлює орган, уповноважений здійснювати контроль за дотриманням бюджетного законодавства, який фіксує його в акті, складеному за результатами ревізії (перевірки) фінансово-господарської діяльності підконтрольних суб'єктів.

При визначенні нецільового використання бюджетних коштів є посилання працівників контролюючих органів і внутрішніх аудиторів на порушення розпорядниками бюджетних коштів Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету [2]. Разом з тим, не враховують сучасних вимог бюджетного процесу та відповідні норми законодавства.

При проведенні судово-економічних експертиз з питань підтвердження нецільового використання коштів при проведенні закупівель товарів, робіт, послуг за бюджетні кошти, виявлених під час фінансового контролю та зазначених у актах перевірки, основним завданням є визначення документальної обґрунтованості здійснення таких закупівель та документальної обґрунтованості цільового витрачання бюджетних коштів.

Об'єктами дослідження є:

- первинні та зведені документи бухгалтерського обліку;
- документи про розподіл бюджетних коштів;
- документи фінансової звітності.

При проведенні економічних досліджень цільового використання бюджетних коштів, експерт застосовує методи економічного аналізу (аналіз планових документів, кошторисної документації, розрахунків відносно планування витрат) і спеціальні методи експертного дослідження: документальної перевірки та співставлення.

Експерт-економіст при дослідженні використання бюджетних коштів проводить зіставлення видаткових документів казначейського розпорядження з платіжними документами, за яким проведено таке використання підприємством (організацією) бюджетних цільових коштів[4].

Водночас при проведенні судово-економічних експертиз щодо дослідження використання коштів на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, установленими законом про Державний бюджет України чи рішеннями про місцевий бюджет та виділеним кошторисом, виникає необхідність використання висновку експертів інших галузей знань, що використовуються у якості вихідних даних без їх аналізу та оцінки.

Так, зокрема, одним із таких видів судових експертиз, що можуть бути використані при дослідженні є висновки за результатами проведення судово-товарознавчих експертиз щодо відповідності якості виробу (товарів) вимогам державних стандартів та технічним умовам.

Прикладом такого використання є встановлення відповідності характеристик та параметрів придбаних товарів у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України «Про розподіл обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа», умовам чинних державних стандартів України на вказану продукцію та Методичним рекомендаціям щодо організації освітнього простору Нової української школи [3].

У зв’язку з різноманітністю та специфікою фінансово-господарської діяльності підприємств, при проведені судово-економічних досліджень про цільове використання бюджетних коштів іноді виникає необхідність не тільки в спеціальних знаннях у сфері економіки та бухгалтерського обліку, а й спеціальних знаннях в інших галузях. Тому є доцільним проведення комплексних експертиз із залученням спеціалістів та проведення досліджень інших галузей [5].

Також, варто зазначити, що в ході вивчення висновків судових експертиз інших видів судовий експерт з економічного виду досліджень не застосовує своїх спеціальних знань, що є однією з ключових особливостей об’єкту дослідження судової економічної експертизи. Таким чином, висновки інших видів судових експертиз, що враховуються при виконанні економічних експертиз не є об’єктом судової економічної експертизи, а є способом розширення базової інформації стосовно певних об’єктів дослідження чи обставин справи [6].

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 29.11.2024).
2. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету : Наказ М-ва фінансів України від 12.03.2012 р. № 333. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text (дата звернення: 29.11.2024).
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи : Наказ М-ва освіти України від 23.03.2018 р. № 283. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0283729-18#Text (дата звернення: 29.11.2024).
4. Дослідження під час судової економічної експертизи операцій з використання бюджетних коштів : методичні рекомендації / [Корницька О.Ф., Заріцька А.Л., Шевчук Г.В.]. К.: ДНДДЕКЦ МВС України, 2022. 26 с.
5. Методика проведення судово-економічної експертизи із врахуванням інших видів експертиз : методика / [Тимкович П.В., Чабанюк О.М., Кудлатий О.М., Маланчак В.Є., Слюсаренко В.Є., Хомутенко О.В.]. Львів: ЛНДІСЕ, 2022. 59 с.
6. Кушакова Н.О., Саніна Т.О., Чередниченко А.П. Судово-економічна експертиза : посібник. Дніпро: ДНДІСЕ МЮ України. 2006. 207 с.

УДК 657: 004

Муравський Василь
викладач кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ОБЛІКУ В УМОВАХ П’ЯТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Новітній етап розвитку суспільних формацій, пов'язаний із становленням Індустрії 5.0, є втіленням новаторських підходів до організації виробничих, управлінських і соціальних процесів. Цей період характеризується переходом до постінформаційного суспільства, де ключовою стає не лише наявність інформації як такої, а й способи її збору, обробки, аналізу, передачі та використання в управлінській діяльності. Особливу роль тут відіграють варіативні внутрішні та зовнішні стейкхолдери, які впливають на процес прийняття рішень у різних сферах діяльності.

Постінформаційне суспільство оптимізації, яке є невід'ємною складовою Індустрії 5.0, має свої особливості. Воно передбачає не лише вдосконалення технологій, а й перегляд підходів до взаємодії між людьми, підприємствами та технологічними платформами. Інформація, яка раніше була основним ресурсом і рушієм розвитку, в сучасних соціально-економічних реаліях поступово втрачає свою абсолютну цінність. Це, у свою чергу, створює загрози для сталого розвитку підприємництва, особливо в умовах швидкозмінного ринку та глобалізації. Ефективне використання інформації сьогодні вимагає не просто її накопичення, а й ретельної систематизації, інтерпретації та застосування

інноваційних рішень для забезпечення конкурентоспроможності.

Подальший економічний розвиток тісно пов’язаний з глибоким розумінням і врахуванням інформаційних пріоритетів різних груп стейкхолдерів. Це потребує запровадження новітніх методик збору первинних даних безпосередньо у місцях їх генерування. При цьому важливим є не лише швидкість та точність збору інформації, а й можливість її попередньої обробки, зокрема за допомогою технологій штучного інтелекту та автоматизації.

Таким чином, концепція Індустрії 5.0 підкреслює важливість гармонійного поєднання технологічних інновацій із соціальними та економічними потребами. Вона спрямована на створення умов, за яких технології слугуватимуть підвищенню ефективності управління підприємствами, оптимізації виробничих процесів та досягненню сталого розвитку. Успіх таких змін залежить від здатності підприємств адаптуватися до нових умов, розвивати компетенції персоналу, інтегрувати сучасні цифрові інструменти та зберігати орієнтацію на цінності людиноцентризму, які стають визначальними у постінформаційну епоху.В епоху Індустрії 5.0 значно зростає роль бухгалтерського обліку як ключового джерела інформації про діяльність підприємств і основного інструменту контролю за фінансово-господарськими процесами в сучасному постінформаційному суспільстві. Бухгалтерський облік стає невіддільним елементом забезпечення прозорості, ефективності та надійності управління підприємствами, враховуючи сучасні вимоги до аналізу та використання даних. У цьому контексті на бухгалтерський облік впливають десять ключових принципів, що формують основу Індустрії 5.0.

Інтелектуальне урядування та самоуправління – підхід, що базується на застосуванні передових технологій для оптимізації управлінських процесів. Децентралізація – створення умов для самостійного управління підприємствами та зниження залежності від централізованих структур. Безпека підприємств – підвищення кіберзахисту, забезпечення конфіденційності даних і захисту фінансової інформації. Людиноцентризм та цінність людського капіталу – орієнтація на потреби людини та розвиток її навичок у гармонії з технологіями. Сталий розвиток малих і середніх підприємств – створення сприятливих умов для зростання бізнесу з урахуванням екологічних та соціальних викликів. Тотальність інновацій та DeepTech – інтеграція новітніх технологій у всі аспекти управління, зокрема бухгалтерський облік. Стійкість екосистем – забезпечення балансу між економічною діяльністю та природним середовищем. Циркулярна економіка – перехід до економічних моделей, що мінімізують відходи та раціонально використовують ресурси. Соціальна орієнтація – врахування інтересів громадян і сприяння соціальній рівності. ESG-звітність – формування звітності за критеріями екологічної, соціальної та управлінської відповідальності.

Основними перевагами становлення концепції Індустрії 5.0 у частині розвитку бухгалтерського обліку є: інтенсифікація економіки; особистісне зростання; децентралізація управління та саморегулювання; забезпечення урбаністичного комфорту; якісне отримання адміністративних послуг;

екологічний, соціальний захист та кібернетично-військова безпека громадян.

У діяльності сучасних підприємств, що функціонують у постінформаційному суспільстві, відбуваються масштабні інформаційні трансформації, які здатні виходити за межі окремого бізнесу й розширюватися до рівня галузей або територіальних об'єднань. У цих умовах бухгалтерський облік відіграє важливу роль, стаючи інформаційним мостом між мікро- та макрорівнями суспільного розвитку. Важливо зазначити, що роль бухгалтерського обліку в таких умовах набуває нового змісту. Він не лише виконує традиційні функції фіксації фінансових і господарських операцій, а й забезпечує підприємства інформацією, необхідною для адаптації до швидкозмінного технологічного середовища Індустрії 5.0. Інноваційні комп'ютерно-комунікаційні технології, такі як штучний інтелект, блокчейн і хмарні обчислення, трансформують облікову теорію й практику, створюючи нові можливості для інтеграції бухгалтерських даних у загальні цифрові екосистеми бізнесу.

З'ясування особливостей впровадження комп'ютерно-комунікаційних технологій у сферу бухгалтерського обліку також дозволяє визначити нові можливості для посилення прозорості, оперативності й точності в прийнятті управлінських рішень. Така трансформація є ключовою для забезпечення стійкого розвитку підприємств у цифровій економіці, відповідаючи на виклики Індустрії 5.0 та закладаючи основу для майбутніх інновацій.

УДК 657.6

Мустеца Ірина
кандидат економічних наук, доцент
начальник навчального відділу
Мустеца Назар
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

НАПРЯМКИ АУДИТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна спричинила значні руйнування, а також через масову міграцію викликала суттєву нестачу фахівців у сфері внутрішнього та зовнішнього аудиту. Для стабілізації діяльності суб'єктів аудиторської практики було прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на забезпечення функціонування аудиторських фірм. Особливий інтерес науковців викликала тема онлайн-аудитів із використанням комп'ютерних технологій і штучного інтелекту. Провідні міжнародні організації аудиторів і професійних бухгалтерів розробили рекомендації для українських аудиторів щодо роботи в умовах війни, адже підприємства, які продовжують працювати, потребують постійної

підтримки та консультування.

Ключовою функцією аудиту є підвищення довіри до фінансової звітності. З огляду на те, що багато бізнесів переходять в онлайн-середовище, важливим стає оперативне реагування на нові виклики та зміни. Пандемія та воєнний конфлікт засвідчили значення впровадження дистанційної роботи, що є необхідністю в сучасних умовах. Через воєнний стан місцеві аудити в багатьох регіонах, особливо в зонах конфлікту, стають небезпечними [1].

Більшість аудиторських фірм орієнтуються на компанії, розташовані поблизу, але аудит віддалених підприємств підвищує витрати і стає менш вигідним для клієнтів. Онлайн-аудит, здійснюваний через Інтернет без фізичного відвідування об'єкта, знижує витрати та підвищує зручність і ефективність процесу [2]. Цей підхід також забезпечує безпеку даних і доступ до необхідної інформації в електронному форматі, що полегшує роботу аудиторів.

Проведення онлайн-аудиту розширює клієнтську базу аудиторських фірм, дозволяючи співпрацювати з підприємствами з будь-якої частини країни. Для успішного онлайн-аудиту потрібні стабільний інтернет, технічне обладнання, електроенергія, а також відповідні знання та компетенції.

У воєнний час аудит стає особливо важливим для оцінки ефективності використання обмежених ресурсів. Він дозволяє виявляти шляхи зниження витрат і підвищення ефективності. Аудиторські послуги під час війни адаптуються до нових реалій і включають податковий аудит, екологічний аудит, аудит фінансової звітності, експрес-аналіз фінансових документів, відновлення обліку та інші послуги.

Податковий аудит допомагає боротися з корупцією та фінансовими злочинами, забезпечуючи рівність у сплаті податків і підтримку економічної стабільності [3]. Відновлення бухгалтерського обліку спрямоване на відновлення порядку у фінансових записах підприємств, постраждалих через воєнні дії, і є важливим для бізнесу в окупованих або зруйнованих регіонах. Екологічний аудит дозволяє оцінювати масштаб шкоди довкіллю, викликаної військовими діями, і мінімізувати негативний вплив. Аудит фінансової звітності забезпечує прозорість фінансових операцій і допомагає виявляти зловживання, що сприяє збереженню ресурсів та відновленню довіри до системи.

Послуга відновлення бухгалтерського обліку передбачає комплексний аналіз та відновлення фінансової звітності й облікових записів підприємств, які постраждали через воєнний конфлікт. Її метою є наведення порядку у фінансовій документації, забезпечення точності та достовірності облікових даних. Ця послуга є особливо актуальною для компаній, розташованих на окупованих територіях або тих, що відновлюють свою діяльність.

Воєнний стан також спричиняє загострення екологічних проблем і загроз для природи та здоров’я людей. У таких умовах екологічний аудит набуває важливого значення, оскільки дозволяє оцінювати масштаби забруднення довкілля, виявляти шкідливі речовини та пошкодження екосистем,

а також мінімізувати негативний вплив військових дій. Крім того, екологічний аудит допомагає встановлювати відповідальність за екологічні порушення [4].

Аудит фінансової звітності відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного фінансового управління та запобіганні зловживанням. У воєнний час він стає важливим інструментом для виявлення корупційних схем, нестач та неправомірних витрат. Це сприяє збереженню довіри до фінансової системи, а також раціональному використанню ресурсів для забезпечення потреб населення і ведення воєнних дій.

Економічна нестабільність і погіршення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану роблять експрес-аналіз фінансової звітності важливим інструментом для підприємств, які прагнуть залучити іноземні інвестиції. Цей аналіз дозволяє швидко оцінити фінансову стабільність і прозорість компаній, а інвесторам – визначити ризики, пов’язані з інвестиціями. Підприємства, які демонструють фінансову стійкість, отримують кращі шанси на залучення іноземного капіталу, що підтримує розвиток економіки навіть у складних умовах воєнного конфлікту.

Ведення бухгалтерського та податкового обліку є ще однією важливою послугою аудиту, яка має свої специфічні особливості в умовах воєнного стану. Крім цього, існують інші аудиторські послуги, які набувають особливого значення та залишаються необхідними для підприємств в цей період.

Послуга відновлення бухгалтерського обліку включає проведення комплексного аналізу та відновлення фінансової звітності й облікових записів підприємств, які постраждали внаслідок воєнного конфлікту. Ця послуга має на меті відновити порядок у фінансовій документації та забезпечити точність та достовірність облікових записів [5]. Така послуга буде особливо необхідною для підприємств, які знаходяться на окупованих територіях чи відновлюють свою роботу.

Враховуючи вищезазначене, одними з важливих послуг аудиту, які переважають на ринку для підприємств є ведення бухгалтерського та податкового обліку, що в умовах воєнного стану набуває специфічних особливостей та має низку переваг. Окрім цього, існують інші аудиторські послуги, які в поточних умовах стають не менш актуальними та мають особливе значення для підтримки бізнесу.

Література:

1. Мустеца І.В. Аудиторська діяльність в умовах воєнного стану:проблеми, виклики, шляхи вирішення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту.* 2023. Вип. II (90). С. 48-57.
2. What is a remote audit? URL: https://www.kiwa.com/en/themes/remote-auditing/what-is-aremote-audit/ (date of access: 29.11.2024)
3. Ініціативний («податковий») аудит. URL: https://pravoedelo.ua/services/initsiatyvnyjpodatkovyj-audyt/ (дата звернення: 29.11.2024)
4. Мардус Н.Ю. Особливості аудиту в умовах забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/ec8ea593-1507-4d5a-84c6-5b3844ec53be (дата звернення: 29.11.2024)

5. Мустеца І., Фербей Г. Діяльність аудиторських фірм в умовах воєнного стану – онлайн-аудити. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту.* 2023. Вип. II (90). С. 88-101.

УДК 336.22:004

Назарова Галина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Дуб Іннеса
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Податкова система країн Європейського Союзу базується на принципі збереження національною владою певної автономії у сфері формування податкової політики за умови дотримання встановлених правил та стандартів. Ці норми спрямовані на забезпечення ефективного функціонування єдиного внутрішнього ринку ЄС, гарантуючи вільний рух товарів, послуг, капіталу, робочої сили та технологій між країнами-членами. Враховуючи особливості бюджетно-податкової політики та систем оподаткування кожної країни, члени Європейського Союзу наразі відмовилися від створення єдиної податкової системи. Натомість було прийнято рішення про приведення законодавства країн-членів ЄС у сфері оподаткування у відповідність до Договору про Європейський Союз та дотримання певних принципів: пропорційності, субсидіарності, єдності голосів, податкової недискримінації та нейтральності оподаткування [1].

Податкова політика в країнах Європи у 2024 році характеризується значною диференціацією. Хоча Європейський Союз розробляє загальні принципи та рекомендації щодо оподаткування, встановлення ставок податку на прибуток залишається прерогативою національних урядів. Проте, можна визначити певні загальні тенденції в застосуванні податку на прибуток в Європейському Союзі. Зокрема, більшість країн ЄС використовує прогресивну систему оподаткування для забезпечення соціальної рівності. В рамках цієї системи ставка податку зростає пропорційно збільшенню доходів платника податків. Як правило, передбачається декілька рівнів податкових ставок, кожна з яких застосовується до певного діапазону доходів. Дані рівні підтримують розвиток малого бізнесу та пільги для стартапів.

Варіація ставок країн ЄС є значною. Зниження податкових ставок тягне за собою залучення інвестицій, стимулювання економічної активності, саму країну привабливу для міжнародних компаній, створенню нових робочих місць, збереження конкурентоспроможності в умовах глобальної конкуренції,

можливість реінвестувати більшу частину прибутку в розширення бізнесу, створення нових продуктів, розширення діяльності тощо. Найнижчі ставки податку на прибуток в Угорщині 9%, Болгарії 10%, Кіпр 12,5% [2].

Низькі ставки на прибуток ефективні для залучення капіталу та стимулювання економіки, особливо в країнах із меншими ресурсами. Однак, їхній успіх залежить від здатності уряду забезпечити стабільність податкової системи та використання інших джерел доходу для фінансування суспільних потреб.

Щодо високих ставок податку на прибуток, вони сприяють наповненню державного бюджету, що дозволяє фінансувати: соціальні програми (пенсії, допомоги, медичні послуги); освіту, науки та інфраструктурні проєкти; захист довкілля, енергетичний перехід та інші суспільно-важливі проєкти. Найвищі ставки в таких країнах ЄС як: Мальта 35%, Німеччина 30% (включаючи муніципальні збори), Франція 25% (але залежно від обороту компанії може бути вище) [2].

В Україні наразі застосовується податок на прибуток підприємств за ставкою 18%, але вже декілька років відкрите питання переходу до моделі податку на виведений капітал (ПнВК), в якій: оподатковується лише прибуток що виводиться з бізнесу у вигляді дивідендів або інших платежів на користь засновників/акціонерів; нерозподілений прибуток, реінвестований у розвиток бізнесу, не оподатковується; зникає необхідність складних розрахунків податкових коригувань витрат; зменшуються корупційні ризики [3].

Хоча в Україні було проведено значні дослідження з реформування механізму оподаткування прибутку підприємств, зокрема, щодо усунення окремого виду обліку для визначення оподатковуваного прибутку, спрощення адміністрування цього податку та посилення його впливу на регулювання інвестиційної активності, необхідність поглибленого наукового дослідження економічної сутності цієї форми оподаткування залишається актуальною. Наукова спільнота повинна зосередитись на розробці обґрунтованих рекомендацій щодо подальшого вдосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств, щоб забезпечити його ефективність та узгодженість з сучасними економічними реаліями.

Література:

1. Лучишин М.Л. Податок на прибуток: еволюція, перспективи та практика застосування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018. Т. 28. № 4. С. 88-91.
2. Найвищі та найнижчі ставки корпоративного податку в світі 2023-2024. URL: https://azolalegal.com/blog/najvyshhi-ta-najnyzhchi-stavky-korporatyvnogo-podatku-v-sviti-2024/ (дата звернення: 24.11.2024).
3. Росоха О.В., Славкова А.А. Непрямі податки: фіскальна ефективність в Україні та зарубіжних країнах. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 27. С. 107-116.

УДК 656.1

Нашкерська Галина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ВІДМІННОСТІ У ВИЗНАННІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ЗА НАЦІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Відображення підприємством забезпечень обтяжене невизначеністю. Концептуальною основою фінансової звітності невизначеність в бухгалтерському обліку включає пов'язані між собою невизначеність існування, невизначеність результату та невизначеність вимірювання [1], поєднання котрих становить фундаментальну невизначеність [2].

Визнання та оцінка зобов'язань підприємства має нижчий ступінь невизначеності, оскільки зазвичай їхньому відображенню на балансі передує одна із подій, зокрема це придбання активів чи послуг або нарахування витрат. Оцінка зобов'язань на дату визнання здійснюється за вартістю отриманих активів і послуг з урахуванням непрямих податків або нарахованих витрат за операціями, що передбачають здійснення визначених виплат у поточному періоді. Зобов'язання мають теперішній характер [3], що передбачає наявність ідентифікованого отримувача коштів або інших активів, необхідність погашення зобов'язання у визначені договором або іншим документом терміни або до встановленої граничної дати (заборгованість за податками і платежами, за виплатами працівникам тощо), можливість визначення точної суми заборгованості.

НП(С)БО 11 «Зобов'язання» вказаний невичерпний перелік забезпечень, які можуть формуватися підприємством виходячи з (майбутніх) операційних витрат на виплату відпусток працівникам, на додаткове пенсійне забезпечення, на виконання гарантійних зобов'язань, на реструктуризацію, на виконання зобов'язань при припиненні діяльності, на виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо [4].

Натомість, у міжнародному стандарті фінансової звітності 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» такий перелік не наведений, проте вказано, що цей стандарт не застосовується для відображення обтяжливих договорів і визначені випадки, коли формування забезпечень регулюється іншими МСФЗ [5]. Наприклад, формування забезпечень за МСБО 12 «Податки на прибуток», МСФЗ 16 «Оренда», МСБО 19 «Виплати працівникам», МСФЗ 17 «Страхові контракти», за умовною компенсацію покупця при об'єднанні бізнесу за МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», за доходом від договорів з клієнтами за МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами».

Головними відмінностями між теперішніми зобов'язаннями і

забезпеченнями є невизначеність дат розрахунків за забезпеченнями та відсутність точної суми списання попередньо нарахованих сум забезпечень за кожною операцією. Також використанню забезпечень має передувати подія, яка дозволить списати наявну суму забезпечення. Наприклад, для використання забезпечень на виплату відпусток працівникам потрібний наказ на відпустку та розрахунок виплат відпускних кожному працівникові, для виконання гарантійних зобов'язань за рахунок створеного забезпечення необхідне встановлення факту виходу з ладу придбаних покупцем активів, що відповідають вимогам наданої гарантії і стались незалежно від дій покупця та ін.

Попередня розрахункова сума забезпечення має базуватись на наявній інформації та досвіду попередніх періодів. Суми надмірного нарахування забезпечень мають бути відкориговані на дату завершення звітного періоду після проведення інвентаризації.

Відсутність теперішнього характеру нарахованих підприємством сум забезпечень вимагає наявності операцій, які надають підстави для їхнього нарахування, інформації та попереднього досвіду для розрахунку сум, ідентифікації події, яка дає змогу їхнього використання у кожному випадку та періодичного проведення інвентаризації для визначення точної суми кожного забезпечення на звітну дату.

Література:

1. Концептуальна основа фінансової звітності (2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 (дата звернення: 01.12.2024)
2. Нашкерська Г.В. Облік невизначеності активів. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2022. № 9 (298). С. 32-38.
3. Нашкерська Г. Інтерпретація зобов'язань у фінансовому обліку та критерії їх визнання. *Вісник Львівського університету. Серія економічна.* 2009. № 42. С. 23-29.
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ М-ва фінансів України від 31.01.2000 р. № 20**.** URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text (дата звернення: 01.12.2024)
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2037_ukr_2022.pdf (дата звернення: 01.12.2024)

УДК 657:631.1:004.9

Недбайло Ірина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Потриваєва Наталя
докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ

Агропромислові підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, але водночас стикаються з викликами, пов'язаними зі складністю управлінських рішень, високою залежністю від зовнішніх факторів та необхідністю адаптації до умов цифрової економіки. У цих умовах внутрішній аудит набуває стратегічного значення, забезпечуючи об'єктивну оцінку діяльності підприємства, виявлення ризиків та впровадження інноваційних рішень для підвищення ефективності управління.

Головна мета внутрішнього аудиту полягає у забезпеченні своєчасному та адекватному контролі над управлінськими процесами, в ефективності функціонування всіх видів діяльності на всіх рівнях управління, в захисті законних майнових інтересів організації та її власників, а також оцінці повноти, достовірності і точності відображених у звітності активів, зобов'язань, власних коштів і фінансових результатів діяльності підприємства за певний період і встановленні відповідності прийнятої на підприємстві звітної політики чинному законодавству й нормативним актам [1, с. 450].

Внутрішній аудит сприяє підвищенню прозорості фінансової звітності, мінімізації ризиків шахрайства, покращенню ресурсного планування та ефективності операційної діяльності. Для агропромислових підприємств це особливо важливо з огляду на сезонність робіт, значні обсяги капіталовкладень та специфіку обліку біологічних активів.

Переваги внутрішнього аудиту на агропромислових підприємствах можна виділити наступні [2, с. 6]: аудит – це ефективна система контролю за господарською діяльністю суб'єкта господарювання; сприяє покращенню якості зовнішніх аудиторських перевірок; внутрішнім аудиторам потрібно прикласти менше часу і зусиль для виявлення наявних відхилень; внутрішній аудит зазвичай краще забезпечує потребу підприємства у попередньому, поточному і наступному контролі, тоді як зовнішній аудит в основному базується на перевірці готових звітних даних.

При цьому, існують й недоліки організації внутрішнього аудиту підприємства [2, с. 6]: не в достатній мірі виконується принцип незалежності аудитора; існує можливість побудови помилкового уявлення зовнішніх

аудиторів про фінансовий стан підприємства на основі ознайомлення із висновками внутрішніх аудиторів; зовнішні аудитори можуть з легкістю вказати на прорахунки не лише рядових працівників, але й керівника підприємства. Поради зовнішніх аудиторів базуються на багаторазовому спостереженні за діяльністю інших підприємств галузі; одноразові аудиторські послуги зі сторони коштують дешевше, ніж постійний контроль з боку внутрішніх аудиторських служб.

Внутрішній аудит дозволяє виявити слабкі місця в управлінні підприємством, оцінити ризики, пов'язані з нестабільністю цін на продукцію, кліматичними змінами та законодавчими вимогами тощо.

Внутрішній аудит надає керівництву дані для прийняття стратегічних рішень, таких як розширення асортименту продукції, освоєння нових ринків чи впровадження інноваційних агротехнологій. Так, оптимізація процесів за результатами аудиту сприяє зменшенню витрат та підвищенню продуктивності. Наприклад, впровадження автоматизованих систем обліку дозволяє уникнути виникненню помилок та сприяє точності і швидкості складання фінансової звітності.

Інновації у внутрішньому аудиті зосередженні на використанні новітніх методик та роботизованих процесів. Особлива увага приділяється використанню цифрових інструментів для аналізу великих масивів даних, що дозволяє оперативно ідентифікувати порушення та ризики. Роботизована автоматизація процесів (Robotic Process Automation – RPA) є однією з найбільш застосовуваних серед інноваційних надбань у процесі діджиталізації. RPA робить можливою автоматизацію стандартизованих, заснованих на правилах, повторюваних процесів, а програмне забезпечення RPA можна запрограмувати для обробки транзакцій і маніпулювання даними та обмінюватися даними між IT-системами на основі попередньо визначеного набору завдань і дій [3, с. 96].

Автоматизація є ключовим чинником підвищення ефективності внутрішнього аудиту. Використання спеціалізованого програмного забезпечення та аналітичних платформ дозволяє скоротити час перевірок, зменшити ймовірність людських помилок і підвищити якість аудиторських висновків. Так, при фінансовому контролі на агропромисловому підприємстві внутрішні аудитори можуть застосовувати автоматизовані програми, такі як: SAP Audit Management [4], Case Ware Analytics [5], Tableau [6] тощо. Основними перевагами та функціями даних програмних продуктів можна вважати візуалізацію великих масивів даних, інтеграцію з різними джерелами, автоматизацію аудиторської перевірки, включаючи виявлення шахрайства та аналіз операцій, а також планування, виконання та документування аудиторських перевірок.

Дуже часто внутрішній аудит супроводжується використанням лише програмних продуктів з обліку, оскільки вся інформація знаходиться в автоматизованому стані і підприємству не потрібно витрачати кошти на оплату ліцензії на аудиторські автоматизовані програми. В таких випадках, внутрішній аудит ведеться в паперовій формі, проте перевірка інформації та звірка й аналіз

даних відбуваються у швидшому темпі.

Подальший розвиток внутрішнього аудиту залежить від впровадження цифрових технологій, підвищення кваліфікації аудиторів та інтеграції аудиторської функції у стратегічне управління підприємством. Зокрема, автоматизація дозволить внутрішньому аудиту трансформуватися з інструменту контролю на стратегічного партнера бізнесу. Однією з інноваційних цифрових технологій, яка змінює процес реєстрації, зберігання та перевірки даних аудиту – технологія блокчейн. Технологію блокчейн застосовують для систематизації даних та ефективного контролю, а саме: поєднує безпечні алгоритми хешування, криптографічні методи та однорангові мережі Інтернет для створення протоколів довіри між взаємно недовірливими сторонами. Ця комбінація технологій дозволяє блокчейну надавати надійні дані про операційні процеси та транзакції, що робить технологію все більш популярною серед підприємств, банків та інших установ [7, с. 82-83].

Таким чином, роль внутрішнього аудиту в управлінні агропромисловими підприємствами не обмежується лише контролем за дотриманням процедур і виявленням помилок. Завдяки інноваційним підходам та автоматизації аудиторських процесів внутрішній аудит стає невід'ємним елементом системи стратегічного управління, що сприяє підвищенню ефективності, зниженню ризиків і стійкому розвитку підприємства.

Література:

1. Цятковська О. Особливості розвитку внутрішнього аудиту нефінансових активів державних установ. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2024. № 6. С. 445-456.
2. Дмитренко В.І. Роль зовнішнього та внутрішнього аудиту в забезпеченні економічної безпеки держави. *Ефективна економіка.* 2018. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_10_56. (дата звернення: 27.11.2024).
3. Пермінова Д.Д. Напрями застосування цифрових технологій в діджитал аудиті. *Економічні науки. Молодий вчений.* 2024. № 3 (127). С. 95-99.
4. SAP Audit Management. URL: https://www.sap.com/products/financial-management/audit-management.html (date of access: 27.11.2024).
5. Caseware. URL: https://www.caseware.com/ (date of access: 27.11.2024).
6. Tableau. URL: https://www.tableau.com/ (date of access: 27.11.2024).
7. Potryvaieva N., Kozachenko L., Nedbaylo I., Nesterchuk I. Digitization of Accounting in the Management of Business Processes of Enterprises of the Agro-Industrial Complex: *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science.* 2022. № 26 (1). P. 79-88. https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-8 (date of access: 27.11.2024)

УДК 331.1

Нісфоян Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи
Петричук Петро
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Питання у сфері людських ресурсів є одними з найважливіших на сучасному етапі економічного розвитку більшості країн. Конфліктні ситуації між співробітниками всередині підприємства можуть мати негативні наслідки як для самих співробітників, так і для організації в цілому. Результати діяльності багатьох підприємств і накопичення досвіду взаємодії з кадрами показують, що організація виробничих колективів і забезпечення потенціалу високоякісних кадрів є вирішальними факторами ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції. На думку експертів, питання у сфері управління персоналом та повсякденної роботи з персоналом завжди будуть привертати увагу керівництва найближчим часом.

У сучасних умовах значно зросла роль кадрового потенціалу у виробничому процесі, значно зріс інтерес до кадрового потенціалу як провідного елемента виробництва. Це зумовлено використанням нової техніки, технологій і методів виробництва. Тому організація ефективного управління персоналом є дуже актуальним питанням для організацій, які хочуть досягти своїх цілей. Тому що, завдяки ефективному управлінню персоналом, можна побудувати роботу таким чином, щоб співробітники стали орієнтованими на результат, що принесе компанії вирішальний успіх в майбутньому [1].

Впровадження ефективної системи управління людськими ресурсами допомагає підприємствам структурувати свою роботу так, щоб підтримувалися хороші стосунки, співробітники були орієнтовані на результат, а конфліктні ситуації виникали дуже рідко. Існує багато теорій, як цього досягти. На основі цих теорій можна створити основні правила, які допоможуть правильно організувати управління людськими ресурсами в будь-якому колективі [2]:

- чітко регулювати трудові відносини. Це означає, що управління людськими ресурсами на підприємствах має базуватися на певному рівні документального регулювання трудових відносин;
- заохочувати та мотивувати. Для більшості працівників ніщо не надихає й не мотивує так, як подяка, позитивний відгук та добрі слова керівництва. Стимулювання кадрів сприяє підвищенню показників ефективності роботи співробітників;
- відкривати нові перспективи та підвищувати кваліфікацію. Організаційна

структура управління персоналом базується не тільки насамперед на виконанні встановлених правил і суворому контролі виконуваної роботи. Успіх організаційної структури підприємства значною мірою залежить від рівня кваліфікації його співробітників. Чим він вищий, тим вище якість роботи, вище прибуток підприємства, вищі премії. Потрібно завжди слідкувати за тим, що персонал розвивався. Для цього варто використовувати такі поширені методи, як проходження платних курсів деякими обраними співробітниками підприємства або організація корпоративного навчання;

- використовувати інноваційні методи та технології управління людськими ресурсами. Перехід до інноваційного менеджменту людських ресурсів наразі є глобальним рухом для вдосконалення процесів управління підприємством в умовах глибокої інтеграції світового ринку, високотехнологічного виробництва, посилення конкуренції та зростання ступеня невизначеності зовнішнього відношенню до підприємства середовища. Інноваційний характер сучасної підприємницької діяльності та пріоритетність питань якості обслуговування змінили вимоги до працівників, підвищивши важливість творчого ставлення до роботи та високого професіоналізму.

Атестація персоналу дозволяє порівняти планові та фактичні результати діяльності працівників. Насправді цей термін часто використовують замість поняття «оцінка персоналу». Атестація має сприяти розвитку підприємства через професійне та особистісне зростання співробітників. Атестація також дозволяє виявити вузькі місця та недоліки у організації роботи та надати співробітникам ресурси та повноваження, необхідні для виконання завдань [3].

Тому відносини з працівниками є одним із ключових моментів розвитку будь-якого підприємства. Ефективне управління людськими ресурсами в сучасних умовах вимагає продовження роботи в цьому напрямку. Це допомагає планувати та визначати потреби в людських ресурсах, формувати оптимальну конфігурацію для збереження всіх видів ресурсів, а також добре організовувати роботу та розвиток людських ресурсів для досягнення цілей підприємства та задовольнити інтереси працівників. Основою ефективної організації управління персоналом будь-якої компанії повинні бути такі аспекти, як чітка регламентація трудових відносин, мотивація персоналу, навчання співробітників, використання інноваційних методів управління персоналом.

Література:

1. Інноваційні методи управління персоналом підприємства. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Tezy_Bolgaria_03.20/Tezy_Bolgaria_03.20_37.pdf (дата звернення: 23.11.2024)
2. Актуальні проблеми управління персоналом підприємства. URL: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/viewFile/11573/9676 (дата звернення: 23.11.2024)
3. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом на підприємстві. URL: https://economics.net.ua/files/archive/2020/No4/57.pdf (дата звернення: 23.11.2024)

УДК 343.148.5

Новак Ольга
старший судовий експерт групи економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України
м. Луцьк, Україна

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПІДТВЕРДЖЕННЯ НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Одним із принципів на яких ґрунтується бюджетна система України є принципи ефективності та цільового використання бюджетних коштів. Принцип цільового використання бюджетних коштів полягає в тому, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, які визначені бюджетними призначеннями.

Нецільовим використанням бюджетних коштів відповідно до статті 119 Бюджетного кодексу України [1], є їх витрачання на цілі, що не відповідають:

- бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);
- напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів;
- бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

Одним з питань, які ставляться на вирішення судово-економічної експертизи є питання: «Чи за цільовим призначенням витрачено державні кошти?». Предметом цієї експертизи є показники пов’язані з формуванням, розподілом та використанням бюджетних коштів. Основним завданням судово-економічної експертизи при дослідженні обґрунтованості використання бюджетних коштів є встановлення відповідності використання бюджетних коштів тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями [4].

Головним плановим документом, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків, та визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень, є кошторис. Кошторис має дві складові: загальний та спеціальний фонди. Видатки загального та спеціального фондів бюджетних установ здійснюються тільки в розмірі та на цілі передбачені кошторисом.

Об’єктами досліджень при проведені судово-економічних експертиз з використання коштів бюджету є: первинні та зведені документи

бухгалтерського обліку – головні книги (журнал-головна), меморіальні ордери, касові книги з прибутковими та видатковими касовими ордерами, звіти касира, виписки казначейства (банку), розрахунково-платіжні відомості по нарахуванню та виплаті заробітної плати, трудові угоди;документи, якими визначається обсяг, розподіл та цільове призначення бюджетних коштів – кошториси, довідки про внесення змін до кошторисів, штатний розклад, план використання бюджетних коштів; документи фінансової звітності, в тому числі звіти про виконання загального фонду кошторису (форми № 2м, № 2д), звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами (№ 4-1д, № 4-1 м) та ін.; інші матеріали справи (акти документальних перевірок, довідки тощо.)

При проведенні економічних досліджень цільового використання бюджетних коштів, експерт застосовує методи економічного аналізу (аналіз планових документів, кошторисної документації, розрахунків відносно планування витрат) і спеціальні методи експертного дослідження: документальної перевірки (за формою, арифметична і нормативна) та співставлення (зустрічна перевірка, взаємний контроль). Експерт перевіряє заповнення наданих документів бухгалтерського обліку і звітності вимогам нормативних актів, спеціальними прийомами і способами проводить дослідження.

Процес дослідження складається з наступних етапів:

- аналіз планових документів, кошторисної документації, розрахунків відносно планування витрат;
- перевірки обліково-звітних даних відносно відповідності їх первинним документам, правильності відображення операцій в облікових регістрах, відповідності відображення операцій в обліку вимогам методології і практики бухгалтерського обліку і нормативним документам;
- співставлення обліково-звітних даних з кошторисами і формування висновку на основі проведеного дослідження.

При проведенні досліджень по визначенню цільового використання бюджетних коштів слід враховувати, що видатки бюджетних установ мають подвійний характер і поділяються на касові і фактичні. Касові видатки – це видатки проведені шляхом перерахування коштів з реєстраційних (поточних) рахунків установи, відкритих в органах Державного казначейства України. Фактичні видатки – це сума фактичних видатків, тобто дійсних витрат, що оформлені та підтверджуються відповідними документами, у тому числі видатки за несплаченими рахунками кредиторів, за нарахованою заробітною платою, за стипендіями. Фактичні та касові видатки планують та обліковують за кодами економічної класифікації, тому експертні дослідження цільового використання коштів теж проводяться в розрізі економічної класифікації видатків бюджету.

Особливості проведення судово-економічних досліджень цільового використання бюджетних коштів полягають перш за все в тому, що бухгалтерський облік установ, що фінансуються за рахунок Державного та

місцевих бюджетів відрізняється від бухгалтерського обліку госпрозрахункових підприємств. Побудова обліку видатків бюджетних установ здійснюється з урахуванням їх економічної класифікації. Для відображення в бухгалтерському обліку господарських операцій установ та організацій, основна діяльність яких ведеться за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів розроблено План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ. Контроль за використанням бюджетних коштів здійснюють Органи Державного казначейства України, що передбачено статтею 48 Бюджетного кодексу [1]. Дані бухгалтерського обліку і фінансової звітності бюджетних установ повинні відповідати даним казначейського обліку. Всі фінансові зобов’язання розпорядників бюджетних коштів обліковуються органами Державного казначейства України в бухгалтерському обліку та звіряються з даними звітів розпорядників бюджетних коштів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, наказом Міністерства фінансів України затверджено Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ [2]. Порядком встановлено методологічні засади ведення бюджетними установами бухгалтерського обліку щодо операції з грошовими коштамина рахунках в установах банків або в органах Державного казначейства, розрахунками в національній валюті із дебіторами та кредиторами.

Одним із джерел для нецільового використання бюджетних коштів може бути надходження оплати за товари та послуги використання її без зарахування на реєстраційний рахунок. Тому при досліджені касових документів бюджетних коштів слід звертати увагу на те, чи вся виручка зарахована на рахунки, відкриті в органах Державного казначейства (установах банків). Особливу увагу при досліджені цільового використання коштів слід звертати на позабюджетні кошти, які бюджетні установи отримують за надання платних послуг. Ці надходження мають постійний характер і обов’язково плануються в кошторисі. А кошти, які перераховані бюджетній установі на виконання окремих доручень, програм, благодійні внески, гранти, подарунки – не мають постійного характеру і плануються у випадках запланованих календарними планами проведення заходів, програми, укладених угод.

У разі витрачання коштів на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, установленим законодавством, чи рішенням про місцевий бюджет та виділеним кошторисом, має бути зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, що витрачені не за цільовим призначенням [3].

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 25.11.2024).
2. Про затвердження Порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ та внесення змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ : Наказ М-ва фінансів України від 02.04.2014 р. № 372. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0426-14#Text (дата

звернення: 25.11.2024).
3. Корницька О.Ф., Заріцька А.Л., Шевчук Г.В. Дослідження під час судової економічної експертизи операцій з використання бюджетних коштів : методичні рекомендації. К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2022. 26 с.
4. Хомутенко В.П., Хомутенко А.В. Нецільове використання бюджетних коштів в умовах воєнних викликів: проблематика проведення судових експертиз. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6442/13295-1?inline=1 (дата звернення: 25.11.2024).

УДК 658.8

Овсак Богдан
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ

Сучасний світ характеризується стійким розвитком інформаційних технологій, які дедалі глибше інтегруються у різні сфери діяльності компаній, зокрема у маркетинг. Інформаційні технології змінюють підходи до ведення маркетингової діяльності компаній, пропонуючи більш гнучкі підходи для збору, обробки та інтерпретації даних, що в свою чергу забезпечує основу для прийняття стратегічних та оперативних рішень. Завдяки їх використанню компанії отримують можливість краще розуміти потреби своїх клієнтів, ефективніше управляти своїми ресурсами, а також підвищувати свою конкурентоспроможність [1, 2, 3].

Проблематика впровадження інформаційних технологій у маркетингову діяльність та їхній вплив на розвиток бізнесу розглядається в наукових дослідженнях багатьох фахівців. Серед них можна виділити дослідження таких авторів: О. Шаповал, Л. Коннова [1], Т. Білоусько [2], Н. Лужаниця, Ю. Костинець [3], К. Орловська, Т. Моісеєнко [4] та інших. У своїх дослідженнях вони акцентують увагу на важливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як засобу підвищення ефективності маркетингових процесів і досягнення конкурентних переваг.

Різні дослідники [5, 6, 7] визначають системи маркетингової інформації (СМІ) як ключовий інструмент для підтримки маркетингової діяльності підприємств, акцентуючи увагу на її ролі в забезпеченні своєчасного та релевантного інформаційного потоку для прийняття рішень. Загалом, СМІ розглядаються як структурований набір процедур, технологій і методів, спрямованих на збір, обробку, аналіз, зберігання та інтерпретації інформації з внутрішніх і зовнішніх джерел.

Спільним для багатьох визначень є акцент на формалізованому підході до роботи з інформацією, що включає системи внутрішньої звітності, маркетингові дослідження, бази даних та аналітичні підсистеми. СМІ також можуть мати операційний і управлінський рівні, інтегруючи сучасні технології

для моніторингу ринку, підтримки планування, контролю та прийняття стратегічних та оперативних рішень.

Таким чином, СМІ є багатофункціональними системами, які адаптуються до динамічних умов сучасного ринку та забезпечують бізнес необхідними інструментами для підвищення ефективності маркетингової діяльності.

Сучасні інформаційні технології відіграють ключову роль у трансформації маркетингової діяльності компаній, сприяючи підвищенню ефективності та точності взаємодії зі споживачами. До основних аспектів цього впливу можна віднести такі рішення, як: автоматизація маркетингових процесів, аналіз великих даних, застосування штучного інтелекту тощо.

Автоматизація маркетингових процесів дозволяє компаніям краще взаємодіяти з клієнтами і при цьому зменшувати витрати. CRM-системи (Customer Relationship Management System) є центральним елементом цього підходу. Вони забезпечують зберігання, аналіз інформації про клієнтів та інтерпретацію результатів, що сприяє персоналізації пропозицій і відповідно покращенню обслуговування. Згідно результатів дослідження [8], впровадження CRM-систем сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, забезпечуючи покращення ефективності управління взаємодією з клієнтами та оптимізацію бізнес-процесів.

Використання великих даних (Big Data) у маркетинговій діяльності компаній відкриває нові можливості для більш глибокого розуміння поведінки споживачів та прийняття рішень. Big Data дозволяє компаніям краще розуміти своїх клієнтів, їх очікування та потреби, а також оцінювати рівень задоволення отриманим товаром чи послугою. Завдяки інтерпретації зібраних даних, компанії можуть точніше сегментувати ринок та розробляти персоналізовані маркетингові стратегії, а також краще прогнозувати поведінку своїх споживачів [9].

Штучний інтелект та машинне навчання революціонізують маркетингову діяльність, надаючи інструменти для автоматизації рутинних завдань, аналізу споживчих даних та прогнозування поведінки клієнтів. Застосування цих підходів дозволяє компаніям створювати персоналізовані рекомендації, забезпечувати оптимізацію рекламних кампанії та покращувати рівень обслуговування свої клієнтів шляхом надання більш релевантних пропозицій [10].

Сучасні інформаційні технології підвищують ефективність маркетингової діяльності компаній. Автоматизація за допомогою CRM-систем дозволяє оптимізувати роботу з клієнтами, зокрема знизити витрати та покращити якість обслуговування. Використання аналізу великих даних сприяє більш точній сегментації ринку, персоналізації маркетингових кампаній і прийняттю обґрунтованих стратегічних рішень. Застосування штучного інтелекту відкриває нові можливості для прогнозування поведінки споживачів і покращення взаємодії з ними через інноваційні рішення, такі як чат-боти, динамічна реклама та інші. Як показали дослідження [2, 3, 4, 8, 9, 10], наразі є тренд щодо впровадження цих інструментів у маркетингову діяльність

компаній. Використання цих інструментів дозволяє компаніям адаптуватися до динамічних реалій ринку та забезпечувати більш ефективну взаємодію зі своїми клієнтами, оптимізувати витрати та приймати більш обґрунтовані рішення.

Література:

1. Шаповал О., Коннова Л. Інформаційні системи у маркетингу : конспект лекцій для студентів. К.: НУХТ, 2010. 90 с.
2. Білоусько Т. Інформаційні технології в маркетинговій діяльності. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 53. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-41 (дата звернення: 28.11.2024)
3. Лужаниця Н., Костинець Ю. Використання сучасних інформаційних комп'ютерних технологій, як головна умова прийняття ефективних маркетингових рішень. *Актуальні проблеми економіки.* 2020. № 11 (232). С. 81-87.
4. Орловська К., Моісеєнко Т. Роль інформаційних технологій у маркетингових стратегіях світових брендів. *Інновації молоді в машинобудуванні.* 2021. № 3. С. 174-178.
5. Good R. Cox, D. and Good, R. (1967). How to Build a Marketing Information System. *Harvard Business Review.* May-June. P. 45-154.
6. Jobber D. and Rainbow C. A. (1997). Study of the Development and Implementation of Marketing Information Systems in British Industry. *Journal of the Marketing Research Society*. № 19 (3). P. 104-111.
7. Talvien J. (1995) Information systems in marketing. *European Journal of Marketing.* Vol. 29. Iss 1. P. 8-26.
8. Krause O. Pinyak I., Shpylyk S. (2022). CRM as a source of information for the development of marketing projects and strategic management of competitiveness. *Galic'kij ekonomičnij visnik.* № 4. P. 94-102.
9. Легенчук С., Завалій Т. Big Data в маркетинговій аналітиці: можливості та проблеми використання. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізую 2023. № 1 (54). С. 52-58.
10. Bilyk I., Lavryk, K. (2023). Use of Artificial Intelligence in Marenting: Perspectives, Advantages and Disadvantages. *The Actual Problems of Regional Economy Development*. № 1 (19). P. 109-115.

УДК 338:658.012

Олійник Ігор
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту,
маркетингу та інформаційних технологій
Ваніцький Олександр
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон – Кропивницький, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрова трансформація, як складний і багатоаспектний процес технологічного й організаційного оновлення, стає ключовим чинником

забезпечення конкурентоспроможності підприємств у сучасному динамічному економічному середовищі. Вона охоплює не лише впровадження новітніх інформаційних технологій, але й зміну підходів до управління, структури бізнес-процесів та корпоративної культури. Сутність цього явища полягає у глибокій інтеграції цифрових технологій у всі аспекти діяльності організації, включаючи виробництво, маркетинг, логістику, управління персоналом і фінансове планування. Це вимагає створення нових моделей функціонування підприємств, які здатні забезпечити їхню стійкість у глобальному конкурентному середовищі [2].

Інтеграція цифрових технологій стає не лише засобом оптимізації внутрішніх процесів, але й важливим інструментом для гнучкого реагування на зовнішні зміни. Виробничі стратегії, сформовані в умовах цифровізації, повинні враховувати необхідність роботи в умовах невизначеності, багатовекторного аналізу даних та швидкої адаптації до змін попиту. У цьому контексті, цифрова трансформація стає не просто трендом, а вимогою часу, що визначає конкурентоспроможність підприємства та його здатність до довгострокового розвитку.

У контексті моделювання виробничої стратегії підприємства цифрова трансформація відкриває нові перспективи, водночас створюючи численні виклики. Основною метою моделювання є забезпечення гнучкості виробничої системи, підвищення її адаптивності до змін зовнішнього середовища та формування потенціалу для впровадження інноваційних рішень. Цей процес вимагає застосування новітніх математичних та інформаційних інструментів, що дозволяють ефективно аналізувати, прогнозувати і керувати складними взаємозалежностями в межах виробничих систем.

На практиці моделювання виробничої стратегії підприємства базується на використанні цифрових платформ, що об’єднують дані з різних джерел, автоматизують процеси аналізу та забезпечують прозорість управлінських рішень. Застосування таких платформ дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни ринкової кон’юнктури, прогнозувати попит і оптимізувати ланцюги постачання [4].

Фундаментом для моделювання сучасних виробничих стратегій є використання великих даних (Big Data), які відіграють роль базового ресурсу для формування обґрунтованих та ефективних управлінських рішень. Завдяки великому обсягу доступної інформації про операційні процеси, ринкові тенденції, споживчі вподобання та інші аспекти діяльності підприємства, великі дані дозволяють забезпечити глибокий та багатовимірний аналіз. Це стає основою для розробки оптимізаційних рішень, які враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

Цифрова трансформація, заснована на впровадженні інструментів аналізу великих даних, сприяє підвищенню точності прогнозування та ефективності управління. Завдяки цьому компанії можуть значно зменшити рівень ризиків, пов’язаних із прийняттям стратегічних і тактичних рішень. У цьому контексті сьогодні надзвичайно важливим стає використання штучного інтелекту (ШІ) та

алгоритмів машинного навчання, які забезпечують автоматизацію аналізу великих масивів даних. Штучний інтелект дозволяє підприємствам не лише аналізувати поточний стан виробничих процесів, але й передбачати майбутні тренди. Наприклад, машинне навчання може ідентифікувати «вузькі місця» у виробничому ланцюгу, тобто ділянки, що обмежують продуктивність або підвищують витрати.

Окрім цього, штучний інтелект здатен запропонувати варіанти вирішення цих проблем, враховуючи багатовимірний аналіз взаємозв'язків між змінними. Це дає можливість оптимізувати використання ресурсів, мінімізувати простої обладнання та підвищити загальну ефективність роботи підприємства. Автоматизовані системи на основі ШІ також здатні виявляти потенційні ризики, такі як збої в ланцюгах постачання або зміни ринкової кон'юнктури, що дозволяє компаніям оперативно реагувати на виклики [1].

Особливу увагу слід звернути на інтеграцію принципів сталого розвитку у виробничі стратегії, що моделюються в умовах цифровізації. Сучасне підприємство не може залишатися осторонь глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, виснаження ресурсів і соціальна нерівність. Моделювання виробничих стратегій має враховувати вплив цифрових технологій на екологічну ефективність, енергоємність і соціальну відповідальність підприємств.

Значущим аспектом є вплив цифрової трансформації на людський капітал, що залишається ключовим фактором успішного впровадження нових технологій. Формування виробничої стратегії має передбачати не лише технічну модернізацію, але й адаптацію персоналу до нових умов праці. Це вимагає розробки програм навчання і перепідготовки кадрів, які враховують зростаючу роль цифрової грамотності.

Серед ключових напрямів подальших досліджень у цій галузі варто виділити кілька важливих аспектів, що мають визначальний вплив на ефективність цифрової трансформації виробничих стратегій. По-перше, розробка універсальних моделей, які можуть бути адаптовані до специфіки різних галузей, є важливим кроком для підвищення гнучкості та універсальності управлінських рішень. Ці моделі повинні враховувати як загальні принципи функціонування виробничих систем, так і галузеві особливості, такі як рівень автоматизації, структура ланцюгів постачання та характер споживчого попиту. Наприклад, виробнича стратегія у машинобудуванні значно відрізняється від стратегії в харчовій промисловості, і універсальні моделі мають бути достатньо масштабованими та адаптивними для врахування цих відмінностей.

По-друге, вивчення соціально-економічних наслідків цифрової трансформації у виробничій сфері є ще одним перспективним напрямом. Цифровізація значною мірою впливає на ринок праці, змінюючи вимоги до кваліфікації працівників, створюючи нові професії та витісняючи традиційні робочі місця. Це, своєю чергою, викликає потребу у формуванні ефективних стратегій перепідготовки кадрів, розвитку цифрових навичок та управління

соціальною адаптацією працівників до нових умов. Дослідження цих аспектів допоможе знайти баланс між економічною ефективністю цифрової трансформації та її соціальною відповідальністю [3].

Особливу увагу слід приділити аналізу ефективності різних підходів до моделювання у контексті малого та середнього бізнесу. Ці підприємства, на відміну від великих корпорацій, часто стикаються з обмеженнями ресурсів, таких як фінансові, кадрові та технологічні можливості. Відтак, вони потребують більш індивідуалізованих підходів, які дозволять оптимізувати використання наявних ресурсів без значних капіталовкладень.

Таким чином, моделювання виробничої стратегії підприємства в умовах цифрової трансформації є багатовимірним процесом, що вимагає поєднання різних підходів, інструментів та методологій. Це не лише інструмент підвищення ефективності виробництва, але й потужний важіль для створення стійких конкурентних переваг у динамічному, складному та технологічно насиченому середовищі. Підприємства, які успішно інтегрують цифрові технології у свої виробничі стратегії, отримують можливість не лише підвищити свою операційну ефективність, але й стати лідерами у своїй галузі, задаючи нові стандарти якості та інноваційності.

Література:

1. Бужимська К.О., Желіховська М.В. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 28. С. 15-19.
2. Іванченко Н.О., Кудрицька Ж.В., Рекачинська К.В. Бізнес-модель в умовах цифрових трансформацій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. № 3. С. 185-190.
3. Олійник І.В. Підвищення стійкості організаційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах цифровізації економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка: Науковий журнал.* 2022. Вип. 14. С. 131-138.
4. Панчук А., Малькова К. Теоретичні основи формування цифрової стратегії підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-76 (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 65.011.1

Олійник Таміла
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Аванєсова Олександра
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків Україна

МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВИВЧЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

Інноваційні процеси в економіці відіграють ключову роль у забезпеченні стійкого розвитку суспільства, стимулюванні економічного зростання та

підвищенні конкурентоспроможності країн у глобальному масштабі. В сучасних умовах, де технологічний прогрес та інновації стають рушійною силою економічних змін, здатність держав і підприємств впроваджувати нові рішення визначає їхнє місце у глобальній економіці. Інновації забезпечують не лише економічні переваги, а й сприяють вирішенню багатьох соціальних та екологічних проблем, таких як енергетична криза, забруднення довкілля чи доступ до якісної освіти та медицини. Ефективне впровадження інновацій залежить від розуміння їх природи, механізмів розвитку та чинників, які на них впливають. Тому дослідження цих процесів набуває особливого значення, адже воно дозволяє оцінити не лише потенційні переваги інновацій, але й можливі ризики, пов’язані з їх впровадженням [1, с. 1018]. Це вимагає застосування різноманітних наукових методів, які дають змогу аналізувати як фундаментальні аспекти інноваційної діяльності, так і їх практичну реалізацію у різних галузях економіки.

Наукові методи дослідження допомагають системно вивчати інноваційні процеси, виокремлюючи ключові тренди та закономірності їх розвитку. Вони дозволяють аналізувати не лише економічну доцільність нових технологій, але й соціальні та культурні наслідки їх використання. Завдяки використанню сучасних підходів дослідники можуть оцінити ефективність державної інноваційної політики, визначити роль підприємств у впровадженні новацій, а також дослідити взаємозв’язок між інноваціями та рівнем життя населення. Крім того, дослідження інноваційних процесів сприяє розробці стратегій для оптимізації цих процесів на макро- та мікрорівнях. Воно дозволяє розробляти рекомендації для урядів, бізнесу та освітніх установ, спрямовані на стимулювання інноваційної активності та створення сприятливого середовища для розвитку науки й технологій. У результаті, науковий аналіз інновацій є одним із ключових інструментів для адаптації економічних систем до швидкозмінних умов глобального ринку та вирішення стратегічних завдань сталого розвитку.

У процесі дослідження інноваційних процесів в економіці важливу роль відіграють методи, які забезпечують системний підхід до аналізу, оцінки та прогнозування розвитку новацій. Вони поділяються на теоретичні, емпіричні, кількісні, якісні та комбіновані, кожен із яких спрямований на вирішення конкретних завдань дослідження [2-4]. Використання цих методів дає змогу розкрити сутність інноваційних процесів, виявити закономірності їх розвитку та оцінити вплив на економіку в цілому.

Теоретичні методи лежать в основі вивчення інновацій як наукового феномену. До них належать:

- аналіз дозволяє розділити інноваційні процеси на складові елементи, що сприяє глибокому розумінню механізмів їх функціонування. Синтез, у свою чергу, допомагає зібрати ці елементи в єдину систему, визначаючи взаємозв'язки між ними;
- індукція використовується для узагальнення даних про інновації на основі окремих прикладів, тоді як дедукція дозволяє перевіряти загальні

теорії чи гіпотези на основі конкретних фактів;

- метод порівняння застосовується для аналізу інноваційних практик різних країн, галузей чи компаній, що дає змогу виявляти успішні стратегії та потенційні ризики;
- абстрагування дозволяє виокремити ключові характеристики інноваційних процесів, тоді як моделювання допомагає створювати спрощені моделі цих процесів для аналізу їхньої динаміки.

Емпіричні методи є основою для збирання фактичних даних про інноваційні процеси. Серед них:

- метод спостереження дозволяє отримувати первинну інформацію про інновації через безпосереднє вивчення їх проявів у реальних умовах;
- експерименти часто використовуються для перевірки нових ідей чи підходів у бізнесі, зокрема у тестуванні нових продуктів чи послуг;
- анкетування та опитування дозволяють збирати дані про думки, потреби чи очікування споживачів і підприємств щодо інновацій;
- статистичний аналіз допомагає ідентифікувати тенденції у впровадженні інновацій, наприклад, зміни у витратах на наукові дослідження та розробки (R&D), кількість зареєстрованих патентів тощо.

Кількісні методи дозволяють вимірювати інноваційну активність, оцінювати економічну ефективність інноваційних проектів та прогнозувати їхній вплив. До них належать:

- економіко-математичне моделювання застосовується для аналізу складних економічних систем, прогнозування розвитку ринків чи оцінки економічного ефекту від інновацій;
- регресійний аналіз використовується для встановлення залежностей між різними факторами, що впливають на інноваційну активність, наприклад, інвестиції в R&D та зростання продуктивності праці;
- SWOT-аналіз допомагає оцінити сильні та слабкі сторони інноваційного проекту, а також можливості й загрози, пов’язані з його впровадженням.

Якісні методи спрямовані на глибоке розуміння мотивацій, бар’єрів і соціальних аспектів інноваційних процесів. Основні з них:

- експертні опитування включають залучення фахівців для оцінки перспективності інноваційних ідей чи технологій;
- аналіз конкретних випадків успішного чи невдалого впровадження інновацій дозволяє отримати корисний досвід для майбутніх проектів;
- контент-аналіз застосовується для вивчення текстової інформації, наприклад, наукових статей, звітів або маркетингових матеріалів, з метою виявлення трендів у сфері інновацій.

Для забезпечення максимальної точності та повноти результатів дослідження інноваційних процесів часто використовують комбіновані методи, які поєднують кількісні та якісні підходи. Наприклад:

- метод Делфі поєднує експертне опитування з кількісним аналізом для формування консенсусу щодо майбутніх трендів;
- системний аналіз розглядає інноваційні процеси як частину складної

системи, включаючи економічні, соціальні та технологічні фактори.

На практиці застосування методів дослідження дозволяє визначити ключові драйвери та бар'єри інновацій у різних країнах. Наприклад, в Україні наукові дослідження виявили такі проблеми: недостатнє фінансування R&D, брак кваліфікованих кадрів та складнощі з комерціалізацією інновацій. Аналіз статистичних даних Державної служби статистики України показує, що у 2023 році лише 1% ВВП країни було витрачено на наукові дослідження та розробки, що значно нижче середнього рівня в ЄС (2-3%). Водночас використання кейс-стаді, наприклад, аналіз успіху ІТ-сектора в Україні, демонструє, як можна долати ці бар'єри через залучення іноземних інвестицій та створення інноваційних кластерів.

Методи наукових досліджень є невід'ємною частиною вивчення інноваційних процесів в економіці. Вони дозволяють не лише глибоко аналізувати сучасні тенденції, але й розробляти ефективні стратегії для стимулювання інноваційної активності. Для України, яка прагне інтеграції до глобальної економіки, важливим завданням є створення умов для активного використання цих методів у дослідженнях, що сприятиме розвитку економіки знань.

Література:

1. Черкасова С.О., Суховєєва А.С. Методичні засади управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємств. *Молодий вчений.* 2018. № 1 (53). С. 1016-1021.
2. Чекуліна Т.А. Функціонування механізму управління бізнес-процесами за розвитку інноваційної діяльності. *Цифрова економіка*. 2018. С. 67-73.
3. Біла І.С., Посна В.С., Шевченко О.О. Інноваційний розвиток як чинник повоєнної відбудови економіки України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2023. Т. 8. Вип. 1. С. 10-16.
4. Ворона А.В. Глобальні чинники впливу на інноваційний розвиток національної економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 3/1. С. 32-36.

УДК:338.2

Олійник Таміла
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Пахомова Ірина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

КОМПЛАЄНС-ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Трансформаційні зміни міжнародної економічної системи та суспільства в цілому, зумовлені динамічними темпами розвитку НТП, поглибили

взаємозв'язки, а разом з цим і взаємозалежність, між економіками різних країн світу, надавши глобалізації «нового звучання». Суб'єкти бізнесу у процесі забезпечення результативності міжнародної діяльності мають не лише пристосовуватись до запитів іноземних покупців, а також враховувати, склад та динаміку змін як зовнішніх, так і внутрішніх факторів вплив на їх діяльність.

Будь-який вид діяльності має відповідати вимогам діючого законодавства, нормам ділової етики та внутрішнім правилам компанії. Невідповідність або порушення даних вимог призводить до матеріальних втрат та погіршенню іміджу суб'єкта бізнес-діяльності. Якщо компанія зіштовхується з такими проблемами, то одним із способів уникнення або зниження ризиків,у нестабільних умовах розвитку, є процес управління комплаєнс-діяльністю. Як правило, останню розуміють, як процес дотримання встановлених норм та правил як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях. Однак, наразі, управління комплаєнс-діяльністю компанією в Україні тільки починає набувати популярності та стосується таких питань як:надання достовірних консультацій споживачам, дотримання відповідних стандартів поведінки на цільовому ринку, відповідальне відношення до покупців, ведення доброчесної конкурентної боротьби, управління конфліктами інтересів тощо [1].

Комлаєнс-заходи направлені на боротьбу з корупцією, однак за своїм змістом вони значно ширші ніж антикорупційні заходи та направлені не лише на протидію корупції, але й на створення умов для ведення прозорої бізнес-діяльності. Для формування ефективного комплаєнсу управлінцям необхідно детально узгоджувати всю нормативну документацію, що регламентує питання ідентифікації, управління, аналізу та своєчасного інформування щодо виявлення комплаєнс-ризиків.

У вітчизняній економічній науці виділяють чотири вагомі фактори, які визначають структуру комплаєнс-регулювання:

- політика, стратегія та очікування вітчизняних регуляторів ринку;
- політика та стратегія, яку підприємство впроваджує самостійно для управління комплаєнс-діяльністю;
- вітчизняні проекти, які направлені на економічний та соціальний розвиток суспільства;
- міжнародні угоди, конвенції та міжнародний вплив [2].

Сучасні умови економічного розвитку ставлять перед менеджерами ряд викликів щодо управління комплаєнс-діяльністю компанії, а саме:

- які зв'язки необхідно формувати з покупцями та постачальниками;
- які навики будуть ключовими у процесі досягнення успіху на всіх стадіях діяльності компанії;
- які показники дають змогу найбільш об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства тощо.

Також зауважимо, що ефективність управління комплаєнс-ризиками в компанії (за сучасних умов невизначеності) залежить від двох головних чинників, а саме:

- наявності висококваліфікаційних фахівців, які спеціалізуються на

комплаєнсі;

- правильності інтегрування комплаєнсу в діяльності компанії [3].

Спеціаліст з даного напрямку має швидко орієнтуватися у загальному спектрі комплаєнс-регулювання у тому числі і міжнародному. Як правило, у міжнародних компаніях комплаєнс-офіцери спеціалізуються на стандартизації всіх внутрішніх процедур, проводять аудит та перевірку в компанії відповідно до чинного законодавства.

Впровадження комплаєнс-діяльності надає змогу компанії отримати такі переваги:

- своєчасне виявлення проблемних аспектів компанії забезпечує їй можливістьусунення цих проблем, а як наслідок, уникнення юридичної відповідальності;
- формування довгострокових відносин з покупцями та партнерами;
- поліпшення іміджу підприємства;
- покращення внутрішнього клімату серед працівників.

На нашу думку, наразі вітчизняним товаровиробникам необхідно докладати зусилля для впровадження комплаєнс-діяльності, яка дає змогу суб'єкту бізнесу забезпечити у довгостроковій перспективі збереження і сталий розвиток підприємства. Сучасні умови економічного розвитку обумовлюють необхідність поліпшення управління компанією шляхом впровадження в систему управління комплаєнс-діяльності. Ефективна комплаєнс-система – це конкурентна перевага компанії в умовах глобалізаційних обмежень, з кожним роком її значення, як функції внутрішнього контролю і невід'ємного елементу системи корпоративного управління зростає.

Література:

1. Sievidova, I., Oliynik, T., Chorna, A., Vitkovskyi, Y., Kvyatko, T., & Plyhun, S. (2021). Problems and prospects of budgetary financing of social protection in Ukraine. *European Journal of Sustainable Development*, *10* (2), 219-219.
2. Kviatko, T. (2023). Features of business ecosystem formation in modern conditions. *University Economic Bulletin*, *57,* 57-62.
3. Mykhaylichenko, M,V., Hridin, O,V., Vitkovskyi Y, Hryschenko N,V., & Reznik N,P. (2022, June). Improvement of the personnel management system in the process of employment as a factor of increasing the competitiveness of enterprises. In *AIP Conference Proceedings* Vol. 2413, № 1. AIP Publishing.

УДК 338.242

Олійник Таміла
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Цапенко Анастасія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Динамічні зміни, що відбуваються сьогодні, значною мірою зумовлені стрімким розвитком інформаційних технологій (ІТ). Ці зміни охоплюють усі сфери людської діяльності – від економіки та управління до освіти, медицини та культури. Особливе значення ІТ мають у контексті управління соціально-економічними системами, де вони стали не лише важливим інструментом, а й фундаментальною основою для досягнення ефективності, стійкості та конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Інформаційні технології дозволяють швидко адаптуватися до змінних умов ринку, інтегрувати різні аспекти управління та підвищувати якість прийняття стратегічних рішень. Застосування ІТ забезпечує прозорість процесів, оптимізацію ресурсів і мінімізацію ризиків у складних соціально-економічних системах. Вони відкривають нові можливості для аналізу великих обсягів даних, сприяють прогнозуванню тенденцій та покращують координацію між різними структурами.

Впровадження ІТ в управління дозволяє оптимізувати рутинні процеси, автоматизувати складні операції та забезпечити більш оперативну реакцію на виклики, такі як економічні кризи, соціальні конфлікти чи екологічні загрози [1, с. 95]. Це підвищує продуктивність системи загалом і створює умови для її стійкого розвитку. Крім того, інформаційні технології стимулюють впровадження інновацій, забезпечуючи економічне зростання та підвищення добробуту суспільства. Вони стають ключовим фактором адаптивності соціально-економічних систем, допомагаючи їм не лише реагувати на зміни, а й проактивно формувати нові підходи до управління.

Соціально-економічні системи є складними утвореннями, що включають численні взаємозв'язані компоненти, такі як економіка, суспільство, екологія та інститути. Ефективне управління цими системами вимагає наявності великого обсягу інформації, її швидкої обробки та адекватного використання для прийняття стратегічних рішень [2]. Інформаційні технології виконують кілька ключових функцій:

- завдяки використанню інформаційних систем багато завдань, пов'язаних із збором, обробкою та аналізом даних, виконуються швидше та з

меншою кількістю помилок;

- інформаційні технології дозволяють відслідковувати фінансові, соціальні та інші потоки в реальному часі, що сприяє зменшенню рівня корупції та покращенню підзвітності;
- інструменти обробки великих даних дають змогу виявляти приховані закономірності, які неможливо було б помітити традиційними методами. Це особливо важливо для прогнозування економічних криз, соціальних трендів чи оцінки ефективності державних програм;
- використання інформаційних систем дозволяє інтегрувати різні підсистеми, забезпечуючи їх скоординоване функціонування.

Важливим аспектом застосування ІТ є їхній вплив на державне управління, яке є одним із ключових елементів соціально-економічних систем. Сучасні технології сприяють переходу до електронного урядування, що охоплює надання електронних послуг для громадян, зокрема можливість отримувати довідки, оформлювати документи чи сплачувати податки через онлайн-платформи [3, с. 19]. Цифровізація документообігу значно знижує адміністративні витрати та прискорює процес прийняття рішень. Інформаційні технології також дозволяють здійснювати моніторинг і аналіз даних у реальному часі, що дає змогу урядам оперативно оцінювати економічну ситуацію, контролювати рівень безробіття та аналізувати ефективність реформ і політик. Крім того, використання прозорих цифрових платформ мінімізує вплив людського фактора, що сприяє боротьбі з корупцією та підвищенню довіри громадян до державних інституцій.

У бізнес-секторі інформаційні технології стали каталізатором підвищення конкурентоспроможності та адаптації до ринкових змін. Основні переваги ІТ у бізнесі включають:

- автоматизація виробничих процесів та управлінських функцій дозволяє підприємствам працювати швидше та ефективніше;
- інтернет-технології дають змогу компаніям виходити на глобальний ринок, пропонуючи свої товари та послуги клієнтам у будь-якій точці світу;
- сучасні інструменти, такі як соціальні мережі, аналітика поведінки споживачів та контекстна реклама, дозволяють точніше орієнтуватися на потреби клієнтів;
- інтернет речей (IoT) дозволяє компаніям збирати дані з фізичних пристроїв, покращуючи управління ресурсами та оптимізуючи операційні процеси.

Незважаючи на численні переваги, впровадження інформаційних технологій супроводжується певними викликами:

- інвестиції у сучасні інформаційні системи можуть бути значними, особливо для малих і середніх підприємств;
- розширення використання ІТ підвищує ризики кіберзагроз, що може мати катастрофічні наслідки для соціально-економічних систем;
- успішне впровадження інформаційних технологій вимагає високого рівня

компетенцій працівників, що потребує додаткових ресурсів на навчання;

- у деяких країнах чи регіонах рівень доступу до інформаційних технологій залишається низьким, що створює дисбаланс у розвитку соціально-економічних систем.

У перспективі інформаційні технології продовжуватимуть розширювати свій вплив на управління соціально-економічними системами, зумовлюючи нові можливості та трансформації [3-5]. Серед основних трендів виділяється розвиток штучного інтелекту, який сприяє вдосконаленню процесів прийняття рішень, аналізу великих обсягів даних та автоматизації складних операцій, відкриваючи нові горизонти для управління. Технологія блокчейн забезпечує прозорість і безпеку фінансових та адміністративних операцій, що є важливим чинником довіри в сучасних системах управління. Хмарні технології дозволяють ефективно зберігати великі обсяги даних та надавати доступ до них у будь-який час і з будь-якої точки світу, що значно підвищує мобільність та оперативність управлінських процесів. Крім того, інтеграція екологічних аспектів в управління стає пріоритетом, і інформаційні технології відіграють ключову роль у реалізації принципів сталого розвитку, сприяючи моніторингу викидів, підвищенню енергоефективності та раціональному використанню ресурсів.

Інформаційні технології є потужним інструментом підвищення ефективності управління соціально-економічними системами. Їх впровадження дозволяє не лише оптимізувати процеси, підвищуючи продуктивність і швидкість прийняття рішень, але й створювати умови для сталого розвитку, що враховує екологічні, економічні та соціальні аспекти. ІТ забезпечують гнучкість та адаптивність систем до глобальних викликів, таких як економічні кризи, демографічні зміни чи впливи кліматичних факторів. Незважаючи на існуючі виклики, пов’язані з кібербезпекою, недостатністю ресурсів чи необхідністю навчання персоналу, інформаційні технології залишаються основою модернізації та інноваційного розвитку. Вони відкривають нові можливості для економіки та суспільства, сприяючи не лише їхньому зростанню, але й формуванню стійкого майбутнього.

Література:

1. Барвінок В.Ю. Сучасні тренди та проблеми ІТ-сектора в Україні: підготовка та міграція ІТ-фахівців. *Механізм регулювання економіки*. 2020. № 4. С. 90-102.
2. Топорков О. Роль інновацій у розвитку малих та середніх підприємств. *International relations, part «economic sciences»*. 2020. № 22. С. 12.
3. Мельник Т. ІТ-сектор України на світовому ринку. *Міжнародна торгівля. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 6. С. 17-36.
4. Тюріна Н., Назарчук Т., Шкабара Н. Формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління бізнес-проєктами підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 68-77.
5. Бузак Н.І. Економічна оцінка інформаційних технологій. *Вісник ЖДТУ*. 2020. № 3(53). С. 29-32.

УДК: 342.9

Орловська Ірина
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права та загально-правових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»
м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АУДИТ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

З метою виявлення сильних сторін, слабких місць та розроблення рекомендацій для подальшого розвитку закладу освіти проводиться інституційний аудит.

Відповідно до статті 45 Закону України «Про освіту» інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток. Метою проведення інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та вироблення рекомендацій щодо:підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти;приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність із вимогами законодавства, зокрема, з ліцензійними умовами [1].

Форкуца О.А. вважає, що інституційний аудит слід розглядати як процедуру зовнішнього оцінювання діяльності процесів, що відбуваються в закладі освіти відповідно до виконання ним належних йому функцій освітнього характеру та управління ними, у такий спосіб забезпечуючи сталий розвиток та ефективну роботу цього закладу на засадах інноваційності, прозорості,культури та партнерства з іншими освітніми закладами. Інституційний аудит покликаний замінити колишню атестацію шкіл, яка перевіряла та контролювала їхню діяльність. У сучасних умовах інституційний аудит має підвищити якість діяльності закладів середньої освіти та сприяти зростанню довіри суспільства до освіти в цілому. У напрямі упровадження інституційного аудиту в освітню сферу України корисним буде врахування позитивного досвіду розвинених країн, для того, щоб запозичити кращі ідеї та напрацювання для реалізації в українських реаліях. Це дасть можливість не лише покращити якість надання освітніх послуг закладами середньої освіти, але й налагодити ефективний діалог між ними і громадськістю[2].

Лукіна Т.О. зазначає, що аудит якості освіти часто називають освітнім аудитом. Поняття «освітній аудит» у Швейцарії, Іспанії, Великобританії, Італії, Нідерландах тлумачать у термінах інструментального аудиту; в Данії, Фінляндії, Норвегії – використовують у термінах аудиту якості; як системна акредитація розуміють у Німеччині. Розрізняють: 1) внутрішній аудит як систематичну проміжну самоперевірку стану умов, що забезпечують досягнення якісної освіти, їх динаміки, а також результатів освітньої діяльності закладу освіти упродовж навчального року; 2) зовнішній (інституційний) аудит,

що здійснюється зовнішніми незалежними аудиторами (експертами) [3, с. 58-59].

Згідно з Порядками проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти та фахової передвищої освіти, органами, які проводять інституційний аудит, є Державна служба якості освіти України, її територіальні органи в межах своїх повноважень [4; 5].

Під час проведення інституційного аудиту здійснюється оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти за такими напрямами:1) освітнє середовище закладу освіти; 2) система оцінювання результатів навчання учнів; 3) педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти; 4) управлінські процеси закладу освіти. Результати оцінювання всіх цих аспектів визначатимуться за 4 рівнями: перший (високий); другий (достатній); третій (вимагає покращення); четвертий (низький).

За результатами інституційного аудиту приймаються рекомендації, які спрямовуються керівнику чи власнику закладу освіти [6; 7; 8].

Інституційний аудит допомагає визначити, наскільки ефективно заклад освіти виконує свою основну функцію – забезпечення якісної освіти, виявляє проблеми, які можуть бути непомітними при повсякденній роботі, та надає рекомендації щодо покращення роботи закладу.

Зазначимо, що інституційний аудит сприяє підвищенню прозорості роботи закладу освіти та довіри до нього з боку батьків, учнів та громадськості, а також дозволяє перевірити, чи відповідає діяльність закладу освіти державним стандартам.

Таким чином, інституційний аудит – це комплексна процедура оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти, яка дозволяє охопити всі аспекти діяльності закладу освіти: від організації навчального процесу до управління персоналом.

Інституційний аудит є важливим елементом сучасної системи забезпечення якості освіти, який допомагає закладам освіти розвиватися, підвищувати якість своїх послуг та відповідати сучасним вимогам. Завдяки інституційному аудиту українська освіта має можливість стати більш якісною, доступною та відповідальною перед суспільством

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 18.11.2024)
2. Форкуца О.А. Забезпечення якості середньої освіти засобами інституційного аудиту: теоретичні аспекти. *Теорія та практика державного управління.* 2020. № 168. С. 144-151.
3. Лукіна Т.О. Аудит якості освіти // Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В.І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва; редкол.: О.І. Ляшенко та ін.] ; 2-ге вид, допов. та перероб. К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 58-59.
4. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти : Наказ М-ва освіти і науки України від 09.01.2019 р. № 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text (дата звернення: 19.11.2024)

5. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів фахової передвищої освіти : Наказ М-ва освіти і науки України від 21.12.2022 р. № 1152. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-23#Text (дата звернення: 19.11.2024)
6. Рекомендації за результатами проведення інституційного аудиту управлінням Державної служби якості освіти у Кіровоградській області. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Rekomendacii-za-rezultatami-provedennya-instituciynogo-auditu-NVO-25.pdf (дата звернення: 20.11.2024)
7. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу освіти за результатами проведення інституційного аудиту управлінням Державної служби якості освіти у Чернігівській області. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/06/Rekomendacii.pdf (дата звернення: 20.11.2024)
8. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу освіти за результатами проведення інституційного аудиту управлінням Державної служби якості освіти у Харківській області. URL: https://obdarovanist.kh.ua/wp-content/uploads/2021/05/Rekomendatsiyi-shhodo-vdoskonalennya-diyalnosti-litseyu-za-rezultatamy-instytutsijnogo-audytu.pdf (дата звернення: 20.11.2024)

УДК 336.2

Остапенко Олена
старший викладач кафедри права
та соціально-економічних дисциплін
Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна, як і багато інших країн, переживає складні часи, пов'язані з воєнним станом, що суттєво змінює економічну ситуацію. Оскільки підприємства і фізичні особи-підприємці стикаються з численними викликами, важливо забезпечити стабільність їхнього функціонування за допомогою ефективних податкових механізмів. Одним із таких механізмів є спрощена система оподаткування, яка має на меті полегшення адміністративних процедур і зниження податкового навантаження для малих та середніх підприємств.

Спрощена система оподаткування є однією з форм податкової системи, яка призначена для зменшення податкового навантаження на малий та середній бізнес, а також для спрощення процесу звітності та адміністрування податків. Вона дозволяє підприємцям сплачувати податки на основі єдиного податку, що замінює кілька видів податків, таких як податок на прибуток, ПДВ, та податок на майно [1].

У загальних умовах спрощена система оподаткування надається певним категоріям платників податків, а саме фізичним особам-підприємцям, малим підприємствам з річним доходом, що не перевищує встановлених меж (наприклад, до 7 млн грн). Підприємці, які використовують спрощену систему, мають право на сплату єдиного податку за певними ставками, залежно від групи, до якої вони належать (I-III групи).

В умовах воєнного стану підприємства зіштовхуються з низкою нових викликів: зниженням споживчого попиту, порушенням постачальницьких ланцюгів, пошкодженням майна та інфраструктури, а також необхідністю пристосування до швидко змінюваних економічних реалій. У таких умовах використання спрощеної системи оподаткування є важливим інструментом, який дозволяє зменшити податкове навантаження та підтримати бізнес у складний період [2].

У період воєнного стану були введені певні зміни в податкове законодавство, які мали на меті полегшення для платників податків. Вони включали звільнення від сплати певних податків на період воєнного стану підприємці, що застосовують спрощену систему оподаткування, отримали тимчасові звільнення від деяких податків або зниження ставок єдиного податку, що дозволило знизити фінансовий тиск на бізнес, відстрочка термінів податкових платежів**,** тобто підприємці могли отримати відстрочку на сплату податків, що дало їм можливість сконцентрувати ресурси на відновленні або адаптації до нових умов, підтримка соціальних підприємств**,** під час воєнного стану важливими стали ініціативи, спрямовані на підтримку соціальних підприємств і бізнесів, що забезпечують робочі місця для внутрішньо переміщених осіб або надають гуманітарну допомогу.

Спрощена система оподаткування в умовах воєнного стану має ряд переваг, серед яких головними є зниження податкового навантаження, що дозволяє підприємствам зберігати ліквідність у складний період. Вона сприяє полегшенню адміністративного процесу, оскільки менша кількість податків і спрощена звітність зменшують навантаження на підприємців, дозволяючи їм зосередитися на відновленні бізнесу. Спрощена система також стимулює економічну активність, що особливо важливо для розвитку малого та середнього бізнесу, який є основною рушійною силою економіки країни. В умовах війни підтримка малого бізнесу має велике значення для збереження робочих місць і забезпечення соціальної стабільності [3].

Проте застосування спрощеної системи має й певні недоліки. Серед них можливість зловживань, зокрема у частині мінімізації податкових зобов'язань, оскільки не всі платники податків можуть сумлінно декларувати свої доходи. Для деяких малих підприємств, особливо тих, що працюють у специфічних галузях або зазнали збитків через війну, ця система не завжди надає достатніх фінансових можливостей для відновлення. Спрощена система також потребує постійних коригувань, оскільки зміни в економічній ситуації та податковому законодавстві вимагають адаптації, що може створювати труднощі для бізнесу, який потребує стабільності.

Саме тому передбачалось, що кожний суб’єкт господарювання самостійно оцінює ефективність використання тимчасового режиму спрощеного оподаткування на період дії воєнного стану та приймає відповідне рішення [4].

Після завершення воєнного стану важливо зберегти ефективність спрощеної системи оподаткування для малого та середнього бізнесу.

Продовження застосування цієї системи допоможе забезпечити стабільний економічний розвиток, сприяти залученню інвестицій та полегшити процес відновлення економіки. Важливо, щоб система була адаптована до нових реалій, зокрема з урахуванням потреб післявоєнної реконструкції, підтримки підприємців, які постраждали від війни, та забезпечення соціальних програм для найбільш вразливих категорій громадян.

Отже, спрощена система оподаткування в умовах воєнного стану є важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. Вона допомагає знизити податкове навантаження, полегшує адміністративні процедури та сприяє економічній стабільності. Проте для її ефективного функціонування необхідно розвивати механізми контролю за її використанням, а також забезпечувати стабільність податкової політики. В умовах післявоєнної відбудови важливо зберегти ці механізми і адаптувати їх до нових економічних реалій, що дозволить Україні подолати кризу та забезпечити сталий розвиток економіки в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Луценко І.С. Оподаткування платників єдиного податку в сучасних умовах впровадження податкової реформи. *Економіка та держава.* 2023. № 6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/24.pdf (дата звернення 27.11.2024).
2. Рудик Н.В., Славкова А.А. Партнерство держави та суб'єктів господарювання в контексті непрямого оподаткування. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU98060 (дата звернення 20.11.2024)
3. Славкова А.А., Коломієць Г.Б. Податкові реформи під час воєнного часу в Україні: аналіз соціальних та економічних наслідків. URL: https://doi.org/10.37634/efp.2023.11.12 (дата звернення 27.11.2024)
4. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern Technology and Innovative Technologies.* 2022. Issue № 20. Part 2. P. 113-123.

УДК 657

Паршакова Анна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток окремих територій і держави в цілому залежить від здатності органів публічної влади узгоджувати різні цілі. Будь-яке територіальне утворення, адміністративно-територіальна одиниця як соціальна система може розвиватися лише у поєднанні її економічної стабільності та соціальної

забезпеченості населення, для самоврядних систем – соціальної захищеності членів територіальної громади. Проте швидкий технологічний, а відповідно і економічний розвиток цивілізації вказав людству на проблеми довкілля, які породив цей розвиток. Тому ще в кінці ХХ століття виникла ідея, яка перетворилася в затверджену нормативними документами ООН концепцію сталого розвитку.

У теорії управління мета системи повинна бути конкретизована за допомогою конкретних показників, що дають змогу оцінювати її досягнення. Для територіальних громад мета їх розвитку часто фіксується в програмах соціально-економічного розвитку, які, зазвичай, залишаються сталими протягом кількох років, не змінюючи своїх основних орієнтирів. Складення цих програм регулюється низкою нормативно-правових актів, зокрема Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», який вимагає відображення цілей і показників у таких програмах. Показники соціально-економічного розвитку є стандартним набором, однак їх обсяг і значення визначаються специфікою кожної території і не завжди відображають реальні процеси управління на місцевому рівні.

Мета та показники розвитку територіальних громад, а також управлінські функції, досі не є повністю узгодженими. Це призводить до того, що, хоча програмне управління є основою місцевого самоврядування, забезпечення сталого розвитку громад часто виходить за межі програм соціально-економічного розвитку. Багато з цих програм містять показники, що стосуються сталого розвитку, але вони не завжди корелюють з реальними управлінськими процесами на місцевому рівні.

Розроблена система моніторингу досягнення визначених цілей, яка включала 86 завдань, що виходили з 17 глобальних цілей і 169 показників. Однак, як зазначалося, неузгодженість між цілями та показниками соціально-економічного та сталого розвитку територіальних громад створює труднощі для їх постійного моніторингу на рівні місцевого самоврядування. Це обмежує можливості для ефективного відстеження та оцінки прогресу в досягненні сталого розвитку на місцевому рівні, оскільки існуючі показники не завжди відображають реальні умови та потреби територіальних громад. Виконавчі органи місцевого самоврядування, згідно з законодавством, зобов'язані звітувати про свою діяльність на сесіях місцевих рад та перед населенням, при цьому основна увага зосереджена на стані виконання програм соціально-економічного розвитку. Такі звіти зазвичай охоплюють інформацію про досягнення поставлених завдань, використання ресурсів та реалізацію запланованих ініціатив. Однак ці звіти не завжди відображають повну картину сталого розвитку територіальних громад, оскільки вони зосереджені лише на аспектах економічного розвитку, без достатнього врахування екологічних та соціальних показників, що обмежує можливості для всебічного оцінювання сталого розвитку на місцевому рівні.

Підходи в управлінні визнають кадровий склад як одну з ключових

складових системи управління. Саме здатність працівників та посадових осіб органів місцевого самоврядування розуміти та осмислювати стратегічні завдання розвитку територіальних громад є важливою для впровадження ефективної системи оцінки їх роботи через реалізацію стратегій сталого розвитку. Однак, навіть за умови впровадження показників сталого розвитку в оцінку діяльності органів влади, залишається складним для працівників органів місцевого самоврядування здійснення стратегічного планування, яке б передбачало виконання завдань сталого розвитку.

Комплексне поєднання стратегічного планування з урахуванням потреб громади, специфіки стану адміністративно-територіальних одиниць і цілей сталого розвитку є складним завданням, яке не можна ефективно вирішити на рівні кожної громади окремо. Таке завдання вимагає централізованого підходу, оскільки розробка єдиної методології, що враховує всі особливості та вимоги, повинна ґрунтуватися на новій парадигмі оцінки діяльності органів публічної влади. Це дозволить створити єдині стандарти та критерії для ефективного стратегічного планування, сприяючи досягненню сталого розвитку на всіх рівнях управління та забезпеченню гармонійного розвитку територіальних громад. Для значної кількості населених пунктів України поєднання складових сталого розвитку, яке охоплює економічне зростання, соціальний захист населення та відродження довкілля задля збереження ресурсів для майбутніх поколінь, стане першочерговою потребою.

Література:

1. Панчишин Т., Вдовин М. Компоненти сталого розвитку територіальних громад та регіонів в умовах суспільно-політичних викликів. *Економіка та суспільство.* 2023. № 50. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-23 (дата звернення: 10.11.2024)

УДК 338

Перчук Оксана
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управлінні
Подкідишев Вячеслав
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Забезпечення соціальної відповідальності підприємств (СВП) регулюється на міжнародному та національному рівнях через систему правових актів, стандартів, директив і добровільних ініціатив. Ця система забезпечує не лише дотримання правових норм, але й створює нормативну базу для впровадження практик соціальної відповідальності, що стосуються

економічної, екологічної, етичної та благодійної діяльності підприємств.

Зарубіжні країни мають різний рівень розвитку нормативно-правового регулювання КСВ. Деякі країни мають досить деталізоване законодавство, що визначає обов'язки компаній у сфері соціальної відповідальності, інші ж обмежуються загальними принципами та рекомендаціями. Серед країн з розвиненою системою регулювання КСВ можна виділити країни Європейського Союзу, США, Канаду, Австралію.

Глобальний договір ООН, прийнятий у 1999 році, є однією з найважливіших міжнародних ініціатив, яка визначає принципи соціальної відповідальності бізнесу. Він закликає підприємства дотримуватися десяти універсальних принципів, що охоплюють такі сфери: права людини; стандарти праці; захист навколишнього середовища; протидія корупції.

Підприємства, що приєднуються до цієї ініціативи, зобов'язуються розробляти та впроваджувати свої стратегії відповідно до цих принципів, а також щорічно звітувати про результати своєї діяльності у рамках Глобального договору.

ISO 26000 «Настанови з соціальної відповідальності» міжнародний стандарт, який надає підприємствам роз'яснення щодо впровадження соціальної відповідальності у всі аспекти їхньої діяльності. На відміну від інших стандартів ISO, він не передбачає сертифікації, а виконує консультативну роль. Стандарт визначає основні напрями СВП: організаційне управління; права людини; праця та відносини на робочому місці; охорона навколишнього середовища; етика ведення бізнесу та залучення до розвитку громади.

Стандарти екологічного управління ISO 14000 – це серія міжнародних стандартів, що регулюють екологічну відповідальність підприємств. Стандарти цієї серії включають управління екологічним впливом діяльності підприємств, мінімізацію відходів, ефективне використання ресурсів і впровадження систем екологічного менеджменту.

GRI (Global Reporting Initiative) – міжнародна організація, яка розробляє стандарти для нефінансової звітності, зокрема в галузі сталого розвитку. Стандарти GRI дозволяють підприємствам публікувати інформацію про свій соціальний, екологічний та економічний вплив. Підприємства, що дотримуються стандартів GRI, демонструють прозорість у своїй діяльності та підзвітність перед суспільством.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) також лобіює соціальну відповідальність бізнесу через програми з підтримки прав людини та стабільного розвитку. Інші міжнародні організації, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), розробляють рекомендації для багатонаціональних компаній щодо соціальної відповідальності, зокрема в галузі прав людини та екології.

У 2014 році Європейський Союз прийняв Директиву про нефінансову звітність (Non-Financial Reporting Directive, NFRD), яка зобов'язує великі підприємства розкривати інформацію про соціальний та екологічний вплив

своєї діяльності. Ця директива спрямована на підвищення прозорості у питаннях, пов'язаних із соціальною відповідальністю, зокрема екологічною стійкістю, гендерною рівністю, правами людини, боротьбою з корупцією тощо.

У 2021 році ЄС прийняв нову директиву про корпоративну сталу звітність (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), яка розширює вимоги щодо звітності для підприємств. Ця директива вимагає від компаній розробляти звіти про сталість, які відповідають новим стандартам ЄС і охоплюють екологічні, соціальні та управлінські аспекти (ESG). CSRD ставить перед компаніями більш жорсткі вимоги щодо прозорості та відповідальності перед суспільством.

Підприємства в ЄС також зобов'язані дотримуватися законодавства, яке регулює питання захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату. Це включає Європейський зелений курс (Green Deal), який ставить за мету досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, та системи торгівлі викидами (ETS), які обмежують обсяг шкідливих викидів підприємств.

В Україні питання корпоративної соціальної відповідальності регулюється комплексом нормативно-правових актів різного рівня: законами України, підзаконними актами, міжнародними договорами, до яких приєдналася Україна. Однак, на відміну від багатьох розвинених країн, в Україні відсутній єдиний закон про корпоративну соціальну відповідальність. Норми, що стосуються КСВ, розпорошені по різних кодексах та законах. До них належать закони, що стосуються екологічної відповідальності, прав працівників, охорони праці, прав споживачів та протидії корупції.

Для оцінки ефективності програм КСВ необхідно розробити систему показників, які дозволять виміряти досягнення поставлених цілей. Важливо враховувати як кількісні (наприклад, кількість посаджених дерев, кількість підтриманих проектів), так і якісні (наприклад, рівень задоволеності співробітників, зміни в сприйнятті компанії суспільством) показники.

Незважаючи на те, що в Україні немає окремого закону, який регулює питання нефінансової звітності, деякі великі підприємства добровільно публікують звіти про свою соціальну та екологічну діяльність, дотримуючись міжнародних стандартів (ISO 26000, GRI). Крім того, українські компанії, які працюють на міжнародних ринках або мають іноземних партнерів, дедалі більше інтегрують практики СВП у свої стратегії. Багато підприємств впроваджують власні кодекси поведінки та добровільні політики соціальної відповідальності. Ці ініціативи, як правило, включають етичні норми ведення бізнесу, заходи з охорони довкілля, політики гендерної рівності та боротьби з корупцією. Підприємства також можуть брати участь у галузевих асоціаціях або міжнародних ініціативах, таких як ISO або Глобальний договір ООН.

Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання КСВ в Україні та за кордоном дозволяє виявити такі спільні риси:

- принципи доброчесності і прозорості (більшість країн вимагають від компаній дотримуватися високих стандартів етики та прозорості у своїй діяльності);
- обов’язковість звітності (багато країн вимагають від компаній

публікувати звіти про свою соціальну відповідальність);

- фокус на соціальних та екологічних аспектах (нормативні акти регулюють такі питання, як права працівників, охорона навколишнього середовища, соціальні інвестиції).

Разом з тим, існують і суттєві відмінності:

- рівень деталізації (зарубіжне законодавство, як правило, більш деталізоване і конкретне, ніж українське);
- механізм контролю та відповідальності (в багатьох країнах існують ефективні механізми контролю за дотриманням компаніями вимог законодавства про КСВ та передбачена відповідальність за їх порушення);
- роль держави (в різних країнах роль держави у регулюванні КСВ різна: від пасивного спостереження до активного стимулювання та контролю).

Література:

1. Шиманська О., Петрук Н. Нормативно-правове регулювання соціальної відповідальності бізнесу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-92 (дата звернення: 30.11.2024)
2. Міжнародний стандарт AA 1000 «Account Ability». URL: http:// www.iso.org/iso/catalogue (дата звернення: 30.11.2024)
3. Міжнародний стандарт ICO 26000 «Управління соціальною відповідальністю». URL: http:// www.iso.org/iso/catalogue (дата звернення: 30.11.2024)
4. Нефінансова звітність за стандартом GRI у світі та Україні. URL: http://www.bakertilly.ua/news/id1129. (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 637

Петришина Дар'я
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Гулак Олександр
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
*Науковий керівник – **Дубініна Марина***
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Впровадження інформаційних технологій в економіку, зокрема в бухгалтерський облік, призвело до значних революційних змін. Інформаційні системи почали трансформувати традиційну структуру управління. Якщо раніше вважалося, що керівник має достатньо знань для контролю всієї роботи, то в умовах інформаційного середовища кожен працівник виконує специфічні функції та володіє унікальними знаннями. Більше того, використання

інтегрованих інформаційних систем в управлінні різними виробничими процесами сприяє уніфікації методів ведення бізнесу, фінансів, обліку, діловодства та управління. Таким чином, технологічне інформаційне середовище руйнує традиційну ієрархію, замінюючи її більш гнучкими та відкритими структурами [1, с. 5].

Сучасні інформаційні системи бухгалтерського обліку (ІСБО) характеризуються справді комплексною, багатофункціональною структурою та самобутністю. Сьогодні усі аспекти бухгалтерської діяльності представлені в інтегрованих ІСБО, які повністю автоматизують процес. Однією з примітних особливостей даних систем є модульна будова, що дозволяє підприємствам до певної міри коригувати й розширювати функціонал системи під свої потреби та галузь. Сучасні інформаційні системи бухгалтерського обліку також мають унікальні можливості для інтеграції з іншими бізнес-процесами та системами управління підприємствами, завдяки чому всьому бухгалтерському обліку створюється єдине інформаційне середовище [2, с. 8-12].

У період війни та активного імпортозаміщення технологічні рішення для бухгалтерського обліку набувають особливої стратегічної важливості. Українські підприємства повинні не лише ефективно управляти фінансами, але й забезпечувати інформаційну безпеку та незалежність від російських розробок.

Microsoft Excel залишається універсальним інструментом для фінансового аналізу, проте вітчизняні компанії активно впроваджують локальні програмні рішення. Серед провідних українських розробок – M.E.Doc, Дебет Плюс, Agri: бухгалтерія, YouControl, які повністю адаптовані до законодавства України та забезпечують надійний захист інформації. M.E.Doc посідає провідні позиції на ринку електронного документообігу та бухгалтерського обліку. Система відрізняється повною автоматизацією звітування до контролюючих органів, забезпеченням електронного документообігу, інтеграцією з державними реєстрами та захищеним обміном фінансової інформації. Система Дебет Плюс є потужним вітчизняним рішенням, що пропонує широкий спектр інструментів для комплексної автоматизації бухгалтерського обліку. Agri: бухгалтерія являє собою спеціалізовану систему для аграрного сектору. Її особливістю є глибока орієнтація на специфічні потреби сільськогосподарських підприємств. YouControl представляє собою унікальну систему фінансового моніторингу та аналізу контрагентів. Її основна перевага полягає в можливості проведення глибокої перевірки контрагентів, моніторингу ризиків, аналізі фінансової звітності підприємств та отриманні актуальної інформації про юридичних осіб.

Впровадження сучасних ІСБО супроводжується певними викликами, які потребують уваги та вирішення. Значні фінансові інвестиції необхідні не лише для придбання програмного забезпечення, але й для навчання персоналу роботі з новими системами. Забезпечення належного рівня інформаційної безпеки та захисту даних вимагає постійної уваги та оновлення систем захисту відповідно до нових загроз [3, с. 52-60].

Відтак, впровадження сучасних інформаційних систем є критично

важливим фактором оптимізації бухгалтерського обліку на підприємствах. ІСБО дозволяють не лише виявляти автоматичні операції, але й надають аналітики та підтримки новий рівень якості уваги управлінським рішенням. Основні тенденції розвитку – перехід на хмарні рішення, інтеграція технологій штучного інтелекту та блокчейну [4, с. 6-8].

Попри певні виклики, пов'язані з впровадженням подібних систем, їх використання вже має значні переваги для підприємств: покращує ефективність роботи бухгалтера, зменшує кількість помилок зведення за формою, полегшує якість формування та швидкість підготовки звітності. У майбутньому можна очікувати появу ще більш комплексних рішень, які враховуватимуть специфічні потреби різних галузей та масштаби бізнесу.

Література:

1. Івахненков С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навчальний посібник, [3-те вид., випр. і доп.]. К.: Знання, 2006. 350 с.
2. Бенько М.М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 336 с.
3. Клименко О.В. Інформаційні системи і технології в обліку : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
4. Скоробогатова Н.Є. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 248 с.

УДК 657

Печериця Віта
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Смірнова Ірина***
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Необхідною умовою розвитку суспільства, безумовно, є праця, спрямована на задоволення першочергових потреб людини, а її важливою складовою виступає мотивація та стимулювання. Головним місцем у стимулюванні трудової діяльності є заробітна плата, яка сприяє підвищенню матеріального добробуту населення.

Заробітна плата є складною і важливою економічною категорією. Це як основний дохід працівника, так і важлива частина витрат компанії.

У даний час існує багато визначень сутності заробітної плати. В таблиці 1 представлені визначення сутності заробітної плати різними науковцями.

Таблиця 1 – **Визначення сутності заробітної плати за різними авторами**

Автор	Визначення
Закон України «Про оплату праці»	Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу
Брезицька К.Ф.	Заробітна плата – це плата за працю, а її величина - це ціна праці, яка визначається на ринку праці в результаті взаємодії попиту на конкретні види праці і її пропозицію
Дубовська О.В.	Заробітна плата – це грошовий вираз вартості і ціни робочої сили, який виплачується працівникові за виконану роботу або надані послуги і спрямований на мотивацію досягнення бажаного рівня продуктивності праці
Калина А.В.	Заробітна плата – це частина доданої вартості у грошовій формі, яка в результаті його розподілу надходить працівникам залежно від кількості і якості затраченої ними праці
Колот А.М.	Заробітна плата – це економічна категорія, що відображає відносини між власником підприємства і найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості
Мочерний С.В.	Заробітна плата – це грошове вираження вартості і ціни товару робоча сила та частково результативності функціонування робочої сили
Усач В.Б.	Заробітна плата – винагорода, обчислена як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу

Джерело: складено на підставі [5]

З таблиці 1 видно, що підходи науковців щодо визначення поняття «заробітна плата» достатньо різні. Як вірно зазначає А. Маркевич: «Доцільно розглядати заробітну плату з декількох позицій, а саме: з позиції підприємця (по-перше, це стаття витрат, що знижує прибуток; по-друге, є мотиваційним чинником), і з позиції працівника (є основним джерелом доходу і, як наслідок, ознакою підвищення рівня життя); як елемент ринку праці (її рівень впливає на попит та пропозицію робочої сили); як «грошове вираження вартості та ціни товару «робоча сила» і частково результативності її функціонування» ; а також – як економічну категорію, що відображає стосунки роботодавця і найманого працівника» [5].

Проте найбільш повне визначення даного поняття пропонує О. Грішнова: «Вона розглядає поняття «заробітна плата» з кількох позицій: з позиції економічної теорії, з позиції ринкової економіки, з позиції економіки праці, з позиції найманого працівника та з позиції підприємця. Так, з позиції економічної теорії, заробітна плата – це економічна категорія, що відображає відносини між роботодавцем і найманим працівником з приводу розподілу новоствореної вартості. В умовах ринкової економіки заробітна плата – це елемент ринку праці, що складається в результаті взаємодії попиту на працю та її пропозиції й виражає ринкову вартість використання найманої праці. З позицій економіки праці, заробітна плата – це винагорода або заробіток, обчислений у грошовому виразі, який за трудовим договором роботодавець

сплачує працівникові за роботу, яку виконано або має бути виконано. З позиції найманого працівника, заробітна плата – це основна частина його трудового доходу, який він отримує в результаті реалізації здатності до праці і який має забезпечити об'єктивно необхідне відтворення робочої сили. З позицій підприємця, заробітна плата – це елемент витрат виробництва і водночас головний чинник забезпечення матеріальної зацікавленості працівників у досягненні високих кінцевих результатів праці» [2, с. 274].

Отже, заробітна плата є складною економічною категорією. Організація заробітної плати передбачає її форми, системи, які забезпечують взаємозв'язок між заробітною платою та її результатами. Процес нарахування заробітної плати є складним та трудомістким через безліч законодавчо регульованих видів нарахувань і утримань, які постійно змінюються.

Література:

1. Березицька К.Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. *Управління розвитком.* 2011. № 8 (105). С. 30-31.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. К.: Знання, 2009. 390 с.
3. Дубовська О.В. Теоретичні засади заробітної плати як соціально-економічної категорії та її специфіка у галузі освіти. URL: http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.1/110.pdf. (дата звернення: 15.11.2024)
4. Калина А.В. Економіка праці. МАУП. 2009. 272 с.
5. Колот А.М. Методологічні аспекти розвитку теорії розподільчих відносин URL: http://ief.org.ua/Arjiv_ET/Kolot408.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
6. Маркевич А.Є. Економічний зміст та підходи до поняття «заробітна плата». *Ефективна економіка.* 2015. № 2.
7. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія. у 3-х т. Т. 1 ; Редкол.: С.В. Мочерний. К.: Вид-во «Академія», 2008. 864 с.
8. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення: 15.11.2024)

УДК 657.1:65.011.1

Потриваєва Наталя
докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри обліку і оподаткування
Палєєв Артем
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АУТСОРСИНГ В УПРАВЛІННІ КОМПЛАЄНС-ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що ефективне дотримання нормативних вимог та стандартів вимагає високого рівня спеціалізованих знань та ресурсів. Бухгалтерський аутсорсинг дозволяє компаніям зосередитися на

своїх основних процесах і при цьому забезпечувати відповідність вимогам комплаєнсу, що знижує ризики та підвищує прозорість фінансової звітності.

Термін «комплаєнс» походить від англійського compliance, що перекладається як «дотримання» або «відповідність». Ця концепція охоплює широкий спектр управлінських практик, спрямованих на підтримку прозорості, законності та етичності бізнес-процесів. Комплаєнс включає управління конфліктами інтересів, формування відповідального підходу до взаємодії з клієнтами та дотримання високих стандартів у наданні консультаційних послуг.

Поняття «комплаєнс» вперше з'явилося на початку XX століття в США. У 1931 році було створено організацію Bureau of Chemistry, яка згодом стала відомою як Food and Drug Administration (FDA). Її основна діяльність була зосереджена на регулюванні фармацевтичної та харчової галузей. Саме в межах цієї організації були розроблені перші правила дотримання стандартів, які стали основою для сучасного розуміння комплаєнсу.

На сьогодні комплаєнс є невід'ємним елементом корпоративного управління, забезпечуючи дотримання норм і стандартів, зокрема в таких сферах, як антикорупційна діяльність, фінансовий контроль та захист прав споживачів. Визначення, надане Міжнародною асоціацією комплаєнсу (International Compliance Association), підкреслює, що комплаєнс – цездатність організації діяти відповідно до встановлених правил, норм і внутрішніх стандартів.

Комплаєнс визначається як сукупність заходів і внутрішніх процесів, спрямованих на адаптацію господарської діяльності підприємства до зовнішніх і внутрішніх нормативних вимог. Так, С.Дж. Гріффіт трактує комплаєнс як механізм, що дозволяє бізнесу узгоджувати свою поведінку з установленими нормами [1].

Н.В. Москаленко трактує «комплаєнс» як систему управління ризиками, спрямовану на дотримання законодавчих і етичних норм, а також принципів, що регулюють правовідносини. Це забезпечує належні стандарти поведінки на ринку та підтримку іміджу організації [2, с. 108].

Таким чином, комплаєнс є не лише механізмом забезпечення відповідності нормам, але й стратегічним інструментом управління, спрямованим на зниження ризиків і зміцнення позицій підприємства на ринку. Комплаєнс можна визначити як системний підхід до регулювання діяльності підприємства, що забезпечує її відповідність нормативним вимогам, мінімізує ризики та сприяє довгостроковій стабільності й ефективності бізнесу.

В Україні впровадження комплаєнс-діяльності лише починає набирати обертів, проте його актуальність важко переоцінити. Сучасні виклики вимагають від підприємств не лише економічної ефективності, а й дотримання принципів етики та відповідальності у бізнесі. Наявність ефективної комплаєнс-системи дозволяє уникати потенційних ризиків, підвищувати репутацію компанії та посилювати довіру з боку партнерів і клієнтів. Таким чином, комплаєнс не просто адаптує діяльність підприємства до правових норм, а й стає стратегічним інструментом, що допомагає формувати довгострокову

стабільність і конкурентні переваги на ринку.

Бухгалтерський аутсорсинг і управління комплаєнс-діяльністю тісно пов’язані між собою через спільну мету – забезпечення фінансової прозорості, дотримання нормативних вимог та ефективне управління ризиками. Однією з основних функцій комплаєнсу є забезпечення відповідності діяльності компанії законодавчим нормам, стандартам і внутрішнім політикам. В цьому контексті бухгалтерський аутсорсинг стає важливим інструментом, що надає необхідну експертну підтримку в підготовці фінансової звітності, яка відповідає як місцевим, так і міжнародним стандартам. Аутсорсинг бухгалтерських послуг розглядається як інструмент для підвищення ефективності управління підприємством. У контексті управління комплаєнс-діяльністю, цей підхід є важливим для забезпечення відповідності нормативним вимогам та мінімізації ризиків [3, с. 21].

Передача бухгалтерських функцій на аутсорсинг дозволяє підприємствам зосередитися на основних бізнес-процесах, забезпечуючи дотримання фінансових та податкових норм. Це знижує ймовірність помилок у фінансовій звітності, які можуть призвести до порушень законодавства. Аутсорсинг сприяє кращому управлінню ризиками, адже зовнішні постачальники мають глибоке розуміння нормативного середовища і застосовують передові методи для забезпечення відповідності законодавчим вимогам. Це допомагає мінімізувати юридичні та фінансові ризики для компанії. Крім того, залучення зовнішніх бухгалтерських фахівців дає змогу зосередитися на стратегічних аспектах управління, використовуючи їхні спеціалізовані знання для адаптації до регуляторних змін. Аутсорсингові провайдери також можуть надавати рекомендації щодо впровадження ефективних систем контролю, які внутрішні команди використовують для підтримки належної системи аудиту. Таким чином, бухгалтерський аутсорсинг є важливим інструментом для підвищення ефективності та забезпечення комплаєнсу, що підтримує стабільність і прозорість бізнесу.

Дослідження демонструють, що бухгалтерський аутсорсинг може значно покращити управління комплаєнсом завдяки оптимізації витрат, підвищенню якості звітності та зниженню ризиків. По-перше, аутсорсинг забезпечує відповідність міжнародним стандартам фінансової звітності (IAS), що особливо корисно для малого та середнього бізнесу. Спеціалізовані провайдери допомагають уникати помилок у документації та відповідати законодавчим вимогам, що зменшує ризики фінансових порушень і штрафів. Це дозволяє підприємствам економити на витратах, пов'язаних з комплаєнсом, і зосереджувати ресурси на розвитку бізнесу [4]. По-друге, використання послуг сторонніх бухгалтерів може знизити ризики непрофесійного обліку, що спрощує процес аудиту. Проте, це вимагає тісної координації між внутрішніми командами та зовнішніми провайдерами, що може впливати на загальний час виконання аудиторських завдань. Незважаючи на ці виклики, ефективне управління ризиками через аутсорсинг дозволяє уникнути потенційних фінансових втрат і правових проблем [4, с. 278]. По-третє, аутсорсинг дає

можливість підприємствам зосередитися на основній діяльності, делегуючи функції, пов’язані з комплаєнсом, стороннім експертам. Це сприяє підвищенню ефективності та продуктивності компанії, оскільки внутрішні ресурси можуть бути спрямовані на стратегічні завдання, які безпосередньо впливають на зростання та розвиток бізнесу [5].

Отже, комплаєнс є стратегічним інструментом для забезпечення стабільності та конкурентних переваг. Бухгалтерський аутсорсинг сприяє ефективному управлінню комплаєнсом, знижуючи ризики та підвищуючи прозорість фінансової звітності. Це допомагає зміцнити репутацію компанії та довіру з боку партнерів і клієнтів. Інтеграція аутсорсингу в систему управління комплаєнсом дозволяє оптимізувати витрати, підвищити ефективність процесів і забезпечити відповідність законодавству, що є основою для стабільного розвитку бізнесу.

Література:

1. Griffith, S.J. (2016). Corporate governance in an era of compliance. *William & Mary Law Review,* 57 (6), 2075-2126. URL: https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol57/iss6/4. (date of access: 24.11.2024)
2. Москаленко Н.В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2018. Вип. 2. С. 106-112.
3. Potryvaieva, N., & Palieiev, A. (2023). Accounting outsourcing as a modern effective tool of enterprise management. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, 27 (3), 18-30. URL: https://doi.org/10.56407/bs.agrarian/3.2023.18. (date of access: 24.11.2024)
4. Faitusa, I. (2019). Advantages and disadvantages of outsourcing accounting worldwide and in Latvia. *20th international scientific conference "Economic science for rural development 2019"*. Latvia University of Life Sciences and Technologies. Faculty of Economics and Social Development. URL: https://doi.org/10.22616/esrd.2019.130. (date of access: 24.11.2024)
5. Cullinan, C.P., & Zheng, X. (2017). Accounting outsourcing and audit lag. *Managerial Auditing Journal*, 32(3), 276-294. URL: https://doi.org/10.1108/maj-03-2016-1349 (date of access: 24.11.2024)
6. Tomašević, I., Đurović, S., Abramović, N., Weis, L., & Koval, V. (2023). Factors influencing accounting outsourcing using the transaction cost economics model. *International Journal of Financial Studies*, 11 (2), 61. URL: https://doi.org/10.3390/ijfs11020061. (date of access: 24.11.2024)

УДК 334.722:37.01

Продіус Оксана
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту
Афанасенко Микита
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану, зростаючий конкурентний тиск, швидкі зміни в технологіях і ринковій кон'юнктурі змушують вітчизняні підприємства постійно оновлювати та розробляти стратегії підвищення ефективності діяльності. За таких обставин одним з головним завдань управлінського персоналу є розробка напрямів підвищення ефективності управління підприємств для забезпечення результативності роботи в довгостроковій перспективі, що створить сприятливі умови розвитку та підвищить їх конкурентоспроможність. Завдяки удосконаленню корпоративної культури у контексті активізації соціально-відповідальної поведінки сучасні підприємства мають можливість не лише краще адаптуватися до змін у навколишньому середовищі, але і формують власний напрям розвитку та розширення, одночасно збільшуючи конкурентні переваги [1-3].

Необхідно зазначити, що інтеграція стратегії соціальної відповідальності у корпоративну культуру підприємства підвищує його адаптивність до зовнішніх умов господарювання та якість системи управління ним в умовах воєнного стану.

Так, стратегія соціально-відповідальної поведінки в сучасних умовах господарювання полягає у комплексному підході до ведення бізнесу, який враховує соціальні, екологічні та етичні аспекти діяльності. Така стратегія інтегрує соціальну відповідальність у всі бізнес-процеси та корпоративну культуру, забезпечуючи стійкий розвиток підприємства та покращення його репутації.

Етичне ведення бізнесу є основою соціально відповідальної стратегії, що передбачає дотримання законодавства, прозорість у ділових операціях, чесне та справедливе ставлення до всіх стейкхолдерів – працівників, клієнтів, постачальників та партнерів. Підприємства впроваджують етичні кодекси, які регламентують поведінку співробітників і допомагають уникати конфліктів та неетичних практик [4-5].

Турбота про працівників також є ключовим елементом соціально відповідальної стратегії. Компанії створюють безпечні та комфортні умови праці, дотримуються трудових прав та забезпечують рівні можливості для всіх працівників. Інвестиції в професійний розвиток, навчання, мотиваційні

програми та підтримка здорового способу життя сприяють підвищенню продуктивності та лояльності працівників. Важливою складовою є забезпечення балансу між роботою та особистим життям, що допомагає уникати вигорання та знижує рівень стресу серед співробітників.

Відповідальне ставлення до довкілля є ще одним важливим аспектом соціально відповідальної поведінки. Компанії прагнуть зменшити свій негативний вплив на навколишнє середовище шляхом зниження викидів шкідливих речовин, впровадження екологічно чистих технологій та ефективного використання ресурсів. Програми з утилізації відходів, озеленення територій та підтримка екологічних ініціатив допомагають зберегти природні ресурси та покращити екологічну ситуацію.

Інвестиції в місцеві громади також є важливим напрямком соціально відповідальної стратегії. Компанії підтримують соціальні проєкти, спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та культурного життя місцевих громад. Це можуть бути програми з будівництва шкіл, лікарень, спортивних майданчиків, а також підтримка культурних заходів та ініціатив. Такі інвестиції не лише сприяють покращенню умов життя в місцевих громадах, але й зміцнюють взаємини між бізнесом та суспільством.

Підтримка соціально вразливих груп є ще одним важливим аспектом соціально відповідальної поведінки. Компанії реалізують благодійні проєкти, програми соціальної допомоги та інші ініціативи, спрямовані на підтримку малозабезпечених сімей, людей з інвалідністю, дітей-сиріт та інших соціально незахищених груп населення. Це може включати фінансову допомогу, забезпечення житлом, організацію реабілітаційних програм та заходів для соціальної інтеграції.

Прозорість та звітність є необхідними для ефективної реалізації стратегії соціальної відповідальності. Компанії регулярно публікують звіти про свою діяльність у сфері соціальної відповідальності, інформують стейкхолдерів про досягнуті результати та плани на майбутнє. Прозорість допомагає зміцнити довіру до компанії з боку клієнтів, партнерів та суспільства в цілому.

Розвиток партнерських відносин з іншими підприємствами, державними органами, неурядовими організаціями та місцевими громадами також сприяє успішній реалізації соціально відповідальних ініціатив. Співпраця дозволяє об'єднувати зусилля та ресурси для досягнення спільних цілей у сфері соціальної відповідальності та сталого розвитку.

Інновації та сталий розвиток є ключовими елементами стратегії соціально відповідальної поведінки. Компанії активно впроваджують нові продукти та послуги, що відповідають екологічним стандартам, використовують відновлювані джерела енергії та оптимізують бізнес-процеси для зменшення екологічного впливу. Інновації дозволяють не лише підвищити ефективність діяльності, але й зробити внесок у вирішення глобальних екологічних проблем.

Взаємодія з клієнтами є важливою складовою соціально відповідальної стратегії. Компанії відповідально ставляться до потреб та очікувань споживачів, забезпечують високу якість продуктів та послуг, відкриті до

зворотного зв'язку та враховують його у своїй діяльності. Це сприяє підвищенню лояльності клієнтів та зміцненню бренду компанії.

Таким чином, формування корпоративної культури, що підтримує принципи соціальної відповідальності, є необхідним для успішної реалізації стратегії. Компанії виховують відповідальність серед працівників, підтримують волонтерські ініціативи, організовують внутрішні навчання та залучають співробітників до реалізації соціальних проектів. Корпоративна культура, що базується на принципах соціальної відповідальності, сприяє підвищенню мотивації працівників та створенню позитивного іміджу компанії.

Стратегія соціально-відповідальної поведінки допомагає компаніям не лише покращити свій імідж та репутацію, але й зробити значний внесок у розвиток суспільства та збереження довкілля. Це дозволяє створити довгострокову цінність для всіх стейкхолдерів та забезпечити сталий розвиток бізнесу, що є важливим фактором успіху в умовах воєнного стану.

Література:

1. Червінська Л., Червінська Т., Каліна І., Коваль М., Шуляр Н., Чернишов О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 6 (53). С. 405-416.
2. Продіус О.І., Адирова Т.І. Особливості менеджменту організацій в умовах глобалізаційних ризиків та кризових явищ. *Економіка та суспільство.* 2023. № 58. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/58 (дата звернення: 25.11.2024).
3. Зварич Р., Гомотюк В., Рівіліс І., Дейнека Ю. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент міжнародного корпоративного менеджменту в умовах кризи. *Вісник Економіки*. 2022. Вип. 2. С. 142-156.
4. Грицаєнко М.І. Формування соціальної відповідальності в економічному механізмі реалізації соціального капіталу підприємства. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2021. № 7-8 (284-285). С. 130-142.
5. Кузьмін О.Є., Станасюк Н.С., Уголькова О.З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С. 56-64.

УДК 657.6.012.16

Пугаченко Ольга
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПУБЛІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З моменту виникнення судової експертизи і на всіх етапах її розвитку в ній вбачали важливий інструмент правосуддя, необхідний для правильного вирішення справи як на етапі розслідування, так і під час розгляду в суді, а

експерта вважали науковим свідком [1, с. 116].

Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [2].

Судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законодавчо. До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ покладаються на міністерства та інші державні органи, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність.

Ст. 20 «Інформаційне забезпечення» Закону України «Про судову експертизу» декларує, що «підприємства, установи, організації незалежно від форми власності зобов'язані надавати безоплатно інформацію, необхідну для проведення судових експертиз, державним спеціалізованим установам, а також, за згодою, натурні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію та іншу інформацію, необхідну для створення й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи. Державні спеціалізовані установи, судові експерти та залучені фахівці, що проводять судові експертизи, у разі отримання інформації, що становить державну, комерційну чи іншу охоронювану законом таємницю, повинні забезпечити нерозголошення цих відомостей» [2]. Державні спеціалізовані установи, що проводять судові експертизи, мають право одержувати від судів, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування знаряддя кримінального правопорушення та інші речові докази, щодо яких закінчено кримінальне провадження, для використання в експертній і науковій діяльності.

У публічному доступі на офіційному сайті Міністерства юстиції України (https://minjust.gov.ua) для науково-дослідних установ судових експертиз у частині відкритої інформації для забезпечення судово-експертної діяльності в розділі «Напрями діяльності» передбачено вкладку «Судові експертизи» - https://minjust.gov.ua/legal_expertise. У таблиці 1 нами узагальнено основні блоки інформації за відповідними видами публічної інформації для забезпечення судово-експертної діяльності.

Таблиця 1 – **Види публічної інформації для забезпечення судово-експертної діяльності на офіційному сайті Міністерства юстиції України**

Вид	Розділ	Посилання
Щодо функціонування Реєстру атестованих судових експертів	Щодо отримання інформації з держаного Реєстру атестованих судових експертів	https://minjust.gov.ua/m/schodo-otrimannya-informatsii-z-derjanogo-reestru-atestovanih-sudovih-ekspertiv
	Реєстр атестованих судових експертів	https://rase.minjust.gov.ua/
	Включення та внесення змін до державного Реєстру атестованих судових експертів	https://minjust.gov.ua/m/vklyuchennya-ta-vnesennya-zmin-do-derjavnogo-reestru-atestovanih-sudovih-ekspertiv
Щодо методик судових експертиз	Включення та внесення змін до Реєстру методик проведення судових експертиз	https://minjust.gov.ua/m/vklyuchennya-ta-vnesennya-zmin-do-reestru-metodik-provedennya-sudovih-ekspertiz
	Реєстр методик судових експертиз	https://rmpse.minjust.gov.ua/
Щодо діяльності судових експертів, що не є працівниками державних спеціалізованих установ	Інформація щодо діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ за 2023 рік	https://minjust.gov.ua/legal_expertise (файл у форматі Microsoft Word)
	Графіки проведення планових перевірок діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ	https://minjust.gov.ua/m/grafiki-provedennya-planovih-perevirok-diyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov
	Інформація для судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ судових експертиз	https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-dlya-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov-sudovih-ekspertiz
Щодо надання платних послуг	Постанова КМУ «Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції»	
	Адміністративна послуга присвоєння кваліфікації судового експерта	https://minjust.gov.ua/files/general/2023/03/24/20230324223808-54.pdf

Вид	Розділ	Посилання
Щодо підготовки судових експертів	Програми підготовки (стажування) судових експертів	https://minjust.gov.ua/legal_ expertise/program_sudexpert
	Видача свідоцтв про присвоєння кваліфікації судового експерта	https://minjust.gov.ua/legal_expertise (файл у форматі Microsoft Word)
Щодо діяльності НДУ судових екпертиз	Науково-дослідні установи судових експертиз	https://minjust.gov.ua/m/naukovo-doslidni-ustanovi-sudovih-ekspertiz-ministerstva-yustitsii-ukraini
	Відомості про стан завантаженості науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України	https://minjust.gov.ua/m/vidomosti-pro-stan-zavantajenosti-naukovo-doslidnih-ustanov-sudovih-ekspertiz-ministerstva-yustitsii-ukraini
Забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану		https://minjust.gov.ua/m/zabezpechennya-sudovo-ekspertnoi-diyalnosti-v-umovah-voennogo-stanu
Тематика наукових досліджень		https://minjust.gov.ua/subject_of_ scientific_research
Питання щодо дисциплінарної відповідальності		https://minjust.gov.ua/legal_expertise/issues_ regarding_disciplinary_responsibility

У публічному доступі представлено зразки заяв (https://minjust.gov.ua/legal_expertise/zrazky_zayav), зокрема: щодо перевірки робочого місця; про включення/внесення змін до державного Реєстру атестованих судових експертів; про допуск до проходження атестації; про переоформлення свідоцтва; про видачу дублікату свідоцтва; про проходження підготовки (стажування); про анулювання свідоцтва; про продовження строку дії свідоцтва; про тимчасове припинення здійснення судово-експертної діяльності.

На офіційному сайті наведено інформацію про роботу Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України (https://minjust.gov.ua/legal_expertise/info_of_the_scientific_advisory_ethodological_council_on_forensic_problems) та інформацію про роботу Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України (https://minjust.gov.ua/legal_expertise/info_coordination_council_on_forensic_problems_at_the_ministry_of_justice_of_ukraine). Діяльність зазначених органів регламентується ст. 8 «Науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення судово-експертної діяльності» Закону України «Про судову експертизу».

Крім того, у публічному доступі у частині інформації для забезпечення судово-експертної діяльності представлено окремі вкладки:

- Експертне забезпечення правосуддя за кожен квартал –

https://minjust.gov.ua/zvitnist/expert_support_of_justice (розділ «Про Міністерство» - «Звіти»);

- інформація про контакти Департаменту експертного забезпечення правосуддя – https://minjust.gov.ua/contacts (розділ «Про Міністерство» - «Контакти»);
- Науково-дослідні установи судових експертиз – https://minjust.gov.ua/m/naukovo-doslidni-ustanovi-sudovih-ekspertiz (розділ «Структура»);
- Реєстр атестованих судових експертів – https://minjust.gov.ua/registers (розділ «Напрями діяльності»);
- Реєстр методик проведення судових експертиз – https://rmpse.minjust.gov.ua/ (розділ «Напрями діяльності»);

Отже, у відкритому доступі, зокрема на офіційному сайті Міністерства юстиції України, представлено достатню кількість публічної інформації щодо забезпечення судово-експертної діяльності.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства юстиції України URL: https://minjust.gov.ua (дата звернення: 24.10.2024)
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 24.10.2024)
3. Пугаченко О.Б., Косенко С.С., Бабій М.В. Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.* 2021. № 6 (39). С. 115-130.

УДК 657:303.3

Пудла Владислав
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Потриваєва Наталя
докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ефективне управління капітальними вкладеннями стає ключовим елементом забезпечення сталого розвитку підприємств. Формування облікової політики щодо капітальних вкладень значною мірою визначає достовірність фінансової звітності, можливості залучення інвестицій та відповідність нормативним вимогам. Проте на практиці підприємства стикаються з низкою викликів, зокрема, щодо вибору оптимальних методів оцінки, обліку та амортизації довгострокових активів. Питання облікової політики активно вивчаються вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Значна увага приділяється аналізу впливу облікової політики на фінансові результати діяльності підприємств, однак аспекти капітальних вкладень залишаються недостатньо розкритими.

Метою роботи є висвітлення особливостей формування облікової політики щодо капітальних вкладень підприємства.

Капітальні вкладення становлять основу для розширення виробничих потужностей підприємства. Вони включають витрати на придбання, модернізацію та будівництво основних засобів. Формування облікової політики щодо цих об'єктів повинно базуватися на принципах раціональності, послідовності та обачності [1, с. 209].

Основними елементами облікової політики щодо капітальних вкладень є:

- вибір методу оцінки первісної вартості капітальних вкладень (первісна вартість об'єктів капітальних вкладень повинна включати всі витрати, необхідні для введення активу в експлуатацію: вартість придбання, транспортування, монтажу тощо) [2, с. 72];
- амортизація (вибір методу амортизації залежить від характеру використання активів і стратегії підприємства);
- облік витрат на модернізацію та ремонти (важливим є чітке розмежування витрат, що збільшують вартість активу (капіталізуються), і поточних витрат на утримання (списуються до витрат періоду));
- класифікація капітальних вкладень, зокрема їх поділ на такі види: витрати на будівництво нових об'єктів, витрати на придбання обладнання, витрати на модернізацію існуючих активів та створення нематеріальних активів. Чітка класифікація дозволяє уникнути помилок у звітності);
- вибір підходів до обліку довгострокових контрактів (для інвестиційних проєктів, що тривають більше одного звітного періоду, використовуються метод відсотка виконання робіт або метод завершення контракту, залежно від специфіки угоди);
- інтеграція нормативних вимог (облікова політика має відповідати національним та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку та звітності, забезпечуючи прозорість і достовірність звітності);
- адаптація до цифрових технологій (сучасні ERP-системи спрощують облік досліджуваних вкладень і зменшують ймовірність помилок, що робить їх важливим елементом облікової політики) [3, с. 83].

Чітке визначення цих елементів у контексті інноваційних витрат дає можливість учасникам інноваційного процесу отримати об'єктивну та прозору інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

Правильно сформована облікова політика сприяє значному покращенню управління бізнесом на підприємстві та забезпечує власникам можливість своєчасно й досить коректно оцінювати процеси, що відбуваються під час господарської діяльності. У процесі розробки облікової політики стосовно інноваційних витрат на капітальні інвестиції важливо врахувати всі її ключові складові [1, с. 210].

Формування облікової політики щодо капітальних вкладень є складним,

але є першим кроком до успішної організації обліку капітальних інвестицій у межах інноваційної діяльності будь-якого підприємства для забезпечення ефективності управління підприємством. Оптимізація облікових методів, інтеграція сучасних технологій і вдосконалення нормативної бази сприятимуть підвищенню прозорості фінансової звітності та привабливості підприємств для інвесторів.

Література:

1. Смоквіна А.Г., Попович К.Ф. Організаційні аспекти щодо формування облікової політики інноваційних витрат на капітальні інвестиції. *Бізнес Інформ.* 2020. № 9. С. 205-211.
2. Ярмолюк О.Ф., Шишка Р.О. Організаційно-методичні аспекти обліку капітальних інвестицій. *Облік і фінанси.* 2019. № 1. С. 71-82.
3. Potryvaieva N., Kozachenko L., Nedbaylo I., Nesterchuk I. Digitization of Accounting in the Management of Business Processes of Enterprises of the Agro-Industrial Complex: *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science.* 2022. № 26 (1). P. 79-88. https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-8 (date of access: 25.11.2024)

УДК 657.6

Рагуліна Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Дубініна Марина***
доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

АУДИТ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У сучасному бізнес-середовищі корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стала невід'ємною складовою успішної та стійкої діяльності компаній. Умови глобалізації та підвищена увага громадськості до соціальних і екологічних питань вимагають від бізнесу дотримання не тільки економічних, але й етичних, екологічних і соціальних стандартів. Корпоративна соціальна відповідальність охоплює широкий спектр ініціатив, таких як підтримка місцевих громад, забезпечення справедливих умов праці, зниження негативного впливу на навколишнє середовище та створення цінностей для суспільства.

Однак для того, щоб компанія могла ефективно впроваджувати КСВ і отримувати з неї користь, необхідно регулярно оцінювати її вплив та результати. Аудит корпоративної соціальної відповідальності відіграє важливу роль у цьому процесі. Він допомагає оцінити, наскільки компанія відповідає заявленим цілям у сфері соціальної відповідальності, виявляє потенційні ризики та надає рекомендації для покращення діяльності в цьому напрямку.

Аудит КСВ полягає в детальному аналізі соціальної, екологічної та

етичної діяльності компанії з метою оцінки її відповідності встановленим стандартам, політикам та практикам. Це інструмент, який допомагає компаніям не лише відповідати вимогам суспільства, але й формувати позитивну репутацію та забезпечувати стійкий розвиток.

Головною метою аудиту КСВ є об'єктивна оцінка того, як компанія реалізує свою політику в сфері соціальної відповідальності, і чи відповідає ця політика внутрішнім стандартам компанії, міжнародним вимогам та очікуванням зацікавлених сторін. Це дозволяє не тільки виявити поточний рівень відповідальності, але й знайти можливості для його покращення, що позитивно вплине на репутацію компанії та її стійкість у довгостроковій перспективі.

Основні завдання аудиту КСВ можна визначити наступним чином [1, с.181]:

- оцінка відповідності КСВ міжнародним стандартам і внутрішнім політикам компанії. Це включає перевірку того, як політика компанії щодо соціальної відповідальності відповідає міжнародним стандартам, таким як ISO 26000 (керівні принципи соціальної відповідальності) або принципи глобальної звітності GRI (Global Reporting Initiative). Аудит також оцінює, наскільки успішно компанія реалізує свої власні політики в цій сфері;
- вимірювання впливу діяльності компанії на довкілля та суспільство. Один із ключових аспектів аудиту КСВ – це оцінка екологічного та соціального впливу бізнес-операцій компанії. Це може включати аналіз екологічних ініціатив (наприклад, програми з енергоефективності, скорочення викидів або управління відходами), а також соціальних програм (підтримка місцевих громад, захист прав працівників, благодійність тощо);
- перевірка дотримання етичних стандартів. Етична складова бізнесу відіграє важливу роль у формуванні довготривалих відносин з партнерами, клієнтами та співробітниками. Аудит перевіряє, чи дотримується компанія встановлених норм і правил етичної поведінки, наприклад, у сфері прав людини, рівних можливостей, запобігання корупції та захисту даних;
- ідентифікація ризиків та слабких місць у сфері КСВ. У процесі аудиту важливо виявити можливі ризики, пов'язані з недотриманням політики соціальної відповідальності. Це можуть бути ризики, пов'язані з екологічними проблемами, порушеннями прав людини або незадовільними умовами праці;
- розробка рекомендацій для покращення політики та практик КСВ. Аудит КСВ дозволяє виявити слабкі місця в стратегії компанії та надати конкретні рекомендації для її покращення. Це можуть бути рекомендації щодо розширення соціальних програм, вдосконалення екологічних ініціатив або посилення етичних стандартів.

Процес аудиту КСВ складається з кількох етапів, кожен з яких спрямований на всебічну оцінку діяльності компанії у сфері соціальної

відповідальності [2, с. 176]. Ці етапи забезпечують структуру та послідовність у проведенні аудиту.

Перший – підготовка до аудиту. На цьому етапі визначається мета аудиту, обсяг дослідження, а також методи оцінки. Також відбувається призначення відповідальних осіб, які будуть займатися аудитом. Компанія повинна підготувати всі необхідні документи, включаючи звіти про КСВ, внутрішні політики та інші матеріали, що стосуються соціальної відповідальності.

Другий – оцінка політики та документів компанії. Аудитори перевіряють документи, що стосуються КСВ компанії: стратегії, екологічні звіти, кодекси етики, програми соціальної допомоги та інші. Також здійснюється перевірка відповідності цих документів міжнародним стандартам та національному законодавству.

Третій – збір даних та оцінка впливу діяльності компанії. Важливим етапом є збір даних щодо фактичної діяльності компанії у сфері КСВ. Це може включати інтерв'ю зі співробітниками, анкетування клієнтів або постачальників, аналіз фінансових і нефінансових показників. На основі цих даних проводиться оцінка впливу бізнесу на суспільство та довкілля.

Четвертий – аналіз та інтерпретація отриманих даних. На цьому етапі аудитори порівнюють фактичні результати діяльності компанії з її заявленими цілями та політиками. Оцінюється, наскільки ефективно компанія виконує свої зобов'язання перед суспільством та довкіллям.

П’ятий – складання звіту про результати аудиту. Після проведення всіх досліджень і аналізу даних, аудитори формують звіт, в якому надають свої висновки. Звіт включає як позитивні аспекти, так і виявлені недоліки у сфері КСВ компанії. Важливо, щоб у звіті були представлені також рекомендації щодо покращення ситуації.

Шостий – моніторинг впровадження рекомендацій. Після завершення аудиту компанія повинна впровадити рекомендації, надані аудитором, і здійснити моніторинг їх виконання. Це забезпечить покращення ефективності КСВ і допоможе уникнути повторення виявлених проблем у майбутньому.

Аудит КСВ є важливим інструментом для управління та розвитку компанії. Він дозволяє не лише оцінити поточний рівень соціальної відповідальності, але й виявити нові можливості для розвитку та покращення. Аудит КСВ сприяє підвищенню прозорості компанії та зміцненню довіри з боку зацікавлених сторін, таких як інвестори, клієнти, співробітники та місцеві громади.

Для компаній, що прагнуть бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку, дотримання стандартів КСВ є необхідністю. В умовах, коли суспільство та інвестори все більше уваги приділяють питанням екологічної стійкості, прав людини та етичних стандартів, компанії, що ігнорують ці аспекти, можуть втратити довіру своїх партнерів і клієнтів.

Аудит КСВ допомагає виявити слабкі місця у стратегії компанії, пов’язані з її соціальною відповідальністю, та надає можливість оперативно виправляти ситуацію. З іншого боку, компанії, що регулярно проводять аудит КСВ, можуть

використовувати результати для покращення свого іміджу на ринку та підвищення довіри до бренду.

Аудит корпоративної соціальної відповідальності є важливою частиною управління сучасними компаніями. Він дозволяє забезпечити ефективну оцінку соціальної, екологічної та етичної діяльності компанії, виявляти ризики та недоліки, а також розробляти шляхи для покращення її відповідальності перед суспільством і довкіллям. Завдяки аудиту КСВ компанії можуть покращувати свої стратегії сталого розвитку, що допомагає не лише зберігати конкурентні переваги, але й сприяти позитивним змінам у світі.

Література:

1. Hnatyshynetal L. Corporate social responsibility audit. *Vìsnik L'vìvs'kogo Nacìonal'nogo Agrarnogo -nìversitetu. Ekonomìka APK*. 2020. Vol. 27. P. 178-183.
2. Мазуренок О.Р., Плекан У.М. Соціальний аудит як інструмент оцінювання корпоративної соціальної відповідальності. *Інноваційна економіка.* 2019. № 3-4 (79). С. 174-179.

УДК 336.02

Рагуліна Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Лугова Ольга***
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий та середній бізнес (МСБ) відіграє ключову роль у розвитку економіки будь-якої держави, а в умовах нашої країни він стає особливо значущим через низку соціально-економічних та політичних факторів. У розвинутих країнах частка малого і середнього бізнесу у ВВП складає близько 50-60%, натомість в Україні цей показник суттєво менший, але має величезний потенціал для зростання. МСБ забезпечує значну частку робочих місць, сприяє розвитку регіонів, посилює конкуренцію на ринку, підвищує інноваційність та адаптивність економіки до змінних умов.

Водночас, розвиток МСБ в Україні стримується багатьма факторами, серед яких вагоме місце займає податкова політика держави. Податкова система, яка має стимулювати економічний розвиток і залучати підприємців до активної діяльності, часто, навпаки, стає бар'єром. Це зумовлено високим податковим навантаженням, частими змінами податкових норм і правил, надмірною бюрократією, а також недосконалістю механізмів контролю і нагляду.

В Україні малий та середній бізнес здебільшого користується спрощеною

системою оподаткування, яка включає групи платників єдиного податку з фіксованими ставками. Основною метою запровадження цієї системи було полегшення ведення бізнесу для малих підприємств та індивідуальних підприємців, щоб надати їм можливість розвиватися з мінімальними адміністративними витратами. Проте навіть у межах спрощеної системи податки можуть значно обтяжувати бізнес. Зокрема, четверта група платників, яка включає фермерів, має доволі складну систему адміністрування і високі ставки податку, що для багатьох підприємств є значною проблемою.

На загальній системі оподаткування податкове навантаження ще більше, оскільки до єдиного податку додаються податок на прибуток, податок на додану вартість (ПДВ) та інші обов'язкові платежі. Водночас ставки податків, як-от 18% на прибуток та 20% на ПДВ, є вагомими для підприємств, особливо враховуючи, що ПДВ часто складно адмініструвати. У результаті багатьом підприємствам доводиться використовувати ресурси на виконання податкових зобов'язань, що обмежує можливості для інвестицій у розвиток.

Податкові пільги є одним з найважливіших інструментів державної підтримки малого бізнесу, але в Україні їхній потенціал реалізується недостатньо. У розвинутих економіках такі пільги відіграють вирішальну роль у створенні робочих місць, розвитку нових підприємств і стимулюванні інноваційної діяльності. Наприклад, у багатьох країнах для стартапів надаються пільгові ставки або тимчасове звільнення від податку на прибуток, що дозволяє підприємцям інвестувати заощаджені кошти в розвиток бізнесу.

В Україні податкові пільги надаються тільки для окремих категорій підприємств, але навіть ці заходи не завжди ефективно працюють через складні процедури адміністрування, численні обмеження та надмірну бюрократію. Багато малих підприємств не можуть скористатися податковими пільгами через складність податкової звітності та відсутність чіткого регулювання.

Стабільність податкового законодавства є одним з ключових факторів для успішного розвитку малого бізнесу. На жаль, в Україні податкове законодавство часто змінюється, що створює значні ризики для підприємців, які не мають можливості планувати діяльність на тривалий термін. Часті зміни податкових ставок, введення нових видів податків або зборів, обмеження щодо спрощеної системи, а також змінення механізмів адміністрування податків роблять бізнес менш стабільним.

Така непередбачуваність спричиняє значні витрати на адаптацію до нових правил, підвищує адміністративні витрати та підриває довіру до податкової системи. Малі підприємства змушені нести витрати на консультування та аудит, аби відповідати постійно змінним податковим вимогам, що послаблює їх конкурентні позиції порівняно з великими компаніями.

Адміністрування податків є значним навантаженням для малого та середнього бізнесу. Високі витрати на підготовку звітності, складні процедури контролю та часті перевірки створюють додаткові бар'єри для підприємців, знижують ефективність бізнесу та зменшують інвестиції. Система електронного адміністрування в Україні поступово вдосконалюється, проте

багато підприємців досі стикаються з труднощами у поданні звітності та адмініструванні ПДВ.

Непропорційно часті податкові перевірки підривають можливість підприємців концентруватися на розвитку власної справи. Високий рівень корупції та бюрократії у сфері контролю також стає викликом для малого бізнесу, особливо для тих підприємців, які прагнуть працювати чесно та прозоро. Запровадження автоматизованих систем контролю та зниження частоти перевірок для підприємств, які регулярно виконують свої податкові зобов'язання, могли б суттєво покращити бізнес-клімат.

Вивчення досвіду розвинутих країн свідчить, що податкова політика може суттєво сприяти розвитку малого бізнесу, якщо вона враховує специфіку цього сектору. У багатьох країнах діють знижені ставки оподаткування для підприємств, що забезпечують робочі місця в регіонах з високим рівнем безробіття. Наприклад, у Польщі малий бізнес отримує пільгові ставки [1], а в США діють численні податкові кредити для підприємств, які інвестують в інновації або зайнятість. Крім того, країни ЄС надають знижки на податки для екологічно чистих підприємств [2, с. 27-28], що також стимулює малий бізнес до більш сталого розвитку.

В Україні можливе використання подібних ініціатив. Наприклад, надання податкових знижок для підприємств, що забезпечують робочі місця у віддалених регіонах або в місцевостях з високим рівнем безробіття, могло б допомогти створити додаткові робочі місця та знизити соціальні проблеми. Крім того, запровадження податкових стимулів для підприємств, що використовують екологічно чисті технології, могло б сприяти зниженню шкідливого впливу на довкілля.

Податкова політика в Україні має вирішальний вплив на розвиток малого та середнього бізнесу, оскільки значне податкове навантаження та складні процедури адміністрування обмежують потенціал для зростання. Податкові пільги є дієвим інструментом підтримки бізнесу, проте їхній потенціал в Україні реалізується не повною мірою. Розширення податкових стимулів для нових підприємств, інноваційних компаній та бізнесу в депресивних регіонах може стати потужним поштовхом для розвитку МСБ.

Стабільність податкового законодавства є необхідною умовою для довгострокового планування бізнесу. Зменшення частоти змін податкових норм та запровадження передбачуваних реформ сприяли б підвищенню довіри підприємців до податкової системи.

Удосконалення механізмів адміністрування та звітності, а також перехід на електронні системи може значно знизити навантаження на бізнес, підвищити прозорість контролю та зменшити корупційні ризики.

Вивчення міжнародного досвіду свідчить, що використання податкових стимулів для створення робочих місць та підтримки інновацій сприяє розвитку економіки. Адаптація цих підходів до українських реалій може посилити роль МСБ як ключового чинника економічного зростання.

Загалом, вдосконалення податкової політики для малого та середнього

бізнесу сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, розвитку підприємництва, створенню нових робочих місць і загальному економічному зростанню в Україні.

Література:

1. Малий ZUS у Польщі для підприємців. Що це таке і хто може скористатися / Я в Польщі – портал мігрантів в Польщі. URL: https://www.yavp.pl/uk/robota-ta-finansi/malyi-zus-u-polshchi-dlia-pidpryiemtsiv-shcho-tse-take-i-khto-mozhe-skorystatysia-21609.html (дата звернення: 25.10.2024).
2. Звіт щодо інструментів стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств в країнах ЄС та в Україні / Livingplanet. URL: https://livingplanet.org.ua/images/2023/04.032020_zvit.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

УДК 35.078

Рагуліна Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Слободян Тетяна
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Чебан Юлія***
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ ПОЛЬЩІ

У Польщі перший Закон про регулювання публічних закупівель було прийнято у 1994 році. Зазначений нормативний акт обумовив наявність конкурентної та конкурсної основи для відбору виконавців державних замовлень. Цей же нормативний документ передбачав створення єдиного координаційного органу, який здійснював нормативне регулювання, надання роз'яснень, публікацію оголошень, контроль та вирішення спорів. Закон періодично зазнавав змін, оновлювався, доповнювався до вимог ЄС та у 2004 році був адаптованим до відповідних директив ЄС.

Остання редакція закону, прийнята в 2019 році, з 2021 року передбачає впровадження електронної платформи e-Zamówienia. Ця система має забезпечувати ефективну взаємодію замовників і постачальників. Закон регулює закупівлі на суму понад 30 тисяч євро і визначає пороги для міжнародних тендерів: 418 тисяч євро для товарів і послуг та 5,225 мільйона євро для робіт.

Дія закону поширюється на державні установи, організації, які фінансуються з бюджету, та підприємства, що функціонують у спеціалізованих секторах, як-от комунальні послуги, енергетика тощо. У Польщі, як і в Україні, детально описані всі етапи процедур закупівель: оприлюднення тендерної

документації, проведення процедур закупівель, укладання договорів тощо. Для закупівель переважно застосовуються відкриті торги, що складають близько 80% процедур, але також передбачені обмежені тендери, переговори з оголошенням і без нього [1].

Цікаво, що польські замовники мають можливість приймати пропозиції через власні портали, комерційні платформи або спеціалізовані електронні сервіси Агентства державних закупівель. До таких сервісів належать:

- платформа е-ліцитації (спрощений електронний аукціон);
- сервіс е-аукціону;
- Міні-Портал.

Міні-Портал, безкоштовна система для взаємодії замовників і учасників державних закупівель, функціонував до остаточного впровадження єдиної електронної платформи, після чого був закритий [2].

Ще однією особливістю є обов’язковість нецінових критеріїв оцінки, де вага цінового критерію не перевищує 60%. Такий підхід дозволяє більше уваги приділяти якісним характеристикам, на відміну від українського законодавства, де питома вага ціни має бути не нижчою за 70%.

Контроль за публічними закупівлями у Польщі здійснюють кілька органів:

- Агентство публічних замовлень;
- Вища палата контролю Польщі;
- Апеляційна палата оскаржень (орган оскарження);
- Відомство захисту конкуренції та прав споживачів.

Основним контролюючим органом є Агентство публічних замовлень, створене у 1995 році. Воно проводить планові та позапланові перевірки документів, перевірки за зверненнями та аналіз інформації з бюлетеня закупівель. Оперативний контроль і моніторинг закупівель також здійснює Агентство, яке в разі порушень може видавати рекомендації, вимагати скасування процедур чи накладати штрафи [2].

У Польщі особливу увагу приділяють контролю за закупівлями, що фінансуються або співфінансуються за рахунок коштів ЄС. Обов’язковій перевірці підлягають закупівлі: товарів або послуг на суму від 10 млн євро, а робіт – від 20 млн євро.

На відміну від інших контрольних органів, які зазвичай здійснюють перевірки після завершення процедур, оперативний контроль і моніторинг закупівель покладено на Агентство публічних замовлень. Процес перевірки триває від 14 до 30 робочих днів, але, за необхідності,тривалість перевірки може бути збільшено.

За результатами перевірок Агентство може надавати рекомендації щодо усунення порушень, якщо їх можна виправити;рекомендувати скасування процедури закупівлі за наявності порушень, які неможливо усунути;звертатися до Апеляційної палати з вимогою анулювати результати закупівлі;накладати штрафи на замовника.

Вища палата контролю, у свою чергу, переважно перевіряє закупівлі

після укладення договорів, хоча може здійснювати контроль і під час проведення процедур. Її завданням є комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності замовників. Відмінною рисою польської Вищої палати контролю є те, що вона перевіряє використання коштів не лише державного, а й місцевих бюджетів, а також має право законодавчої ініціативи, чого немає в української Рахункової палати.

У структурі Міністерства фінансів Польщі функціонує апарат уповноважених, які здійснюють контроль за використанням державних фінансів, зокрема у сфері публічних закупівель. Ці посадовці займаються розглядом звернень про ймовірні порушення у витрачанні бюджетних коштів, а також встановлюють персональну відповідальність посадових осіб за допущені порушення.

На сьогодні в Польщі працює 70 таких уповноважених. Крім того, у кожному з 16 воєводств функціонують регіональні комісії, які займаються розглядом апеляцій [3, с. 170].

Система контролю публічних закупівель у Польщі вирізняється багаторівневістю, чітким розподілом функцій і активним використанням електронних інструментів. Особливу увагу приділяють моніторингу закупівель, які фінансуються за рахунок коштів ЄС. Польський досвід може слугувати прикладом для вдосконалення системи публічних закупівель в Україні.

Література:

1. Публічні закупівлі Польщі, Угорщини, Чехії та України. Dozorro. URL: https://dozorro.org/blog/publichni-zakupivli-polshi-ugorshini-chehiyi-ta-ukrayini (дата звернення: 01.12.2024)
2. Контроль публічних закупівель. Досвід Польщі для України. Dozorro. URL: https://dozorro.org/blog/kontrol-publichnih-zakupivel-dosvid-polshi-dlya-ukrayini (дата звернення: 01.12.2024)
3. Karlin M., Koshkina K. Здійснення публічних закупівель в Польщі: досвід для України. *Economic Journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*. 2019. Т. 4. № 20. С. 166-172.

УДК 343.148.5

Радчук Юлія
судовий експерт групи економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності
Волинський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України,
м. Луцьк, Україна

ЕКСПЕРТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Бюджетні установи – це органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними в установленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими [1].

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [2].

Предметом дослідження економічної експертизи операцій з нарахування та виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ є достовірність та обґрунтованість відображення таких операцій у системі бухгалтерського обліку та податкової звітності, які потребують спеціальних знань експерта-економіста для встановлення істини.

Алгоритм дослідження передбачає застосування таких методичних прийомів: документальна перевірка (перевірка документів за формою, арифметична та нормативна перевірка) та зіставлення документів.

Основними прийомами документальної перевірки є:

- перевірка правильності й обґрунтованості відображення господарських операцій на рахунках і в регістрах бухгалтерського обліку;
- перевірка правильності відображення господарських операцій у підсумкових документах – бухгалтерській та фінансовій звітності;
- перевірка відповідності проведених операцій вимогам нормативних документів.

Метод зіставлення полягає в порівнянні змісту і реквізитів різних документів бухгалтерського та податкового обліку і виявленні суперечностей і розбіжностей між ними. Цей метод передбачає два способи перевірки документів: (зустрічна перевірка документів, взаємний контроль).

Метод документальної перевірки застосовується в комплексі з методом зіставлення бухгалтерських документів [3].

Об'єктами експертного дослідження при проведені економічних досліджень по цивільних і кримінальних справах по нарахуванню і виплаті заробітної плати, лікарняних, відпускних, компенсації за невикористану

відпустку є:

- первинні документи по особовому складу (накази, розпорядження по прийому на роботу, пересуванню по службі, роботі, звільненню, відряджанню);
- облікові рахунки по нарахуванню, утриманню і виплаті заробітної плати;
- розрахунково-платіжні відомості;
- банківські платіжні документи та відомості (реєстри) розподілу заробітної плати та інших виплат;
- лікарняні листи;
- копії трудових книжок;
- трудові договори;
- табеля обліку робочого часу;
- довідки про щомісячний заробіток;
- податкова звітність.

Експертне дослідження розпочинається із перевірки документального оформлення трудових відносин із працівниками. При цьому перевіряється трудові договори, колективний договір, положення про оплату праці і преміювання, правила внутрішнього трудового розпорядку, досліджується ступінь виконання штатної дисципліни, умови укладання трудових договорів, обґрунтованість оплати праці за трудовими договорами (у тому числі за сумісництвом).

Під час дослідження операцій із нарахування та виплати заробітної плати в бюджетних установах необхідно перевірити правильність вживання тарифних розрядів та відповідних їм тарифних ставок, посадових окладів відповідно до вимог законодавства. З цією метою перевіряють накази, особові справи, трудові книжки працівників, тощо.

Визначити, чи у відповідності з табелями обліку робочого часу здійснювалось нарахування основної заробітної плати відображеної в облікових рахунках працівників і в розрахункових відомостях по підприємству відповідно до штатного розкладу.

Визначення обґрунтованості нарахування додаткової заробітної плати (матеріальна допомога, премії, вислуга років, робота в нічний і надурочний час, а також в святкові дні) передбачені колдоговором і тарифною угодою повинні здійснюватися відповідно до наказів по підприємству і відображатися в облікових рахунках працівників і в розрахункових відомостях.

Особливу увагу приділяють перевірці обґрунтованості встановлення надбавок, доплат, виплати премій і матеріальної допомоги керівникам, оскільки такі виплати можуть здійснюватися лише за рішенням органу вищого рівня у межах наявних коштів на оплату праці.

За особовими рахунками працівників перевіряють правильність розрахунку відпустки, вихідної допомоги, зарплати під час відряджень, при цьому звертають увагу на правильність визначення середньої зарплати.

У розрахункових відомостях відображається нарахування основної і додаткової заробітної плати і утримання із заробітної плати по видам утримань.

Дані розрахунково-платіжних відомостей необхідно зіставляти з оборотно-сальдовими відомостями по нарахуванню і утриманню із заробітної плати, і такі дані повинні відповідати даним Головної книги.

Після дослідження первинних документів щодо нарахування усіх видів основної і додаткової заробітної плати та встановлення конкретних строків його виплати, можливо перейти до дослідження правильності нарахованих податків, а саме:

- податок на доходи фізичних осіб;
- військовий збір;
- інші неподаткові утримання (аліменти, добровільні відрахування до недержавних пенсійних фондів);
- нарахування єдиного соціального внеску.

На кінцевому етапі дослідження: при застосуванні законодавства щодо правильності нарахування заробітної плати працівникам бюджетних установ, дослідження документів щодо наявності всіх необхідних реквізитів, в комплексі з арифметичною перевіркою експерти можуть перевірити правильність виплаченої заробітної плати. Звіряються розрахунково-платіжні відомості, банківські платіжні документи та відомості (реєстри) розподілу заробітної плати та інших виплат.

На підставі результатів проведеного аналізу експерт робить висновок, що ґрунтується на достовірних облікових даних.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text. (дата звернення: 20.11.2024)
2. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення: 20.11.2024)
3. Методи, способи та прийоми, які використовуються при проведенні судово-економічних експертиз: методика Дніпро: Дніпропетровський НДІСЕ Міністерства юстиції України, 2003 (реєстраційний код у Реєстрі методик проведення судових експертиз: 11.0.08).

УДК 657.3:005.334

Решетов Валерій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Братко Поліна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова звітність є основним джерелом даних для аналізу діяльності підприємства, оскільки вона містить інформацію про фінансовий стан та результати його діяльності [1]. Системний підхід до використання даних фінансової звітності в процесі здійснення поточного аналізу та прогнозування дозволяє оцінити ефективність бізнесу та розширити можливості оцінювання потенційних ризиків.

Фінансова звітність відображає реальний стан активів, зобов'язань, доходів та витрат підприємства та є основою для формування прогнозів й оцінки впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на його фінансову діяльність. Базуючись на даних фінансової звітності здійснюється оцінка фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності та динаміки зміни фінансових показників.

Основними формами фінансової звітності, дані яких застосовуються для оцінки ризиків та прогнозування діяльності підприємства є:

- баланс (звіт про фінансовий стан) – використовується для аналізу структури активів і зобов'язань, оцінки фінансової стійкості та ліквідності підприємства;
- звіт про фінансові результати – дозволяє проаналізувати величину та динаміку зміни доходів, витрат та прибутку, є основою для аналізу рентабельності та прогнозування фінансових результатів;
- звіт про рух грошових коштів – дозволяє здійснити моніторинг джерел та напрямів використання коштів й використовується для аналізу платоспроможності та прогнозування грошових потоків;
- звіт про власний капітал – дозволяє оцінити зміни у власному капіталі та визначити стратегію фінансування [2].

Одним із основних ризиків фінансової діяльності підприємства є ризик ліквідності, оцінювання якого здійснюється на основі показників поточної та швидкої ліквідності. При цьому аналізується здатність підприємства виконувати короткострокові зобов'язання.

Задля виявлення ризику платоспроможності здійснюється аналіз структури власного і позикового капіталу та їх складових, що дозволяє оцінити рівень залежності підприємства від зовнішнього фінансування.

Виявлення ризиків операційної діяльності проводиться на основі аналізу доходів і витрат за даними звіту про фінансові результати. При цьому оцінюється ймовірність недостатності коштів для покриття операційних витрат.

Інвестиційні ризики підприємства визначаються на основі даних про дохідність активів і рентабельність капіталу.

Оцінка ймовірності виникнення ризиків здійснюється на основі використання таких методів, як: експертні оцінки (базується на опитуванні фахівців), статистичний аналіз (використовуються дані минулих періодів); SWOT-аналіз (здійснюється виявлення слабких сторін та загроз).

Прогнозування фінансових показників діяльності підприємства є інструментом стратегічного планування, прийняття управлінських рішень та оцінки перспектив розвитку. До основних показників, які враховуються під час прогнозування та розраховуються на підставі даних фінансової звітності відносяться: обсяг доходів і витрат, прибуток і рентабельність, ліквідність і платоспроможність, динаміка грошових потоків.

Для прогнозування фінансових показників використовується методика трендового аналізу (здійснюється дослідження динаміки фінансових показників за кілька звітних періодів), екстраполяції (здійснюється передбачення зміни показників на основі історичних даних із використанням математичних моделей), факторного аналізу (досліджується вплив ключових факторів на фінансові результати), сценарного моделювання (здійснюється розробка оптимістичних, песимістичних і базових сценаріїв розвитку підприємства). Підвищити точність прогнозування фінансових показників та спростити процеси оцінки ризиків вбачається можливим шляхом використання сучасних технологій аналітики на кшталт SAP, Analytics Cloud, Tableau тощо.

Таким чином, інформація, яка висвітлюється у фінансовій звітності забезпечує можливості здійснення оцінки ризиків і прогнозування фінансових показників діяльності підприємства, що, у свою чергу, дозволяє підвищити рівень передбачуваності діяльності, мінімізувати ризики та забезпечити стабільний розвиток підприємства.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17 (дата звернення: 11.11.2024).
2. Магопець О.А., Шалімова Н.С., Черновол О.М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Кропивницький: ЦНТУ. 2022. 230 с. URL: https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/13973 (дата звернення : 10.11.2024).

УДК 657.471

Решетов Валерій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Малащенко Тетяна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ЗВІТНІСТЬ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Фермерські господарства відіграють важливу роль у розвитку аграрного сектора національної економіки. У сучасних умовах звітність фермерських господарств стає ключовим інструментом для оцінки їх економічної ефективності, забезпечення прозорості діяльності та прийняття управлінських рішень. Висвітлюючи інформацію про фінансовий стан, виробничу діяльність, її результативність, виконання податкових зобов'язань тощо фермерські господарства складають фінансову, податкову та статистичну звітність.

З метою оцінки економічної ефективності діяльності фермерського господарства необхідно використовувати весь комплекс інформації, яка міститься у різних формах фінансової, податкової та статистичної звітності та які надають інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та використання ресурсів.

До основних форм фінансової звітності, які відображають фінансовий стан і результати діяльності фермерського господарства, та які доцільно використовувати під час аналізу й оцінки економічної ефективності їх діяльності відносяться:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) – відображає активи, зобов'язання та власний капітал [1]. Використовується для аналізу фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, структури капіталу;
- Звіт про фінансові результати – показує доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід [1]. Дозволяє оцінити рентабельність, продуктивність діяльності, рівень витрат;
- Звіт про рух грошових коштів – відображає надходження і вибуття грошових коштів за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю [1]. Використовується для оцінки ліквідності та здатності до самофінансування;
- Звіт про власний капітал – відображає зміни в складі власного капіталу [1]. Дозволяє аналізувати стабільність фінансування.

Податкова звітність надає інформацію про виконання фермерським господарством податкових зобов'язань та структуру податкових витрат. Враховуючи, що більшість фермерських господарств у процесі провадження

своєї діяльності та її оподаткування застосовують спрощену систему оподаткування й сплачують єдиний податок четвертої групи, основними формами податкової звітності є:

- Податкова декларація платника єдиного податку четвертої групи [2] – містить дані про земельні ресурси, об'єкти оподаткування, нормативну грошову оцінку землі та розрахунок податкових зобов'язань Дозволяє аналізувати ефективність обраної системи оподаткування;
- Декларація з податку на додану вартість (ПДВ) [3] – містить дані про оподатковувані операції, величину податкового кредиту, податкових зобов’язань, операції, звільнені від оподаткування, дозволяє визначити суму податку до сплати або відшкодування. Використовується для оцінки динаміки обсягів реалізації та придбання продукції, товарів, робіт, послуг; Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску [4] – містить інформацію про доходи працівників, утримані суми ПДФО та військового збору, нараховані та сплачені внески на соціальне страхування працівників і членів господарства. Дозволяє оцінити ефективність використання трудових ресурсів.

У статистичній звітності, яка складається фермерськими господарствами, узагальнюється інформація про обсяги виробництва, використання ресурсів та економічну активність. Серед форм статистичної звітності, у яких містяться показники, необхідні для оцінки економічної ефективності, доцільно виділити такі звіти:

- Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду (форма 29-сг) [5] – містить дані про площі посівів, урожайність і валові збори. Використовується для оцінки ефективності виробництва та використання земельних ресурсів;
- Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (форма 50-сг) [6] – висвітлює дані про обсяги виробництва, фінансові результати, використання ресурсів, ефективність діяльності та інвестиційну активність підприємства. Дозволяє провести комплексний аналіз діяльності господарства;
- Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства (форма 2-ферм) [6] – містить дані щодо витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства у розрізі видів витрат, а також кількість реалізованої продукції за її видами, вартість реалізованої продукції, її собівартість. Дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів, рентабельність окремих видів продукції та ефективність збуту.

Таким чином, оцінка економічної ефективності діяльності фермерських господарств можлива на основі проведення комплексного аналізу фінансової, податкової та статистичної звітності. Кожна форма звітності надає унікальну інформацію, яка дозволяє оцінити рентабельність (рентабельність активів,

власного капіталу, виробництва), продуктивність праці, ефективність використання ресурсів (врожайність, рентабельність землі), фінансову стійкість, ліквідність, що забезпечує можливість керівникам фермерських господарств прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Література:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17 (дата звернення : 09.11.2024).
2. Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку : Наказ М-ва фінансів України від 19.06.2015 р. № 578. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0799-15#Text (дата звернення: 11.11.2024).
3. Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість : Наказ М-ва фінансів України від 28.01.2016 р. № 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0159-16#Text (дата звернення: 13.11.2024).
4. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску : Наказ М-ва фінансів України від 13.01.2015 р. № 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#Text (дата звернення: 12.11.2024).
5. Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 29-сг (річна) «Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду» : Наказ Державної служби статистики України від 14.03.2023 р. № 110. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0110832-23#Text (дата звернення: 14.11.2024).
6. Про затвердження форм державного статистичного спостереження щодо витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства : Наказ Державної служби статистики України від 08.06.2022 р. № 153. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0153832-22#n13 (дата звернення: 14.11.2024).

УДК 658

Родіонов Олександр
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ АНАЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ ДАНИХ З ERP-СИСТЕМ І МОДУЛІВ РОЗШИРЕННЯ ДО НИХ

Системи управління та планування виробництва забезпечуютьсядієвими інструментами для управління і обліку, що включають: видачу завдань на виробництво, відпуск і списання матеріалів на виробництво, облік списаних

матеріалів, отриманої продукції, витрачених годин і, як результат,розрахунок собівартості, відповідно до затвердженого обліковою політикою підприємства методу. Втім, недоліком таких систем є те, що в них не враховано певних особливостей і «традицій» організації процесу планування, оперативного управління виробництвом, а також, що дуже важливо, матеріального обліку на виробництві [1], а саме:

- за задумом більшості систем, обліково-складська одиниця має виникати тоді, коли напівфабрикат необхідно фізично перемістити з одного цеху до іншого, або передати до іншого підприємства всередині або поза групою компаній. Відповіднодо особливостей організації роботи на підприємствах машинобудівного комплексу України, окрема обліково-складська одиниця має створюватись для кожної дільниці. Це здійснюється з метою посилення контролю за рухом напівфабрикатів та отримання більш точного обліку під час інвентаризацій (фактично зменшення НЗВ у вигляді незакінчених деталей, які не можна порахувати ані як матеріал, ані як готову деталь або вузол). Це призводить до виникнення великої кількості таких облікових одиниць і великої кількості виробничих завдань на їх виготовлення. На рівні оперативного управління виробництвом, для працівників планово-диспетчерських відділів, стає значно складніше видавати, звітувати та управляти (наприклад, перепланувати) такою кількістю виробничих замовлень;
- нестача на підприємствах кваліфікованих інженерних кадрів призводить до низької якості конструкторсько-технологічної інформації, неправильної специфікації виробів, і, як наслідок, хибного планування покупних матеріалів і замовлень на виробництво напівфабрикатів, проведення розрахунку планової собівартості, що не відповідає реальності, помилок при розрахунку циклів виробництва, видачі у виробництво хибного завдання, а також видачі завдань з хибними даними щодо матеріалів до списання, що в результаті призводить до викривлень в матеріальному обліку та неможливості виконувати завдання [2];
- не поодинокими є випадки, коли, внаслідок нестачі кваліфікованих технологів, або з інших міркувань, маршрути виробництва містять завищені (рідше занижені) норми витрат часу на виконання операцій маршруту. Наслідками цього є те, що система не має можливості правильно спланувати виробничі замовлення, а майстри дільниць – організувати роботу для вчасного їх виконання, і тому, виконують ті роботи, які є вигіднішими з точки зору відрядної оплати, що в свою чергу, призводить до нестачі напівфабрикатів та вузлів для вчасного і комплектного випуску готової продукції;
- величезна кількість обліково-складських одиниць та помилки в технологічних даних призводять до хибного планування роботи усього підприємства. Це стосується і плану закупівлі матеріалів, як в кількісному виразі, так і в план-графіку (планової дати потреби в матеріалах), хибному плануванні навантаження на робочі центри: неправильні оцінки

наявного обладнання і працівників, неправильне уявлення про достатню кількість працівників, що здатні забезпечити виконання плану виробництва.

Наведений вище перелік проблем не є вичерпним, це тільки частина з широкого спектру проблем, з якими стикаються на виробництвах підприємств машинобудівного комплексу. Не важко зрозуміти, що наведені проблеми мають прямим наслідком неможливість виконання план-графіку виготовлення та відвантаження готової продукції, що тягне за собою втрату клієнтів, штрафні санкції й загалом неможливість працювати на ринках західної Європи, де обов'язковими умовами є якість продукції та додержання термінів її поставок. Крім таких збитків, це зумовлює збитки у вигляді закупівлі зайвих матеріалів, замість тих, що насправді використовуються, зростання обсягів незавершеного виробництва, в якому зосереджуються значні обсяги оборотних коштів, неритмічність виробництва, що призводить до значного зносу основних засобів, збільшення частоти виходу з ладу обладнання та перевитрачання коштів.

Загалом, неправильне планування, окрім того, що здійснює негативні впливи на процеси виробництва, напряму впливає на економіку підприємства, оскільки призводить до касових розривів й погіршення взаємовідносин з постачальниками, зумовлює необхідність покриття касових розривів за рахунок короткострокових дорогих кредитів тав цілому спричиняє розбалансованість системи управління підприємством.

Рішенням, яке допомагає менеджменту підприємства локалізувати й усунути такого роду проблеми, є комплексний підхід, що включає модернізацію або доопрацювання ERP системи, з метою впровадження модулів, які здатні забезпечити введення й обробку необхідних даних, а також, який дозволяє спростити роботу на рівні оперативного управління – майстру виробничої дільниці, та аналітичний модуль, який надає можливість опрацювати ці данні й отримати деталізоване уявлення про те, що саме відбувається на підприємстві в цілому та на кожній окремій дільниці [3].

Модуль системи управління забезпечує наявність в системі так званих змінно-добових завдань, які були і залишаються звичною та зрозумілою системою видачі завдань на робочі центри. На відміну від замовлень на виробництво, які є в будь-якій системі та які прив'язані, зазвичай, до виробничого цеху (включають в себе декілька операцій, виконуваних на різних верстатах й оброблювальних центрах, що відображає виготовлення вузла із заготовки), одне змінно-добове завдання – це одна операція, яку виконує конкретна людина, що вказується в цьому завданні, на конкретному верстаті. Модуль дозволяє передати оперативне управління за ходом виробництва майстру дільниці, який працює безпосередньо на місці та краще знає стан справ з обладнанням, матеріалами, напівфабрикатами, персоналом, який працює на зміні. Крім того, модуль дозволяє закріпити робітника за операцією і потім з максимальною точністю порахувати його відрядну оплату (для підприємств, де облік ведеться за паріями або серіями – визначити зміну і людину, яка виготовляла певну деталь). Забезпечується прозорий зворотній зв'язок з

відділом планування, що дозволяє вчасно перепланувати виробництво продукції відповідно до стану справ у виробництві [4].

Для отримання оперативної інформації на рівні менеджменту, а також на рівнях всього персоналу, задіяного у виробництві, для виявлення проблем та прийняття рішень щодо їх усунення, на підприємствах машинобудівного комплексу України використовується аналітична система [5]. Аналітична система забезпечує аналіз даних щодо:

- собівартості – розрахунок фактичної (і за необхідності планової) собівартості готової продукції, а також на рівні всіх напівфабрикатів, на основі наявних даних про виробництво продукції з можливістю моделювання різних сценаріїв та порівняння компонентів собівартості, або її складових між різними сценаріями, що дозволяє знайти найкращий. Моделювання дозволяє розуміти вплив на показник собівартості зміни в цінах на сировину, або зміни в тарифній сітці, тощо. Аналітика собівартості дозволяє візуалізувати історичну динаміку змін собівартості продукції та аналізувати які фактори і яким чином на це впливали [6]. На підставі моделювання собівартості, відділи маркетингу і продажів, можуть напрацьовувати й реалізовувати маркетингові стратегії, які дозволятимуть продукції підприємства залишатись конкурентоспроможною;
- планування виробничих завдань і аналіз завантаження – дана аналітика забезпечує відділ планування виробництва всією інформацією про наявні ресурси у виробництві та їх завантаження. Така аналітика надає інформацію про: наявну потужність людино-годин і машино-годин – дані показники випливають з даних про чисельність працівників і станків на дільниціта графік їхньої роботи. Вони дозволяють оцінити загальну трудомісткість виробничих дільниць; планову завантаженість працівників і верстатів згідно запланованих замовлень, визначити відсоток навантаження на основі цих показників. Аналітичні інструменти дозволяють побачити періоди часу, на які припадає велика кількість операцій та розподілити їх для більш рівномірної завантаженості, а також проаналізувати чи завжди вистачає наявної потужності підприємства для виконання всіх запланованих робіт, виявити моменти, коли ресурси будуть недовантажені та перерозподілити наявні ресурси між дільницями або задіяти альтернативні технологічні маршрути, щоб збалансувати роботу відповідно до наявних потужностей [6];
- наявність модуля змінно-добових завдань дозволяє отримати поглиблений аналіз даних, що стосуються ефективності роботи окремих ділянок виробництва [7]. В даному випадку йдеться вже не про планування, а про фактичну роботу і навантаження, аналітичні інструменти надають інформацію про такі показники:

OLE – використовується для оцінки продуктивності робочої сили в виробничих процесах. Він допомагає визначити, наскільки ефективно використовується персонал для досягнення запланованих результатів. Формула

розрахунку OLE:

OLE = Доступність × Продуктивність × Якість, де:

Доступність – це показник, який характеризує відношення часу, протягом якого працівники фактично доступні для виконання завдань, до загального робочого часу за виробничим календарем підприємства;

Продуктивність – показник швидкості виконання завдань, визначається як відношення фактично виробленої продукції до запланованої;

Якість – відображає скільки продукції без дефектів було вироблено по відношенню до загального її обсягу.

OEE – показник аналогічний OLE і рахується за тією ж формулою, але для обладнання.

Модуль змінно-добових завдань надає надзвичайно високу ступінь можливої деталізації аналізу й забезпечує виявлення проблем та шляхів для оптимізації і покращення виробничих процесів. Показники, що мають низькі значення в цьому випадку свідчать про наявність проблем у виробництві, а ті, що значно перевищують 100% - свідчать про спотворені дані системи, що, відповідно, вимагають корегування.

Таким чином, у сучасному виробництві впровадження аналітичних рішень, заснованих на даних ERP-систем, є необхідністю часу, які дозволяють підвищити ефективність управління виробничими процесами. Аналітичні інструментизабезпечують отримання детального і всебічного аналізу роботи всього підприємства, оцінку ефективності роботи персоналу і обладнання, що сприяє ідентифікації слабких місць у виробничих процесах. Отже, використання цих модулів є важливим кроком у напрямку до цифрової трансформації та підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудівного комплексу України у складних ринкових умовах.

Література:

1. Шегда А.В., Литвиненко Т.М., Нахаба М.П. Економіка підприємства : навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 242 с.
2. Целікова А.С., Місько Є.М. Сучасний стан та проблеми розвитку машинобудівних підприємств України. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024. Том 9. № 2. С. 228-235.
3. Воронкова В.Г., Метеленко Н.Г. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика. ЗНУ, 2023. 203 с.
4. Operations Management Principles. Optessa. Intelligent Planning and Scheduling. URL: https://www.optessa.com/operations-management-principles/ (date of access: 07.10.2024).
5. Волощук Л.О., Кірсанова В.В., Філиппова С.В. Аналітичні інструменти управління інноваційним розвитком промислового підприємства. ОНПУ, 2014. 122 с.
6. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.І. Бізнес-діагностика підприємства : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2008. 243 с.
7. Elias Ribeiro da Silvaa, Ana Carolina Shinohara, Christian Petersson Nielsena, Edson Pinheiro de Limab, Jannis Angelis. Operating Digital Manufacturing in Industry 4.0: the role of advanced manufacturing technologies. *Procedia CIRP*. 2020. Volume 93. P. 174-179. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212827120306405 (date of access: 09.10.2024).

УДК 657

Роєва Ольга
доктор філософії з обліку та оподаткування (PhD)
доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

ЕФЕКТИВНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Оподаткування суб'єктів господарювання є важливим інструментом державного регулювання, яке забезпечує наповнення бюджету і фінансування соціально-економічних потреб суспільства. Основні положення Податкового кодексу України визначають структуру податкової системи, види податків, механізми їх адміністрування, а також права й обов'язки платників податків. Основними принципами української податкової системи є справедливість, прозорість і ефективність. Однак, на практиці система має як позитивні аспекти, так і певні недоліки, які вимагають подальшого вдосконалення.

Ефективна податкова система повинна забезпечувати збалансоване навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювати їх розвиток і водночас сприяти зростанню державних доходів. В Україні податкова система включає загальнодержавні податки, серед яких податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість (ПДВ), акцизи, а також місцеві податки, такі як податок на майно чи єдиний податок для малого бізнесу. Система спрощеного оподаткування для малого та середнього бізнесу створює певні переваги, спрощуючи адміністрування та знижуючи податкове навантаження, що позитивно впливає на розвиток підприємництва.

Разом із тим, система оподаткування в Україні стикається з такими викликами, як високий рівень податкового навантаження для великого бізнесу, складна процедура адміністрування податків та значний рівень податкових ухилень. Ці фактори іноді призводять до тінізації економіки та гальмують інвестиційну активність. Важливо також зазначити, що система має певні прогалини в регулюванні, які використовуються для ухилення від сплати податків, особливо через трансфертне ціноутворення або використання офшорних юрисдикцій.

Засобами регулювання податкової системи в Україні є законодавче вдосконалення, впровадження електронних сервісів для платників податків, автоматизація моніторингу та аналізу податкових платежів, а також посилення боротьби з податковими зловживаннями. В останні роки були запроваджені низка ініціатив, спрямованих на спрощення звітності, цифровізацію податкових процедур, зокрема впровадження електронного кабінету платника податків, що підвищує прозорість і зменшує корупційні ризики.

Одним із ключових інструментів адміністрування податків є електронний кабінет платника податків, що дозволяє подавати звітність, сплачувати податки та вести комунікацію з податковими органами онлайн. Впровадження електронного кабінету платника податків суттєво спростило адміністрування податків і підвищило рівень прозорості податкових процесів, зменшивши корупційні ризики. Важливою складовою механізму адміністрування податків є також система електронного адміністрування ПДВ, яка забезпечує оперативне відстеження руху коштів і попередження махінацій із фіктивними податковими кредитами. Автоматизовані системи аналізу даних використовуються для моніторингу ризикових операцій, що дозволяє виявляти податкові ухилення на ранніх етапах і знижує втрати бюджету. Такі механізми забезпечують підвищення ефективності податкового контролю і зменшують можливість використання схем ухилення від оподаткування, сприяють регулюванню трансфертного ціноутворення, що запобігає штучному заниженню прибутків підприємствами через внутрішньо-групові угоди, забезпечуючи справедливе оподаткування.

Проте система адміністрування податків має і певні недоліки. Недоліком залишається відносно нестабільне податкове законодавство, що може змінюватися під впливом політичних чи економічних факторів, що створює непередбачуваність для бізнесу. Крім того, рівень податкового навантаження на заробітну плату залишається високим, що створює додаткові витрати для роботодавців та стимулює використання нелегальної праці.

Висновки свідчать про те, що для забезпечення ефективної роботи податкової системи необхідно продовжувати роботу над її спрощенням, зниженням податкового тиску для малого і середнього бізнесу, а також посиленням боротьби з ухиленням від сплати податків. Важливо забезпечити передбачуваність податкової політики, що дозволить бізнесу краще планувати свою діяльність та сприятиме зростанню інвестиційної привабливості країни. Рекомендаціями для вдосконалення системи можуть бути подальше впровадження електронних технологій, спрощення податкової звітності та зниження рівня навантаження на фонд оплати праці. Лише комплексний підхід до реформування податкової системи дозволить забезпечити баланс між наповненням бюджету та стимулюванням економічного розвитку, що є ключовим фактором стабільності та процвітання суспільства.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 30.11.2024).
2. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: https://tax.gov.ua (дата звернення: 02.12.2024).
3. Система електронного адміністрування ПДВ: основні положення. URL: https://cabinet.tax.gov.ua (дата звернення: 02.12.2024).

УДК 338.486.3:005.591.6

Романюк Ірина
доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри туризму та економіки
Складанюк Катерина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Розвиток туристичного бізнесу в сучасних умовах глобалізації та цифровізації є складним і багатогранним процесом, який вимагає від підприємств постійного вдосконалення своїх підходів до управління. Інтеграція економік, розвиток технологій, а також зміни у способі життя людей призвели до зростання попиту на інноваційні туристичні послуги та одночасно до ускладнення конкурентного середовища. Туристичний бізнес характеризується високим рівнем конкуренції, що вимагає від підприємств гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін ринкових умов. Динамічні зміни попиту, що можуть бути обумовлені як сезонністю, так і зовнішніми факторами, такими як економічні кризи, пандемії чи політична нестабільність, ускладнюють процес управління. Наприклад, зміна туристичних вподобань у бік екологічно чистого та безпечного туризму або зростання популярності внутрішніх подорожей впливає на формування стратегій підприємств. Сезонність, яка є природною особливістю туристичного бізнесу, ще більше підкреслює необхідність ефективного управління ресурсами, щоб забезпечити стабільність роботи підприємств навіть у періоди зниженого попиту.

Крім того, сучасні клієнти мають зростаючі вимоги до якості послуг, прагнуть персоналізації та високої швидкості обслуговування. Вони очікують від туристичних підприємств індивідуального підходу, зручних каналів комунікації та доступу до сервісів онлайн [1, с. 379]. Такий рівень очікувань можна задовольнити лише за рахунок активного впровадження новітніх технологій та аналітичних підходів до управління. У цьому контексті використання інформаційно-аналітичних інструментів стає ключовим фактором оптимізації управління туристичними підприємствами. Вони забезпечують не лише автоматизацію бізнес-процесів, але й надають можливість аналізувати велику кількість даних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Це стосується як оперативних завдань, таких як управління бронюваннями та взаємодія з клієнтами, так і стратегічного планування, включаючи прогнозування попиту та формування конкурентних переваг. Інформаційно-аналітичні інструменти допомагають підприємствам бути більш гнучкими, адаптуючи свої стратегії до потреб ринку та швидко реагуючи на його зміни.

Інформаційно-аналітичні інструменти є системами та технологіями, що забезпечують збір, обробку, аналіз і візуалізацію даних для прийняття ефективних управлінських рішень. У туристичному бізнесі вони допомагають:

- аналізувати споживчий попит;
- прогнозувати туристичні тенденції;
- управляти ресурсами підприємства;
- формувати стратегії маркетингу та ціноутворення;
- контролювати якість послуг та рівень задоволеності клієнтів.

Завдяки використанню таких інструментів підприємства отримують можливість більш точно адаптуватися до змін на ринку, знижувати операційні витрати та підвищувати свою конкурентоспроможність.

Основні види інформаційно-аналітичних інструментів [2-3]:

- Системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM) є ключовим інструментом для збору даних про клієнтів, аналізу їхніх уподобань та підвищення якості обслуговування. Наприклад, завдяки CRM туристичне агентство може автоматично надсилати персоналізовані пропозиції клієнтам на основі їхньої історії подорожей.
- Системи бізнес-аналітики (BI) дозволяють візуалізувати дані, створювати звіти та прогнози. Наприклад, підприємство може використовувати BI для аналізу сезонності попиту та відповідного коригування асортименту туристичних продуктів.
- Інструменти аналізу великих даних (Big Data Analytics) дозволяють досліджувати поведінкові патерни клієнтів, аналізувати відгуки в соціальних мережах та прогнозувати популярність туристичних напрямків. Наприклад, у період пандемії COVID-19 Big Data допомагали визначати найбезпечніші туристичні напрямки.
- Системи управління ресурсами підприємства (ERP) забезпечують інтегроване управління фінансами, персоналом, логістикою та іншими аспектами діяльності підприємства. Для туристичних підприємств це особливо важливо в умовах координації роботи з готелями, авіалініями та іншими партнерами.
- Онлайн-платформи для аналізу ринку та конкурентів. Наприклад, системи типу Google Trends або SimilarWeb дозволяють аналізувати популярність туристичних напрямків, рівень конкуренції та активність споживачів у певних регіонах.

В умовах війни та економічної кризи туристичні підприємства України зіткнулися з численними викликами, що вплинули на всі аспекти їхньої діяльності. Зниження платоспроможності населення, небезпека у багатьох регіонах, зміна маршрутів через військові дії, а також необхідність оперативного реагування на змінну ситуацію стали серйозними перешкодами для стабільної роботи галузі. Однак впровадження сучасних інформаційно-аналітичних інструментів дозволило багатьом підприємствам адаптуватися до нових умов і навіть знайти можливості для розвитку.

Одним із ключових напрямів адаптації стало переорієнтування

туристичних пропозицій на внутрішній ринок. Завдяки глибокому аналізу попиту та уподобань туристів, підприємства змогли визначити найпопулярніші та безпечні напрямки, серед яких особливо виділяються Карпати, Буковель, Закарпаття, а також культурно-історичні маршрути Західної України. Аналітичні інструменти дали змогу відстежувати зміни вподобань клієнтів у реальному часі, враховуючи фактори безпеки, вартості послуг і доступності інфраструктури. Це допомогло підприємствам формувати конкурентоспроможні пропозиції, орієнтовані на поточні потреби туристів. Крім того, сучасні інформаційні технології дозволили туристичним підприємствам оперативно оновлювати маршрути, пропонуючи клієнтам найбільш безпечні варіанти подорожей залежно від регіональної ситуації. Завдяки інтеграції систем моніторингу безпеки та використанню геоаналітики підприємства могли швидко змінювати логістику, уникати зон ризику та інформувати клієнтів про можливі зміни. Такий підхід не лише підвищував довіру до підприємств, але й сприяв зростанню попиту на їхні послуги серед тих, хто прагнув безпечного відпочинку [4, с. 37].

Важливою перевагою стало й те, що багато туристичних підприємств змогли використовувати інформаційно-аналітичні інструменти для управління фінансовими ресурсами. Це включало аналіз витрат, оптимізацію процесів бронювання та автоматизацію управління бізнесом. Завдяки цьому підприємства змогли мінімізувати збитки, ефективніше розподіляти ресурси та підтримувати стабільну роботу навіть у складних умовах.

Інформаційно-аналітичні інструменти є необхідними для оптимізації управління туристичними підприємствами. Їх використання сприяє підвищенню якості послуг, зниженню витрат та зміцненню конкурентних позицій. Для ефективного впровадження цих технологій потрібна підтримка з боку держави, інвестиції в навчання персоналу та розвиток інфраструктури. У перспективі активне застосування таких інструментів може стати основою стійкого розвитку туристичного бізнесу України, навіть в умовах сучасних викликів.

Література:

1. Д’яченко Ю.Ю, Корнійчук Р.О. Особливості формування інформаційної стратегії туристичного підприємства. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 2. С. 378-381.
2. Мандич О.В. Удосконалення рекламних та маркетингових продуктів для розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Боголібські читання: матер. І Всеукр. конф*., 18 вересня 2020 р., Переяслав: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2020. С. 200-201.
3. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О., Романюк І.А. Розвиток конкурентних стратегій підприємств в умовах глобалізації ринків. *Економічний вісник університету.* 2023. Вип. 57. С. 45-51.
4. Романюк І.А. Напрями впровадження інноваційно-інвестиційних й маркетингових стратегій ефективного розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Аграрна економіка*. 2020. Вип. 47. С. 35-40.

УДК 657

Свирида Ольга
викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Пушкар Валентин
здобувач освіти
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж» НРЗВО «КПДІ»
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

У сучасній економіці гроші відіграють суто функціональну роль. Їх основна задача – бути одиницею для розрахунків, служити задля збереження вартості об'єкта та забезпечувати проведення платежів. Проте останні роки з'явилася тенденція поширення та масового вжитку нового виду валюти як електронні гроші.

Відповідно до ЗУ «Про платіжні послуги», електронні гроші – це одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей [1].

Для нашої країни електронні гроші – це новий спосіб платежу, але такі розрахунки вже досить успішно проводяться українськими компаніями, які швидше адаптувались до новинки або мають певні економічні чи торгівельні зв'язки з іншими країнами, мають розташовані філії в них. Проте проблема полягає в тім, що бухгалтери, що обліковують даного виду розрахунки – не зовсім розуміють як це правильно відобразити і можуть допускатись помилок. Головний недолік тут полягає в тому, що саме розуміється під електронними грошима: чи це є засіб платежу, так як готівка чи безготівкові кошти, чи акредитив, депозит тощо або ж грошові зобов'язання, як наприклад, право на вимогу боргу.

Думки вчених-економістів з цього приводу значно різняться. Наприклад, Радіонова І.Ф. віднесла електронні гроші до банківських грошей, тобто прирівняла з депозитами та банківськими рахунками. Мельничук В.Г. вважає, що електронні кошти є неповноцінними і прирівнює їх до паперових (готівкових) коштів, а повноцінними вважає лише дорогоцінні метали. В деяких джерелах зазначено, що електронні гроші – це особливий товар, що має можливість обмінюватись на будь-який інший вид товару [2, с. 48-49].

Більшість науковців схиляються до думки, що електронні гроші проявляють себе як аналог безготівкових коштів і мають обліковуватись на рахунку інших коштів, як окремий вид грошей на окремому субрахунку. На сьогоднішній час і законодавство вирішило, що правильним буде створення спеціального субрахунку для обліку електронних грошей і затвердило в плані

рахунків новий субрахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» рахунка 33 «Інші кошти», на якому відображається інформація про операції з електронними грошима, згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку Інструкції про його застосування [3]. Рахунок є активним, по Дебету відображається надходження електронних грошей, по Кредиту їх списання.

Облік операцій з електронними грошима супроводжується відповідною первинною документацією:

- І етап – складається договір між покупцем та продавцем про надання послуг за операціями з електронними грошима, який укладається під час реєстрації в системі електронних грошей.
- ІІ етап – надходження електронних грошей, який оформлюється специфічними документами: заява на придбання електронних грошей, виписка з системи електронних грошей, виписка банк, бухгалтерська довідка, акт приймання – передачі та ін.
- ІІІ етап – вибуття електронних грошей: виписка з системи електронних грошей, податкова накладна, квитанція та ін. [4, с. 144].

Оборот електронних грошей відбувається за допомогою комп'ютерної мережі Інтернет, платіжних картках, електронних гаманців, а також інших інструментів – гаджети, в яких вбудовано спеціальний чіп.

Електронні кошти мають деякі переваги над готівкою:

- низька вартість емісії – електронні гроші не мають необхідності друкувати, що дає можливість заощадити на виробничих потужностях, робочу силу, сировину;
- незалежність від банків – кошти не можуть зникнути з рахунку у випадках банкрутства банку;
- портативність – електронні кошти не мають таких великих габаритів як традиційні монети та банкноти;
- відсутність втрати якості з часом;
- система безпеки – електронні платіжні системи мають сучасний спосіб захисту проведення платежів; виключається варіант крадіжки та всі інші злочини, які можуть бути зв'язаними з оборотом готівкових коштів.

Електронні кошти також мають низку недоліків, деякі з них:

- недосконаліть чинного законодавства, що в основному проявляється у відсутності діючих методів правового регулювання обороту електронних грошей;
- необхідність високого рівня підготовки в якості інтернет-користувача;
- процес введення та виведення коштів достатньо дорогий – для того щоб перевести традиційні кошти в електронні та навпаки необхідно сплатити відповідні комісії [2, с. 49].

Отже, можемо зробити висновок, що наразі в українському законодавстві існують певні обмеження, які стримують розвиток електронних грошей. Але перспективою є удосконалення підходів оцінки та облікового відображення операцій з електронними грошима, які у сьогоденні не набули широкого використання суб'єктами господарювання в Україні, на основі досвіду

розвинутих країн.

Література:

1. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text. (дата звернення: 28.11.2024)
2. Радіонова І.Ф. Економіка (рівень стандарту, економічний рівень). 11 клас. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 176 с.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text. (дата звернення: 28.11.2024)
4. Легенчук С.Ф., Семенець А.П. Облікове відображення операцій з електронними грошима: методичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки.* 2017. Вип. 23 (3). С. 144-147.

УДК 331.28

Семикіна Марина
доктор економічних наук, професор
професор кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна
Костишина Анна
асистент кафедри управління персоналом
економіки праці та економічної теорії
Полтавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЯК РУШІЙ ОНОВЛЕННЯ КОМПЕНСАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Початок XXI століття пов'язаний з різноманітними інноваційними трансформаціями, що відбуваються під впливом нових технологій,ідей, цифровізації економіки, несуть глибокі зміни у праці людей, у всіх сферах життя суспільства. Дослідження інноваційних трансформацій, що охоплюють зміст праці і соціально-економічні системи, відносяться до актуальних завдань економічної науки. Ці процеси взаємопов'язані та взаємозумовлені, проте все ще недостатньо вивчені в контексті викликів,можливостей, а також наслідків для компенсаційної політики підприємств та організацій.

Метою статті є розкриття взаємозв'язку інноваційних трансформацій праці і соціально-економічних систем, обґрунтування їх впливу на компенсаційну політику, завдання комплаєнс-менеджменту щодо її оновлення.

Пропонуємо систематизацію сутнісних проявів інноваційної трансформації змісту праці та їх впливу на соціально-економічні системи у

широкому сенсі (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Інноваційні трансформації змісту праці та їх вплив на соціально-економічні системи**

Аспекти розгляду	Інноваційні трансформації у змісті праці, трудових процесах	Вплив на соціально-економічну систему
Технології	Автоматизація, комп'ютеризація трудових процесів, цифровізація робочих місць, роботизація, розробка і впровадження штучного інтелекту	Зростання продуктивності праці, зміна структури зайнятості, виникнення нових професій, підвищення вимог до кваліфікації працівників
Організація праці	Цифровізація робочих місць, флексибілізація, дистанційна робота, проєктна організація праці	Збільшення автономії працівників, зміна ролі менеджменту, необхідність нових форм організації виробництва
Навички працівників	Потреба в м'яких навичках, креативності, адаптивності, постійному навчанні, цифрові навички	Зростання ролі освіти, підвищення вимог до систем професійного навчання протягом життя
Соціальні відносини	Нові форми співпраці, зміна ролі профспілок, виникнення нових форм організації праці	Зміна характеру соціальних відносин, необхідність нових форм соціального захисту
Економічний розвиток	Зростання продуктивності, підвищення конкурентоспроможності, створення нових ринків	Економічне зростання, зміна структури економіки, виникнення нових секторів
Соціальні зміни	Зміна соціальних ролей, виникнення нових соціальних груп, зміна цінностей	Зміни в сімейних відносинах, дозвіллі, споживанні, соціальній структурі

Виходячи зі змісту таблиці, можна побачити не тільки взаємозв'язок інноваційних трансформацій змісту праці і соціально-економічних систем, а й виклики та нові можливості:

- взаємозв'язок та взаємозалежність: зміни у змісті праці викликають зміни в соціально-економічній системі, і навпаки (наприклад, автоматизація виробництва призводить до звільнення частини працівників, що, у свою чергу, вимагає перегляду соціальної політики);
- нові виклики: інновації створюють нові виклики для суспільства, такі як безробіття, нерівність, кібербезпека, ризики послаблення мотивації;
- нові можливості: інновації відкривають нові можливості для розвитку компетенцій, підвищення якості життя, створення нових продуктів і послуг.

Водночас, виникають проблемні аспекти зазначених трансформацій, що стосуються відповідності інноваційних процесів компенсаційній політиці, нормативно-правовим вимогам, етичним стандартам. Саме тут на перший план виходить нова роль комплаєнс-менеджменту на рівні компаній (таблиця 2),

Таблиця 2 – **Проблемні аспекти інноваційної трансформації соціально-економічних систем та роль комплаєнс-менеджменту**

Проблеми інноваційної трансформації	**Вплив на компанію**	**Роль комплаєнс-менеджменту**
Швидкість змін (технології розвиваються швидше за законодавство)	Правова невизначеність, ризики штрафів, репутаційні втрати	Постійний моніторинг змін у законодавстві, адаптація внутрішніх документів
Невідповідність компенсаційної політики новим завданням	Швидкі зміни технологій не відповідають наявній системі стимулювання праці, що несе ризики послаблення мотивації	Необхідність перегляду компенсаційної політики як засіб уникнення ризиків
Етичні дилеми (нові технології зумовлюють етичні проблеми)	Ризики для репутації, втрата довіри клієнтів, соціальна відповідальність	Розробка етичних кодексів, етичні підходи до навчання персоналу
Кібербезпека (зростання кіберзагроз)	Втрата даних, фінансові втрати, репутаційні ризики	Забезпечення захисту даних, проведення кібербезпекових аудитів, навчання персоналу
Соціальна нерівність (нерівний доступ до нових технологій)	Соціальна напруга, послаблення мотивації працівників у сфері праці через соціальну нерівність	Сприяння соціальній відповідальності компанії, забезпечення рівних можливостей для всіх
Регуляторні бар'єри (надмірне або недостатнє регулювання)	Складність ведення бізнесу, гальмування інновацій	Взаємодія з регуляторами, лобіювання змін у законодавстві

Акцентуємо увагу на тому, що невід'ємною частиною інноваційних трансформацій стає комплаєнс-менеджмент. Серед його завдань: ідентифікація ризиків, пов'язаних з інноваціями; створення чітких правил і процедур для управління ризиками; своєчасний перегляд компенсаційної політики, програм навчання, моніторинг і контроль за дотриманням вимог; співпраця і побудова конструктивних відносин з державними органами, щоб уникати правових проблем, підтримувати репутацію, досягати довгострокового успіху

Варто усвідомлювати, що інноваційні трансформації – це глибокі зміни в організації праці, що вимагають від працівників нових навичок, знань та гнучкості, проте наявні підходи до компенсації трудових зусиль працівників та їх прагнень до постійного професійного розвитку часто виявляються застарілими та обмеженими. З урахуванням викладеного, вважаємо, що на часі кардинальні зміни в компенсаційній політиці компаній. Інноваційні трансформації зумовлюють специфічні завдання комплаєнс-менеджменту щодо перегляду компенсаційної політики в інтересах зниження ризиків втрати ефективності управління та послаблення мотивації персоналу.

Компенсаційна політика в умовах інноваційних змін має бути спрямована: на пошук, залучення та утримання висококваліфікованих фахівців через створення привабливих умов праці, які включають не лише заробітну плату, але й широкий спектр соціальних та моральних стимулів; стимулювання

креативності (нові системи мотивації, що заохочують до пошуку нових рішень, розробки інновацій); постійний розвиток людського капіталу компанії на основі інвестування в навчання та перенавчання. Компенсаційну політику підприємств та корпорацій мають відрізняти: індивідуальний підхід;зв'язок оплати праці з досягненнями конкретного працівника та успіхами компанії; збалансованість у застосуванні матеріальних і нематеріальних стимулів; довгострокова мотивація, орієнтована на постійний розвиток компетенцій, тривале співробітництво, набуття конкурентних переваг персоналу і компанії.

Отже, інноваційні трансформації вимагають від суспільства адаптації до нових умов, розробки нових політик і стратегій, усвідомлення, що ці процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки, потребують збалансованого підходу до зниження ризиків втрати ефективності управління та послаблення мотивації персоналу, зокрема через оновлення компенсаційної політики підприємств та організацій. Для ефективного управління ризиками, пов'язаними з інноваційною трансформацією, необхідно постійно розвивати систему комплаєнс-менеджменту, адаптуючи її до нових умов.

УДК 657.62

Семчишин Андрій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Львівський університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Добувна промисловість, що займається видобутком природних ресурсів, є одним з ключових секторів економіки багатьох країн. Водночас цей сектор характеризується високим рівнем рентних доходів, що виникають через використання природних ресурсів, а також значними екологічними та соціальними наслідками. Тому держави використовують різноманітні фіскальні та нефіскальні інструменти для регулювання діяльності підприємств добувної промисловості, зокрема для забезпечення справедливого розподілу доходів, стимулювання інвестицій та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

До першого виду – фіскальних інструментів – відносять: експортні/імпортні мита на обладнання для підприємств добувної промисловості,митні збори, податки на доходи, податки з продажу, податки на власність. Вони можуть бути загального та спеціального характеру, в залежності від конкретних цілей державного регулювання. Щодо нефіскальних інструментів, то до них можна внести: роялті,участь в акціонерному капіталі, фіксована плата за користування та угоди про розподіл продукції.

Основні типи платежів за використання природних ресурсів залежать від виду ресурсу, який є об'єктом оподаткування.

Для відновлювальних ресурсів зазвичай застосовують комбінацію загальних фіскальних інструментів (плата за користування, податок або збір) та спеціальних інструментів (мито, додаткові податки, як surcharge або surtax)[1]. Спеціальні фіскальні інструменти використовуються в окремих випадках і на обмежений період часу для досягнення певних цілей, таких як зменшення споживання чи уповільнення темпів видобутку та використання ресурсів.

Для невідновлювальних ресурсів застосовують один інструмент загального типу (наприклад, рентний податок, роялті, податок на видобуток корисних копалин) і кілька спеціальних інструментів для досягнення різних цілей, таких як бонуси, експортне мито, ренталс, акцизи або платежі за угодою про розподіл продукції.

Специфічними для добувної промисловості є наступні фіскальні інструменти, які було розроблено з врахуванням її галузевих особливостей:

- прогресивний податок на (над)прибуток (progressiveprofitstax, windfalltax): регулярний обов'язковий платіж, базою для якого є податок на прибуток корпорацій, з підвищеною ставкою, яка застосовується при перевищенні встановленого законодавчо рівня прибутковості проекту [2];
- фіксований збір: разовий платіж, що слугує платою за доступ до родовища, який може бути стягнутий у вигляді бонусу або ліцензійної плати. Цей платіж є основним джерелом рентних доходів на місцевому рівні, особливо в районах з складними природними умовами. Для максимізації доходів часто проводять аукціони, а переможці зобов'язуються виконувати певні умови для досягнення регулюючих цілей [3];
- податок на прибуток за підвищеною ставкою (the higher rate profits or income tax): регулярний обов'язковий платіж з податку на прибуток для підприємств добувної промисловості, де підвищена ставка враховує додатковий рентний податок;
- спеціальне або адвалорне роялті (specific or ad valorem royalty): найпоширеніша форма рентного оподаткування, де база оподаткування може бути обсягом видобутої сировини або прибутком від реалізації видобутих корисних копалин [4];
- ресурсний податок (resource rent tax): регулярний обов'язковий платіж на чистий грошовий потік, при якому враховуються витрати за звітний період, без поділу на операційні та інвестиційні витрати. Фінансові витрати не беруться до уваги. Якщо податкове зобов'язання є від'ємним, його можна перенести на наступний період, щоб зменшити майбутні податки [5, с. 5];
- ресурсний податок Гарно (Garnaut resource rent tax): цей податок враховує прибуток без урахування збитків, накоплених у попередні періоди [5, с. 2];
- Податок Брауна (Brown tax): «ідеально» нейтральний податок, який враховує обсяг чистого грошового потоку від операційної та інвестиційної діяльності. У разі збитковості діяльності держава має

компенсувати суму негативного податкового зобов'язання з урахуванням інфляції або перенести його на наступний період [6, с. 23].

Крім того, існують модифікації податку Брауна, до яких відносяться:

По-перше, податок з урахуванням капітальних витрат (Allowance for corporate capital – ACC): цей податок враховує операції компанії, зокрема фінансові трансакції (чисту зміну боргу та розрахунки за процентами), а також результати інвестиційної діяльності [7, с. 5].

По-друге, податок з урахуванням участі в капіталі (Allowance for corporate equity – ACE): цей податок також враховує фінансові операції компанії, зокрема зміни боргу та процентні платежі, при цьому оподатковує грошовий потік, а не дохід. Він використовувався в Хорватії з 1994 по 2001 рік і наразі застосовується в Бельгії. Основна мета ACE – мінімізувати різницю між борговим і акціонерним фінансуванням та оподатковувати доходи від участі в капіталі за ставкою, що враховує ризики (в Бельгії це ставка за 10-річними урядовими облігаціями). Порівняно з традиційним податком на прибуток, ACE має кілька переваг: забезпечення нейтральності при виборі джерела фінансування (боргові зобов'язання або акціонерний капітал); збереження нейтральності до інвестицій; врахування впливу інфляції (зростання прибутку за рахунок монетарних статей через зростання цін компенсується підвищенням ставки нормальної рентабельності) [7, с. 5]. Однак є й деякі недоліки ACE, як: через звуження бази оподаткування ставки податку на прибуток мають бути вищими для досягнення бажаного обсягу надходжень, що може вплинути на податкову конкурентоспроможність країни; режим має обмежене застосування, оскільки не регулюється угодами про уникнення подвійного оподаткування.

По-третє, нульова ставка податку на реінвестований прибуток: сприяє збільшенню інвестицій у проекти, особливо на ранніх етапах їх розвитку. Однак нараховані та виплачені дивіденди підлягають оподаткуванню. Цей інструмент є поширеним у країнах Східної Європи та Центральної Азії, але не набув популярності в Західній Європі через низку обмежень: не відповідає Директиві ЄС щодо умов субсидіювання; створює «замкнений цикл» руху корпоративного прибутку; призводить до значних втрат доходів від інвесторів-нерезидентів, для яких не діє угода про уникнення подвійного оподаткування.

Незважаючи на значну ефективність фіскальних інструментів, існують певні проблеми, що знижують їхню ефективність. Серед них варто відзначити:

- необхідність високих ставок податків, що може призвести до втрати конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку;
- складність в управлінні ресурсними податками, особливо в країнах з нестабільними економічними умовами;
- високий рівень корупції, який може призвести до неефективного використання доходів від добувної промисловості [7, с. 7].

Отже, фіскальні інструменти державного регулювання підприємств добувної промисловості є важливим механізмом забезпечення справедливого розподілу доходів від природних ресурсів, стимулювання економічного розвитку та збереження навколишнього середовища. Застосування комбінації

різних податків та зборів, а також нефіскальних інструментів дозволяє досягти ефективного управління ресурсами, однак для максимізації їх ефективності необхідно враховувати економічні, соціальні та екологічні чинники, а також вдосконалювати існуючі механізми оподаткування. Проте необхідно також зважати на виклики, які їх супроводжують. Для їх вирішення необхідно удосконалювати законодавчі ініціативи, створювати сприятливі умови для інвестицій і проводити моніторинг ефективності використання природних ресурсів.

Література:

1. Twin, A. (2023). Surcharge: What it is, how it works, types, and examples. *Investopedia.* November 17. URL: https://www.investopedia.com/terms/s/surcharge.asp (date of access: 27.11.2024).
2. Kagan, J. (2024). What is a progressive tax? Advantages and disadvantages. *Investopedia.* November 6. URL: https://www.investopedia.com/terms/p/progressivetax.asp (date of access: 27.11.2024).
3. ІПС ЛІГА:ЗАКОН – система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. *Фіксований податок*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/DG100952 (дата звернення: 01.12.2024).
4. Kagan, J. (2024a,). Ad Valorem Tax: Definition and How It's Determined. *Investopedia.* August 23. URL: https://www.investopedia.com/terms/a/advaloremtax.asp (date of access: 27.11.2024).
5. International Monetary Fund. (2008). The taxation of natural resources: Principles and policy issues. URL: https://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2008/taxnatural/pdf/land.pdf (date of access: 27.11.2024).
6. DSpace. (n.d.). The taxation of petroleum and minerals: Principles, problems, and practice. URL: https://digital.library.adelaide.edu.au/bitstream/2440/45066/1/alr_V11n2_1987_VitPet.pdf (date of access: 27.11.2024).
7. International Monetary Fund. (2018). Resource rent taxes: A reappraisal. *IMF Working Paper, 18/239*. URL: https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2018/wp18239.ashx (date of access: 27.11.2024).

УДК 657.1

Сидоренко Олександр
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

ОБЛІК ВКЛЮЧЕННЯ ДО СКЛАДУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ АКТИВІВ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ В ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА ЯКІ ПОПЕРЕДНЬО БУЛИ ПОМИЛКОВО ЗАРАХОВАНІ ДО СКЛАДУ МАЛОЦІННИХ І ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ

У відповідності з додатком до Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів «Включення до складу основних засобів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу малоцінних і швидкозношуваних предметів, відображається за дебетом субрахунку 106 «Інструменти, прилади та інвентар» та кредитом рахунку 74 «Інші доходи»» [2].

Аналіз вище наведеної норми Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів вказує на її невідповідність діючим в Україні методологічним засадам ведення обліку, зокрема, на нашу думку, вказана норма порушує вимоги НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [3] та «Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку» [1].

Так, згідно п. 4 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» «Виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх роках, здійснюється шляхом коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року, якщо такі помилки впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)» [3].

Водночас, згідно п. 9 Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку помилки в облікових регістрах виправляються: «коректурним способом» якщо така помилка виявлена до перенесення записів підсумків облікових регістрів до Головної книги; «способом сторно» якщо така помилка виявлена після перенесення записів підсумків облікових регістрів до Головної книги протягом звітного року в якому допущено помилку; «виправлення помилок минулих років оформлюється у місяці виявлення помилки Бухгалтерською довідкою» [1], тобто «коригувальним способом» відповідно до п. 4 НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах». Крім того, виправлення помилок минулих років потребує повторного оприлюднення фінансової звітності.

На нашу думку, об’єкт який помилково було включено до складу МШП при його включенні до складу основних засобів не обов’язково буде включений

виключно на субрахунок 106 «Інструменти, прилади та інвентар», оскільки теоретично такий об’єкт може бути визнаний, наприклад, на рахунках 104 «Машини та обладнання», або 109 «Інші основні засоби», або з урахуванням його вартості, у складі малоцінних необоротним матеріальних активів на однойменному субрахунку 112.

Отже, вважаємо, що включення до складу основних засобів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу МШП, тобто процес виправлення помилки має враховувати: 1) проміжок часу від початку використання таких об’єктів як МШП до моменту виявлення помилковості їх зарахування до складу МШП; 2) вартість об’єктів які помилково були зараховані до складу МШП; 3) технічну та іншу необхідну характеристику об’єкта для його подальшого включення до відповідного субрахунку обліку.

Враховуючи все вище наведене, нами, було розроблено методику обліку виправлення помилки щодо включення до складу основних засобів об’єктів, які раніше помилково були зараховані до складу МШП, та які вже знаходяться в експлуатації (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Методика обліку включення до складу основних засобів об’єктів, які раніше помилково були зараховані до складу МШП, та які вже знаходяться в експлуатації**

Господарська операція	**Дебет**	**Кредит**
1. Помилка щодо помилкового зарахування об’єктів до складу МШП* виявлена після передачі їх у експлуатацію та до закінчення звітного місяця		
1.1. У разі визнання таких об’єктів у складі рахунка 10 «Основні засоби»		
Закреслення бухгалтерського проведення щодо передачі таких активів у експлуатацію	~~15, 23, 91-94, 97~~	~~22~~
Та одночасно включення до складу основних засобів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу МШП	10	22
1.2. У разі визнання таких об’єктів у складі малоцінних необоротних матеріальних активів		
Закреслення бухгалтерського проведення щодо передачі таких активів у експлуатацію	~~15, 23, 91-94, 97~~	~~22~~
Та одночасно включення до складу малоцінних необоротних матеріальних активів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу МШП	112	22
Одночасно нараховується амортизація за методом 100% або методом 50 на 50	15, 23, 91-94, 97	132
2. Помилка щодо помилкового зарахування об’єктів до складу МШП виявлена після передачі їх у експлуатацію у період з місяця наступного за датою такого введення в експлуатацію та до закінчення звітного року		
2.1. У разі визнання таких об’єктів у складі рахунка 10 «Основні засоби»		
Сторно бухгалтерського проведення щодо передачі таких активів у експлуатацію	(15, 23, 91-94, 97)	(22)
Та одночасно включення до складу основних засобів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу МШП	10	22

Господарська операція	Дебет	Кредит
Та одночасно нарахування амортизації на вказаний об'єкт за період з початку його використання до кінця місяця в якому здійснюється виправлення помилки (залежно від методу – з наступної дати чи місяця після дати (місяця) введення в експлуатацію), з виправленням помилки у зв'язку з не відображенням цієї операції в обліку	15, 23, 91-94, 97	131
2.2. У разі визнання таких об'єктів у складі малоцінних необоротних матеріальних активів		
Сторно бухгалтерського проведення щодо передачі таких активів у експлуатацію	(15, 23, 91-94, 97)	(22)
Та одночасно включення до складу малоцінних необоротних матеріальних активів предметів, які знаходяться в експлуатації та які помилково були зараховані до складу МШП	112	22
Одночасно нараховується амортизація за методом 100 % або методом 50 на 50	15, 23, 91-94, 97	132
3. Помилка щодо помилкового зарахування об'єктів до складу МШП виявлена після передачі їх у експлуатацію у наступному (наступних) році (роках) за роком такої передачі		
3.1. У разі визнання таких об'єктів у складі рахунка 10 «Основні засоби»		
На суму помилково визнаних МШП, які в минулих роках були передані в експлуатацію здійснюється коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок року в якому виявлено помилку	10	441
На суму ненарахованої амортизації за період використання об'єкту (помилково віднесеного до МШП) до початку звітного року здійснюється коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок року в якому виявлено помилку	441	131
На суму нарахованої амортизації у звітному році (року в якому виявлено помилку)	15, 23, 91-94, 97	131
3.2. У разі визнання таких об'єктів у складі малоцінних необоротних матеріальних активів		
На суму помилково визнаних МШП, які в минулих роках були передані в експлуатацію здійснюється коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок року в якому виявлено помилку	112	441
На суму ненарахованої амортизації за методом 100 % або методом 50 на 50 здійснюється коригування сальдо нерозподіленого прибутку на початок року в якому виявлено помилку	441	132

** умовно прийнято що об'єкт купувався і одразу передавався в експлуатацію (тобто не знаходився на складі більше одного кварталу).*

Виправлення помилки може мати як облікові, так і податкові наслідки. Наприклад, якщо суб'єкт господарювання у січні минулого року придбав та передав в експлуатацію об'єкт, а у звітному році вже виявив, що цей об'єкт мав бути у складі основних засобів, то фактично він у минулому році завищив собі витрати, як наслідок занизив свій прибуток до оподаткування на різницю між вартістю такого об'єкта та сумою ненарахованої амортизації за період його використання у минулому році, що звісно для платників податку на прибуток буде мати негативні податкові наслідки.

Література:

1. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку : Наказ М-ва фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text (дата звернення: 02.12.2024).
2. Методичні рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів : Наказ М-ва фінансів України від 30.09.2003 р. № 561. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text (дата звернення: 02.12.2024).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : Наказ М-ва фінансів України від 28.05.1999 р. № 137. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text (дата звернення: 02.12.2024).

УДК 657

Сидоренко Сергій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державна навчально-наукова установа
«Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Повоєнне відновлення економіки України є наступним нелегким кроком, з яким Україна вимушена буде зіткнутись після закінчення повномасштабного вторгнення з боку російської федерації. Резилієнтність економіки України передбачає комплексний системний підхід, який включає в тому числі модернізацію податкової системи. Тому модернізація податкової системи України є критично важливою.

Зміни, яких зазнала податкова система з моменту введення воєнного стану на території України та впродовж його дії, свідчать про те, що держава потребує значних обсягів надходжень, в тому числі від платників податків та зборів.

З урахуванням зазначених факторів, 27.12.2023 р. Уряд схвалив Національну стратегію доходів до 2030 року (далі – Стратегія) [1], яка визначається як «дорожня карта реформування податкової та митної системи і удосконалення процедур податкового та митного адміністрування». Передумовами прийняття Стратегії стала тенденція збільшення дефіциту державного бюджету відносно до внутрішнього валового продукту, зниження податкових надходжень. Метою прийняття Стратегії є посилення фіскальної спроможності України, адаптація податкового та митного законодавства до стандартів Європейського Союзу, створення стимулів для післявоєнного відновлення і економічного зростання держави [2].

Україна потрібує простої та головне зрозумілої податкової системи, яка сприятиме створенню передумов швидкого відновлення економіки. Сумлінному платнику податків вкрай нелегко відстежувати систематичні динамічні зміни податкового законодавства для належного та своєчасного

виконання своїх обов'язків.

В умовах повномасштабного вторгнення доречним було б запровадити мораторій на суттєві зміни елементів податкової системи з метою підвищення стійкості та формування привабливого інвестиційного клімату. Проте зовнішні та внутрішні фактори вимагають від держави відповідного реагування. Тож до основних напрямів модернізації податкової системи, передбаченими Стратегією, віднесено такі:

- податкове адміністрування – передбачається посилення доброчесності (шляхом забезпечення попередження та усунення корупційних ризиків в діяльності органів державної податкової та митної служб, запровадження оцінки якості сервісних послуг), підвищення рівня дотримання податкового законодавства (шляхом впровадження системи управління податковими ризиками, новітніх підходів і технологій обробки та аналізу інформації для проведення податкового контролю);
- податкова політика – включає реформування спрощеної системи оподаткування (через звуження сфери застосування спрощеної системи оподаткування шляхом виключення зі складу платників єдиного податку юридичних осіб); реформування прямих податків (відновлення прогресивної шкали ставок податку на доходи фізичних осіб та перегляд режимів інвестиційного стимулювання під час справляння податку на прибуток підприємств);приведення у відповідність до норм європейського законодавства ставок непрямих податків (зокрема: податку на додану вартість – передбачає скасування знижених ставок податку на додану вартість та пільг при його справлянні,які не передбачені Директивою Європейського Союзу. В Україні занижені ставки на сьогодні встановлюються у розмірі 14%, 7%, 0%, але справедливості заради слід зауважити, що ст. 97 згаданої Директиви Європейського Союзу стандартна ставка податку на додану вартість визначається на рівні 15% і занижені ставки у розмірі 5% теж передбачені [3], в той час як в Україні згідно зі ст. 198 Податкового кодексу України базова ставка податку на додану вартість становить 20% [4]; підвищення ставок акцизного податку на паливо, алкогольні напої, тютюнові вироби до мінімальних ставок, які застосовуються в Європейському Союзі).

З урахуванням змін, яких зазнала податкова система через наслідки поширення пандемії COVID-19, військової агресії та повномасштабного вторгнення російської федерації, ключовими компонентами модернізації податкової системи України мають стати:

- зменшення втручання держави в господарську діяльність суб'єктів господарювання;
- партнерська взаємодія контролюючих органів без зайвої дискреційності з платниками податків;
- збереження знижених ставок податків;
- низькі уніфіковані ставки для максимально широкої бази оподаткування;
- подальша диджиталізація податкової системи в умовах безконтактного

режиму на тлі вже функціонуючого електронного кабінету платника податків.

З огляду на зазначене, успішна реалізація проаналізованих напрямів Стратегії в аспекті модернізації податкової системи України сприятиме створенню прозорої і ефективної податкової системи, яка, в свою чергу, стимулюватиме економічний розвиток, залучення іноземних інвестицій, створення привабливого інвестиційного клімату та інтеграцію України до європейського економічного простору.

Література:

1. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text (дата звернення: 01.12.2024)
2. Національна стратегія доходів на 2024-2030 роки. Презентаційні матеріали. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy.pdf (дата звернення: 01.12.2024)
3. Про спільну систему податку на додану вартість : Директива Ради 2006/112/ЄС від 28.11.2006 р. № 2006/112/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#n5059 (дата звернення: 02.12.2024)
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n4633 (дата звернення: 02.12.2024)

УДК 336.226.2:336.27(477+001.89)

Синя Тетяна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Струк Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ДИВІДЕНДИ ДЛЯ НЕРЕЗИДЕНТІВ: ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ ТА ГЛОБАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах глобалізації економіки питання виплати дивідендів нерезидентам відчутно впливають на транснаціональний рух капіталу, а також є доволі чутливим у податковій політиці держав. Поточний стан регулювання процесу оподаткування таких доходів передбачає застосування національного податкового законодавства та міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування. Проблеми виникають під час визначення ставок оподаткування та ймовірних зловживань у формі агресивного податкового планування через використання посередницьких структур. Саме тому розкриття податкових наслідків отримання доходів нерезидентами від дивідендів набуває особливої актуальності.

У пп. 14.1.49 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПКУ) подано тлумачення «дивідендів», інших платежів і сум, які для цілей оподаткування прирівнюються до дивідендів. До таких виплат відносять «платіж у грошовій чи негрошовій формі, що здійснюється юридичною особою на користь її засновника та/або учасника (учасників) у зв'язку з розподілом чистого прибутку (його частини)» [1].

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну Національний банк України (НБУ) заборонив виплачувати дивіденди на рахунки нерезидентів, відкриті за кордоном (таке обмеження не торкнулося виплат дивідендів на рахунки, відкриті в українських банках).

13 травня 2024 року внесли зміни до постанови НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану», відповідно до яких дозволили придбавати та переказувати іноземну валюту на рахунки іноземного інвестора/нерезидента за кордоном для виплачувати йому «нові» дивіденди, нараховані з 01 січня 2024 року, у межах ліміту 1 млн євро впродовж календарного місяця [2; 3]. Намір: поліпшення умов ведення бізнесу в Україні, пошук нових зовнішніх ринків українськими суб'єктами господарювання, відновлення економіки та сприяння надходженню нових інвестицій в країну.

Згідно із пп. $57.1^1.2$ п. 57.1^1 ст. 57 ПКУ до або одночасно з виплатою дивідендів емітент корпоративних прав, який приймає рішення про виплату дивідендів своїм акціонерам (власникам), повинен нарахувати та сплатити до бюджету авансовий внесок із податку на прибуток за ставкою 18%. Такий внесок не може вважатися податком, утриманим під час репатріації дивідендів, адже його треба утримати як під час виплати резидентам, так і нерезидентам – юридичним особам [1]. Єдиним випадком несплати такого внеску може бути ситуація, коли дивіденди виплачують власникам корпоративних прав материнської компанії за рахунок доходу, отриманого у вигляді дивідендів від інших осіб, за умови, якщо сума виплачених дивідендів не перевищує суму такого доходу.

Порядок оподаткування виплат нерезидентам податком на репатріацію регулюється п. 141.4 ст. 141 ПКУ. Зокрема, перед виплатою перевіряють, чи є така операція визнанням доходів нерезидентів, зазначених у переліку пп. 141.4.1 п. 141.4 ст. 141 ПКУ. Якщо така виплата не входить до фіксованого переліку, тоді зобов'язання податкового агента не виникають. У разі, якщо виплата зазначена у такому переліку, треба правильно визначити ставку оподаткування та врахувати можливі пільги, передбачені ст. 141 ПКУ [1].

Під час виплати дивідендів юридичній особі-нерезиденту, утримують податок із доходів нерезидентів, ставка якого, зазвичай, становить 15% від суми дивідендів. Проте,згідно з п.103.2, ст. 103 ПКУ податковому агенту дозволено застосовувати звільнення від оподаткування або знижену ставку, передбачену міжнародним договором України, за умови, якщо нерезидент є бенефіціарним власником доходу (і це передбачено договором) та резидентом країни, з якою Україна уклала такий договір. Для застосування згаданих пільг нерезидент повинен надати податковому агенту довідку або її нотаріально засвідчену

копію, яка підтверджує його статус резидента відповідної країни, а також інші документи, якщо це передбачено міжнародним договором. Довідка має бути видана уповноваженим органом країни, згідно міжнародного договору, оформлена за вимогами законодавства такої країни, легалізована та перекладена відповідно до законодавства України.

Податок на репатріацію сплачують до бюджету під час виплати доходу нерезиденту, якщо інше не передбачено положеннями міжнародних договорів України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюють виплати.

Фізичні особи-нерезиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні, є платниками податку на доходи фізичних осіб та військового збору. Ставка податку з доходів фізичних осіб під час оподаткування дивідендів, нарахованих нерезидентам, становить 9% від бази оподаткування.

Перспективні тенденції розвитку прозорої системи оподаткування доходів, виплачених у формі дивідендів нерезидентам, регламентуються адаптацією національного законодавства країни до глобальних стандартів, змінами умов міжнародного співробітництва, сприятливими умовами для інвесторів.

З-поміж визначальних напрямів – перегляд угод про уникнення подвійного оподаткування для усунення прогалин, які дають змогу зловживати податковими пільгами. Доречно запровадити правила, що обмежують доступ до знижених ставок або звільнення від оподаткування, без підтвердження статусу бенефіціарного власника доходу. Це сприятиме прозорому і справедливому оподаткуванню.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) продовжує впроваджувати ініціативи в межах проєкту BEPS для боротьби з розмиванням податкової бази та переміщенням прибутків у низькоподаткові юрисдикції. Такі заходи передбачають автоматичний обмін інформацією між країнами, що дає змогу ефективніше контролювати транснаціональні фінансові потоки. Попри зазначене,дедалі більше країн гармонізують внутрішнє законодавство до ініціатив ОЕСР, знижуючи ставки податку на дивіденди нерезидентам для підвищення інвестиційної привабливості. Такі дії часто супроводжуються запровадженням додаткових вимог до документального підтвердження прав на пільги.

Водночас, втримання фіскальної стабільності у будь-якій країні потребує ефективних податкових надходжень, поруч зі створенням умов для залучення капіталу. Тут важливо усунути розбіжності у законодавствах різних країн для зменшення ризиків подвійного оподаткування.

Отже,нами доведено, що оподаткування виплат доходів у формі дивідендів нерезидентам є важливою складовою системи міжнародного оподаткування. Вплив національного законодавства, міжнародних угод і глобальних реформ у сфері оподаткування характеризує поточний стан і перспективи розвитку такого фіскального важеля. З одного боку, країни прагнуть залучити іноземні інвестиції через зниження податкових ставок і

спрощення правил, а з іншого – посилюють боротьбу з агресивним податковим плануванням, запроваджують нові механізми контролю для стабільного економічного розвитку. Найближча перспектива – посилення ділового партнерства між державами,інтенсивне впровадження інновацій для справедливого оподаткування доходів у міжнародному середовищі.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 30.11.2024).
2. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 : Постанова Національного банку України від 06.09.2024 р. № 108. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0108500-24#Text (дата звернення: 30.11.2024).
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text (дата звернення: 30.11.2024).

УДК 657

Смірнова Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Бартось Олександр
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Під категорією «управлінський облік» у загальному вигляді розуміють інформаційну підсистему системи управління підприємством, здатну поєднувати різноманітні методи управління та підпорядковувати їх досягненню єдиної мети. Отже, цей облік є складовою системи управління підприємством, яка виходить за рамки бухгалтерського обліку і спрямована на забезпечення персоналу інформацією для ефективного бізнес-планування, обліку, оцінки, аналізу, контролю і, відповідно, прийняття управлінських рішень.

Відповідно, розгляд питання щодо сутності та класифікації функцій управлінського обліку доцільно розглядати саме через призму функцій як управління, так і обліку.

За таким підходом Косташ Т.В. та Смола М.Р. розрізняють функції управління, які покликані забезпечити організацію інформаційних потоків, і ті, які визначають зміст інформаційних потоків. На їх думку: «До першої групи функцій відносять надання інформації, аналіз і планування, до другої – координацію, мотивацію і контроль. При класифікації функцій управління використовується принцип, що враховує зміст процесу управління, з якого

випливають такі функції управління: організація, мотивація, планування, регулювання, контроль, облік, які пов’язуються в єдиний процес управління за допомогою комунікації та прийняття рішень» [2].

Функція надання інформації є технологічною функцією управління. За допомогою цієї функції управлінський облік бере на себе завдання представлення інформації для реалізації функцій прийняття рішень. За допомогою функції планування, як методу розробки цілей і завдань підприємства, управлінський облік вирішує такі завдання, як: визначення основних показників, що характеризують цільовий імідж організації, складання схеми взаємодії структурних підрозділів підприємства у визначенні планових показників, виборі стратегії, тактики функціонування підприємства в процесі господарської діяльності тощо. За допомогою функції аналізу створюється системне бачення досліджуваних об’єктів управління. Ядром координаційної або організаційної функції є організація та здійснення заходів у зв'язку з функціональним розподілом сфер підприємства, установи чи організації для досягнення поставлених цілей. Мотивація, як функція лідерства, відноситься до процесу заохочення себе та інших людей до дій через формування мотивів поведінки для досягнення цілей організації та особистих цілей. Функція контролю відноситься до процесу, за допомогою якого керівник визначає стан об'єкта, щоб прийняти рішення про коригування. Завдяки цьому керівник визначає свої дії з огляду на терміновість і актуальність, розробляє поточні дії, які необхідно виконати, а потім дії, які необхідно виконати в наступному звітному періоді. Функцією ж бухгалтерського обліку є фіксація первинної інформації про економічні явища і процеси.

Необхідно відмітити, що сучасні науковці не мають єдиного підходу щодо переліку функцій управлінського обліку (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Підходи щодо класифікації функцій управлінського обліку**

Автор	Перелік функцій управлінського обліку
Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Малюга, Л.В. Нападовська, О.В. Карпенко, Д.В. Карпенко	Інформаційна; контрольна; комунікаційна; прогнозна; аналітична
С.Ф. Голов	Інформаційна; оціночна; аналітична; контрольна
І.Б. Садовська	Діагностична; прогнозна; оціночна
Г.Г. Кірейцев	Внутрішні; зовнішні
О.В. Лишиленко	Контрольна; прогнозна; інформаційна
О.М. Губачова	Інформаційна; контрольно-аналітична; прогнозна; комунікаційна
В.П. Шило, С.Б. Ільїна, І.Ю. Меньша	Інформаційна; комунікаційна; контрольно-аналітична; прогнозна
Н.О. Гура	Інформаційна (облікова) – основна; обліково-аналітична – похідна; обліково-контрольна – похідна

Джерело: складено на основі [3]

Крім того зустрічаються і підходи щодо виокремлення функцій управлінського обліку залежно від їх змістовного наповнення. Так, на думку

С.Ф. Голова: «Функція управлінського обліку охоплює зокрема такі ключові сфери практичної діяльності: управління витратами; зовнішня звітність; фінансова стратегія; внутрішній контроль; оцінювання інвестицій; управлінський та бюджетний контроль; рішення щодо цін, знижок та продуктів; управління проектами; дотримання законодавства; управління ресурсами; управління ризиками; стратегічне податкове управління; управління фінансами; внутрішній аудит» [1, с. 20].

Дослідження функцій управлінського обліку показало, що серед науковців не існує єдиного трактування їхньої класифікації. Більшість науковців до функцій управлінського обліку відносить інформаційну, контрольну, комунікаційну, прогнозну та аналітичну.

Література:

1. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. К., 1996. 554 с.
2. Косташ Т.В., Смола М.Р. Роль управлінського обліку в прийнятті управлінських рішень. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/96.pdf (дата звернення: 20.11.2024)
3. Панченко О.Д. Теоретичне обґрунтування пріоритетності аналітичної функції управлінського обліку для прийняття управлінських рішень. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/83.pdf (дата звернення 20.11.2024)

УДК 657

Смірнова Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Олейніченко Денис
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Ефективне управління державним сектором економіки потребує точної інформації. Система бухгалтерського обліку традиційно виступає основним засобом забезпечення управління інформацією в усіх суб’єктів господарської діяльності. Система бухгалтерського обліку суб'єктів приватного сектору економіки складається щонайменше з двох підсистем: фінансового та управлінського обліку. Натомість традиційно система бухгалтерського обліку суб’єктів державного сектору економіки методологічно базується на застосуванні інструментарію фінансового обліку, регламентованого національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та звітності, а також національними або відомчими нормативними документами. Але підсистема фінансового обліку не завжди придатна для інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, що зумовлено її основним

результатом – зовнішньою спрямованістю фінансової звітності та кризою методології бухгалтерського обліку.

Натомість формування управлінського обліку було спрямоване на задоволення інформаційних потреб управлінського рівня суб'єктів господарювання, які здійснюють комерційну діяльність. Водночас зрозуміло, що наявні теоретичні основи управлінського обліку в приватному секторі не можуть бути безпосередньо застосовані при забезпеченні суб'єктів державного сектору управлінської інформації, а їх адаптація до оперативних деталей та методологічних засад фінансового обліку.

Перед управлінським обліком постають завдання, які неможливо вирішити в підсистемі фінансового обліку. Однак при побудові управлінського обліку необхідно враховувати діючу методологію фінансового обліку, яка використовується організацією. Враховуючи, що методологія фінансового обліку суб'єктів державного сектору економіки суттєво відрізняється від методології фінансового обліку суб'єктів господарювання, які здійснюють комерційну діяльність, адаптуючи теоретичні основи управлінського обліку до умов діяльності суб'єктів державного сектору економіки також слід враховувати ці відмінності в методології бухгалтерського обліку.

Основні аспекти формування теоретичних основ управлінського обліку в державному секторі економіки представлено рис. 1.

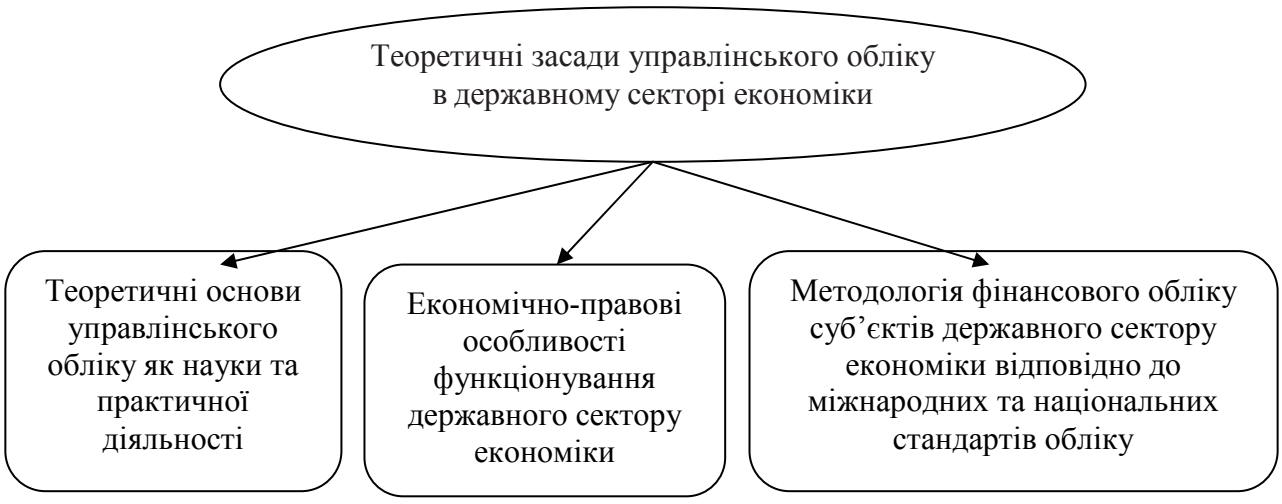

Рисунок 1 – **Фактори, що визначають основні аспекти формування теоретичних основ управлінського обліку в державному секторі економіки**

Науковці наводять п'ять основних функцій, що їх виконує управлінський облік в системі інформаційного забезпечення менеджменту – інформаційну, комунікаційну, контрольну, аналітичну та прогнозну [3]. Сутність цих функцій, адаптовану до умов і особливостей функціонування державних закладів вищої освіти, розкрито у таблиці 1.

Таблиця 1 – **Функції управлінського обліку суб'єктів державного сектору економіки**

Функція	Сутність функції управлінського обліку
Інформаційна	Підготовка та надання керівництву суб'єктів державного сектору економіки інформації, необхідної їм для обґрунтування та прийняття управлінських рішень, а також контрою за їхнім виконанням
Комунікаційна	Формування через систему бюджетів і управлінської звітності інформаційних зв'язків між підрозділами різних рівнів управління суб'єктів державного сектору економіки
Контрольна	Формування інформаційної бази для перевірки результатів виконання управлінських рішень керівництва суб'єктів державного сектору економіки, зокрема щодо виконання бюджетів, відповідності фактичних значень показників доходів і витрат діяльності, собівартості послуг плановим чи нормативним тощо
Аналітична	Оцінювання ефективності функціонування суб'єкта державного сектору економіки загалом та його центрів відповідальності зокрема, пошук резервів підвищення рівня різних видів ефективності діяльності, обґрунтування доцільності прийняття операційних рішень разового характеру тощо
Прогнозна	Система бюджетів та інші методичні інструменти інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку суб'єктів державного сектору економіки (наприклад, BSC), показники яких повинні враховувати чинники зовнішнього і внутрішнього середовища тощо, фактично містять бачення і прогноз майбутнього стану суб'єктів державного сектору економіки

Джерело: складено на основі [1, 2]

Тростенюк Т.М. також виокремлює бюджетну та захисну функції управлінського обліку у державному секторі, що є доволі дискусійним питанням, оскільки:

- бюджети є інструментом планування як функція менеджменту, а в управлінському обліку їхнє використання фактично забезпечує виконання усіх функцій, що їх вказано у таблиці 1. Тому виділяти застосування бюджетів у окрему функцію навряд чи доцільно, особливо зважаючи ще й на те, що управлінський облік необхідно розглядати як підсистему (складову) загальної системи інформаційного забезпечення менеджменту суб'єктів державного сектору, а не автономну інформаційну систему;
- захисну функцію управлінського обліку пов'язано із захистом «прав держави як правовласника усього майна», зокрема через виконання завдань із забезпечення «цільового використання коштів, дотримання суворого режиму економії, ефективного використання майна», що, радше, належить до функційного поля фінансового обліку (насамперед, його контрольної функції), а не управлінського.

Узагальнюючи вищенаведені положення щодо мети, завдань і функцій управлінського обліку суб'єктів державного сектору економіки, його можна трактувати як сукупність обліково-аналітичних методик і процедур, що їх застосовують до основних економічних об'єктів та індикаторів діяльності

суб’єктів державного сектору економіки для формування інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень їхнім керівництвом та відповідної інформаційної бази для економічного планування й розвитку діяльності цих суб’єктів. Перелік функцій управлінського обліку суб’єктів державного сектору економіки відповідає такому переліку у комерційній сфері. Однак їх змістовне навантаження дещо відрізняється з огляду на специфіку функціонування цієї сфери.

Література:

1. Мельник А.Є. Сутність, завдання і функції управлінського обліку в державних закладах вищої освіти України URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4762/4703 (дата звернення: 20.11.2024)
2. Тростенюк Т.М. Управлінський облік у державних закладах вищої освіти: дис... доктора філософії : 071 «Облік і оподаткування»; Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир, 2020. 320 с.
3. Партин Г.О., Загородній А.Г., Ясінська А.І., Воскресенська Т.І. Управлінський облік : підручник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 340 с.

УДК 657

Смірнова Ірина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Смірнова Надія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ АНАЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

Ускладнення господарської діяльності в ринкових умовах пов’язане зі зміною державного регулювання, посиленням конкуренції, підвищенням запитів споживачів і вимог до якості продукції, інформаційним розвитком суспільства. В сучасних умовах діяльності підприємств постійно постає питання забезпечення їх сталого розвитку. Ці причини вимагають удосконалення виробничих і управлінських процесів.

В таких умовах велике значення матиме обліково-аналітична інформація, яка використовується управлінським персоналом не тільки для побудови стратегічних цілей підприємства, а й для прийняття швидких рішень. Нові завдання, спрямовані на досягнення економічної та соціальної ефективності діяльності суб'єкта господарювання, розширення його функцій, методів побудови тощо.

Сучасний управлінський облік поєднує облікову, аналітичну та

управлінську функції, що дозволяє комплексно оцінювати та планувати фінансово-господарську діяльність підприємства.

Сучасний управлінський облік використовує внутрішні та зовнішні дані, на основі яких оцінюється господарська діяльність, економічна ситуація, фінансові можливості, зовнішнє середовище, в якому працює підприємство, майбутні тенденції тощо. Виконання цих завдань проявляється через призму аналітичної функції управлінського обліку. Розглянемо підходи сучасних вітчизняних науковців до трактування сутності аналітичної функції управлінського обліку (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Підходи науковців до трактування сутності аналітичної функції управлінського обліку**

Автор	Визначення поняття
О.В. Карпенко, Д.В. Карпенко	Аналітична функція – інформаційне забезпечення аналізу відхилень фактичних показників від запланованих у розрізі центрів відповідальності на основі аналітичного обліку та звітів менеджерів структурних підрозділів
Л.В. Нападовська	Аналітична функція – інформаційне забезпечення аналізу відхилень фактичних затрат і результатів діяльності окремих центрів відповідальності від запланованих (прогнозних) на основі широкого використання економіко-математичних методів і моделювання
О.М. Бартош	Аналітична функція – дослідження всієї системи прийняття рішень із метою її удосконалення, а саме результатів діяльності структурних підрозділів та окремих виконавців щодо виконання поставлених завдань з урахуванням методів аналізу та узагальненням результатів
Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, Н.М. Малюга, Л.В. Чижевська	Аналітична функція – вивчення системи управління з метою її вдосконалення. На даному етапі аналізується виконання поставленого завдання, а також причини його невиконання
В.П. Шило, С.Б. Ільїна, І.Ю. Меньша	Контрольно-аналітична функція – здійснення контролю над виконанням планових показників та бюджетів, досягнення тактичних та стратегічних цілей підприємства, результатів діяльності структурних підрозділів та окремих виконавців, ефективності прийнятих рішень та їхнього впливу на результати діяльності підприємства; дослідження поведінки витрат та встановлення причин відхилень фактичних виробничих витрат від кошторисних

Джерело: [3]

Таким чином, аналітична функція управлінського обліку покликана не тільки забезпечити інформаційний аналіз відхилень фактичних показників від планових, але й включає значно ширше коло завдань управлінського обліку: допомагає приймати управлінські рішення в усіх сферах фінансової і господарської діяльності, дозволяє здійснювати діяльність, пов'язану з аналізом фактично отриманих результатів і побудовою планів на майбутнє. Тобто аналітична функція тісно пов'язана з іншими функціями управлінського обліку.

Враховуючи стрімкий розвиток ринку, на якому працює підприємство, аналітична функція управлінського обліку не повинна обмежуватися лише внутрішнім середовищем підприємства, сьогодні її напрямок поступово переходить до аналізу поведінки суб'єктів у зовнішньому середовищі.

Зозуляк М.М. вважає: «Управлінський облік є інформаційно-аналітичною основою механізму прийняття управлінських рішень. Сучасний управлінський облік доцільно розглядати як складову частину стратегічного управління, яка забезпечує, використовуючи зовнішню та внутрішню інформацію, потреби виробництва, маркетингу, управління ресурсами; здійснює аналіз діяльності підприємства з урахуванням його поточних та довгострокових цілей. Використовуючи відповідні технології, управлінський облік формує інформаційні ресурси, необхідні для прийняття рішень, спрямованих на досягнення мети підприємства» [1, с. 203].

Необхідно відмітити, що традиційне ведення обліку, у тому числі й управлінського, відходить на задній план. Ринкові умови диктують нові вимоги, що покликані об’єднати облікові, аналітичні й контрольні операції в єдиний процес. Це дасть змогу об’єктивно узагальнювати інформацію та приймати швидкі обґрунтовані рішення. Тобто процес надходження, обробки (аналізу) та інтерпретації даних повинен здійснюватися щоденно, а не за результатами звітного періоду (місяця, року). Постійно має підтримуватися зв'язок між вхідною інформацією, її аналізом та прийняттям рішень [2].

Основне спрямування та призначення управлінського обліку полягає у допомозі керівництву приймати управлінські рішення. Сьогодні система управлінського обліку виходить за межі традиційного його сприйняття і вимагає об’єднання у собі не лише елементів обліку, а й аналізу, контролю та планування, які можуть бути виражені в основних функціях, що повинні забезпечувати вирішення завдань та досягнення цілей, які стоять перед управлінським обліком. Саме аналітичні дані про зовнішнє середовище підприємства та їх аналіз, а також інформація про фінансово-господарські процеси дають змогу оцінювати всі поточні й ретроспективні сторони діяльності суб’єкта господарювання та прогнозувати майбутню його стратегію.

Література:

1. Зозуляк М.М. Взаємозв’язок управлінського обліку та аналізу в контексті стратегічного управління підприємством. *Економічний аналіз.* 2015. Т. 19. № 2. С. 201-206.
2. Король С.Я. Управлінський облік у прийнятті управлінських рішень. URL: http://www.nauka.com/PRNIT_2006/Economics/17646.doc.htm (дата звернення: 16.11.2024)
3. Панченко О.Д. Теоретичне обґрунтування пріоритетності аналітичної функції управлінського обліку для прийняття управлінських рішень. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/83.pdf (дата звернення 20.11.2024)

УДК 657:658.1

Смірнова Надія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Бочковський Олександр
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

Функціонування системи управління підприємством реалізується через постійний обмін інформацією. Ефективність роботи підприємства значною мірою залежить від наявності обліково-інформаційної бази. Її раціональне використання забезпечує безперервний і цілеспрямований процес отримання інформації, визначення економічних показників. Без них неможливий аналіз результатів фінансово-господарської діяльності, розробка якісних планових документів та прийняття управлінських рішень.

Термін «обліково-інформаційне забезпечення» використовується для позначення сукупності засобів, методів і процедур, що забезпечують отримання, зберігання та обробку інформації, необхідної для ефективного управління господарською діяльністю підприємства. Наприклад, Давидов Г.М. і Кузьменко Г.І. вважають, що «систему обліково-інформаційного забезпечення варто представляти як сукупність облікових операцій, аналізу, діагностики виявлених результатів і прогнозування на перспективу, що складається із відповідних підсистем» [1]. В якості підсистем ними виділено наступні: 1) підсистема законодавчої та нормативної інформації; 2) підсистема інформації, що характеризує діяльність суб'єкта господарювання; 3) підсистема комунікацій з економічними контрагентами; 4) підсистема інформації про структуру ринку продукції (робіт, послуг), про споживачів, партнерів, конкурентів тощо [1].

У даному визначенні підкреслено комплексність формування обліково-інформаційного забезпечення (облік, аналіз, діагностика, прогнозування) та акцентовано, що система охоплює як внутрішнє, так і зовнішнє середовище. На наш погляд, в такому представленні обліково-інформаційного забезпеченні чітко показано, що дана система включає не лише облікову інформацію, а і аналітичну. Такий висновок базується на аналізі визначення «внутрішньогосподарський (управлінський) облік», яке пропонується в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» - «система збору, обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством» [2]. Отже, питання діагностики, аналізу та прогнозування виходять за межі суто облікової інформації, але повноцінно можуть бути включені до системи обліково-

інформаційного забезпечення.

В економічній літературі та наукових дослідженнях пропонують і інші визначення. Наприклад, обліково-інформаційне забезпечення визначають як систему засобів, методів і процедур збору, обробки, зберігання та передачі інформації, необхідної для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на підприємстві. Це визначення підкреслює важливість бухгалтерського обліку та звітності, акцентуючи увагу на методах збору та обробки інформації.

Обліково-інформаційне забезпечення можна визначити як сукупність організаційних, технічних та програмних засобів, що забезпечують належне функціонування облікової системи та створення необхідної інформації для управлінських рішень. Це визначення більше фокусується на технічній стороні обліково-інформаційного забезпечення, зокрема на засобах (організаційних, технічних і програмних), що створюють необхідну інформацію для управлінців.

Розглядають обліково-інформаційне забезпечення як набір документів, методик, програмних засобів і обчислювальних ресурсів, що сприяють організації та забезпеченню процесу збору, обробки та зберігання економічної інформації в системі управління підприємством. Це визначення включає як документи, так і програмне забезпечення та технічні засоби, що робить акцент на всіх компонентах, які взаємодіють у процесі збору та обробки економічної інформації.

Отже, порівнюючи чотири визначення, можна виділити такі відмінні ознаки:

- фокус на бухгалтерському обліку та фінансовій звітності (друге визначення орієнтоване на конкретну сферу – бухгалтерський облік і фінансова звітність, що робить його більш вузьким, адже обліково-інформаційне забезпечення може стосуватися різних об’єктів, як, наприклад, у дослідженні Давидова Г.М. і Кузьменко Г.І. [1] такого об’єкта як «податковий потенціал», який не є традиційним об’єктом бухгалтерського обліку і фінансової звітності);
- технічна складова (третє і четверте визначення виділяють технічні й організаційні аспекти, а саме: програмне забезпечення, документи, обчислювальні ресурси, що підкреслює важливість інфраструктури для збору й обробки інформації);
- широта охоплення засобів формування (четверте визначення є найбільш широким в цьому аспекті і включає всі компоненти, необхідні для функціонування обліково-інформаційної системи підприємства, що робить його найбільш універсальним);
- глибина охоплення внутрішнього і зовнішнього середовища (перше визначення на відміну від інших акцентує увагу на чотирьох підсистемах внутрішнього і зовнішнього середовища, що розширює межі обліково-інформаційного забезпечення);
- функції управління (перше визначення включає не лише таку функцію як облік, а і прогнозування, аналіз, діагностику, що показує важливість

обліково-інформаційного забезпечення для всього циклу управління).

Як ми бачимо, різні підходи до визначення цього терміну підкреслюють різні аспекти обліково-інформаційного забезпечення: від збирання та обробки фінансової інформації до загальної інфраструктури, що забезпечує ефективне управління підприємством. Відповідно організація обліково-інформаційного забезпечення – це не лише технічний процес, але й важлива частина управлінської функції, що забезпечує стабільну та результативну діяльність підприємства.

Виходячи з цього і організація обліково-інформаційного забезпечення як процес буде включати різні етапи та різні об'єкти. В будь-якому випадку завданням організації обліково-інформаційного забезпечення мають бути: оптимізація процесів обліку і збору інформації (мінімізація ручної праці, впливу людського фактору, зменшення навмисних і ненавмисних помилок, покращення оперативності обробки інформації); підвищення точності та надійності обліково-інформаційних даних (забезпечення достовірності, чіткості, правильності наданих даних для складання звітності та прийняття управлінських рішень); покращення управлінських функцій (створення прозорої системи для аналізу та оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства).

Література:

1. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : Монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 264 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 01.12.2024).

УДК 657

Смірнова Надія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Спіктаренко Максим
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОДІЇ ПІСЛЯ ДАТИ БАЛАНСУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОЦЕДУРИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Різниця в часі між датою, на яку складається фінансова звітність (31 грудня) і датою її затвердження, яка залежно від організаційно-правовою форми, форми власності, принципів управління може суттєво відрізнятися, призводить до існування специфічного об'єкту «події після дати балансу». Події після дати балансу фактично є окремим об'єктом бухгалтерського обліку,

який вимагає окремої реєстрації, спостереження, класифікації, оцінки. Єдина відмінність від інших об'єктів – це відсутність окремого рахунка бухгалтерського обліку, оскільки такі події є комплексними і зачіпають різні елементи активів, пасивів, доходів, витрат, руху грошових коштів.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [3] подія після дати балансу – це «подія, яка відбувається між датою балансу і датою затвердження керівництвом фінансової звітності, підготовленої до оприлюднення, яка вплинула або може вплинути на фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства». МСБО 10 «Події після звітного періоду» [2] трактує події після звітного періоду дещо інакше – «це сприятливі та несприятливі події, які відбуваються з кінця звітного періоду до дати затвердження фінансової звітності до випуску». Відмінність у визначеннях полягає в тому, що, по-перше, міжнародні стандарти акцентують увагу не просто на подіях, а на їх змісті (сприятливі, несприятливі), хоча і не визначено з точки зору кого здійснена оцінка (підприємства в цілому, власників, акціонерів тощо). По-друге, у національному положенні використано термін «дата балансу», а у міжнародних стандартах – «дата звітного періоду». По-третє, у національному стандарті чітко визначається, що ця подія має вплив, а в міжнародному стандарті слово «вплив «упущено». По-четверте, в національному положенні робиться акцент на існуючий ат потенційний вплив, а в міжнародному стандарті такий акцент відсутній. Узагальнюючи норм національного положення і міжнародного стандарту можна запропонувати таке визначення події після дати балансу – це подія, яка відбувається між останньою датою звітного періоду та датою затвердження фінансової звітності для оприлюднення, яка вплинула або може вплинути на фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства і цей вплив може мати сприятливий чи несприятливий характер.

Події після дати балансу можна класифікувати за такими ознаками: 1) вплив на фінансову звітність; 2) зміст події. Ці ознаки регламентує і НП(С)БО 6, і МСБО 10. За впливом на фінансову звітність події після дати балансу можна класифікувати так: 1) події, які вимагають коригування певних статей; 2) події, які вимагають розкриття інформації про ці події у примітках до фінансової звітності; 3) події, які можуть не розкриватися у фінансовій звітності. За змістом події після дати балансу також поділяються на дві групи: 1) події, які свідчать про умови, що існували на кінець звітного періоду; 2) події, які свідчать про умови, що виникли після звітного періоду. Запропоновані групи прямо пов'язані між собою, тобто необхідність коригування прямо залежить від того, коли виникли певні умови: на кінець звітного періоду чи після звітного періоду. Необхідність розкриття або можливість не розкриття в примітках залежить від суттєвості та ступеня впливу подій.

НП(С)БО 6 пропонує орієнтовні приклади таких подій. До першої групи подій (свідчать про умови, що були на дату балансу, і вимагають коригування

статей звітності) відносять: «оголошення банкротом дебітора підприємства, заборгованість якого раніше була визнана сумнівною; переоцінка активів після звітної дати, яка свідчить про стійке зниження їхньої вартості, визначеної на дату балансу; продаж запасів, який свідчить про необґрунтованість оцінки чистої вартості їх реалізації на дату балансу; отримання від страхової організації матеріалів про уточнення розміру страхового відшкодування, переговори щодо якого велись на звітну дату; виявлення помилок або порушень законодавства, що призвели до перекручення даних фінансової звітності» [3].

До другої групи подій (виникли після дати балансу і вимагають розкриття в примітках) відносять: «прийняття рішення щодо реорганізації підприємства; придбання єдиного (цілісного) майнового комплексу; рішення про припинення операцій, які становлять значну частину основної діяльності підприємства; знищення (втрата) активів підприємства внаслідок пожежі, аварії, стихійного лиха або іншої небезпечної події; прийняття рішення щодо емісії цінних паперів; непрогнозовані зміни індексів цін і валютних курсів; укладення контрактів щодо значних капітальних і фінансових інвестицій; прийняття законодавчих актів, які впливають на діяльність підприємства; дивіденди за звітний період оголошені підприємством після дати балансу» [3].

Питання розкриття подій після дати балансу були об’єктом дослідження українських науковців [1; 5]. Багато українських підприємств стикнулись і стикаються з подіями після дати балансу з 2022 року через російську військову агресію. Для зарубіжних компаній ці питання також стали актуальними через війну [4].

Підприємствам важливо правильно класифікувати такі події, а події, які відбулися після дати балансу і вказують на умови, що виникли після цієї дати, потребують оцінки суттєвості. В НП(С)БО 6 зазначено, що «такі події слід розкривати в примітках до фінансових звітів, якщо відсутність інформації про них вплине на здатність користувачів звітності робити відповідні оцінки та приймати рішення» [3]. У МСБО 10 передбачені такі ж вимоги: «Якщо події, які не коригують після звітного періоду, є суттєвими, можна обґрунтовано очікувати впливу нерозкриття інформації на рішення, які приймають основні користувачі фінансової звітності загального призначення, складеної на основі тієї фінансової звітності, яка надає фінансову інформацію про конкретного суб’єкта господарювання, що звітує» [2]. МСБО 10 чітко визначають, що має бути розкрито: 1) характер події; 2) попередня оцінка її фінансового впливу або констатація, що така оцінка неможлива.

Отже, події після дати балансу мають суттєвий вплив на процедури складання фінансової звітності, але ті процедури, які виконуються після дати балансу (31 грудня). Склавши сальдово-оборотну відомість, головний бухгалтер повинен постійно відслідковувати, моніторити та відстежувати інформацію про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємство. Такі відстеження повинно забезпечити ідентифікацію наявності подій після дати балансу, їх виду (віднесення до певної групи), визначення їх впливу на фінансову звітність, суттєвості та порядку розкриття. Якщо такі процедури не

виконуються. Фінансова звітність потенційно не може розглядатися як якісна і така, що відповідає вимогам національних положень і міжнародних стандартів.

Література:

1. Давидов Г.М., Шалімова Н.С. Звітність підприємств : навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2011. 623 с.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 10 «Події після дати балансу». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Hide/МСБО%2010%20ukr_2024.pdf (дата звернення: 28.11.2024)
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : Наказ М-ва фінансів України від 28.05.1999 р. № 137. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99#Text (дата звернення: 29.11.2024)
4. Albuquerque F., Gomes dos Santos P. Russia-Ukraine War Disclosures by Energy-Related European Sectors. *IBIMA Business Review*. 2023. Vol. 2023. Article ID 569946. DOI: https://doi.org/10.5171/2023.569946 (date of access: 29.11.2024)
5. Kuzmenko H., Shalimova N. The disclosure of events after the balance sheet date related to the status of the company as a taxpayer: peculiarities of ukrainian practice. *"AUDIT" Scientific-practical journal. Baku Business University.* 2018. № 4. Vol. 22. P. 27-36.

УДК 657.222

Стовпова Анна
доктор філософії з обліку і оподаткування
експерт з фінансів, банківської справи та діджитал валюти
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УМОВАХ ПОВОЄННИХ ВИКЛИКІВ В УКРАЇНІ

Закінчення війни та подальший процес повоєнного відновлення України неможливий без інвестицій у розвиток бізнесу. Пожвавлення бізнес-процесів завжди супроводжується зростанням кількості платежів. Електронні гроші, зокрема цифрова валюта Національного банку (CBDC), якщо така буде впроваджена, можуть забезпечувати:

- збільшення швидкості та кількості транзакцій. Наприклад, електронні гроші можуть забезпечувати понад 50 тис. транзакцій за секунду, а середній показник платіжної системи VISA становить близько 5 тис. транзакцій за секунду;
- миттєвий розподіл коштів, наприклад фінансової допомоги;
- зростання можливостей фінансового моніторингу, так як платежі електронними грошима легше контролювати;
- цілодобовий доступ до фінансових платежів, тобто можливість здійснення операцій, коли доступ до банківської системи чи готівки недоступний;
- електронні гроші дешевші у порівнянні з використанням готівки чи платіжних систем VISA/MasterCard.

Якщо до офіційних електронних грошей додати ще й можливості криптовалют, то це ще й буде сприяти залученню додаткових інвестицій, наприклад у фінансування стартапів.

На сьогодні вже є нормативно-правова основа для подальшого розвитку електронних грошей у повоєнний період. Так, слід згадати, що з 01 квітня 2023 року було дозволено сплачувати електронними грошима податки і рахунки за комунальні послуги, за умови, що такі гроші приймає постачальник таких послуг [1]. Зміни було внесено до Податкового кодексу та низки інших нормативно-правових актів, зокрема Закону «Про платіжні послуги» [2].

На жаль, такі можливості діють поки що існують лише «на папері», так як до кінця війни електронні гроші залишаються обмежені у своєму застосуванні. За правилами роботи банківської системи в період воєнного стану банкам заборонено здійснювати випуск електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей [3]. Формально така заборона поширюється лише на банки, тим часом як емітентами електронних грошей можуть бути ще й небанківські установи [4].

Однак за даними Реєстру платіжної інфраструктури про емітентів електронних грошей [5], що веде НБУ, станом на сьогодні є лише один емітент – це ПАТ «МТБ БАНК», у якого є дозвіл надавати послуги з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними, зокрема відкриття та обслуговування електронних гаманців. До цього ще були АТ «СЕНС БАНК» та ПАТ «УКРГАЗБАНК», але з серпня 2023 року їх було виключено з цього реєстру. І це все, ніяких небанківських установ у даному реєстрі немає. Виходить, що до кінця війни електронні гроші фінансових установ фактично знаходяться під забороною.

Щодо криптовалют, то взагалі відсутня нормативно-правова база їхнього застосування. Вже оприлюднено Закон України «Про віртуальні активи» [6], який був прийнятий у лютому 2022 року, так і не набув чинності. Крім того, він уже застарів та потребує оновлення у зв’язку з прийняттям в ЄС Директиви № 1114 [7], яка врегулювала обіг так званих «стейблкоїнів», що мають прив’язку до інших активів чи зобов’язань. Класифікація віртуальних активів у прийнятому законі не враховує положення даної директиви.

Однак нормативно-правового врегулювання електронних грошей та віртуальних активів замало. Система бухгалтерського обліку також має бути готовою до впровадження й розвитку електронних грошей банків і небанківських установ, цифрової валюти НБУ та криптовалют. Досягти цього можна таким шляхом:

- виокремити в існуючому Плані рахунків окремий рахунок, тобто рахунок 1-го рівня для електронних грошей, наприклад рахунок 32 «Електронні гроші». У подальшому, в залежності від прояви нових видів електронних грошей, наприклад цифрової валюти НБУ, такий рахунок можна буде розділити на кілька рахунків 2-го рівня (субрахунки);
- розробити методичні рекомендації чи окремий національний стандарт з обліку віртуальних активів, у яких слід вирішити, чим є криптовалюти та

інші віртуальні активи для цілей бухгалтерського обліку – фінансовими активами, запасами чи нематеріальними активами. Можливо, слід використати мультиоб'єктний підхід, враховуючи широке поле застосування віртуальних активів;

- врегулювати питання розкриття інформації про електронні гроші у фінансовій звітності, зокрема Звіті про рух грошових коштів та Звіті про фінансовий стан (балансі).

Впровадження таких заходів підготує національну систему бухгалтерського обліку до подальшого розвитку електронних грошей та віртуальних активів в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг : Закон України від 12.01.2023 р. № 2888. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text (дата звернення: 01.12.2024)
2. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 159. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text (дата звернення: 01.12.2024)
3. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова правління НБУ від 24.02.2022 р. № 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text (дата звернення: 01.12.2024)
4. Положенням про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними : Постанова правління НБУ від 29.08.2022 р. № 210. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0210500-22#Text (дата звернення: 01.12.2024)
5. Інші реєстри та переліки : сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/supervision/nonbanks/registers-lists (дата звернення: 04.12.2024)
6. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення: 01.12.2024)
7. Directive 2023/1114/EC of the European parliament and of the council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) № 1093/2010 and (EU) № 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. URL: https://salo.li/e745Bf2 (date of access: 01.12.2024)

УДК 336

Столяр Людмила
кандидат економічних наук
головний бухгалтер ТДВ «Чернівецький хімзавод»
Рилєєв Сергій
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЬОВАНИХ ОПЕРАЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ СФЕРИ ПРОМИСЛОВОСТІ

Економіка України вже 1000 +… день працює заради відновлення та формування ВВП держави, збільшення надходжень до бюджету та донатів на потреби ЗСУ. Всі галузі економіки, зокрема виробничі та переробні промисловості намагаються збільшити обсяги виробництва з метою зростання обсягів продажу, рівня податків в рамках держави. Російське вторгнення вплинуло на промисловість шляхом відсікання, як сировинної бази, так і регіонів для реалізації продукції. Так, ми втратили східні регіони – сировинні, південні, шляхи для експорту, зокрема – порти. Відповідно підприємства почали шукати канали для отримання сировини, зокрема це імпорт. А також, з метою збільшення обсягів реалізації виробленої продукції, шукають нові експортні меридіани. Проте не все так легко, фінансовий моніторинг, контроль НБУ, ДПІ, ДАС, чи мають можливість підприємства співпрацювати з іноземними партнерами, і чи вигідно в сучасних реаліях. Згідно норм Податкового кодексу України будь які експортно-імпортні операції розглядаються під призмою контрольованих операцій.

Контрольовані операції – це господарські операції, які виконуються між суб’єктами господарювання та контролюються уповноваженими податковими органами. Зокрема, такі операції підлягають особливому податковому контролю, оскільки існує ризик маніпуляцій з ціноутворенням, що може призвести до ухилення від сплати податків.

Згідно з норм Податкового кодексу України, відповідність умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» визначається шляхом застосування найбільш доцільного методу трансфертного ціноутворення з урахуванням конкретних фактів та обставин здійснення такої операції. Винятком є випадки, коли Податковий кодекс прямо встановлює обов'язкове застосування певного методу для конкретних видів контрольованих операцій [1].

Контрольованими операціями є господарські операції платника податків, що можуть впливати на об’єкт оподаткування податком на прибуток

підприємств платника податків. Відповідно до норм пп. 39.2.1.1 Податкового кодексу України до вищезазначених операцій відносяться:

- господарські операції, що здійснюються з пов'язаними особами – нерезидентами;
- зовнішньоекономічні господарські операції з продажу та/або придбання товарів та/або послуг через комісіонерів-нерезидентів;
- господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими у державах (на територіях), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабміном відповідно до пп. 39.2.1.2 ПКУ, або які є резидентами цих держав (пп. «в» пп. 39.2.1.1 ПКУ);
- господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у т. ч. з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи. Перелік організаційно-правових форм таких нерезидентів в розрізі держав (територій) затверджується Кабміном (пп. 39.2.1.1 ПКУ);
- господарські операції (у т.ч. внутрішньогосподарські розрахунки), що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні (пп. 39.2.1.1 ПКУ) [1].

Отже, однією з умов визнання операцій контрольованими є можливість впливу таких операцій на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків.

Крім того, визначено, що господарські операції, передбачені пп. 39.2.1.1 ПКУ (крім операцій, що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні) і пп. 39.2.1.5 ПКУ, визнаються контрольованими, якщо одночасно виконуються такі умови:

- річний дохід платника податків від будь-якої діяльності, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 150 млн. грн. (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік;
- обсяг таких господарських операцій платника податків з кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 10 млн. грн. (за вирахуванням непрямих податків) за відповідний податковий (звітний) рік [1].

Господарською операцією для цілей трансфертного ціноутворення є всі види операцій, договорів або домовленостей, документально підтверджених або непідтверджених, що можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків, зокрема, але не виключно: операції з товарами, такими як сировина, готова продукція тощо, а також операції з придбання (продажу) послуг.

Отже, перед укладенням контракту з іноземними партнерами, щодо експорту чи імпорту, суб'єкт господарювання повинен проаналізувати та перевірити контрагента на реєстрацію в певних державах та наявність

організаційно-правої форми (сумнівної) реєстрації підприємства. Співпраця з такими контрагентами призводить до контрольованих операцій, незалежно від імпорту чи експорту. Так, якщо підприємство не має можливості відсікти контрольовані операції, то виникають зобов'язання зі збільшення об'єкта оподаткування податком на прибуток в розмірі 30%. І це, не залежно чи ви купуєте імпортну сировину, чи навпаки реалізовуєте на експорт. Напевно, багато хто вважає, що це підприємства які зареєстровані в державах, далеких від Україні, наприклад Барбадос, Гваделупа і т.п. Проте ні, наші близькі сусіди – Республіка Молдова, Болгарія входять у цей список. Відповідно шукаючі нові ринку збуту або сировинні канали, підприємства натикаються на стіну здорожчання. Тобто з суми придбаних запасів, товарів, послуг чи навпаки реалізованих – суб'єкт господарювання зобов'язаний збільшити об'єкт оподаткування податком на прибуток на 30%. Багато контрагентів не можуть зрозуміти чому такі близькі до нас держави в такий важкий час для нашої країни – є для нас такими далекими. Так всі розуміють, зростання бази оподаткування, збільшення розміру податків, але як розвивати економіку, як продавати? Більшість підприємств України є приватними, не державними, вони самостійно борються за розвиток, відновлення та виживання. Робота цих підприємств – це база для працевлаштування населення, це податкові надходження до бюджетів всіх рівнів (відповідно підтримка бюджетної сфери), збільшення доданої вартості.

Відповідно виникнення таких експортно-імпортних операцій на підприємстві викликає багато бухгалтерської роботи та питання щодо складання звіту про контрольовані операції. Звіт про контрольовані операції – ключовий документ податкового контролю в Україні. Він обов'язковий для платників податків, які ведуть міжнародні операції з нерезидентами. Ключові моменти наступні:

- звіт подається щорічно до 1 жовтня;
- критерії: дохід від 150 млн грн, операції від 10 млн грн.;
- помилки вимагають подання нового або уточнюючого звіту;
- законодавство про трансфертне ціноутворення діє з 2013 року.

Звіт про контрольовані операції має кілька ключових елементів. Він починається із загальних відомостей про компанію та пов'язані сторони. Ця частина включає реквізити, тип звіту та основні дані про операції. Основна частина звіту детально описує контрольовані операції. Тут зазначаються характеристики товарів або послуг, функції сторін і ризики. Також описуються використовувані активи. Обсяг документації може бути різним. Він варіюється від 20 до 60 сторінок. У деяких випадках може досягати 1000 сторінок.

Звіт про контрольовані операції – важливий крок у дотриманні податкового законодавства України. Він вимагає ретельного підходу та уваги до деталей. Вчасно поданий звіт про контрольовані операції вкрай важливий для бізнесу в Україні. Законодавча база встановлює чіткі строки подання звіту про контрольовані операції до 1 жовтня наступного року за звітним.

Підготовка звіту про контрольовані операції – складне завдання. Воно

вимагає професійного підходу. Багато підприємств, відповідно до статистичних даних 78%, звертаються за зовнішньою професійною підтримкою для забезпечення якості.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 65.01

Столярчук Наталія
старший викладач кафедри менеджменту авіаційної діяльності
Українська державна льотна академія
м. Кропивницький, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ТРАДИЦІЙНІ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ

Інноваційні процеси стають ключовим фактором конкурентоспроможності організацій у сучасному глобальному середовищі. Традиційні моделі управління, які характеризуються ієрархічністю, стандартизованими процедурами та фокусом на стабільність, потребують адаптації для інтеграції інновацій. Як зазначають українські дослідники, зокрема О.А. Герасименко та Л.В. Шаповалова, необхідність модернізації управлінських підходів є важливим завданням для підприємств, які прагнуть зберегти позиції на ринку [1]. Зарубіжні вчені, зокрема К. Кристенсен, підкреслюють, що інтеграція інновацій сприяє підвищенню гнучкості та адаптивності організацій [2].

Інновації охоплюють широкий спектр змін, починаючи від впровадження нових продуктів і послуг, закінчуючи оптимізацією внутрішніх процесів. Основним завданням інтеграції інновацій у традиційні моделі управління є створення синергетичного підходу, що поєднує стабільність традиційних систем і динамічність інноваційних процесів.

Згідно з дослідженням українських науковців В.П. Семенченка та Ю.О. Коваля, ефективна інтеграція інновацій потребує:

- формування корпоративної культури, орієнтованої на підтримку інновацій;
- зміни організаційної структури, яка сприяє більшій відкритості та децентралізації;
- інвестування в новітні технології та розвиток людського капіталу [3].

Зарубіжні дослідники, пропонують застосовувати концепцію «органічних структур», які є більш адаптивними до змін порівняно з «механістичними структурами», що характерні для традиційних моделей управління.

Підсумовуючи викладене, можна визначити основні підходи до інтеграції інновацій:

По-перше, реформування організаційної структури. Традиційні вертикальні структури управління обмежують швидкість прийняття рішень і впровадження змін. Інноваційні процеси потребують більшої гнучкості, чого можна досягти через перехід до горизонтальних або матричних структур. Як зазначає Дж. Гелбрейт, створення підрозділів, орієнтованих на інновації, дозволяє уникнути конфліктів між поточними операціями та новими проєктами.

Українські дослідники Л.В. Шаповалова та М.І. Гринчук пропонують використовувати проєктний підхід для організації інноваційних процесів, що сприяє підвищенню відповідальності за результати та концентрацію ресурсів.

По-друге, корпоративна культура. Важливим фактором інтеграції інновацій є корпоративна культура, що сприяє підтримці креативності, співпраці та готовності до змін. Згідно з дослідженням Е. Шейна, інноваційна культура формується через лідерство, яке підтримує відкриту комунікацію, толерантність до невдач і навчання на помилках.

Українські вчені, такі як О.А. Герасименко, зазначають, що для розвитку інноваційної культури в українських організаціях необхідно зменшити рівень бюрократії та стимулювати ініціативу серед співробітників.

По-третє, використання сучасних технологій. Інтеграція цифрових технологій, таких як штучний інтелект, автоматизація процесів і аналітика даних, є ключовою для забезпечення ефективності інноваційних процесів. Як стверджує К. Кристенсен, технології не лише прискорюють процес впровадження змін, а й створюють нові можливості для оптимізації бізнес-процесів [2].

Українські дослідники В.П. Семенченко та Ю.О. Коваль зазначають, що використання цифрових платформ дозволяє підвищити ефективність комунікації та управління проектами, спрямованими на інновації [3].

Інтеграція інноваційних процесів у традиційні моделі управління супроводжується численними викликами:

- спротив змінам – співробітники часто сприймають інновації як загрозу звичним процесам, що створює бар'єри для їх впровадження;
- обмеження ресурсів – інновації потребують значних фінансових, людських і часових ресурсів. В українському контексті ці обмеження є особливо гострими через військовий стан і економічну нестабільність;
- невизначеність результатів – інноваційні проекти часто мають високий рівень ризику, що ускладнює їхнє планування в традиційних моделях управління.

Попри виклики, інтеграція інновацій дає значні переваги, а саме:

- підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- збільшення продуктивності через оптимізацію процесів;
- формування стійкості організації до змін у зовнішньому середовищі.

Дослідження К. Кристенсена підтверджують, що компанії, які активно впроваджують інновації, демонструють вищі показники зростання та адаптивності [2].

Інтеграція інноваційних процесів у традиційні моделі управління є необхідною умовою успішного функціонування організацій у сучасному конкурентному середовищі. Це вимагає трансформації організаційних структур, формування інноваційної культури та використання сучасних технологій. Українським компаніям необхідно адаптувати світові практики до локальних умов, враховуючи обмеженість ресурсів та специфіку ринку.

Література:

1. Герасименко О.А., Шаповалова Л.В. Інноваційні підходи в управлінні організацією. *Економіка і менеджмент України*. 2022.
2. Christensen, C. (2020). *The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail*. Harvard Business Review Press.
3. Семенченко В.П., Коваль Ю.О. Інтеграція інновацій у традиційні бізнес-моделі. *Вісник Київського національного економічного університету*, 2023.

УДК 657.4:658.8:339.137

Струк Назар
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ОБЛІКОВІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКУ

Для оцінки конкурентних переваг підприємства на ринку корисними є джерела інформації, що дають змогу об’єктивно проаналізувати фінансовий стан, виробничий потенціал, внутрішні бізнес-процеси, зовнішнє середовище. Вагома роль належить обліковим джерелам інформації, адже у них містяться систематизовані дані про діяльність підприємств, що можуть бути використані для розроблення стратегій розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Тому дослідження складу облікових джерел інформації для аналізу конкурентних переваг підприємства на ринку є своєчасним і актуальним.

Згідно М. Портеру, конкурентні переваги тлумачать, як унікальні характеристики підприємства, що забезпечують йому вигідне становище на ринку, порівняно з конкурентами. Такими характеристиками можуть бути:нижча собівартість продукції,інноваційні технології,ефективне управління ресурсами,лояльність клієнтів тощо [1].

У науковому середовищі доволі багато сучасних досліджень присвячено впливу екологічних, соціальних та економічних питань (Environmental, Social, and Corporate Governance (ESG)) на конкурентні переваги компаній. Адже саме екологічні, соціальні та економічні складові сталого розвитку компаній впливають на ефективність і результативність діяльності, можливості та ризики, що виникають через вплив на суспільство та довкілля. Rahat B. і Nguyen P. доводять, що чітке дотримання принципів ESG надає компаніям суттєву конкурентну перевагу на ринку. «Оскільки споживачі стають більш

екологічно та соціально свідомими, компанії зі сильнішими профілями ESG отримують конкурентну перевагу» [2]. Такі міркування є слушними, – соціально відповідальні та екологічно свідомі власники компаній приваблюють клієнтів, ділових партнерів та інвесторів. Це призводить до вищої оцінки іміджу компанії.

Цікавими є праці вчених, які вивчають вплив інтернаціоналізації правління та корпоративної цифрової трансформації на конкурентні переваги компанії [3]. Інтернаціоналізація правління компанії дає змогу залучати директорів із різним досвідом, що сприяє інноваціям і стратегічному мисленню. Це, своєю чергою, стимулює процес цифрової трансформації, адже на підприємстві прагнуть запровадити передові технології та інновації, щоби здобувати конкурентні переваги на світовому ринку. Ринкова конкуренція впливає не лише на бізнес-стратегію підприємства, але й на інноваційні можливості та темпи трансформації.

Chen S. розкриває вплив дотримання податкового законодавства компаніями на конкурентні переваги підприємств. Він стверджує, що дотримання підприємствами «податкового законодавства посилює ефект конкурентної переваги» [4]. Результати застосування вченим моделі регресії демонструють позитивний внесок дотримання податкового законодавства компанією в конкурентну перевагу. Стимулюючий ефект є більш вираженим у регіонах із кращою ефективністю виконання контрактів.

Сучасні ринки характеризуються швидкими змінами, глобалізацією та посиленням конкуренції. Щоби бути конкурентоспроможними, на підприємстві треба оперативно вміти адаптуватися до нових умов, розуміючи власні сильні та слабкі сторони на основі об’єктивних облікових даних.

Цифровізація бізнесу значно змінює підходи до обліку та управління. ERP-системи й BI-аналітика створюють нові можливості для використання облікових даних у реальному часі. Підприємства, на яких ефективно інтегрують новітні цифрові інструменти для аналізу, здобувають значні переваги. Облікові джерела дають розуміння того, як автоматизація і цифровізація впливають на конкурентоспроможність.

Екологічні, соціальні та економічні (ESG) показники є визначальними чинниками під час ухвалення рішень споживачами, інвесторами та партнерами. Саме за обліковими даними формують ESG-звітність. Компанії, у яких демонструють прозорість та соціальну відповідальність через облік, здобувають довіру й конкурентну перевагу.

Сучасний стан економіки можна характеризувати як кризовий: інфляція, нестабільність валютних курсів; порушення ланцюгів постачання. У таких умовах підприємства повинні ретельно аналізувати свої витрати, визначати ефективність бізнес-процесів і фінансову стійкість. Тут облікові джерела інформації забезпечують основні дані для адаптації до кризових ситуацій.

Нарешті, для сталого розвитку підприємства треба знати резерви власних конкурентних переваг і потенційні сегменти для інвестицій і розвитку. В облікових джерелах інформації є дані для прогнозування перспективних

напрямів діяльності, оцінки ризиків та обґрунтування стратегічних рішень.

Отож, для виокремлення та оцінки конкурентних переваг на підприємстві застосовують фінансові та нефінансові показники зі системи обліку.

Облікові джерела інформації для аналізу конкурентних переваг можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні облікові джерела генеруються під час діяльності підприємства та включають:

- фінансовий облік і фінансову звітність: дані про укладені контракти; інформація про обсяги реалізації; рівень браку та витрати на його усунення тощо; Баланс (Звіт про фінансовий стан) – дає змогу оцінити структуру активів і пасивів, рівень ліквідності та платоспроможності; Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – дані про прибутковість, рентабельність, ефективність діяльності; Звіт про рух грошових коштів – демонструє показники фінансової стабільності та можливість фінансування нових проєктів; Звіт про власний капітал – відображає зміни у власних ресурсах підприємства [5; 6];
- управлінський облік: дані про виробництво та собівартість продукції (прямі та непрямі витрати); інформація про рентабельність окремих видів продукції або підрозділів; оцінка ефективності використання ресурсів; показники прибутку за різними методами калькулювання; точка беззбитковості та оцінювання ефективності бізнес-процесів;бюджети продажу, витрат, прибутків; оцінка майбутніх грошових потоків; інформація з інтегрованої звітності;дані стратегічного управлінського обліку тощо.

Зовнішні джерела інформації дають змогу оцінити ринкові умови, дії конкурентів і загальну економічну ситуацію. З-поміж них: дані Держкомстату – інформація про ринкові тренди, ціни, попит, пропозицію, макроекономічні показники (ВВП, інфляцію, курс валют тощо); фінансова звітність конкурентів – відкриті джерела, що містять дані про їх діяльність; звіти та огляди за видами економічної діяльності – аналіз охоплення певного сегменту ринку, дані про нові технології та стандарти; звіти аудиторів та рейтингових агентств – оцінка кредитоспроможності підприємства, порівняльний аналіз у межах виду діяльності або інституційного сектору економіки.

Виокремивши джерела облікової інформації, варто звернути увагу на обмеження та проблеми щодо їх застосування під час аналізу конкурентних переваг підприємства. Насамперед, це недостатній обсяг потрібної інформації – не усі аспекти конкурентних переваг можна оцінити через облікові дані. Суб’єктивність – дані управлінського обліку можуть бути дещо спотвореними, адже не завжди є документально підтвердженими. Складність опрацювання даних – великий обсяг інформації потребує сучасних технологій для аналізу (ERP-системи, BI-інструменти).

Отже облікові джерела інформації є важливими для аналізу конкурентних переваг підприємства, адже дають змогу формувати систематизовані масиви даних для ухвалення стратегічних рішень. Застосування показників фінансової

та управлінської звітностей підприємства,у поєднанні зі зовнішньою інформацією надає змогу оцінити власні сильні та слабкі сторони, розробити ефективну стратегію та утвердити свої позиції на ринку.

Література:

1. Porter M.E. (1990). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. The Free Press: N.Y. Porter, 580 p. URL: https://resource.1st.ir/PortalImageDb/ScientificContent/182225f9-188a-4f24-ad2a-05b1d8944668/Competitive%20Advantage.pdf (date of access: 01.12.2024).
2. Rahat B., Nguyen P. (2024). The impact of ESG profile on Firm's valuation in emerging markets. *International review of financial analysis.* P. 103361. URL: https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103361 (date of access: 01.12.2024).
3. Li H. et al (2024). Board internationalisation, market competition, and corporate digital transformation. *International review of economics & finance.* P. 103546. URL: https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.103546 (date of access: 01.12.2024).
4. Chen S. (2024). The impact of tax compliance on platform enterprises' competitive advantage and the role of contract enforcement efficiency. *International review of economics & finance.* P. 103616. URL: https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.103616 (date of access: 01.12.2024).
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 01.12.2024).
6. IFRS – IFRS accounting standards navigator. *IFRS – Home*. URL: https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ (date of access: 01.12.2024).

УДК 657.471.12:331.2

Струк Наталія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку і аудиту
Коцовська Юлія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ У ОБЛІКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Виплати працівникам виконують важливу соціально-економічну функцію: є основним джерелом доходу, інвестиціями у розвиток і суттєвою статтею витрат для роботодавця. Розкриття інформації про виплати працівникам у обліковій політиці підприємств характеризується як певними перевагами, такі низкою проблем, що зумовлені нормативно-правовою базою і практикою її провадження. Зокрема, в Україні питання обліку виплат працівникам регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1], у якому зазначені основні складові облікової

політики; Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 26 «Виплати працівникам» [2], що встановлює порядок визнання, оцінки та розкриття інформації про виплати працівникам; Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку (МСБО) 19 «Виплати працівникам» [3], для компаній, що зорієнтовані на міжнародну звітність.

У практичному середовищі на підприємствах не завжди ретельно дотримуються нормативних рекомендацій, особливо на рівні малого та середнього бізнесу. Насамперед, щодо стану розкриття інформації:

- Позитивні аспекти: компанії, акції яких обертаються на фондових ринках або які працюють із іноземними інвесторами, зазвичай дотримуються міжнародних стандартів і розкривають інформацію про виплати працівникам у звітності. Деякі підприємства включають інформацію про заробітну плату та інші виплати працівникам у нефінансові звіти (ESG-звіти, звіти з корпоративної соціальної відповідальності, звіти про управління, інтегровану звітність).
- Негативні аспекти: в багатьох компаніях у обліковій політиці недостатньо детально описані підходи до обліку виплат працівникам, особливо щодо нефінансових виплат (соціальних пільг, бонусів тощо). Часто на підприємствах обмежуються загальними показниками фонду оплати праці без деталізації за категоріями виплат (основна зарплата, додаткова зарплата, бонуси, компенсації, страхові виплати тощо).

До проблемних аспектів розкриття інформації про виплати працівникам у обліковій політиці підприємства варто віднести:

- непрозорість системи оплати праці – є підприємства, де досі практикують виплати «в конвертах», що призводить до спотворення показників звітності, неправдивого відображення витрат на оплату праці у документах;
- недостатній рівень автоматизації процесу обліку – багато підприємств, особливо середнього та малого бізнесу, користуються вразливим санкційним програмним забезпеченням, оминаючи досконаліші програмні засоби для автоматизації обліку виплат (через значну вартість і складний теперішній воєнний стан у державі), що ускладнює належне розкриття інформації у звітах;
- відсутність єдиних підходів до формування облікової політики – на підприємствах керівник і головний бухгалтер самостійно визначають елементи облікової політики, проте часто важливість розкриття інформації про виплати працівникам недооцінюють, що призводить до неповного висвітлення даних;
- нестача кваліфікованих працівників. Зокрема, бухгалтерам малих підприємств часто бракує знань і досвіду роботи за вимогами Н(П)СБО і МСБО, що негативно впливає на якість підготовки звітності.

Зважаючи на праці науковців[4; 5; 6; 7; 8; 9], для вирішення таких проблем, доцільно у наказі про облікову політику підприємства щодо розрахунків за виплатами працівникам зазначати: перелік форм і систем оплати

праці; порядок формування резерву виплат відпускних; перелік форм первинного і зведеного обліку та порядок їх документообігу; назви субрахунків і аналітичних рахунків обліку; посади працівників, відповідальних за облік праці та її оплати;форми внутрішньої звітності, порядок внутрішнього контролю та інвентаризації.

Належне виконання наказу про облікову політику щодо виплат працівникам дасть змогу забезпечити:

- прозорість та відповідальність у веденні бізнесу. Мова насамперед про соціальну відповідальність бізнесу, яка передбачає справедливе відображення витрат на оплату праці, а також звітування перед зовнішніми стейкхолдерами (інвесторами, партнерами), які очікують коректного ведення обліку витрат щодо персоналу підприємства;
- відповідність міжнародним стандартам обліку МСБО 19 «Виплати працівникам» та однойменного Н(П)СБО 26, де зазначені чіткі вимоги щодо розкриття інформації про усі види виплат, включаючи короткострокові виплати, програми участі в прибутках, пенсійні зобов’язання тощо;
- деталізація і диференціація виплат. Сучасні системи оплати праці включають не лише основну зарплату, додаткову, а й інші заохочувальні та компенсаційні виплати (бонуси, премії, компенсації, соціальні виплати тощо). Також провадяться пенсійні програми та страхові виплати, виникають витрати на навчання і професійний розвиток працівників. Через значну диференціацію виникає потреба у деталізації підходів до обліку й належному розкритті такої інформації, аби уникнути маніпуляцій чи спотворення фінансових показників;
- правильне оподаткування та уникнення ризиків щодо штрафів. Виплати працівникам є важливим об’єктом оподаткування для фіскальних органів. Неправильне або неточне відображення витрат на оплату праці може призвести до фінансових санкцій чи податкових донарахувань. Тому коректне розкриття інформації в наказі про облікову політику є запорукою зменшення ризиків і втримання податкової безпеки.

Отже стан розкриття інформації про виплати працівникам у обліковій політиці підприємств має значний потенціал для покращення. Основні проблеми зумовлені недоліками у нормативно-правовій базі, недостатньою прозорістю бізнесу та відсутністю єдиних стандартів розкриття такої інформації. Усунення згаданих перепон і цифровізація процесів обліку сприятимуть підвищенню якості звітності,зміцненню довіри до компанії з боку працівників, інвесторів, регуляторів, а зростанню конкурентоспроможності підприємств на ринку.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 01.12.2024).
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 26

«Виплати працівникам» : Наказ М-ва фінансів України від 28.10.2003 р. № 601. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03#Text (дата звернення: 01.12.2024).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 (МСБО 19). Виплати працівникам: Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_011#Text (дата звернення: 01.12.2024).
4. Варламова І.С., Єрмоленко К.В. Особливості організації обліку праці та розрахунків із заробітної плати. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 1 (41). С. 51-56.
5. Гейєр Е., Штик Ю. Організація обліку винагород працівникам. *Вісник ДонНУЕТ*. 2015. № 1 (62). С. 149-157.
6. Олійник В.С. Облікова політика як основа бухгалтерського обліку виплат працівникам у кримінально-виконавчих установах. *Управління розвитком*. 2016. № 2 (184). С. 96-101.
7. Подолянчук О.А. Облікова політика щодо заробітної плати. *Облік і фінанси*. 2018. № 1 (79). С. 64-71.
8. Щирба І.М. Сутність облікової політики підприємства щодо витрат на оплату праці та факторів впливу на її формування. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2009. Вип. 4 (50). С. 191-193.
9. Selivanova N. Features of the organization and methods of accounting and documentation of payments to employees of the enterprise. *Economics: time realities*. 2020. Vol. 2 (48). P. 73-83. URL: https://doi.org/10.15276/etr.02.2020.10 (date of access: 01.12.2024).

УДК 331:005.3

Суркова Олександра
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
В'юник Ольга
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ІТ-КОМПАНІЙ

Висока якість інформаційно-аналітичного забезпечення управління людськими ресурсами є одним із важливих аспектів підвищення ефективності функціонування ІТ-компаній, оскільки ключову додану вартість у таких компаніях створюють саме кваліфіковані і добре вмотивовані працівники. Виклики сьогодення актуалізують потребу щодо інтеграції інноваційних технологій, за рахунок яких створюється постійний і швидкий доступ до потрібних інформаційних джерел, тим самим підвищуючи шанси ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у сфері управління кадровим складом.

Саме інформація на сьогодні слугує головним базисом для системи менеджменту компаній, так як її наявність і повнота забезпечують не лише досягнення належних фінансових результатів господарювання, але й конкретизують необхідні цілі і задачі на рівні різних категорій персоналу.

Керуюча система господарюючого суб'єкта націлена на управління чотирма головними складовими, які власне й формують конкурентні можливості у ринкових умовах, включаючи клієнтів, працівників, фінансові ресурси та сукупність бізнес-процесів кожної компанії [3]. При цьому, кожному управлінському рішенню має передувати збір та аналіз потрібної інформації, що підвищує роль інформаційно-аналітичного забезпечення в контексті досягнення цілей і задач компанії.

Варто підкреслити, що IT-компанії займають лідерські позиції з-поміж представників різних галузей і сфер господарської діяльності стосовно темпів і масштабів імплементації найновіших досягнень цифрової економіки, інновацій і прогресивних технологічних рішень, засобів штучного інтелекту тощо.

На HR (Human Resource)-відділи IT-компаній покладається виконання значної кількості важливих функцій і задач, таких як: проведення пошуку, підбору та відбору нових працівників, онбординг і сприяння їх подальшій адаптації; планування трудової діяльності команд; управління оплатою праці і системою стимулювання людських ресурсів; оцінювання результатів та ефективності трудової діяльності працівників; облік використання робочого часу; забезпечення збору, зберігання та доступності інформації щодо кадрового складу та HR-аналітика; управління професійним розвитком і кар'єрою; забезпечення безпеки людських ресурсів, проведення оффбордингу [1; 2].

Тому, до пріоритетних напрямів покращення інформаційно-аналітичного забезпечення управління персоналом у сфері IT, на нашу думку, слід віднести, по-перше, широке застосування автоматизованих систем управління людськими ресурсами, завдяки яким можливо зменшити кількість рутинних операцій в діяльності фахівців HR-підрозділів, підвищити швидкість та оперативність опрацювання інформації, проводити моніторинг ключових показників-індикаторів у HR-сфері у режимі реального часу. Зокрема, сучасні технологічні і програмні продукти можуть бути застосовані для цілей добору кандидатів на вакантні посади (чат-боти), визначення перспективних потреб у подальшому навчанні працівників, оцінки продуктивності й результативності праці персоналу / команд, здійснення обліку кадрів тощо.

По-друге, перспективним напрямом виступає використання новітніх аналітичних платформ, що дозволяють провести швидку обробку великих масивів даних, ідентифікувати наявні тенденції, сформувати прогнози, що слугуватимуть підґрунтям для ухвалення рішень стратегічного характеру в HR-сфері. Такі платформи є корисними також в контексті виявлення проблемних зон (плинність, мотивація, результативність тощо), визначити точки зростання та розробити заходи щодо покращення процесів онбордингу, підвищення продуктивності трудової діяльності, рівня лояльності й мотивації кадрів.

По-третє, все більшого поширення в діяльності IT-компаній набувають засоби штучного інтелекту й машинного навчання (що є важливими задля автоматизації рутинних процесів у HR-сфері), хмарні технології (які є вкрай необхідними для формування гнучкого режиму праці й дистанційної зайнятості).

По-четверте, в HR-сфері однією з нагальних задач якісного інформаційного забезпечення виступає його націленість на створення постійного зворотного зв'язку та ефективної комунікації між усіма категоріями працівників, розбудову позитивної корпоративної культури взаємної поваги, довіри та інформаційної відкритості. Більш ефективній комунікації може сприяти створення й впровадження відповідних корпоративних платформ і каналів зв'язку, при цьому, слід приділяти увагу також належному захисту інформації і конфіденційних даних.

Зазначені шляхи поліпшення інформаційно-аналітичного забезпечення управління персоналом ІТ-компаній сприятимуть оптимізації витрат часу і фінансів у HR-сфері, професійному розвитку працівників, а отже, й зростанню конкурентних переваг як персоналу, так і компаній загалом.

Література:

1. Додон О.Д., Коваленко О.О. Моделі інформаційних систем управління персоналом. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_11_24 (дата звернення: 25.11.2024).
2. Седікова І.О., Козак К.Б., Седіков Д.В. Управління персоналом в умовах глобальних інформаційних процесів. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Т. 14. Вип. 2. С. 51-57.
3. Чиж В.І., Гавриленко Я.В. Розвиток персоналу як складова стратегії управління в інформаційному суспільстві. *Modern economics*. 2021. № 26. С. 160-166.

УДК 331.2

Сухович Христина
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Вдовин Мар'яна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОГО ДОБРОБУТУ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТАТИСТИЧНИЙ ОГЛЯД

У сучасних умовах суспільного розвитку значну увагу приділяють можливостям розвитку особистості, збільшенню її доходу, покращенню якісних характеристик життя. Важливим індикатором рівня економічного добробуту є доходи населення, оскільки від них залежить можливість задовольняти свої матеріальні, духовні, культурні потреби. Заробітна плата є основною їх частиною і становить близько 50% усіх доходів. Тому доцільно оцінити рівень заробітної плати у доковідний період, період пандемії та період війни для того, щоб зрозуміти її вплив на рівень добробуту населення.

Проблемам дослідження соціально-економічного розвитку регіонів

присвячена велика кількість наукових праць, зокрема [1, 2]. Про доходи населення, ВВП описано у [3, 4].

Для розуміння загальної ситуації варто дослідити рівень заробітної плати по Україні загалом. Динаміку середньої заробітної плати подано на рис. 1.

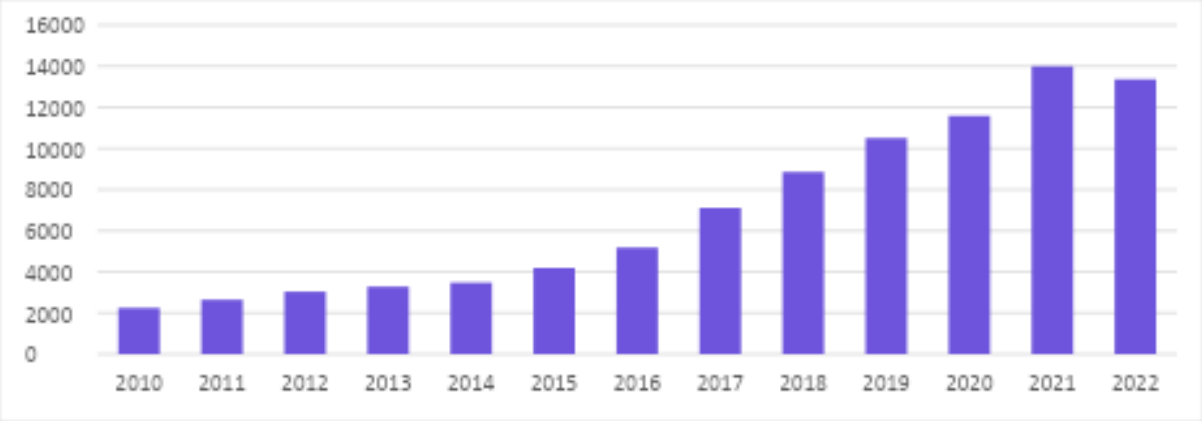

Рисунок 1 – **Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні у 2010-2022 роках**

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

З рис. 1 видно, що номінальна заробітна плата в Україні зростає протягом 2010-2021 років. Зниження спостерігаємо лише у період повномасштабної війни, проте варто зауважити, що даний показник не зовсім об'єктивно відображає рівень життя населення, оскільки не враховує рівня цін. Для кращого порівняння необхідно дослідити динаміку індексу реальної заробітної плати, який відображає зміну реальної купівельної спроможності заробітної плати (рис. 2.).

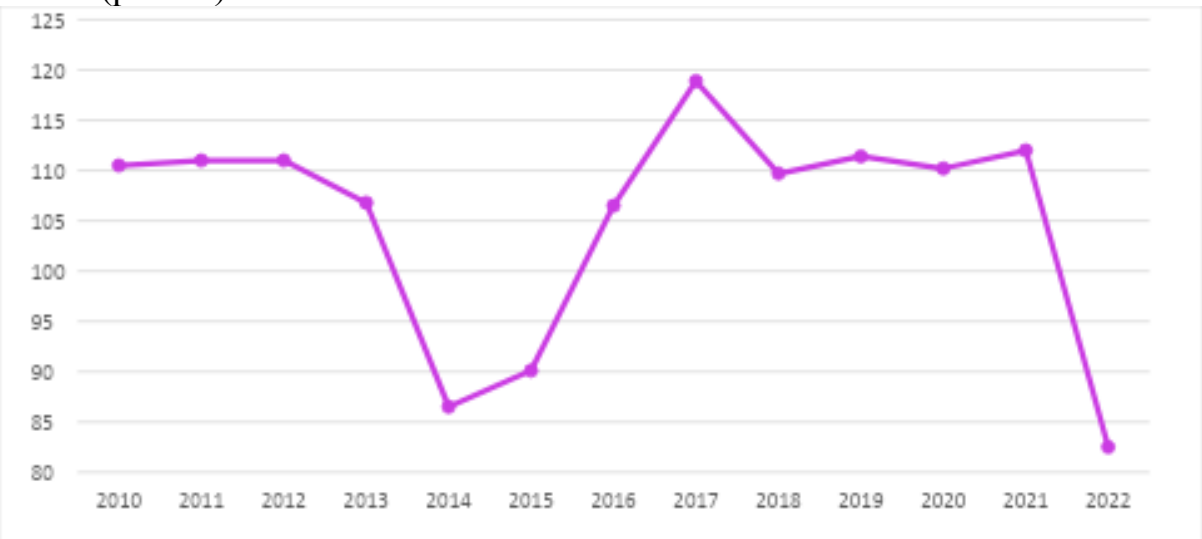

Рисунок 2 – **Динаміка індексу реальної заробітної плати у 2010-2022 роках**

Джерело: побудовано авторами на основі даних [5]

Рис. 2. демонструє дещо гіршу ситуацію – реальна купівельна спроможність заробітної плати в Україні знижувалася у 2014-2015 роках і у

2022 році, що ще раз підтверджує негативний вплив війни на рівень матеріального добробуту.

Загалом, можна сформулювати висновок, що доходи населення, зокрема заробітна плата, вочевидь, впливають на якість життя населення, тому доцільно розробляти механізми її підвищення та здійснювати прогноз показників впливу на добробут населення. Про методи прогнозування описано у [6, 7].

Література:

1. Vdovyn, M., Zomchak, L. (2023). Multidimensional Ranking and Taxonomic Analysis of the Regional Socio-Economic Development in Ukraine. *In: Hu, Z., Dychka, I., He, M. (eds) Advances in Computer Science for Engineering and Education VI. ICCSEEA 2023. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, 181.* Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-36118-0_32 (date of access: 30.10.2024)
2. Zomchak L., Vdovyn M., Deresh O. (2023). Regional Economic Development Indicators Analysis and Forecasting: Panel Data Evidence from Ukraine. *The International Conference on Artificial Intelligence and Logistics Engineering. Cham: Springer Nature Switzerland.* 217-228.
3. Зомчак Л.М., Умриш Г.Т. Моделювання залежності валового регіонального продукту від сільського господарства України на основі лонгітюдних даних. *Економіка і суспільство.* 2018. № 16. С. 972-977.
4. Зомчак Л.М., Лапінкова А.О. Інфляційні процеси України: авторегресійна дистрибутивно-лагова модель. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. № 1 (01). С. 50-55.
5. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 30.10.2024)
6. Зомчак Л.М., Лапінкова А.О. Облікова ставка як інструмент монетарної політики: прогнозування методами економетричного аналізу. *Цифрова економіка та економічна безпека.* 2022. № 2 (02). С. 39-45.
7. Zomchak, L., Stelmakh, A. (2019). ARIMA-model of Ukrainian Macroeconomic Indicators Forecasting. *Emergence of public development: financial and legal aspects,* 213-221.

УДК 331

Сухом'яс Ксенія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Остапенко Олена
старший викладач кафедри права
та соціально-економічних відносин
Центральноукраїнський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасній економіці особливу роль відіграють питання, що стосуються формування інноваційної економічної моделі, що, в свою чергу, неможливо реалізувати без ефективної системи професійної освіти, підготовки та підвищення кваліфікації працівників, здатних діяти в умовах економіки знань,

активно створюючи, використовуючи та оновлюючи знання. Навчання протягом усього життя є важливим інструментом для забезпечення безперервного розвитку не лише окремих працівників, але й підприємств і навіть цілих держав.

Сучасний світ зазнає значних змін: якщо в минулому столітті обсяг знань подвоювався кожні тридцять років, то тепер знання оновлюються щороку на 15% за деякими оцінками, що призводить до підвищення вимог до якості професійної освіти, постійних змін у технологіях навчання, змінюються економічні умови діяльності вищих навчальних закладів, а також загострюється конкуренція на ринку освітніх і наукових послуг. Водночас змінюється і державна політика щодо вищої освіти. Спостерігається така тенденція, чим більше освіти має людина, тим більше вона прагне постійно оновлювати свої знання, оскільки це зумовлено не лише кар'єрним зростанням, підвищенням мобільності, збільшенням заробітної плати, а й особистісною мотивацією до розвитку [1].

На сучасному етапі розвитку України суб'єкти підприємницької діяльності змушені вступати у конкурентну боротьбу за якісний та ефективного працюючий персонал. Оцінити наскільки корисним для підприємства є окремий фахівець можна декількома способами, у т.ч. і через проведення кадрового аудиту [4, с. 297].

У контексті об'єднання людства на основі спільних цінностей і цільових орієнтирів, безперервна освіта безперечно є одним із ключових факторів. Безперервність у сучасному культурно-освітньому середовищі розглядається як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу та умова розвитку особистості. Тому післядипломну освіту слід трактувати не лише як систему підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців (освіта для дорослих), а й як важливий елемент безперервної освіти.

Неперервна освіта реалізується через забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що є продовженням попередніх ступенів і готують до можливих наступних етапів. Важливим аспектом є формування потреби та здатності особистості до самонавчання, а також оптимізація системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, зокрема шляхом модернізації післядипломної освіти відповідно до державних стандартів, що включає створення інтегрованих навчальних планів і програм, формування навчально-науково-виробничих комплексів для ступеневої підготовки фахівців, розвиток та впровадження дистанційної освіти, а також створення системи навчальних закладів, що забезпечують освіту дорослих відповідно до потреб особистості та вимог ринку праці [2, с. 25].

Інтенсивні інтеграційні процеси в світовій економічній системі вимагають термінового підвищення ефективності національної економіки. Для економічного зростання України необхідний сприятливий інвестиційний клімат, а окрім фінансових джерел інвестицій, важливими є інноваційні технології та висококваліфіковані робітничі кадри. У зв'язку з інноваційним

розвитком економіки, удосконалення професійної підготовки робітничих кадрів має бути адаптоване до кожного конкретного робочого місця з урахуванням реформ у вищій освіті та державних програм модернізації професійно-технічних навчальних закладів. Результатом цього процесу повинні стати робітники, здатні швидко адаптуватися до змін, навчатися, перенавчатися, підвищувати кваліфікацію та активно розвивати свої трудові навички. Впровадження нових технологій, техніки та обладнання стимулює роботодавців до підвищення професійно-кваліфікаційного рівня своїх працівників.

У системі професійної підготовки та підвищення кваліфікації робітників в Україні розрізняють дві основні організаційні форми: з відривом від виробництва та без відриву від виробництва. На сучасному етапі розвитку професійної підготовки кадрів з’явилися ще кілька форм, зокрема державна (за замовленням держави) та недержавна (за замовленням роботодавця). Участь самого робітника в процесі безперервної підготовки спонукає його до свідомого вибору необхідної професії для самопідготовки та перепідготовки, навіть якщо він вже має певне робоче місце, що викликає в нього зацікавленість у якості підготовки, її змісті та формі, оскільки від цього залежить кінцевий результат професійної підготовки.

Практична реалізація безперервної професійної підготовки повинна включати кілька ключових елементів, таких як:

- якість;
- індивідуальний характер підготовки;
- об'єктивна зумовленість;
- часовий фактор;
- безперервний ріст професійної майстерності;
- підвищення універсальності робітника [3, с. 340].

Таким чином, безперервна професійна підготовка робітничих кадрів є процесом, що починається з отримання базової професійної підготовки в навчальному закладі і триває протягом усього трудового життя, здебільшого на виробництві або в спеціально створених центрах у вигляді різних форм подальшого навчання. В умовах впровадження нових виробничих технологій, розширення спектра професій у сфері послуг та підвищення вимог до професійного рівня робітників виникає необхідність у підготовці кадрів для конкретних робочих місць, з можливістю оволодіння суміжними професіями, що відповідають вимогам швидко змінюваного інноваційного виробництва та ринку праці.

Література:

1. Збаржевецька Л.Д. Методи, важелі та механізми підвищення інноваційної активності працівників *Економіка та управління*. 2024. № 2. С. 27-30.
2. Коваль Н.О. Фінансове стимулювання трудового потенціалу в умовах інноваційного розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2023. № 117. С. 22-27.
3. Комарницька Г.О., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Вплив урбанізації на інноваційний розвиток України. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2023. № 3.

С. 336-345.
4. Пугаченко О.Б., Пуліковська Ю.О. Визначення терміну «кадровий аудит». *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: матеріали ІІІ Міжнародної наук.-практ. конф.,* м. Кропивницький, 14 квітня 2020 р. Кропивницький, 2020. С. 297-299.

УДК 330.303:338.1/631.1

Томашина Галина
кандидат історичних наук
старший науковий співробітник сектору економічних досліджень
та аналізу науково-інноваційного потенціалу
Інститут сільського господарства Степу
Національної академії аграрних наук України
с. Созонівка, Кропивницький район, Кіровоградська область

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі питання інноваційних трансформацій у агропромисловому секторі набувають неабиякого значення та є об’єктом наукових пошуків низки вітчизняних дослідників. Це свідчить про усвідомлення необхідності модернізації вітчизняного АПВ задля зростання його конкурентоздатності у контекстівикликів глобального сталого розвитку. Більшість наукових напрацювань із регулювання інноваційних процесів в АПВ спрямована на розробку теоретико-методологічних основ інституціонального регулювання розвитку інновацій в аграрному секторі та напрацюванню системи заходів державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на основі його інтенсифікації. За наявності значної кількості теоретичних напрацювань із встановлення ролі інновацій у забезпеченні ефективного розвитку аграрного виробництва, питання впливу трансферу наукоємної продукції та технологій на комплексні результати діяльності сільськогосподарських підприємств, як і виявлення факторів, що обмежують інноваційну активність в АПВ потребують удосконалення.

Розробка дієвого механізму прискорення інноваційного розвитку агропромислового виробництва та обґрунтування інструментарію його активізації в умовах міжнародної інтеграції можливі на основі комплексного оцінювання ефективності інноваційної діяльності в аграрній сфері. За відсутності державних статичних спостережень зі стану інноваційної діяльності в сільському господарстві,застосування багатовекторних підходів до характеристики стану аграрного виробництваможе бути дієвим методом у процесі аналізу ефективності інноваційних процесів в аграрному секторі.

Поглиблений аналіз стану інноваційної діяльності в агропромисловому

виробництві дозволяє оцінити і виробити реальну інноваційну політику, реалізація якої здатна забезпечити дієвість НТПу галузі [1].

Нагальною проблемою є створення інформаційної бази про стан розвитку інноваційних процесів у сільськогосподарських підприємствах. Для характеристики основних аспектів інноваційного процесу в АПВ варто здійснювати моніторинг динаміки видачі патентів на винаходи в галузі сільського господарства, чисельності фахівців, що виконують галузеві наукові та науково-технічні роботи, обсяги фінансування фундаментальних і прикладних досліджень у сфері аграрного виробництва. Залучення механізму показників технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності, що постійно поновлюються,гарантуватиме своєчасне отримання інформації про стан і ефективність інноваційних процесів у галузі.Постійний аналіз даної бази буде основою для визначення тенденцій у розвитку аграрного сектора, їх динаміки, попередження та своєчасного усунення недоліків, розробки і реалізації стратегічних заходів щодо забезпечення активізації застосування ефективних нововведень в АПВ.

Трансформація соціально-економічних систем обумовлює необхідність удосконалення механізму збору інформації про стан інноваційних процесів в АПВ України в розрізі ключових факторів. Для цього, крім використання системи оцінки зовнішніх показників інноваційно-інвестиційної діяльності, варто запроваджувати індикатори Європейського інноваційного табло [2].

Методичні підходи до практичних аспектів оцінки рівня інноваційного підприємництва в аграрному секторі економікипередбачають формування науково-інноваційного профілю аграрного сектора економіки України та її регіонів за комплексом показників, згрупованих урізні блоки, що характеризують науково-технічний та інноваційний потенціал в системі «вхід-вихід» («ресурси-результат»). Їх застосуваннямвстановлено, що в Україні при зменшенні реального фінансування інноваційної складової розвитку аграрного сектора відсутні дієві механізми, які б сприяли реінвестуванню прибутку в інноваційну діяльність аграрних підприємств, особливо на ранніх стадіях, які є найбільш витратними і ризикованими [3, с. 69-71]. При цьому, основними причинами гальмування процесу впровадження агроінновацій є недостатній рівень фінансового забезпечення підприємств, низька доступність кредитів та державної підтримки для модернізації виробництва, нерозвинена система інформаційного забезпечення інноваційного процесу.

З метою узагальнення результатів оцінювання інноваційного розвитку аграрного сектору в розрізі областей України для подальшого обґрунтування засад інституціонального регулювання розвитку інновацій в АПВ, доцільно застосовувати методи порівняльної рейтингової оцінки, використовуючи наступні показники, оприлюднені Державною службою статистики: інвестиції в основний капітал на 100 грн с.-г. продукції; інвестиції у основний капітал на 1 га с.-г. угідь; фондоємність на 100 грн с.-г. продукції; фондовіддача на 100 грн середньорічних виробничих фондів; матеріалоємність на 100 грн с.-г. продукції; матеріаловіддача на 100 грн матеріальних витрат; питома вага

матеріальних витрат на виробництво с.-г. продукції; енергозабезпеченість на 100 га посівних площ; виробництво продукції на 1 га с.-г. угідь.

З метою обґрунтування інноваційних засад трансформаційних змін та інституціональних інструментів формування й розвитку сучасних бізнес-моделей в АПВдоцільно аналізувати зміни у структурі виробництва сільськогосподарської продукції, порівнювати індекси капітальних інвестицій у сільське господарство та в інші галузі економіки України. На основі застосування таких підходів булозроблено висновки про не забезпечення постійної модернізації аграрного виробництва, деформацію виробничої структури сільського господарства та виражену тенденцію його сировинної спеціалізації[4].

Шляхом дослідження структури інновацій, впроваджених аграрними підприємствами України, встановлено, що більшість із них стосується виробничих технологій (68,1%), значно менше – організаційно-управлінських рішень (19,4%) та інноваційних продуктів (12,5%). Аналізом джерел фінансування інноваційної діяльності аграрних підприємств України доведено, що низький рівень інноваційної активності аграрних підприємств України є результатом незадовільного державного фінансування інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Це дозволяє констатувати, що в умовах, коли нестача державного фінансування науково-дослідних розробок перешкоджає їх ефективному розвитку, держава повинна взяти на себе головну інтегруючу роль для подолання деструктивних процесів неефективного використання науково-технічних знань і розробок у процесі інноваційної діяльності в АПВ [5].

Досліджуючи інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку, важливо застосовувати як різні групи статистичних показників у їх динаміці (індекси фізичного обсягу реалізованої продукції сільського господарства; частка сільськогосподарської продукції у структурі експорту України; продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах та ін.), так і результати експертних опитувань агровиробників стосовно впровадження інновацій у діяльності, мотивів до їх застосування та шляхів залучення, можливі напрями державного стимулювання розвитку інновацій в АПВ. Поєднання таких підходів сприяє виявленню сильних і слабких чинників інноваційного розвитку агропромислового комплексу України.

На сучасному етапі всебічне оцінювання інноваційної активності в аграрному секторі України з метою виявлення існуючих проблем та розробки перспективних проєктів модернізації сільськогосподарського виробництва варто здійснювати на основі:

- залучення до такого дослідницького аналізу профільних науковців та експертів, фахівців інституціональних науково-освітніх закладів;
- вивчення попиту виробників аграрної продукції на інноваційні розробки різних напрямів галузевого спрямування, що сприяє формуванню замовлення на конкретні наукові дослідження та кінцеву інноваційну

продукцію;

- запровадження статистичної звітності щодо здійснення інноваційних процесів в АПВ, опрацювання якої сприятиме розробці цілеспрямованих заходівіз регулювання механізму трансферної взаємодії у процесі виробництва сільськогосподарської продукції.

Література:

1. Гуторова О.О., Гуторов О.І. Особливості розвитку та напрями удосконалення інноваційної діяльності в АПК. *Аграрні інновації.* 2023. № 17. С. 211-217.
2. Волощук К.Б., Волощук Ю.О., Колісніченко І.О., Чернієнко О.О. Моніторинг і оцінка інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств. *Економічні науки: серія «Облік і фінанси».* 2010. Вип. 7 (25). Ч. 1. С. 270-276.
3. Мельник О.І. Методичні засади побудови та оцінки науково-інноваційного профілю аграрного сектора економіки. *Вісник аграрної науки Причорномор'я.* 2014. Вип. 4. С. 67-75.
4. Гончаренко О.В., Балацький О.В.Інноваційні засади трансформації бізнес-моделей в аграрному виробництві. *Економіка та суспільство.* 2024. № 59. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3481/3410 (дата звернення: 29.11.2024)
5. Скрипник В.В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут».* 2021. № 4. С. 19-24.

УДК 339.7:620.9

Трушкіна Наталія
кандидат економічних наук, старший дослідник
старший науковий співробітник сектору
промислової політики та інноваційного розвитку
відділу промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідний центр індустріальних
проблем розвитку НАН України
м. Харків, Україна

СТАЛІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: СВІТОВА ПРАКТИКА

На даний час стале фінансування визнано потужним і дієвим інструментом [1], який передбачає комплексний підхід, що поєднує різні стратегії для покращення соціальних, економічних та екологічних аспектів розвитку енергетичної інфраструктури [2]. У зв'язку з цим сталі фінанси можна розглядати як важливу умову подолання екологічних криз та сучасну парадигму забезпечення сталого розвитку в умовах кліматичних змін. Проведений аналіз свідчить, що ринок сталого фінансування продовжує розвиватися. У 2023 році вартість сталих інвестиційних продуктів, включаючи облігації та фонди, сягнула понад 7 трлн дол. Це на 20% більше, ніж у

2022 році. Загальна позитивна тенденція на ринку сталого фінансування свідчить про збереження довіри інвесторів і стійкість інвестиційних стратегій.

Сталі облігації були основним рушієм зростання стабільних продуктів ринку капіталу. Обсяг їх випуску зріс до 872 млрд дол., що на 3% більше, ніж у 2022 році. За 2018-2023 рр. обсяг сталих облігацій збільшився у 3.8 рази [3]. У результаті цього загальна вартість ринку з 2018 року перевищила 4 трлн дол. Незважаючи на постійне зростання кількості та вартості активів, у 2023 році стійкі фонди зазнали серйозних труднощів. Чистий приплив скоротився за 2022-2023 роки на 60.9% або з 161 до 63 млрд дол.

Як показує аналіз, на емітентів, що базуються в Європі, припадає 46% світового ринку. Причому випуск у 2023 році зріс порівняно з 2022 роком [4]. На Азійсько-Тихоокеанський регіон припадала третина загального обсягу емісії. Це майже на 40% більше, ніж у 2022 році. У 2023 році на емітентів у Північній Америці припадало 11% світового ринку. Вартість випущених зелених облігацій зросла на 15% і становила 587 млрд дол. (у 2022 р. – 509 млрд дол.). Це становить дві третини стабільного випуску облігацій. Таке зростання обсягу зелених облігацій головним чином зумовлене збільшенням у секторах енергетики, транспорту, інформаційних і комунікаційних технологій, управління відходами. Зростання також було підтримано відновленням довгострокових облігацій, випущених фінансовими компаніями, до 163 млрд дол. Це перевищило рекордні показники 2021 року. Нефінансовими компаніями випущено зелених облігацій у розмірі 172 млрд дол. При цьому емісія державних облігацій підскочила на 45% або з 83 млрд дол. (у 2022 році) до 120 млрд дол. (у 2023 році) і перевищила попередній історичний максимум 92 млрд дол. у 2021 році [3].

Зростання попиту на «зелені» облігації у 2023 році стало результатом того, що інвестори шукають шляхи з меншим ризиком, щоб отримати доступ до стійких секторів і ринків, що розвиваються, на додаток до загального перебалансування фіксованого доходу в умовах вищих процентних ставок. Дослідження, яке проведено Climate Bonds Initiative [5], показало, що інвестори готові поглинути «зелений» (нижчий дохід та/або вищу ціну), який зазвичай пов’язано із зеленими облігаціями. Це вказує на зростання попиту на екологічні облігації порівняно з традиційними. Тобто пропозиція зростання випуску державних облігацій може допомогти країнам диверсифікувати свою базу інвесторів і забезпечити довіру до зеленої політики.

У 2023 році спостерігалася тенденція скорочення обсягу випуску облігацій сталого розвитку. Випуск таких облігацій зменшився на 30% або з 157 до 109 млрд дол. Незважаючи на зростаючу обізнаність про проблеми стійкості клімату та навколишнього середовища та відкриття нових інвестиційних можливостей у стійкі проекти, даний тип облігацій продовжував падати до рівнів випуску до пандемії [3].

Ринок фондів сталого розвитку продовжував розвиватися у 2023 році, хоча й меншими темпами. Кількість фондів, присвячених сталому розвитку, у всьому світі досягла 7485. Це на 7% більше, ніж у 2022 році. Ці фонди

залишаються висококонцентрованими в Європі та Сполучених Штатах, що становить 73% і 9% світового ринку відповідно. Частка ринку в решті світу збільшилася з 16 до 19%. При цьому зростання спостерігалося в Австралії, Канаді та Азії [3]. Загальні активи стійких фондів сягнули у 2023 році майже 3 трлн дол. трильйонів доларів у результаті зростання цін на акції на фондових ринках, зокрема в Європі та США. Європа залишається найбільшим ринком з активами майже в 2.5 трлн дол., або 85% світового ринку. Вартість стійких фондів у Сполучених Штатах зросла з 286 млрд дол. у 2022 році до 324 млрд дол. у 2023 році, що становить близько 11% світового ринку. Частка ринку в решті світу залишається на рівні 5%.

Слід відзначити, що фонди сталого розвитку залишаються важливим інструментом для того, щоб спрямувати ринки капіталу у напрямок більш стійких інвестицій і таким чином залучити капітал у сектори та сфери, які можуть сприяти сталому розвитку. Чисті інвестиційні потоки до стабільних фондів також продовжували знижуватися. Так, значення даного показника скоротилося у 2023 році порівняно з 2019 р. на 60.4%, а з 2021 р. – на 88.7% [3].

Протягом 2023 року європейські фонди сталого розвитку отримали чистий приплив інвестицій у розмірі 76 млрд дол., що майже вдвічі менше порівняно з 149 млрд дол. у 2022 році. На додаток до складного макроекономічного середовища та постійних геополітичних ризиків, деякі інвестори залишаються обережними щодо інвестування в екологію, соціальну сферу та корпоративне управління унаслідок загальної низької ефективності у 2022 році та слабку віддачу від популярних стійких інвестиційних активів, таких як відновлювані джерела енергії, у 2023 році. Однак, порівняно з річним відтоком 50 млрд дол. із європейських звичайних фондів, європейський ринок стійких фондів залишався відносно стійким, демонструючи постійний інтерес інвесторами цієї категорії активів. Інвестиційний імпульс у стійкі фонди в Сполучених Штатах повністю змінився у 2023 році. Після різкого зростання надходжень у 2020 та 2021 роках (290 млрд дол. і 472 млрд дол. відповідно), нові надходження різко впали лише до 3 млрд дол. у 2022 році.

Як свідчить аналіз, обсяг інвестиційних ресурсів на пом’якшення наслідків в енергетичних системах з низьким вмістом вуглецю досяг у 2022 році 510 млрд дол. або 44% від загального обсягу фінансування пом’якшення наслідків. З них 490 млрд дол. залучено для виробництва енергії з відновлюваних джерел [6]. Незважаючи на збільшення, річні інвестиції в цей сектор мають збільшитися втричі до 2030 р. Очікується, що 65% фінансування надходитиме з приватних джерел [7].

Щорічне зростання інвестицій у відновлювану енергетику за останнє десятиліття сприяло збільшенню глобальних потужностей відновлюваної енергетики на 130% порівняно з 24% зростанням потужностей невідновлюваних джерел [8]. У 2022 році відновлювані джерела енергії становили 30% світового виробництва електроенергії [9]. За даними Climate Policy Initiative [6], обсяг річних інвестицій у відновлювану енергетику збільшився за 2015-2022 рр. на 46,8% або з 340 до 499 млрд дол. Середній темп

щорічного зростання даного показника становив 5.6% [6; 10].

Отже, аналіз показує, що в останні роки проблемам сталого фінансування розвитку енергетичної інфраструктури приділяється особлива увага у багатьох країнах світу. Для підтримки кліматичних цілей енергетичного сектора застосовується різний інструментарій, а саме зелені облігації, сталі облігації або цільові інструменти, до яких відносять облігації, що пов'язано зі сталим розвитком. Цим питанням потрібно приділяти увагу у подальших дослідженнях з метою обґрунтування Стратегії зеленої трансформації національної енергетичної системи України у рамках виконання Європейської зеленої угоди.

Література:

1. Kwilinski A., Khaustova V., Trushkina N. Transformation of the Energy Infrastructure in the Context of the Implementation of the European Green Deal. Systems, *Decision and Control in Energy VI. Studies in Systems, Decision and Control* / Edited by V. Babak, A. Zaporozhets. Cham: Springer, 2024. Vol 561. P. 59-79. https://doi.org/10.1007/978-3-031-68372-5_3. (date of access: 01.12.2024)
2. Боярко І.М., Трушкіна Н.В. Види фінансування в економіці сталого розвитку. *Society. Economy. Digitalization / Суспільство. Економіка. Цифровізація*. 2024. № 02 (02). С. 34-49. https://doi.org/ 10.31379.sed.1.1.2024.1. (дата звернення: 01.12.2024)
3. World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government. New York: United Nations, 2024.
4. World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All. Geneva and New York: United Nations publication, 2023.
5. Green bond pricing in the primary market. *Climate Bonds Initiative*. 2021. January-June.
6. Buchner B. et al. Global Landscape of Climate Finance 2023. Washington, DC: Climate Policy Initiative, 2023.
7. World Energy Investment 2023.Paris: International Energy Agency, 2023.
8. Renewable capacity statistics 2023. Paris: International Renewable Energy Agency, 2023.
9. World Energy Outlook 2023. Paris: International Energy Agency, 2023.
10. Global Landscape of Renewable Energy Finance 2023. Masdar City, Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency, Climate Bonds Initiative, 2023.

УДК 657

Усенко Анна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОБЛІК І АУДИТ ПОСЛУГ З ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Роль обліку у процесі надання водних послуг полягає в точному вимірюванні обсягів спожитої води та зборі необхідних даних для ефективного планування використання ресурсів. Аудит у цій сфері охоплює систематичний

аналіз і оцінку фінансових, технічних і організаційних аспектів діяльності підприємства. Використання аудиторських методів допомагає виявити потенційні проблеми та розробити рекомендації для їх усунення. Науково-практичний підхід до управління водними ресурсами вимагає інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом для забезпечення сталого розвитку й оптимізації систем водопостачання та водовідведення на комунальних підприємствах.

Оскільки управління водними ресурсами є одним із ключових аспектів сталого розвитку інфраструктури, важливо забезпечити точність і гнучкість обліку основних засобів, які використовуються на таких підприємствах. Особливу увагу слід приділяти групуванню основних засобів за критеріями, що відображають як технічні, так і правові аспекти їхнього використання. Наприклад, важливо враховувати правовий статус засобів (державна чи приватна власність), джерела їх фінансування, функціональне призначення (технічні установки, трубопроводи тощо) та їхній вплив на операційні процеси підприємства.

Таблиця 1 – **Класифікація основних засобів для підприємств водопостачання та водовідведення**

Критерій класифікації	Опис
Правовий статус	Державна, приватна чи змішана власність
Джерела фінансування	Бюджетні кошти, кредити, власні кошти підприємства
Функціональне призначення	Насоси, трубопроводи, очисні споруди, резервуари
Стадія життєвого циклу	Введення в експлуатацію, модернізація, ремонт
Місце розташування	Центральні мережі, периферійні зони, насосні станції

Запропонована класифікація дозволяє не лише точно враховувати активи, а й ефективно планувати їхнє використання для підвищення якості та надійності послуг. Правильна оцінка та аналіз стану основних засобів надає можливість формувати оптимальні стратегії розвитку інфраструктури та ефективно розподіляти ресурси.

Таблиця 2 – **Порівняння традиційної та запропонованої класифікації основних засобів**

Показник	Традиційна класифікація	Запропонована класифікація
Групування за джерелами фінансування	Не враховано	Враховано
Групування за місцем розташування	Частково враховано	Повністю враховано
Розгляд життєвого циклу	Невизначений	Чітке групування за стадіями
Функціональне призначення	Загальне	Деталізоване

Ця класифікація також сприяє підвищенню прозорості в управлінні ресурсами, що важливо для залучення інвестицій та прийняття стратегічних рішень щодо модернізації підприємств. Дослідження підкреслює важливість комплексного підходу до обліку й аудиту в комунальних підприємствах. Оптимізація обліку водних ресурсів, підтримка стабільності систем

водопостачання та впровадження сучасних технологій є важливими складовими успішного управління водними послугами. Запропонована авторська класифікація основних засобів дозволяє ефективніше управляти ресурсами та приймати обґрунтовані рішення для підвищення надійності й ефективності роботи водопостачальних підприємств.

Додатково варто зазначити, що впровадження новітніх аудиторських підходів не лише покращує точність обліку, але й сприяє ранньому виявленню проблемних зон у системах водопостачання та водовідведення. Це дозволяє запобігти збої у роботі та зменшити операційні витрати.

Таким чином, запропоновані методи та підходи можуть стати важливим інструментом для формування стратегій довгострокового розвитку та підвищення якості наданих послуг комунальними підприємствами.

Література:

1. Балан А.А., Швець Ю.В. Методичні засади діагностики стану основних засобів підприємств водопостачання і водовідведення. *Економіка: реалії часу.* 2017. № 4 (32). С. 14-21.
2. Крилова І.І. Ефективність управління у сфері водопостачання та водовідведення. Основні принципи. *Ефективна економіка.* 2019. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/26.pdf (дата звернення: 10.11.2024)

УДК 332.1

Утенкова Каріна
доктор економічних наук, доцент
професор кафедри банківського бізнесу і фінансових технологій
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Постійна зміна умов господарювання, яка зумовлена у першу чергу повномасштабною війною, ставить нові виклики перед суб’єктами кредитних відносин. Основними викликами та обмеженнями для аграрного сектора України в умовах повномасштабної війни є: дефіцит фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності; спрощення процесів виробництва, зменшення внесення добрив та засобів захисту рослин, що негативно впливає на врожайність культур та якісний склад земель; скорочення поголів’я тварин, зокрема в м’ясо-молочній галузі; нестача трудових ресурсів; руйнування інфраструктури виробництва, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів; екологічні виклики [1].

У таких умовах актуальним є розширення переліку фінансових інструментів для кредитування аграрного сектору. Необхідно здійснювати постійний перегляд діючих програм кредитування аграрного сектору з метою їх

актуалізації та адаптації до умов сьогодення, викликів часу та забезпечення доступності кредитування для більш широкого кола суб'єктів [2].

У цьому контексті розглянемо Закон України «Про аграрні ноти» [3], який запроваджує новий фінансовий інструмент для кредитування сільськогосподарського виробництва – аграрні ноти, за умови, що даний Закон набере чинності з 1 січня 2025 року. Нормативне регулювання обігу аграрних нот в Україні буде здійснюватися:

- Конституцією України;
- Цивільним кодексом України;
- Законами України: «Про аграрні ноти», «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про депозитарну систему України», а також іншими законами України, що регулюють правовідносини у сфері сільськогосподарського виробництва та функціонування ринків сільськогосподарської продукції, ринків капіталу та організованих товарних ринків, а також інших фінансових та кредитних ринків [3].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про аграрні ноти», аграрна нота – це неемісійний цінний папір, що посвідчує безумовне зобов'язання боржника, забезпечене заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти кредитору відповідно до умов, визначених таким цінним папером.

Виконання боржником зобов'язання за фінансовою аграрною нотою здійснюється грошовими коштами виключно у безготівковій формі. Необхідно зауважити, що аграрна нота існує в електронній формі у вигляді облікового запису на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів з відображенням відомостей про реквізити аграрної ноти та іншої інформації в Реєстрі аграрних нот (ст. 8 Закону України «Про аграрні ноти»). Реєстр аграрних нот – це інформаційно-комунікаційна система, в якій у порядку, передбаченому Законом України «Про аграрні ноти» та Положенням про Реєстр аграрних нот, відображається інформація про видачу, зміст і зміну реквізитів, припинення та обтяження аграрних нот, а також про початок примусового виконання зобов'язань за аграрними нотами на підставі спеціальної виписки з Реєстру [3]. Отже, введенню в обіг аграрних нот має передувати створення Реєстру аграрних нот. Передбачено надання вільного доступу в Реєстрі до такої інформації про аграрні ноти, зобов'язання за якими не припинено:

- про факт видачі аграрної ноти та про боржника;
- про стан виконання боржником зобов'язань за аграрною нотою;
- про опис предмета застави за аграрною нотою;
- про ступінь оборотоздатності аграрної ноти відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про аграрні ноти».

У цілому ж Законом України «Про аграрні ноти» встановлено порядок видачі аграрних нот, що представлено на рис. 1.

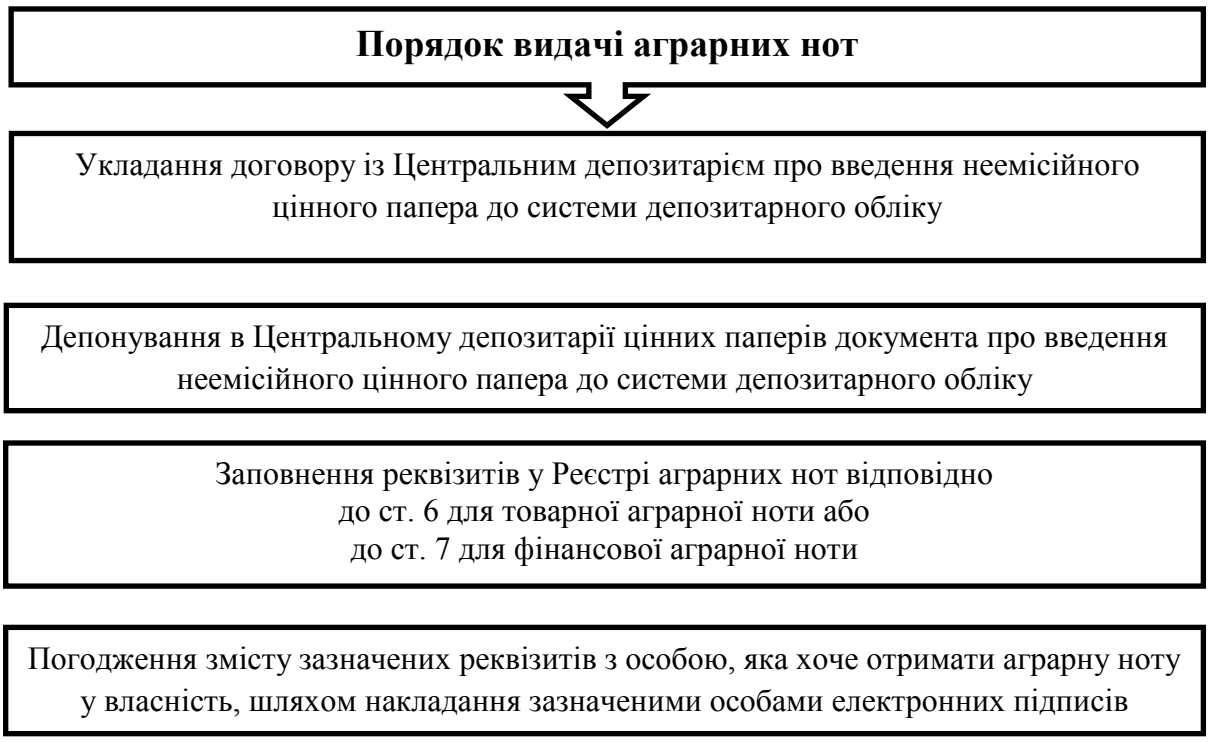

Рисунок 1 – **Порядок видачі аграрних нот відповідно до Закону України «Про аграрні ноти»**

Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Право видавати аграрні ноти мають особи, яким належить право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою для виробництва сільськогосподарської продукції.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про аграрні ноти» з моменту видачі аграрної ноти до припинення зобов'язань за нею боржник втрачає право розпоряджатися речовими правами на земельну ділянку, зазначену в реквізитах такої аграрної ноти, без дозволу кредитора, зокрема, боржник не має права здійснювати: відчуження земельної ділянки; відчуження права оренди, іншого права користування земельною ділянкою; передання ділянки в суборенду; розірвання договору, внесення змін до договору або відмову від договору, на підставі якого у нього виникло право оренди або інше право користування земельною ділянкою.

На нашу думку, впровадження аграрних нот сприятиме залученню додаткових джерел фінансування сільськогосподарського виробництва, збільшить коло кредиторів, здатних фінансувати агросектор, та оптимізує умови кредитування.

Література:

1. Утенкова К.О. Фінансові інструменти кредитування аграрного виробництва: перспективи застосування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 14. С. 7-12.
2. Андрос С.В., Герасимчук В.Г. Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. *Economic journal Odessa*

polytechnic university. 2023. № 5. URL: https://economics.net.ua/ejopu/2023/No3/5.pdf (дата звернення: 22.11.2024)
3. Про аграрні ноти : Закон України від 22.02.2024 р. № 3586-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3586-20#Text (дата звернення: 22.11.2024)

УДК 657

Фесенко Валерія
доктор економічних наук, професор
професор кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна

ПРАКТИКА СПІЛЬНИХ АУДИТІВ У КРАЇНАХ ЄС

Сучасні процеси євроінтеграції та адаптації українського законодавства до вимог ЄС актуалізують наукові дослідження та необхідність вивчення практичного досвіду країн ЄС у сфері сучасних форм проведення аудиту, які б могли підвищити ефективність аудиту та оптимізувати час роботи аудиторської групи та, відповідно, і витрати підприємств-замовників на аудит.

Одним із перспективних інструментів є спільний аудит – процедура, за якої фінансову звітність підприємства одночасно перевіряють дві або більше незалежних аудиторських фірми. Така форма аудиту дозволяє оптимізувати процес перевірки, зменшити ризики помилок і сприяти більшій довірі до отриманих результатів.

Спільний аудит, або joint audit, передбачає, що кілька аудиторських фірм розподіляють між собою обов’язки щодо перевірки фінансової звітності, спільно виконують роботу та формують єдиний аудиторський висновок. Це відрізняє спільний аудит від подвійного, де дві незалежні перевірки виконуються окремо. А також не слід плутати спільний аудит з аудитом групи, який передбачає залучення аудиторів для перевірки звітності окремих дочірніх компаній (компонентів), що також регулюється МСА 600«Особливості аудиту фінансової звітності групи (враховуючи роботу аудиторів компонентів)». Основна мета спільного аудиту – підвищення якості фінансового контролю та зменшення ризику залежності від одного аудитора.

Серед головних переваг спільного аудиту виділяють:

- об'єктивність – залучення кількох аудиторів знижує ризик упередженості; підвищення якості – перехресна перевірка роботи різних фірм покращує точність висновків;
- рівні можливості – створення умов для участі середніх аудиторських компаній у перевірках великих підприємств.

У країнах Європейського Союзу практика спільних аудитів набуває популярності, особливо для великих корпорацій, які працюють у кількох юрисдикціях, а також для компаній із складною організаційною структурою. Найбільше поширення спільний аудит отримав у Франції, Данії,

Скандинавських країнах, Німеччина.

У Франції спільний аудит є обов’язковим для компаній, зареєстрованих на біржі, фінансових установ і підприємств, що складають консолідовану фінансову звітність. Ця вимога була впроваджена ще у 1966 році та розширена у 1984 і 2003 роках. Основною метою є підвищення фінансової безпеки та якості аудиторських висновків, а також зниження ризику залежності від однієї аудиторської фірми.

З 1930 до 2005 року спільний аудит був обов’язковим для державних компаній у Данії. Після цього вимога стала добровільною, але залишається популярною у певних секторах економіки. У Данії також обговорюється можливість повернення обов'язкових спільних аудитів для великих державних підприємств.

У Швеції, Норвегії та Фінляндії спільний аудит із залученням державних аудиторів використовується для перевірки підприємств, які управляють державними ресурсами. Це забезпечує прозорість використання бюджетних коштів і підвищує довіру до аудиторських висновків. У цих країнах спільний аудит застосовується переважно у великих корпораціях, особливо під час злиття і реструктуризацій. Ця практика дозволяє знизити ризики та забезпечити відповідність аудиторських процедур міжнародним стандартам.

Спільний аудит передбачає: розподіл завдань між фірмами за галузевими, географічними чи функціональними принципами; проведення перехресної перевірки результатів роботи кожного аудитора; формування єдиного звіту, що ґрунтується на спільних висновках. Таке регулювання забезпечує чіткість у процесі аудиту та сприяє зменшенню ризику помилок.

У багатьох країнах практика спільного аудиту доповнюється участю державних аудиторських органів, особливо у випадках перевірки державних підприємств або проєктів, фінансованих із бюджетів чи міжнародних фондів. У Франції рахункова палата (Cour des comptes) співпрацює з приватними аудиторами у перевірках державно-приватного партнерства. В Україні Державна аудиторська служба інколи залучається до перевірок ефективності використання бюджетних коштів, хоча ця практика відрізняється від класичного спільного аудиту. Попри численні переваги, спільний аудит має і свої недоліки. Найбільш дискусійними залишаються такі аспекти як вартість проведення спільного аудиту, складність координації та узгодження дій між кількома аудиторами, ефективність. Залишається відкритим питання, чи дійсно два аудитори забезпечують значно вищу якість, ніж один.

Однак у сучасних умовах цифровізації багато з цих викликів можуть бути вирішені завдяки автоматизації процесів і покращенню комунікації між сторонами. Крім того, спільний аудит розглядається як інструмент підвищення об'єктивності та прозорості фінансової інформації, що є особливо важливим у глобальній економіці. Для України цей досвід є цінним, особливо в контексті євроінтеграції та необхідності адаптації до міжнародних стандартів. Розвиток практики спільного аудиту, зокрема із залученням державних органів, може значно посилити ефективність аудиторського контролю, забезпечуючи якісні та

незалежні перевірки.

Література:

1. Garcia-Blandon, J., Castillo-Merino, D., Argilés-Bosch, J. M., & Ravenda, D. (2021). Mandatory joint audit and audit quality in the context of the European blue chips. *Journal of Business Economics and Management*, *22* (5), 1378-1395.
2. Velte, P. (2017). What do we know about empirical joint audit research? A literature review. *Accounting and financial control*. *1,* Is. 1, 4-14.
3. Ratzinger-Sakel, N. V. S., Audousset-Coulier, S., Kettunen, J., & Lesage, C. (2013). Joint Audit: Issues and Challenges for Researchers and Policy-Makers. *Accounting in Europe, 10* (2), 175-199.

УДК 657

Фоменко Ярослав
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ткаль Ярміла
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Постачальники та підрядники відіграють ключову роль у забезпеченні підприємства необхідними товарами, матеріалами, послугами або виконанні робіт для здійснення їх діяльності. Відповідно, підприємства, що отримують ці товари чи послуги, виступають як покупці, а їхні зобов’язання перед постачальниками та підрядниками фіксуються в бухгалтерії.

Згідно з Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку «Зобов'язання», зобов’язання підприємства повинні бути відображені в бухгалтерському обліку і звітності в залежності від їх типу та умов. Це може включати зобов’язання за: 1) товари та матеріали – оплата за відвантажену продукцію, постачання товарів або виконання робіт; 2) послуги – зобов’язання за отримання послуг, таких як електроенергія, газ, водопостачання, транспортні послуги, послуги зв’язку та інші; 3) кредиторська заборгованість – сума боргу перед постачальниками за отримані товари, роботи або послуги, яку підприємство повинно погасити в строк.

Відображення зобов’язань допомагає підприємствам здійснювати ефективне управління своїми фінансами, оцінювати ліквідність і своєчасно виконувати зобов’язання перед партнерами, що є важливим елементом для підтримки стабільних комерційних відносин.

У сучасних умовах, коли законодавство часто змінюється, облік операцій стає значно складнішим, особливо для підприємств, що працюють з

постачальниками та підрядниками. Періодичні зміни в цивільному, господарському, фінансовому та податковому законодавстві потребують постійного оновлення облікових стандартів та процедур, щоб забезпечити точність і правильність відображення всіх фінансових операцій.

Усі суб'єкти господарювання, організації та фізичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності, метою діяльності яких є одержання прибутків, пов'язані з виробництвом та/або продажем власної продукції, виконанням робіт (наданням послуг), а отже, здійснюють у визначеному порядку розрахунки зі споживачами цінностей, робіт, послуг, тобто з покупцями і замовниками. Так, постійно здійснюють розрахунки аграрні підприємства, тому правильна організація їх обліку має велике значення для ефективного використання коштів.

Дійсно, облікові показники заборгованості за розрахунками є критично важливими для оцінки фінансового стану як підприємства, так і економіки країни загалом. Вони безпосередньо впливають на кілька аспектів економічної діяльності:

- ліквідність та платоспроможність: заборгованість перед постачальниками та підрядниками є одним з ключових чинників, що визначають здатність підприємства швидко погашати свої зобов'язання. Наявність значної заборгованості може вказувати на тимчасову або постійну відсутність ліквідних коштів, що погіршує платоспроможність підприємства і може призвести до фінансових труднощів;
- фінансовий стан підприємства: чітке відображення заборгованості у бухгалтерії дає змогу своєчасно виявити проблеми з ліквідністю та управляти ними, коригуючи стратегію оплат та співпраці з постачальниками. Заборгованість також впливає на загальний фінансовий результат – вона має бути добре збалансованою з оборотними коштами, щоб уникнути ризиків дефолту;
- інвестиційна привабливість та кредитоспроможність: інвестори та кредитори оцінюють рівень заборгованості як один із індикаторів фінансової стабільності підприємства. Висока заборгованість, особливо перед постачальниками, може сигналізувати про високий фінансовий ризик і знижувати інвестиційну привабливість. Це також може негативно вплинути на здатність отримувати кредити за вигідними умовами;
- рентабельність: заборгованість, що виникає через затримки в оплаті товарів, робіт чи послуг, може призводити до збільшення фінансових витрат підприємства (наприклад, через штрафи за прострочення). Це може знизити рентабельність бізнесу, оскільки необхідно не тільки оплачувати постачальникам, але й виплачувати додаткові витрати, пов'язані з простроченнями;
- розрив часу між переходом права власності та оплатою: оскільки право власності на товари або послуги може переходити до підприємства до фактичного виконання оплати, це створює тимчасову заборгованість, яка може впливати на фінансові потоки. Це звичайна практика в бізнесі, але

вона потребує чіткої організації фінансових операцій для збереження стабільності.

Отже, правильне облікове відображення заборгованості є важливим інструментом для підтримки фінансової стабільності, здатності бізнесу розвиватися і ефективно взаємодіяти з контрагентами. Водночас підприємства повинні активно управляти своїми зобов'язаннями, щоб мінімізувати ризики фінансових труднощів та оптимізувати свою діяльність.

Література:

1. Воронна Н. Енциклопедія бухобліку (частина 3). Розрахунки з постачальниками та підрядниками *Податки & Бухоблік.* 2016. № 14. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2016/february/issue-14/article-15642.html. (дата звернення: 08.11.2024)

УДК 336.225.673

Фоміна Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Бучковський Костянтин
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет,
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМ ОБЧИСЛЕННЯ МІНІМАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ СУБ'ЄКТАМИ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Сума усіх сплачених сільськогосподарським товаровиробником податків, зборів, платежів має бути не меншою за мінімальне податкове зобов'язання (далі – МПЗ), що обчислюється на звітний (податковий) рік. Введено МПЗ у 2021 році, а вперше сплачувати його необхідно було у 2022 році. МПЗ – це не окремий податок, збір чи платіж, це – своєрідний механізм контролю податкового навантаження на платників податку аграрної сфери.

«Мінімальне податкове зобов'язання – мінімальна величина податкового зобов'язання із сплати податків, зборів, платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю та/або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, розрахована відповідно до ПКУ. Сума мінімальних податкових зобов'язань, визначених щодо кожної із земельних ділянок, право користування якими належить одній юридичній або фізичній особі, у тому числі фізичній особі - підприємцю, є загальним мінімальним податковим зобов'язанням» [1].

В основі механізму обчислення МПЗ лежить нормативна грошова оцінка

власних та орендованих аграрієм сільськогосподарських угідь. До бюджету перераховується сума МПЗ, зменшена на сплачені сільськогосподарським товаровиробником податки, збори, платежі та витрати на оренду земельних ділянок. При цьому, якщо така сума перевищує обчислену величину мінімального податкового зобов'язання, то сплачувати його не потрібно. Так, МПЗ зменшують такі податки, збори, платежі: єдиний податок, податок на прибуток (у випадку переходу із загальної системи оподаткування на спрощену), податок з доходів фізичних осіб, військовий збір (окрім доходів, сплачених при придбанні товарів у фізичних осіб), земельний податок за землі сільськогосподарського призначення, що використовуються для провадження підприємницької діяльності (у випадку переходу із загальної системи оподаткування на спрощену), рентна плата за спеціальне використання води, 20% витрат на виплату орендної плати за земельні ділянки, орендодавцями яких є юридичні особи та/або які перебувають у державній чи комунальній власності.

Механізмі обчислення мінімального податкового зобов'язання залежить від того чи проведена нормативна грошова оцінка землі (таблиця 1).

Таблиця 1 – **Механізм обчислення мінімального податкового зобов'язання**

Нормативна грошова оцінка землі	
проведена	не проведена
НГОд – нормативна грошова оцінка відповідної земельної ділянки з урахуванням коефіцієнту індексації, визначеного відповідно до встановленого ПКУ для справляння плати за землю	
НГО – нормативна грошова оцінка одного гектара ріллі по області з урахуванням коефіцієнта індексації, встановленого ПКУ для справляння плати за землю	
К – Коефіцієнт (0,05). У 2022-2023 рр. застосовується коефіцієнт 0,04.	
М – Кількість календарних місяців, коли земельна була у власності, оренді, користуванні на інших умовах, у т.ч. емфітевзису	
S – Площа земельної ділянки, га	
Мінімальне податкове зобов'язання (МПЗ)	
(НГОд × К × М) / 12	(НГО × К × S × М) / 12

Мінімальне податкове зобов'язання повинні сплачувати платники податків, що фактично обробляють землю сільськогосподарського призначення і перебувають на різних системах оподаткування. У таблиці 2 нами згруповано платників податків, що мають обчислювати та сплачувати мінімальне податкове зобов'язання.

Таблиця 2 – **Платники мінімального податкового зобов'язання**

Система оподаткування	**Платники МПЗ**
Загальна система оподаткування	Платники із часткою сільськогосподарського товаровиробництва ≥ 75%
	Платники із часткою сільськогосподарського товаровиробництва < 75%
	Фізичні особи-підприємці, що є власниками, орендарями, користувачами на інших умовах сільськогосподарських земельних ділянок і виробляють власну сільськогосподарську продукцію

Система оподаткування	Платники МПЗ
Спрощена система оподаткування	Фізичні особи – платники єдиного податку за III групою
	Фізичні та юридичні особи – платники єдиного податку за III групою, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва ≥ 75%
	Фізичні та юридичні особи – платники єдиного податку за III групою, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва < 75%
	Фізичні особи-фермери та юридичні особи – платники єдиного податку за групою IV
Фізичні особи – власники, орендарі, користувачі на інших умовах земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що не передані ними в оренду (суборенду), емфітевзис тощо	

МПЗ застосовується не до усіх земель сільськогосподарського призначення. Ст. 38^1.2 визначено перелік земельних ділянок, для яких МПЗ не визначається (таблиця 3).

Таблиця 3 – **Перелік земельних ділянок сільськогосподарського призначення, для яких МПЗ не визначається**

Стаття 38^1.2 Податкового кодексу України
Земельні ділянки, що використовуються дачними (дачно-будівельними) та садівничими (городницькими) кооперативами (товариствами), а також набуті у власність/користування членами цих кооперативів (товариств) у результаті приватизації (купівлі/продажу, оренди) у межах земель, що належали цим кооперативам (товариствам) на праві колективної власності чи перебували у їх постійному користуванні
Землі запасу
Невитребувані земельні частки (паї), розпорядниками яких є органи місцевого самоврядування, крім земельних часток (паїв), переданих органами місцевого самоврядування в оренду
Земельні ділянки зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи
Земельні ділянки, віднесені до сільськогосподарських угідь, що належать фізичним особам на правах власності та/або на правах користування та станом на 1 січня 2022 р. знаходилися у межах населених пунктів
Земельні ділянки (земельні частки (паї)), за які не нараховувалися та не сплачувалися плата за землю або єдиний податок четвертої групи, що перебувають у консервації, або забруднені вибухонебезпечними предметами, або щодо яких прийнято рішення про надання податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів на підставі заяв платників податків про визнання земельних ділянок непридатними для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами
У зв'язку з військовими діями МПЗ не нараховується на:
Земельні ділянки, що віднесені до сільськогосподарських угідь та розташовані на тимчасово окупованій території та/або території населених пунктів на лінії зіткнення (на період здійснення заходів із забезпечення проведення операції ООС)
Земельні ділянки (земельні частки (паї)), розташовані на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих російською федерацією територіях України

Звітування за МПЗ відбувається шляхом складання відповідного додатку: при загальній системі оподаткування – додаток до Податкової декларації податку на прибуток (додаток МПЗ); при спрощеній – Додаток 3.

При цьому, слід пам’ятати, що використовуючи прийоми, методи та інструменти податкового контролю контролюючі органи можуть здійснювати превентивний вплив використовуючи цей механізм контролю податкового навантаження на платників податку аграрної сфери. Проте наступний податковий контроль, який проводиться у формі податкових перевірок, також виступає дієвим інструментом. [2, с. 259].

Отже, обчислюючи МПЗ, необхідно враховувати те, що: по-перше, не всі сільгосптоваровиробники його сплачують; по-друге, на суму МПЗ впливає нормативна грошова оцінка землі (проведена вона чи ні); по-третє, за несплату МПЗ передбачено фінансові санкції; по-четверте, не на усі земельні ділянки сільськогосподарського призначення нараховується МПЗ; по-п’яте, МПЗ зменшується на суму сплачених податків, зборів, платежів; по-шосте, звітування за МПЗ відбувається шляхом подання до податкових органів відповідного додатку у залежності від системи оподаткування.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n1590 (дата звернення: 15.11.2024)
2. Пугаченко О.Б, Фоміна Т.В. Податковий контроль як інструмент запобігання тіньовій економіці. *Стратегічні пріоритети детінізації України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір : Монографія* ; за ред. Черевка О.В. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2014. С. 259-280, С. 436-441.

УДК 657.631

Фоміна Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Горпинченко Сергій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ФАКТІВ ТА НАСЛІДКІВ ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ДОРОЖНІХ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ

З початку повномасштабного вторгнення росії та введення в Україні правового режиму воєнного стану, підприємства дорожньої галузі призупинили свою роботу у звичайному режимі. Вони брали активну участь у будівництві фортифікаційних споруд, доставці військової техніки, релокації підприємств, евакуації населення та волонтерстві. З метою усунення наслідків пошкодження від бойових дій підприємства дорожньої галузі займались розчищенням та відновленням автомобільних шляхів, будівництвом об’їзних шляхів навколо зруйновних об’єктів інфраструктури, аварійним ремонтом стратегічно важливих маршрутів. Наслідки цих та інших факторів призвели до суттєвих

збитків. Також підприємства дорожньої галузі втратили велику кількість виробничих баз, спеціалізованої техніки, складів матеріалів тощо, особливо на сході та півдні країни і у тимчасово окупованих територіях.

«Попередньо, через військові дії в Україні дорожні компанії втратили 200 виробничих баз, 40 асфальтобетонних заводів, пошкоджено чи знищено більше ніж 300 одиниць спеціальної дорожньої техніки та більше 500 одиниць автотранспорту різних видів. За попередніми оцінками, втрати дорожніх компаній можуть становити понад 5,5 млрд.грн.» [1].

Знищення чи пошкодження майна підприємств дорожньої галузі має документально засвідчуватись. Це необхідно для того, щоб у подальшому мати можливість визначити розмір збитків, претендувати на отримання компенсації від держави і міжнародних партнерів, віднести збитки до витрат у бухгалтерському обліку та врегулювати питання з контрагентами.

Доволі актуальним питанням наразі є втрата первинних документів під час війни. У випадку фізичної неможливості вивезення первинних документів з території, де відбувались (відбуваються) бойові дії, рекомендується надати до контролюючого органу повідомлення у довільній формі про неможливість вивезення первинних документів за місцем обліку, в якому зазначити обставини, що призвели до втрати чи неможливості вивезення документів, податкові (звітні) періоди та перелік таких первинних документів. Це стане підставою для збереження витрат, від'ємного значення об'єкта оподаткування податком на прибуток, податкового кредиту з ПДВ тощо [4, с. 117].

Формування витрат у бухгалтерському обліку здійснюється виключно на підставі первинних документів, тому у сучасних реаліях втрати від пошкодження або знищення майна необхідно оформляти належним чином. Крім того, належне оформлення таких витрат впливатиме не тільки на можливість отримання у майбутньому відшкодування з боку держави або міжнародних організацій, а й на формування бази оподаткування податком на прибуток та податком на додану вартість. У таблиці 1 нами згруповані документи, які пропонується оформляти для фіксації факту руйнування чи пошкодження майна підприємств дорожньої галузі.

Таблиця 1 – **Орієнтовний перелік документів, що фіксують факт знищення або пошкодження майна підприємств дорожньої галузі через бойові дії**

Документ	Призначення та особливості складання
Акт про пожежу Державної служби надзвичайних ситуацій України	Складається та підписується призначеною керівником територіального підрозділу ДСНС комісією, засвідчує факт виникнення пожежі, фіксує дані, виявлені за результатами огляду місця пожежі. Підписується поліцейськими та іншими зацікавленими та причетними особами
Сертифікат торгово-промислової палати	Документ, що запевняє форс-мажорні обставини з усіх питань договірних відносин, інших питань, а також зобов'язань / обов'язків, передбачених законодавчими, відомчими нормативними актами та актами органів місцевого самоврядування
Витяг з єдиного реєстру досудових	Формується у випадку відкриття кримінального провадження, проте не є процесуальним джерелом доказів і не може бути покладеним в

Документ	Призначення та особливості складання
розслідувань	основу обвинувачення чи визначення розміру збитків
Інформаційне повідомлення до Реєстру пошкодженого та знищеного майна	Подається у вигляді повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації через портал Дія
Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань	Формується у разі виникнення процесуальної необхідності (обрання запобіжного заходу, видання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо) у вигляді витягу з Реєстру. Витяг з ЄРДР – це документ про внесення певних відомостей про кримінальне правопорушення або про відсутність такого. Надаються на спеціальних бланках та засвідчуються підписом реєстратора
Звіт про оцінку збитків	Документ, у якому викладаються результати незалежної оцінки збитків, проведеної суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання (оцінювачем) [2]
Протокол інвентаризаційної комісії	Є підсумковим документом, який складають за результатамиінвентаризації,де відображають усі суттєві аспекти проведеної інвентаризації. До протоколу додають усі інвентаризаційні документи
Інвентаризаційні описи	Документи, що фіксуютьнаявність, стан та оцінку активів підприємствата тих активів, що належать іншим підприємствам і обліковуються поза балансом
Довідка про загальну суму збитків	Документ, у якому відображається розмір реальних збитків, завданих підприємству внаслідок втрати, руйнування або пошкодження майна у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, оцінка упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, а також оцінка потреб у відновленні майна. Здійснюється шляхом проведення незалежної оцінки збитків або визначається у результаті проведення судової експертизи (експертного дослідження)
Доповідні записки матеріально-відповідальних осіб; листи, звіти осіб, які відповідальні за охорону та збереження майна	
Письмові пояснення свідків подій	
Фото-, відео зйомка об'єктів до та після подій	
Будь-які відомості узасобах масової інформації, офіційних ресурсах та пабліках	

Згідно із п. 8 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [3], усі підприємства дорожньої галузі, що постраждали внаслідок війни, умовно можна поділити на три групи (таблиця 2).

Таблиця 2 – **Умовний поділ підприємств дорожньої галузі, що постраждали внаслідок бойових дій**

Група	Розташування підприємства
Підприємства, що перебувають у тимчасовій окупації	Перебувають на окупованих або деокупованих територіях
Підприємства, що перебувають у зоні бойових дій	Перебувають в зоні бойових дій з початку війни, а також ті, що перебувають на територіях, де бойові дії на сьогодні припинилися

Група	Розташування підприємства
Інші підприємства постраждалі від війни	Ті, що не потрапили до перших двох груп, але їх майно пошкоджене або знищене внаслідок війни

Джерело: складено на основі [3]

Підприємства першої та другої груп, «які з дати початку тимчасової окупації мали місцезнаходження на території АР Крим та м. Севастополя, на тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській областях, території проведення АТО та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та підприємства, які мали (мають) місцезнаходження в районах проведення воєнних (бойових) дій у період дії воєнного стану, або підприємства, структурні підрозділи (відокремлене майно) яких розташовані на (в) таких територіях (районах), проводять інвентаризацію у разі можливості безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал підприємств» [3].

Щодо підприємств третьої групи, то п. 7 Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань [3]передбачено випадки обов’язкової інвентаризації, яка проводиться в обсязі, визначеному керівником підприємства, зокрема у разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ) або у разі встановлення фактів крадіжок або зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів) тощо.

Література:

1. Березовський М. Дорожня галузь в умовах війни: виклики та рішення. *Інтерв’ю для видання ProfBuild*. URL: https://nadu.com.ua/dorozhnya-galuz-v-umovah-vijni-vikliki-ta-rishennya/ (дата звернення: 01.12.2024)
2. Методика визначення військових втрат, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ М-ва фінансів України від 14.09.2022 р. № 277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1471-22#Text (дата звернення: 01.12.2024)
3. Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань : Наказ М-ва фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text (дата звернення: 01.12.2024)
4. Фоміна Т.В., Пугаченко О.Б. Податкове стимулювання діяльності суб’єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern Technology and Innovative Technologies.* 2022. Issue № 20. P. 2. P. 113-123.

УДК 657.631

Фоміна Тетяна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Чумак Віталій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУБ'ЄКТИ НЕЗАЛЕЖНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФІЗИЧНІ ОСОБИ-ПІДПРИЄМЦІ: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Податковий статус суб'єктів незалежної професійної діяльності висвітлено у роботі [4]. Дана стаття присвячена визначенню спільних та відмінних рис суб'єктів незалежної професійної діяльності та фізичних осіб-підприємців.

Самозайнята особа – платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності [1]. Отже, за своєю суттю, самозайняті особи – це ті особи, які забезпечують себе роботою самостійно і не є найманими працівниками. Самозайняті особи можуть бути двох категорій:

- фізичні особи-підприємці;
- суб'єкти незалежної професійної діяльності.

Фізична особа-підприємець – це одна із організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності, причому найпростіша. Фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом [5].

Незалежна професійна діяльність – участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою - підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб. При цьому, якщо фізична особа зареєстрована як підприємець та при цьому така особа провадить незалежну професійну діяльність, така фізична особа обліковується у контролюючих органах як фізична особа – підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності [1].

Отже, виходячи із вищенаведених визначень, можна зробити висновок, що поняття «самозайнята особа» ширше за поняття «фізична особа-підприємець».

Для набуття статусу фізичної особи-підприємця необхідно зареєструватися як суб'єкт господарювання та обрати систему оподаткування – загальну або спрощену. Самозайняті ж особи – це всі ті особи, що забезпечують себе роботою самостійно за окремими видами діяльності (вище такі види перелічені, це види діяльності, що передбачають окремі професійні знання) і можуть не реєструватися суб'єктами господарювання.

Відповідно до вимог п. 6.7 розділу Порядку обліку платників податків і зборів взяття на облік фізичних осіб, які не є підприємцями та здійснюють незалежну професійну діяльність, умовою ведення якої згідно із законом є державна реєстрація (реєстрація) такої діяльності у відповідному уповноваженому органі та отримання свідоцтва про реєстрацію чи іншого документа (дозволу, сертифіката тощо), що підтверджує право фізичної особи на ведення незалежної професійної діяльності, здійснюється за місцем постійного проживання у порядку, встановленому цим Порядком для фізичних осіб-підприємців [2].

Крім заяви щоб фізичну особу взяли на облік як таку, що має намір провадити незалежну професійну діяльність, у строк 10 календарних днів після державної реєстрації незалежної професійної діяльності та отримання свідоцтва про реєстрацію чи іншого документа (дозволу, сертифіката тощо) на провадження незалежної професійної діяльності, вона зобов'язана також подати до контролюючого органу за місцем свого постійного проживання такі документи:

- копію реєстраційного посвідчення про реєстрацію приватної нотаріальної діяльності, якщо заявник є приватним нотаріусом;
- копію свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, якщо заявник є адвокатом, який провадить адвокатську діяльність індивідуально;
- копію свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, якщо заявником є судовий експерт;
- копію посвідчення приватного виконавця, якщо заявником є приватний виконавець;
- копію свідоцтва про право на провадження діяльності арбітражного керуючого, якщо заявником є арбітражний керуючий;
- копію кваліфікаційного сертифіката відповідального виконавця окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, якщо заявником є архітектор, інженер технічного нагляду, інженер-проектувальник, експерт.

Слід відмітити, що, у випадку, коли фізична особа зареєстрована як підприємець і при цьому вона провадить незалежну професійну діяльність, така особа обліковується у податкових органах як фізична особа – підприємець з ознакою провадження незалежної професійної діяльності. У такому випадку фізична особа зобов'язана подати заяву за ф. № 5-ОПП з позначкою «Зміни» та копію документа, що підтверджує право фізичної особи на провадження незалежної професійної діяльності.

Визначення незалежної професійної діяльності доволі широке, проте за практикою, що склалася в Україні, як осіб, що провадять таку діяльність, податкові органи приймають на облік тільки нотаріусів, адвокатів, судових експертів, приватних виконавців і арбітражних керуючих (розпорядників майна, ліквідаторів, керуючих реалізацією, реструктуризацією, санацією).Нещодавно до такої категорії осіб почали зараховувати ще й відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури. Це – архітектори, інженери технічного нагляду, інженери-проєктувальники, експерти, що провадять професійну діяльність, визначену отриманим кваліфікаційним сертифікатом.Крім експертів, які відповідно до кваліфікаційного сертифіката мають право здійснювати експертизу проєктної (містобудівної) документації, і відповідальних виконавців, які є найманими працівниками. При цьому, взяття на облік інших категорій незалежних професіоналів здійснюють у разі їхреєстрації як фізичних осіб-підприємців.

У цілому, порядок оподаткування доходів суб'єктів незалежної професійної діяльності та фізичних осіб-підприємців не має суттєвої різниці. Проте, така система поступається більш комфортним умовам, що передбачені спрощеною системою оподаткування, яка не може наразі взагалі розглядатись суб'єктами незалежної професійної діяльності. Дана проблематика була піднята у роботі [3], у контексті оподаткування доходів приватних виконавців.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8035 (дата звернення: 21.11.2024)
2. Порядок обліку платників податків і зборів : Наказ Мін-ва фінансів України від 09.12.2011 р. № 1588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-11#Text (дата звернення: 21.11.2024)
3. Фоміна Т.В. Оподаткування доходів приватних виконавців в Україні. *Ефективна економіка.* 2022. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10163 (дата звернення: 21.11.2024)
4. Фоміна Т., Чумак В. Податковий статус суб'єктів незалежної професійної діяльності в Україні. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем : Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції,* 17 листопада 2022 р. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. URL: http://kntu.kr.ua//doc/science/zahody/vikl/2022/13-tez.pdf (дата звернення: 21.11.2024)
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n297 (дата звернення: 21.11.2024)

УДК 657:338.242.4

Хмелюк Альона
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та обліку
Малік Олександр
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ ТА ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Військовий стан суттєво вплинув на функціонування бізнесу в Україні, змусивши підприємства адаптуватися до нових реалій, зокрема зміни в податковому законодавстві, обмеження у господарській діяльності та введення податкових послаблень. Проаналізуємо більш детально, які саме пільги були запроваджені для підприємств і ФОП.

По-перше, пільги для підприємств [1]. Так, звільнення від ПДВ на безоплатні передачі товарів для ЗСУ. Звільнення від ПДВ на певні товари оборонного призначення: до закінчення воєнного стану імпорт і оплатні постачання на митній території України товарів для армії, зазначених у п. 32 підрозділу 2 розділу XX ПКУ, звільняються від ПДВ [2]. Це включає товари для заправки транспорту ЗСУ (пальне) та інші товари оборонного значення, що значно знижує витрати на їх придбання та логістику.

Податкові пільги на прибуток: під час дії воєнного стану платники податку на прибуток можуть включати усю суму допомоги, надану армії, лікарням або іншим одержувачам, у податкові витрати, що не призводить до виникнення податкових різниць.

По-друге, пільги для ФОП. Фізичні особи-підприємці мали можливість не сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ) за себе на період дії воєнного стану. Це допомагало підприємцям зменшити фінансове навантаження в умовах значного скорочення доходів.

Також було введено звільнення від сплати єдиного податку для груп 1 та 2. ФОП груп 1 та 2 мали можливість не сплачувати єдиний податок, якщо їхня діяльність зупинена через бойові дії або вони зареєстровані на території бойових дій. Також підприємці мали можливість не сплачувати єдиний податок за один місяць на рік на період відпустки.

По-третє, звільнення від сплати податків під час мобілізації: мобілізовані ФОП мають право не сплачувати єдиний податок, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір зі своїх підприємницьких доходів за період мобілізації. Крім того, вони не зобов'язані подавати відповідну звітність.

З 1 серпня 2023 року в Україні відбулися значні зміни в податковому законодавстві, спрямовані на адаптацію системи оподаткування до поточних

економічних умов та потреб державного бюджету.Відбулося скасування спеціального режиму єдиного податку за ставкою 2%. Платники податків, які перебували на спрощеній системі оподаткування зі ставкою 2%, автоматично повернулися на попередню систему оподаткування з 1 серпня 2023 року. Крім того були відновленні всі види перевірок: податкові, камеральні.

З 1 жовтня 2024 року відбулися чергові зміни в оподаткуванні. Підвищення військового збору: ставка військового збору на доходи фізичних осіб була підвищена з 1,5% до 5%. Це стосується всіх категорій платників, у тому числі тих, хто працює в режимі «Дія.Сіті». Запровадження військового збору для ФОП: так, платникам єдиного податку I та II груп встановлено фіксований військовий збір у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року (у 2024 році – 710 грн).Для платників єдиного податку III групи: Встановлено військовий збір розміром 1% від суми отриманого доходу.

Крім того відбулося підвищення ставки податку на прибуток для небанківських фінансових установ. Ставка податку на прибуток для небанківських фінансових установ (крім страховиків) зросла до 25%.

Таким чином, пільги в оподаткуванні, введені під час воєнного стану, були спрямовані на підтримку бізнесу та зменшення податкового навантаження для підприємств і ФОП. Поступове повернення до податкових умов, відновлення податкових перевірок, скасування пільгового режиму 2% єдиного податку та підвищення ставок податків про повернення до стандартного оподаткування. Це важливий крок для забезпечення стабільного наповнення державного бюджету.

Проте, на нашу думку, часті зміни в податковому законодавстві створюють ризики для бізнесу, особливо в умовах економічної нестабільності. Недостатня передбачуваність правил може знизити інвестиційну привабливість України. Крім того, підвищення ставок може бути додатковим фінансовим тягарем для громадян.Уряду слід працювати над розробкою довгострокової стратегії податкової політики, яка враховує як потреби відновлення економіки після війни. Подальше впровадження цифрових державних технологій у податкову сферу може суттєво спростити адміністрування податків, зменшити корупційні ризики та покращити взаємодію між платниками податків і іншими органами. також, автоматизація перевірок обліку і дозволить швидше адаптувати систему змін до законодавства.Податкова політика України в умовах невизначеності потребує більшої прозорості, прогнозованості та довгострокового планування. Це допоможе створити стабільні умови для економічного зростання та відновлення в посткризовий період.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дій воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text (дата звернення 24.11.2024)
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування в період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text (дата

звернення 24.11.2024)
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення 24.11.2024)

УДК 658:7

Хмелюк Альона
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та обліку
Міщенко Діана
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Аналіз динаміки оборотних активів АТ «ДНІПРОАЗОТ» за період 2021-2023 років свідчить про суттєві зміни в структурі та ефективності їх використання [1]. Оборотні активи підприємства продемонстрували нестабільну динаміку за 2022-2023 роки:

- 2022 рік: оборотні активи зросли до 6562567 тис. грн спостерігається обсяг з початку року (3291786 тис. грн), що свідчить про суттєве накопичення активів у вигляді запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів;
- 2023 рік: спостерігалося значне скорочення оборотних активів до 2458184 тис. грн., що зменшується на 62,5% в порівнянні до попереднього періоду.

Аналіз структури оборотних активів за видами (ступенем ліквідності) дозволяє виокреслити зміни в їх складі [2]:

- запаси: у 2022 році запаси суттєво зросли (до 4276247 тис. грн), що могло бути викликано накопиченням виробничих ресурсів та зниженням реалізації; у 2023 році обсяг запасів скоротився до 170284 тис. грн, що підтримує висновок про реалізацію накопичених ресурсів;
- дебіторська заборгованість: у 2022 році дебіторська заборгованість за товари та послуги становила 284829 тис. грн, а у 2023 році вона зросла до 524224 тис. грн, що вказує на зниження роботи з дебіторами;
- грошові кошти: у 2022 році обсяг грошових коштів скоротився з 1268665 тис. грн до 150067 тис. грн. У 2023 році відновлення коштів до 218106 тис. грн свідчать про певне вдосконалення платіжної дисципліни.

Необхідно виокремити причини таких змін. У першу чергу, це нестабільність ринку. Суттєві коливання попиту на продукцію хімічної галузі через воєнний стан в Україні. Так, накопичення запасів у 2022 році викликано очікуваним зростанням цін та неритмічністю виробничого процесу. Скорочення обігових коштів у 2023 році свідчить про оптимізацію діяльності підприємства

та фінансові труднощі [3, 4].

З метою підвищення ефективності управління запасами рекомендуємо здійснювати наступні заходи:

- оптимізацію управління запасами здійснювати через впровадження системи Just-in-Time для зменшення надлишкових запасів;
- покращення роботи з дебіторами: встановлення чітких умов оплати та стимулювання розрахунків;
- ефективне використання грошових коштів: інвестування в короткострокові фінансові інструменти для отримання додаткового доходу.

Загалом, для підвищення ефективності використання оборотних активів необхідно забезпечити їх оптимальну структуру та швидкість обігу, що сприятиме покращенню фінансових показників підприємства.

Ефективне управління запасами є ключовим фактором для підвищення фінансової стабільності підприємства. На нашу думку, до основних стратегій оптимізації запасів слід віднести [4]:

- система управління «Just-In-Time» (JIT). Суть: постачання матеріалів і комплектування відбувається перед їх використанням у виробництві. Переваги: зменшення обсягу запасів на складах; зниження витрат на зберігання; підвищення обіговості запасів;
- аналіз ABC та XYZ передбачає розподіл запасів за значимістю (A – більшість, C – меншою значимістю). XYZ-аналіз: розподіл за стабільністю попиту (X – стабільний попит, Z – нестабільний). Результат: фокус на критичних для бізнесу товарах категорій A та X, а також оптимізація запасів категорій C і Z;
- використання системи EOQ (Economic Order Quantity), яка передбачає розрахунок оптимального обсягу замовлення, який мінімізує загальні витрати на зберігання та замовлення запасів;
- використання прогнозування, застосування статистичних методів для прогнозування попиту на продукцію. Впровадження автоматизованих систем управління ERP-системи (наприклад, SAP, Oracle): автоматизація обліку запасів та управління ланцюгами постачань. У свою чергу це сприятиме швидкому доступу до інформації про запаси. Постійний аналіз актуальності запасів та виявлення «мертвих» залишків. Реалізація зайвих запасів зі знижками або їх утилізація.

Впровадження цих стратегій дозволяє підприємству оптимізувати використання ресурсів, скоротити витрати та підвищити ефективність бізнесу.

Література:

1. Офіційний сайт ПАТ «ДніпроАзот». URL: http:// http://www.azot.com.ua/uk (дата звернення: 24.11.2024)
2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2002. 360 с.
3. Хмелюк А.В., Гук О.К. Аналіз майна та джерел його утворення хімічного підприємства ПАТ «ДНІПРОАЗОТ». *Світ економічної науки.* 2021. Вип. 66. С. 56-61.

4. Хмелюк А.В., Романова С.В. Оцінка ділової активності хімічного підприємства ПАТ «ДніпроАзот». *Світ економічної науки.* 2018. Вип. 9. Ч. 1. С. 109-112.

УДК 658:7

Хмелюк Альона
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та обліку
Ярко Сніжана
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Україна

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ефективність використання основних засобів є ключовим фактором забезпечення стабільності та конкурентоспроможності виробничих підприємств, особливо в умовах невизначеності та воєнного стану. У сучасних реаліях такі особливості, як порушення логістичних ланцюгів, ризики руйнування інфраструктури, дефіцит фінансових ресурсів і зміна попиту на продукцію, значно ускладнюють процес управління основними засобами.

В умовах воєнного стану підприємства стикаються з новими викликами:

- збільшення рівня фізичного та морального зносу основних засобів через обмежені можливості оновлення активів;
- потреба у швидкій адаптації до змін у ринковому середовищі та технологічному процесі;
- підвищений ризик втрати або пошкодження основних засобів через військові дії.

Тому, дослідження ефективності використання основних засобів в таких умовах набуває стратегічного значення. Адже таке дослідження дозволяє: виявляти критичні аспекти управління активами, які потребують термінового вдосконалення; розробити методи підвищення ефективності використання ресурсів в умовах обмежених фінансових і матеріальних можливостей; сформувати рекомендації щодо мінімізації ризиків витрат та максимізації віддачі від наявних активів; здійснити аналіз впливу зовнішніх факторів на операційну діяльність і фінансові результати підприємства.

Отже, використовуючи фінансову звітність АТ «ДНІПРОАЗОТ» здійснимо оцінку стану та ефективності використання основних засобів великого хімічного підприємства [1].

Показники стану та ефективності використання основних засобів представлено в таблиці 1 [2].

Таблиця 1 – **Показники ефективності використання основних засобів АТ «ДНІПРОАЗОТ»**

Показники	**2022 рік**	**2023 рік**	**Коефіцієнт зміни, %**
Первісна вартість, тис. грн	3391783	3405755	0,412
Накопичений знос, тис. грн	2725888	2808315	3,024
Залишкова вартість, тис. грн	665895	597440	-10,280
Коефіцієнт зносу, %	80,4	82,4	2,488
Коефіцієнт придатності, %	19,6	17,6	-10,204
Фондовіддача	6,43	2,13	-66,874
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	-269058	-17273	-93,580
Валовий прибуток (збиток), тис. грн	668008	-7880	-101,180
Рентабельність продажів (ROS), %	-6,05	-1,29	-78,678
Рентабельність активів (ROA), %	-4,58	-0,52	-88,646
Рентабельність власного капіталу (ROE), %	-13,1	-1,14	-91,298

Джерело: особисті розрахунки авторів за даними фінансової звітності [1]

Результати розрахунків свідчать, що знос основних засобів збільшився з 80,4% у 2022 році до 82,4% у 2023 році, що свідчить про значне старіння активів. Коефіцієнт придатності знизився до 17,6%, враховуючи потребу оновлення основних засобів.

Фондовіддача значно знизилася (з 6,43 у 2022 році до 2,13 у 2023 році), що може свідчити про зниження ефективності використання основних засобів через спад виробництва чи продажу.

Отже, у 2022 році підприємство зазначило значних збитків у розмірі 269058 тис. грн, але в 2023 році збитки суттєво скоротилися до 17273 тис. грн. Така ситуація свідчить про ефективність покращення фінансового стану підприємства, хоча повної прибутковості досягнуто не було. У 2023 році підприємство зазнало валового збитку (-7880 тис. грн), відповідно з валовим прибутком 668008 тис. грн у 2022 році. Зниження валового показника зумовлене значним скороченням обсягу доходів через зміни в ринкових умовах.

Рентабельність рентних продажів (ROS)збільшився з -6,05% у 2022 році до -1,29% у 2023 році. Показник ROA також збільшився: з -4,58% у 2022 році до -0,52% у 2023 році. Це свідчить про підвищення ефективності використання активів для зменшення збитків. Показник рентабельність власного капіталу (ROE) збільшився з -13,10% у 2022 році до -1,14% у 2023 році. Зменшення збитковості капіталу коштів свідчить про ефективніше управління ресурсами підприємства [3, 4].

Таким чином, дійшли висновку хоча підприємство залишилося збитковим у 2023 році, динаміка фінансових показників демонструє поступове відновлення. Змінення чистих збитків і підвищення коефіцієнтів рентабельності вказують на позитивне зниження в управлінських витратах та використанні активів. Однак для забезпечення довгострокової фінансової стабільності необхідно підвищити обсяги доходів і переглянути стратегію ефективності використання основних засобів.

Література:

1. Офіційний сайт ПАТ «ДніпроАзот». URL:http:// http://www.azot.com.ua/uk (дата звернення: 24.11.2024)
2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч.посіб. К.: ЦУЛ, 2002. 360 с.
3. Хмелюк А., Шахова М. Організація обліку й аналізу в управлінні високоліквідними активами великих підприємств. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 2 (5). С. 75-84.
4. Хмелюк А., Масюк А. Моделі діагностики банкрутства великих підприємств. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1 (4). С. 95-102.

УДК 657

Ходзицька Валентина
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

ІЄРАРХІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИТРАТ: МІНІМІЗАЦІЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ В ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Економіка та організаційні системи, які шкодять планеті та ресурсам, є факторами кризи. Більшість підприємств будують свою діяльність на принципах сталого розвитку. Тому оптимізація екологічних витрат є першочерговою.

На першому етапі корпоративної екологічної стратегії компанії шукають економічні способи дотримання екологічних норм і часто мінімізують інвестиції, акцентуючи увагу на контролі забруднень. Суб'єкти господарювання водночас спрямовані на запобігання забрудненню та шукають комплексні стратегії, спрямовані на мінімізацію забруднень. Корпоративні екологічні стратегії господарюючих суб'єктів спрямовані на розробку продуктів і процесів з активноюмінімізацією впливу на довкілля. Задля забезпечення необхідною інформацією щодо забруднення навколишнього середовища може бути використаний метод ієрархічної оцінки витрат, спрямований на визначення, відстеження і моніторинг екологічних витрат компаній.Цей метод мінімізації забруднення включає чотирирівневий ступінь моніторингу витрат:

- конвенційні витрати;
- приховані витрати;
- витрати на зобов'язання;
- матеріальні витрати (табл.1).

Таблиця 1 – **Рівні витрат відповідно до ієрархічного аналізу витрат**

Ступінь	Назва	Характеристика	Цілі аналізу
0	Конвенційні витрати	Безпосередньо пов'язані з проєктом, продуктом або процесом, включаючи капітальні витрати (наприклад, будівлі, обладнання), витрати на експлуатацію та технічне обслуговування (наприклад, матеріали, робочу силу, утилізацію відходів)	Визначення альтернатив запобігання забрудненню;оцінка звичайних витрат за поточні та альтернативні практики
1	Приховані витрати	Відносяться до дотримання нормативних вимог та інших витрат, які не видно у загальних рахунках, що ускладнює їхнє ефективне управління. Приклади прихованих витрат включають звітність про дотримання вимог, юридичну підтримку, управління відходами, відбір проб та тестування, а також моніторинг. Ефективні проєкти щодо запобігання забруднення потенційно можуть знизити ці витрати	Визначення нормативного статусу об'єкта;оцінка прихованих капітальних витрат;оцінка прихованих витрат
2	Витрати на зобов'язання	Витрати, пов'язані з потенційними зобов'язаннями, що виникають в результаті управління відходами та матеріалами. Як і у випадку з рівнем 1, ці витрати за умовними зобов'язаннями часто приховані	Визначення програм регулювання, відповідно до яких можуть бути накладені пені та штрафи;оцінка очікуваних річної пені та штрафів, пов'язаних з кожною програмою та вимогою; виявлення проблем поводження з відходами, пов'язаних із зобов'язаннями;оцінка загальної суми очікуваних зобов'язань;оцінка очікуваних років виникнення відповідальності;оцінка частки фірми у сукупних майбутніх зобов'язаннях
3	Матеріальні витрати	Є вигодами, отриманими від поліпшення корпоративного іміджу, підвищення визнання клієнтів та гудвілу спільноти. Скорочення або усунення забруднення може призвести до економії менш матеріальних витрат, таких як покращення якості обслуговування клієнтів,	Визначення менш матеріальних витрат і вигід від запобігання забрудненню;кількісна оцінка менш матеріальних витрат і вигід від запобігання забрудненню

Ступінь	Назва	Характеристика	Цілі аналізу
		відносин із співробітниками та корпоративного іміджу. Хоча складно точно передбачити масштаби цих вигід, вони можуть бути значними	

Господарюючі суб’єкти можуть розпочати з аналізу витрат першого ступеню, але якщо цей аналіз не надає бажаної інформації, потрібний перехід до аналізу витрат ступеню 2 і так далі. Такий підхід оптимізує час та ресурсизадля оцінки економічної доцільності кожної інвестиції у мінімізацію забрудненню.

Після аналізу всіх рівнівсуб’єкти господарювання проводять фінансовий аналіз всіх поточних і запропонованих альтернативних практик. Господарюючі суб’єктимають проаналізуватитри ключові фінансові показники:

- обліковий коефіцієнт окупності;
- чисту приведену вартість;
- внутрішню норму доходності .

Таким чином, ієрархічний аналіз витрат змушуєгосподарюючі суб’єкти враховувати весь спектр екологічних витрат, сприяючи покращенню кількісного аналізу. Оскільки деякі розрахунки можуть бути складними, господарюючим суб’єктам може бути складно використовувати їх без сучасних інформаційних систем. На сьогодні використовуються безліч програмних додатків, які допомагають зацікавленим особам ідентифіковувати та обліковувати екологічні витрати.

Література:

1. Quantifying environmental externalities with a view to internalizing them in the price of products, using different monetization models / T.L.T. Nguyen та ін. *Resources, Conservation and Recycling*. 2016. Т. 109. P. 13-23.
2. Chakhovich T., Virtanen T. Introducing the Sustainability Frame work of «External Control» in Interfirm Control. *South Asian Journal of Business and Management Cases*. 2022. Т. 11. № 1. P. 64-73.
3. Beaver E. LCA and total cost assessment. *Environmental Progress*. 2000. Т. 19. № 2. P. 130-139.
4. Ren J. Waste-To-Energy: Multi-Criteria Decision Analysis for Sustainability Assessment and Ranking. Elsevier Science & Technology Books, 2020. 400 с.
5. Yoe C. Principles of Risk Analysis: Decision Making under Uncertainty. Taylor & Francis Group, 2019. 816 p.
6. SSFA/UEFA. Measuring the Value of Football Participation in Scotland. *Scottish FA*. 2018. 25 с.
7. A4S CFO Leadership Network. Essential Guideto Capex: A Practical Guide to Embedding Sustainability into Capital Investment Appraisal. *The Prince of Wales’s Charitable Fund.* 2019. URL: www.accountingforsustainability.org/content/dam/a4s/corporate/home/KnowledgeHub/Guide-pdf/Capex%20(2019).pdf.downloadasset.pdf. (date of access: 20.11.2024)

УДК 657

Ціцька Надія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Мирончук Зоряна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний університет природокористування
м. Дубляни, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИХ АСПЕКТІВ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Малі підприємства є важливою частиною світової економіки, що сприяють зайнятості та економічному зростанню. Цінна практика відображення у фінансовій звітності правдивої, уніфікованої і зрозумілої інформації підвищують прозорість і покращують довіру інвесторів і полегшують доступ до ринків капіталу, що є життєво важливими для малого бізнесу, який планує розширюватися та рости. Суб'єкти господарювання, які відносяться до категорії малого і середнього бізнесу, в тому числі і аграрні формування, починають нарешті запроваджувати Міжнародні стандарти фінансової звітності і обліку (МСФЗ). Міжнародні стандарти фінансової звітності розроблені Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) для забезпечення узгодженості, прозорості та сумісності фінансової звітності в різних країнах. Традиційно МСФЗ більше застосовуються до великих підприємств, але їх впровадження до менших підприємств є також актуальне і доцільне.

Серед причин впровадження МСФЗ малими підприємствами можна виділити кілька аспектів. Зокрема, поглибилася глобалізація та інтеграція ринку, економічна система означає, що навіть малі підприємства тепер є частиною більшої економічної екосистеми. Такі компанії часто здійснюють транскордонні операції та залучають міжнародні інвестиції або є учасниками у міжнародних ланцюгах поставок і продажів.

Застосування стандартизованої системи бухгалтерського обліку, такої як МСФЗ, полегшує спілкування з міжнародними партнерами, інвесторами та фінансовими установами. Єдина фінансова звітність дає змогу зменшити витрати та труднощі, пов'язані з інтерпретацією різних національних стандартів бухгалтерського обліку, а отже, підвищити інвестиційну привабливість малих підприємств для іноземних інвесторів та партнерів [1, с. 136].

Подія вступу України до Європейського Союзу, зацікавленість українських господарюючих суб'єктів в отриманні іноземних грошей, активний перехід до впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності висувають у першому плані питання правильного обліку боргів, вартість яких визначена в складі активів підприємств та надання корисної інформації про їх

стан для внутрішніх і зовнішніх споживачів інформації.

Існують значні відмінності міжнаціональними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Україні слід удосконалити систему обліку дебіторської заборгованості відповідно до міжнародних стандартів, але при цьому необхідно враховувати національні особливості ведення обліку дебіторської заборгованості [3].

В Україні правила ведення бухгалтерського обліку є більш жорсткіші, і їх недотримання тягне за собою відповідальність у різних проявах (адміністративну, кримінальну тощо). У міжнародній системі бухгалтерського обліку концепція бухгалтерського обліку обмежена основними фундаментальними принципами, і компанії, які підтримують міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, мають право вибирати формат своєї фінансової звітності та методи подання інформації щодо конкретних об’єктів обліку, в тому числі і дебіторської заборгованості. У результаті важливо прискорити з'єднання національних і міжнародних стандартів в єдину систему, яка гармонізує і уніфікує інформацію у формах фінансової звітності.

Існують значні суттєві відмінності в терміні «дебіторська заборгованість» у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку. Крім того, в міжнародній практиці прийнято розрізняти два види дебіторської заборгованості:

- дебіторська заборгованість (Accounts Receivable);
- торгівельна дебіторська заборгованість (Receivable).

У свою чергу, дебіторська заборгованість, продаж або дебіторська заборгованість (Accounts Receivable) – це суми, що належать покупцеві та відображені в бухгалтерських книгах підприємства, але не визнані векселем, переказним векселем або акцептом (рахунок непогашеного сальдо), тобто загальна сума повинна бути сплачена торговими боржниками. Якщо висунуту претензію буде врегульовано протягом 12 місяців після звітної дати або звітного періоду відповідно, така дебіторська заборгованість утворюватиме частину поточних активів.

Торгівельна дебіторська заборгованість (Receivable) – це, як вимоги до третіх осіб, які отримують гроші, товари та послуги в майбутньому. Ця дебіторська заборгованість включає рахунки-фактури, вексельну заборгованість, заборгованість перед покупцем через продаж у розстрочку, зобов'язання робітників і службовців, страхових організацій з усунення майнових збитків.

Якщо говорити про нормативне забезпечення впровадження і функціонування МСФЗ, то слід зауважити, що у міжнародній практиці немає, на відміну від України, окремого стандарту, який регламентував би облік дебіторської заборгованості. Дослідження доказують, що при веденні обліку необхідно застосовувати низку стандартів. Міжнародне регулювання не виділяє дебіторську заборгованість, як окрему категорію фінансових активів підприємства, а всі активи поділені на дві складові:

- активи, облік яких ведеться за амортизованою вартістю;
- активи, що враховуються за справедливою вартістю [2].

Окрім цього, Міжнародні стандарти обліку і звітності не є абсолютними і не вимагають прямого відображення у формах фінансової звітності величини дебіторської заборгованості, за винятком суми створеного резерву сумнівних боргів.

Враховуючи той фактор, що національні стандарти бухгалтерського обліку розроблені на основі міжнародних, то можна стверджувати, принципи вітчизняного бухгалтерського обліку в основному відповідають принципам МСФЗ, але водночас вони різняться між собою. Як свідчать проведені дослідження, для обліку довгострокової і поточної дебіторської заборгованості в Україні використовуються наступні синтетичні рахунки – 18, 34, 36, 37, 38. Проте, у зарубіжних країнах для ведення обліку розрахункових операцій з дебіторами не використовуються шифри (коди) рахунків, а лише їх назви.

Отже, порядок обліку зовнішньої дебіторської заборгованості має свої особливості. Облік дебіторської заборгованості в Україні чітко регулюється НП(С)БО. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку передбачають лише загальні правила класифікації, оцінки та визнання дебіторської заборгованості, але не відображають конкретних положень щодо цих аспектів. Вважаємо, що вітчизняним підприємствам краще скористатися знижками для своєчасної оплати, що буде дуже ефективним рішенням для залучення покупців і своєчасного погашення дебіторської заборгованості. Тому вивчення закордонного досвіду допоможе вітчизняним підприємствам удосконалити системи бухгалтерського обліку.

Література:

1. Дутчак І.Б., Самойленко В.В., Шеверя Я.В. Аналіз ефективності впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності у малому бізнесі. *Економіка. Фінанси. Право.* 2024. № 6. С. 135-140.
2. Фінансові інструменти: визнання та оцінка (Міжнародний стандарт фінансової звітності (IAS) 39). URL: http://www.ifrs.org.ua/wpcontent/uploads/2013/04/Mezhdunarodny-j-standartfinansovoj-otchetnosti-IAS-39- Finansovy-e-instrumenty-priznanie-i-otsenka (дата звернення: 30.11.2024)
3. Шепель Т.П., Вінтоняк А.А. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство.* 2023. № 53. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2572/2490 (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 351

Ціцький Павло
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна

ПОДАТКОВІ ЗАХОДИ В РЕЖИМІ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Україна сьогодні знаходиться в стані глибокої економічної та соціальної кризи у результаті широкомасштабної збройної агресії росії, що має згубний вплив та гальмує, дестабілізує фінансовий стан та стійкість державних фінансів багатьох країн світу, змінює встановлену світову по черговість. Поміж завдань, без виконання яких годі й сподіватися на успіх повоєнної модернізації України – втілення комплексної податкової реформи.

Сьогодні вітчизняні підприємства працюють у складній та невизначеній ситуації та не мають справедливого управління потоками фінансових ресурсів, зокрема тих, що надходять від юридичних осіб до державного бюджету у вигляді податків і зборів, а також тих коштів, що фінансуються державою для підприємств у формі інвестицій чи пільг на підтримку їх діяльності. Ці аспекти унеможливлюють довгострокове планування розвитку підприємництва, що значно ускладнює процес діагностики соціально-економічних перспектив зростання як окремих суб'єктів господарювання, так і національної економіки країни в цілому. Ідея реальної реформи податкової системи полягає у вирішенні проблеми раціоналізації обчислення та збору податків та забезпечення справедливості оподаткування та ефективного управління на основі застосування переваг цифровізації державного управління України.

Щоб зменшити тягар оподаткування на суб'єкти господарювання і забезпечити продовольчу безпеку, багато урядів у всьому світі вжили заходів для обмеження зростання внутрішніх цін, іноді за рахунок збільшення бюджетних витрат. За існуючих умов експерти МВФ рекомендують прийняти гнучкі фіскальні стратегії, зокрема:

- інструментарій для боротьби з гуманітарними кризами та економічною рецесією слід використовувати в країнах, які найбільше постраждали від війни в Україні та російських санкцій, надавати фінансову підтримку населенню та найбільш постраждалим економічним регіонам;
- у країнах, де економічне зростання перевищує інфляційний тиск, рекомендується продовжувати та скорочувати державну підтримку, запроваджену під час форс-мажорних обставин;
- у країнах, що розвиваються, і країнах з низьким рівнем доходу, які мають дедалі серйозніші боргові проблеми, бюджетні видатки слід скоротити, а доходи збільшити.

До цієї групи відноситься і Україна, але наразі вона має додаткові

проблеми фінансування заходів соціальної підтримки населення, потреб оборони, функціонування об'єктів критичної інфраструктури. У зв'язку з цим актуалізуються питання формування фіскального простору на воєнний період та час відбудови і реконструкції [2].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на державному рівні було визначено перелік заходів, спрямованих на забезпечення правового режиму щоб реалізовувати повноваження, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [4].

У коментарях Міністерства економіки України до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [1] розкрито ряд регламентів у податковій сфері, щоб здійснити підтримку суб'єктів господарювання у їх виробничій діяльності та для відновлення робочих місць (рис. 1).

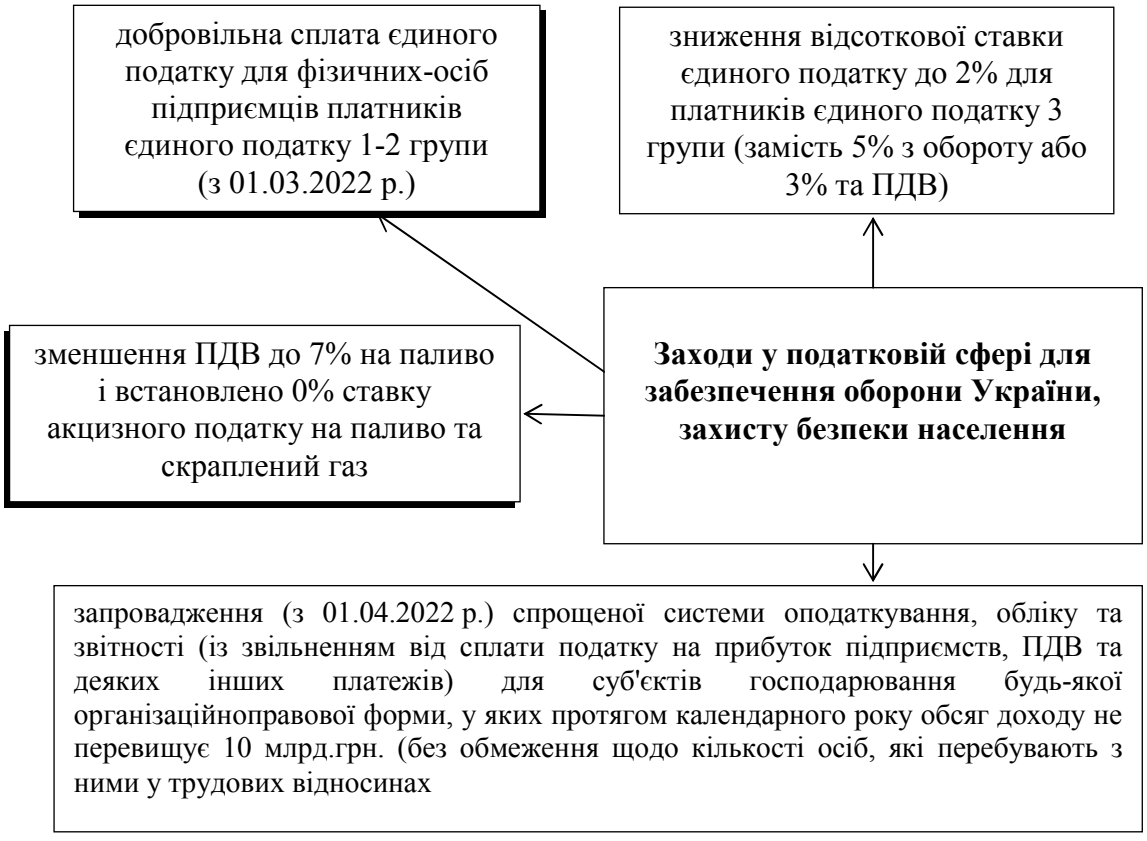

Рисунок 1 – **Податкові заходи в режимі воєнного стану в Україні**
Джерело: розроблено на основі [2]

Міністр фінансів України зазначив, що за час воєнного стану розрив між видатками та доходами бюджету стрімко збільшувався. Якщо показник дефіциту державного бюджету в березні 2022 року становить приблизно 2,7 млрд. доларів, а потім протягом наступних кількох місяців він може зрости до 7 мільярдів доларів тому, що майже третина підприємств припинила роботу,

і майже половина з них працює не на повну потужність [3].

Витрата бюджетних надходжень і зростання бюджетного дефіциту вимагають пошуку додаткових доходів, джерел фінансування видатків бюджету та відповідно шляхів створення фіскального простору, тобто здатність уряду надавати фінансові ресурси для впровадження, досягати очікуваних цілей без зниження платоспроможності під час воєнного стану. В особливі часи можна гарантувати збільшення державних фінансових ресурсів, зокрема: збільшення обсягів зовнішньої допомоги (у вигляді грантів і пільгових позик), участь НБУ в купівлі державних цінних паперів, запровадження нетрадиційних фіскальних стратегій.

Удосконалення податкової політики у післявоєнний період слід просувати якнайшвидше, адже це матиме позитивний вплив на успішний довгостроковий розвиток економіки країни. Тому в процесі податкової реформи слід не лише приділяти увагу питанню накопичення податкових надходжень, а й дотримуватись принципу податкової справедливості у розподілі податкового тягаря між платниками податків.

Таким чином, Україна, готуючись до майбутніх реформ, має знайти баланс між завданнями мобілізації ресурсів державного бюджету та створенням імпульсу для економічного зростання.

Література:

1. Коментар Міністерства економіки України до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: me.gov.ua. (дата звернення: 30.11.2024)
2. Луніна О.І., Белоусова О.С., Фролова Н.Б. Особливості формування фіскального простору у воєнний та післявоєнний періоди. *Економіка та держава.* 2022. № 4. С. 20-28.
3. Марченко С. Більш ніж $3 млрд. коштів, що ми залучили від партнерів, уже пішли в бюджет. URL: ttps://lb.ua/economics/2022/03/28/511285_sergiy_marchenko_bilsh_nizh_3 (дата звернення: 30.11.2024)
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: rada.gov.ua. (дата звернення: 30.11.2024)

УДК 657

Чебан Юлія
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Черничко Тетяна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

РЕЗЕРВНИЙ КАПІТАЛ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ: ПРИЗНАЧЕННЯ ТА СТАТУТНІ ВИМОГИ

Резервний капітал суб'єкта господарювання, зокрема у формі товариства з обмеженою відповідальністю, є складовою частиною власного капіталу, має форму накопиченого капіталу, створюється за рахунок нерозподіленого прибутку для забезпечення гарантії фінансової незалежності підприємства. Облікове відображення в первинних документах, на рахунках синтетичного та аналітичного обліку та у фінансовій звітності підприємства не є складним та проблемним. Так, формування і рух резервного капіталу відповідно до Інструкції про застосування плану рахунків відображується на рахунку 43 «Резервний капітал», який призначено для узагальнення інформації про стан та рух резервного капіталу підприємства, створеного відповідно до чинного законодавства та установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку [1].У фінансовій звітності резервний капітал знаходить своє відображення у формі фінансової звітності №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та №4 «Звіт про власний капітал» [2].

Разом з тим, виникають питання, які мають бути вирішеними та відображеними у внутрішніх документах підприємства щодо створення, розміру та руху резервного капіталу. Зокрема, це наказ про облікову політику та статут підприємства.

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» формування резервного капіталу у товариствах з обмеженою відповідальністю не є обов'язковим, як було у попередньому нормативному акті, який регламентував їхню діяльність і втратив чинність на сьогодні [3].

Отже, на факт формування та поповнення резервного капіталу впливають зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні – вимоги нормативних документів, які щодо товариств з обмеженою відповідальністю не є обов'язковими, як зазначалося вище. Внутрішні чинники обумовлені потребами та рішеннями учасників товариства. Останнє вимагає наявності належної інформації у статуті підприємств, наказі про облікову політику та у рішеннях за результатами загальних зборів учасників.

Досліджуваний вид власного капіталу не може бути використаним на

загальні цілі господарської діяльності товариства. Тому, доволі часто можна зустріти інформацію в статуті товариств про обов’язкове відрахування з прибутку не менше 5% до резервного капіталу (як це вимагалося раніше, за умови, що правки до статуту не вносилися), а по факту – розмір резервного капіталу в балансі підприємства або відсутній або не збільшується за звітний період, навіть при отриманні прибутку.

Вищезазначена ситуація потребує корегування внутрішніх документів товариства, залежно від рішення учасників. Може бути декілька формулювань в статуті за фактом вищезазначеної ситуації:

- або те, що резервний капітал не створюється/накопичується (тоді за рішенням учасників його створити буде знову протиріччя зі статутом);
- або те, що резервний капітал створюється/накопичується за рішенням учасників товариства (тоді за необхідності та прийняття такого рішення дійсно буде підстава його створення/поповнення);
- або якщо залишити обов’язковість відрахування до розміру резервного капіталу, у товаристві мають це здійснювати за фактом отримання прибутку щороку.

Може мати місце ще одна ситуація щодо товариства, яке відмовляється від внесення до статуту вимог щодо резервного капіталу. Таке підприємство фактично позбавляє себе можливості викупити частку у власному статутному капіталі, якщо така необхідність виникне у майбутньому. Для реалізації такого рішення послідовність дій буде наступною: внесення змін до статут, формування резервного капіталу, викуп частки. А це, зрозуміло, займе певний час.

Отже, резервний капітал є страховим резервом підприємства через основне своє призначення, яке полягає у покритті збитків підприємства, а також за фактом отримання збитку може бути використаний для виплати дивідендів. Тобто цей вид власного капіталу повинен мати грошове забезпечення, а сам процес його формування і накопичення має бути зафіксований у внутрішніх документах підприємства.

Література:

1. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text (дата звернення: 01.12.2024)
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 01.12.2024)
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text (дата звернення: 01.12.2024)

УДК 336.22:311.3

Черновол Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ВЕЛИЧИНУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДЛЯ ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ЇХ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ

На даному етапі, ні у кого не викликає сумнівів, що майбутній успішний економічний розвиток України є можливим виключно в умовах європейської інтеграції, тому дуже важливим є розуміння, що практично всі окремі складові загальної економічної системи вимагають розроблення відповідних підходів до їх вдосконалення, зокрема це стосується елементів податкової системи країни і формування відповідної бюджетно-податкової політики. Бюджет будь-якої країни займає одне з провідних місць у процесі реалізації механізму регулювання економіки, оскільки кошти, які концентруються в ньому є необхідним ресурсом для виконання державою своїх функцій. Одним з основних завдань формування бюджету є досягнення раціонального рівня централізації фінансових ресурсів, адже негативні наслідки для економіки спричиняють як нестача коштів, так і їх надмірна концентрація. Оскільки основним джерелом дохідної частини бюджету є податкові надходження, то визначення їх оптимального обсягу, вимагає всебічного статистичного аналізу їх рівня, стану та умов їх збору, наповнення бюджетів, структурних і динамічних змін як на державному, так і на регіональному рівнях.

З цієї точки зору підвищується роль статистики як дієвого інструменту ефективного управління економікою країни, значно зростає актуальність комплексного використання статистичних методів з урахуванням специфічних завдань практики управління на сучасному етапі розвитку України. Застосування статистичних методів у процесі управління економічними і технічними системами дозволяють виробити більш обґрунтовані рішення, що поєднують інтуїцію і досвід фахівця з ретельним аналізом наявної інформації. І з кожним роком інтерес до статистичної обробки даних неухильно зростає, так як обсяги навколишнього нас інформації загрозливо збільшуються і без грамотної їх обробки та подання, дослідження закономірностей неможливо правильно приймати рішення на їх основі.

Для побудови ефективної моделі статистичного аналізу треба дослідити об’єкт, що аналізується, фактори, які впливають на зміну об’єкта і методи за допомогою яких здійснюється аналітичне дослідження.

Об’єктом статистичного аналізу є податкові надходження. В загальному вигляді вони являють собою встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов’язкові платежі) та місцеві податки і

збори (обов’язкові платежі). Крім податкових надходжень до доходів бюджету також входять неподаткові надходження та інші надходження.

Для повноцінного аналізу податкових надходжень треба розглянути фактори, які впливають на їх розмір. Це дуже важливо, оскільки податки можуть бути застосовані для вирівнювання доходів громадян та забезпечення певного рівня соціальної рівності, сприяти створенню нових робочих місць через надання преференцій розвитку малого бізнесу та індивідуального підприємництва, бути інструментом стримування інфляції, а також бути регулятором експортно-імпортних операцій.

Серед факторів впливу на величину податкових надходжень можна відокремити групи економічних, політико-правових, демографічних та соціально-культурних факторів, а саме [5, 7] – таблиця 1.

Таблиця 1 – **Фактори впливу на величину податкових надходжень**

Група	Фактор
Економічні (макроекономічні та мікроекономічні)	Рівень економічного розвитку країни в цілому та окремих адміністративних одиниць
	Рівень середньої заробітної плати
	Рівень податкоспроможності населення
	Рівень перерозподілу ВВП
	Рівень інфляції
	Наявність комунальних підприємств та об’єктів комунальної власності
	Ставка банківського відсотка за депозитами та кредитами
	Кон’юнктура грошового ринку та динаміка валютного курсу
	Вибір підприємствами виду свого оподаткування та наявність у підприємств податкових пільг
	Рівень прибутковості суб'єктів господарювання та розмір їх валового доходу
	Витрати на оплату праці в структурі собівартості продукції підприємства та середньооблікова чисельність працюючих
	Ефективність податкового менеджменту підприємств тощо
Політико-правові	Рівень автономії місцевих бюджетів
	Розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи
	Наявність фінансових санкцій та податкових пільг
	Стабільність податкової системи суттю податкової політики
Демографічні	Чисельність населення
	Частка зайнятого населення та рівень безробіття
	Міграційний рух населення
Соціально-культурні	Податкова культура населення та платіжна дисципліна
	Ставлення людей до праці та якості життя

У загальному вигляді, методика статистичного аналізу податкових надходжень до бюджету включає в себе кілька ключових етапів: збір та систематизація відомостей про податкові надходження за певний період часу; використання методів дескриптивної статистики для аналізу цих даних; застосування методів кореляційного аналізу для виявлення зв'язків між податковими надходженнями та іншими економічними показниками. Також важливою передумовою проведення статистичного дослідження є аналіз

динаміки податкових надходжень з метою виявлення тенденцій та прогнозування податкових надходжень у майбутньому. Загалом, запропонована методика статистичного аналізу податкових надходжень є важливим інструментом для ефективного управління фінансами та розвитку бюджетної політики.

Література:

1. Бахрушин В.Є. Методи аналізу даних : навчальний посібник для студентів. Запоріжжя: КПУ, 2011. 268 с.
2. Бойко Ю.І. Основні напрями статистичного аналізу податкових надходжень до бюджету. *Гроші, фінанси і кредит*. 2013. № 11-12 (2). С. 49-52.
3. Вишневський В.П. Оподаткування в емерджентній економіці: теоретичні засади і напрями політики : монографія. Донецьк: Інститут економіки промисловості, 2012. 128 с.
4. Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика : навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 333 с.
5. Зварич О. Податкові надходження: методологія прогнозування : монографія. К.: КНТЕУ, 2013. 444 с.
6. Колесник Ю.Ю., Бегун С.І. Статистичний аналіз доходів державного бюджету України. *Регіональна економіка та управління*. 2020. С. 71-74.
7. Набатова Ю.О., Набатова Ю.А., Богуславська А.О**.** Фактори впливу на обсяги податкових надходжень місцевих бюджетів. *Ефективна економіка*. 2017. № 9. С. 101-105.
8. Парфенцева Н.О., Попова В.В. Ефективність національної економіки в системі показників міжгалузевого балансу. *Фінанси України*. 2008. № 10. С. 39-52.
9. Пономарьова Т.В., Чала Т.Г. Особливості формування системи статистичних показників дослідження оподаткування й визначення податкового навантаження в Україні. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 168-175.

УДК 336.22:658

Черновол Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Васільєва Світлана
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективна податкова політика підприємства є ключовим елементом управління його фінансовими ресурсами. В умовах постійних змін податкового законодавства та глобалізації економічних процесів, підприємства мають розробляти такі підходи до оподаткування, які б забезпечували мінімізацію їх податкового навантаження без порушення норм законодавчих актів. Дієвим засобом реалізації таких підходів є грамотно сформована податкова політика,

сутність якої зводиться до розробки та реалізації системи заходів, спрямованих на забезпечення ефективного управління податковими зобов'язаннями відповідно до вимог чинного законодавства та які дозволяють мінімізувати податкові ризики й оптимізувати податкове навантаження підприємства [1].

Формування ефективної податкової політики підприємства повинно базуватися на таких основоположних принципах [2]:

- принцип законності – цей принцип вимагає повного дотримання норм податкового законодавства під час формування податкової політики. Усі рішення щодо податкових зобов’язань мають прийматися базуючись на нормах чинних законодавчих актів. Забезпечення законності є ключовою умовою для запобігання штрафним санкціям, фінансовим втратам та репутаційним ризикам;
- принцип оптимізації – оптимізація означає пошук законних шляхів зменшення податкового навантаження. Це передбачає використання податкових пільг, спеціальних режимів оподаткування, податкових канікул, звільнень від оподаткування тощо. Оптимізація має бути обґрунтованою та орієнтованою на досягнення економічної ефективності без порушення законодавства;
- принцип економічної обґрунтованості – рішення, пов'язані з податковою політикою підприємства повинні бути економічно доцільними. Це означає, що кожна дія має спрямовуватися на зміцнення фінансового стану підприємства, зменшення податкових зобов’язань, а також мати позитивний вплив на загальну ефективність бізнесу;
- принцип прозорості – податкова політика підприємства має бути прозорою і зрозумілою як для внутрішніх користувачів (керівництва, акціонерів), так і для зовнішніх стейкхолдерів (контролюючих органів, інвесторів). Прозорість забезпечує чітке документальне оформлення операцій, відповідність податкової звітності вимогам законодавства та легітимність усіх податкових рішень;
- принцип гнучкості – гнучкість дозволяє підприємству адаптувати свою податкову політику до змін у податковому законодавстві, економічних умовах функціонування чи внутрішньому середовищі. Це особливо важливо в умовах економічної нестабільності та постійних змін нормативно-правових актів. Гнучкість податкової політики забезпечує стабільність підприємства навіть у динамічному середовищі;
- принцип прогнозованості – прогнозованість передбачає врахування майбутніх змін у податковому законодавстві та економічних умовах під час формування податкової політики. Це дає змогу підприємству уникати непередбачуваних податкових ризиків та забезпечити стабільність фінансового планування;
- принцип мінімізації податкових ризиків – під час формування податкової політики має враховуватись ймовірність виникнення ризиків, що пов'язані з недотриманням норм законодавства, помилками у податковій звітності або змінами ключових елементів податків та зборів. Мінімізація

ризиків включає систематичний контроль за податковими операціями, аудит податкової звітності та залучення експертів для консультування;

- принцип інтеграції з фінансовою стратегією підприємства – податкова політика повинна бути невід'ємною складовою загальної фінансової стратегії підприємства. Це означає, що всі податкові рішення мають узгоджуватися з іншими аспектами фінансового управління, такими як управління грошовими потоками, інвестиційна діяльність та бюджетування;
- принцип ефективності – цей принцип орієнтований на максимальне зменшення адміністративних витрат, пов'язаних із виконанням податкових зобов'язань. Ефективна податкова політика забезпечує простоту адміністрування, зменшення кількості помилок у податкові звітності та оптимізацію часу і ресурсів на підготовку податкової документації.

Принципи формування податкової політики підприємства є основою для забезпечення законного, ефективного та стабільного управління податковими зобов’язаннями, дотримання яких дозволить підприємству досягти фінансової стабільності, конкурентоспроможності та стійкості в умовах динамічного середовища.

Література:

1. Коваль Н.В., Ковальчук К.Ф. Особливості формування податкової політики підприємства в сучасних умовах. *Економічний аналіз*. 2021. № 4. С. 45-51.
2. Магопець О.А. Принципи і вимоги до формування податкової політики підприємства. *Стан і проблеми оподаткування в умовах мінливої економіки: зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф.* Донецьк: ДонНУЕТ ім. Михайла Туган-Барановського, 2011. С. 458-461.

УДК 336.225.673

Черновол Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Шевченко Олексій
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ В СИСТЕМІ ОПТИМІЗАЦІЇ ПЛАТЕЖІВ З ПДВ

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із основних джерел наповнення державного бюджету. Водночас, для стимулювання економічної активності бізнесу податковим законодавством передбачено податкові пільги, які дозволяють платникам податку зменшити зобов'язання з ПДВ. Використання податкових пільг є інструментом легальної оптимізації

податкових платежів і водночас, сприяє підтримці окремих галузей або видів діяльності.

У Податковому кодексі України (ПКУ) податкова пільга трактується як «передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності відповідних підстав» [1]. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат [1].

Податковий кодекс України (ПКУ) передбачає низку пільг з ПДВ, які спрямовані на стимулювання певних галузей, соціальну підтримку та забезпечення економічної стабільності. Усі передбачені розділом V ПКУ пільги з ПДВ можна класифікувати за видами:

- звільнення від оподаткування (ст. 197 ПКУ). Звільнення від оподаткування ПДВ передбачає, що операції, які підпадають під такі пільги, не оподатковуються ПДВ, і при цьому податковий кредит за такими операціями не нараховується. Основними категоріями операцій, які звільняються від оподаткування є: операції з надання послуг у сфері освіти, медицини, культури та спорту; постачання лікарських засобів і медичних виробів; постачання та імпорт витрат і матеріалів для сільського господарства; надання послуг із вирощування та збирання сільськогосподарської продукції; постачання товарів для потреб гуманітарної допомоги; операції, пов'язані з наданням допомоги постраждалим від стихійних лих або військових дій;
- операції, які оподатковуються за ставкою 0% (ст. 195 ПКУ). Застосування нульової ставки означає, що ПДВ за такими операціями не нараховується, але при цьому зберігається право на податковий кредит. Основні операції, за якими оподаткування ПДВ здійснюється за ставкою 0% це: експортні операції (експорт товарів і послуг за межі митної території України та постачання товарів у митному режимі реекспорту); транзитні перевезення (транспортні послуги, які здійснюються через територію України в межах міжнародного сполучення); операції в рамках міжнародних договорів (постачання товарів і послуг міжнародними організаціями або дипломатичними установами);
- пільги, пов’язані із застосуванням зниженої ставки ПДВ (ст. 193 ПКУ). Знижена ставка ПДВ застосовується до окремих категорій товарів і послуг для зменшення податкового навантаження на споживачів. Ставка 7% передбачена для постачання лікарських засобів і медичних виробів, надання послуг у сфері охорони здоров'я. Ставка 14% застосовується до операцій з постачання та ввезення на митну територію України окремих видів сільськогосподарської продукції;
- операції, які не є об'єктом оподаткування (ст. 196 ПКУ). Ці операції не підлягають оподаткуванню, оскільки не підпадають під визначення поставок товарів чи послуг. До таких операцій відносяться: фінансові

операції – емісія цінних паперів, надання позик, операції з валютою; адміністративні операції – передача майна в межах державних установ або бюджетних організацій;

- тимчасові податкові пільги (ст. 282, Перехідні положення ПКУ). Ці пільги надаються на обмежений період для підтримки певних галузей чи населення в кризових умовах. Такі пільги були введені щодо оподаткування операцій у зв'язку з COVID-19 (постачання вакцин, засобів захисту та медичного обладнання), на період дії воєнного стану (постачання товарів для потреб Збройних сил України), стимулювання інвестицій (будівництво інфраструктурних об'єктів).

Пільги з ПДВ відіграють ключову роль в оптимізації податкового навантаження, забезпечуючи підтримку підприємств і соціально значущих секторів національної економіки, стимулюючи економічну активність та знижуючи вартість товарів і послуг для споживачів. Для підприємств це інструмент, який дозволяє зменшити податкові витрати та підвищити фінансову стабільність, тоді як для держави – спосіб регулювання економічних процесів та реалізації соціально-економічної політики.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон Украйни від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show (дата звернення: 25.11.2024).

УДК 336.1

Шалімов Володимир
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна

РЕЙТИНГ УКРАЇНИ В СФЕРІ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні рейтинги розповсюджені у світі і тому є декілька причин. Рейтинги (індекси) дозволяють здійснювати порівняння країн за різними сферами, що не лише просто ілюструє місце країни в світі, а використовується і різними групами зацікавлених сторін при прийнятті інвестиційних та політичних рішень. Бюджетна сфера є однією з найважливіших, оскільки це кошти, в ефективності використання яких зацікавлена і держава і населення як платники податків. Для України сфера бюджетних відносин є одним із найактуальніших питань і через складні процеси формування доходів і витрат, і через складний в цілому соціально-економічний стан.

Дослідження сфери бюджетних відносин здійснюється в рамках міжнародного рейтингу Open Budget Survey [2]. Перший раз даний міжнародний рейтинг був запропонований в 2006 році, в 2023 році був опублікований дев’ятий звіт; це єдина у світі порівняльна, незалежна та

регулярна оцінка участі громадськості, нагляду та прозорості національних бюджетів у 125 країнах світу. В дослідженні «The Open Budget Survey» країни класифіковані відповідно до їхніх показників за трьома основними напрямками: 1) участь громадськості; 2) прозорість; 3) нагляд за бюджетним процесом.

Що стосується участі громадськості, то Open Budget Survey оцінює формальні можливості для громадськості взаємодіяти з виконавчою, законодавчою владою та вищим органом фінансового контролю на всіх чотирьох стадіях бюджетного циклу. З точки зору нагляду оцінка ефективності функціонування органів законодавчої влади та вищого органу фінансового контролю стосується їх ролі та обов'язків. З точки зору прозорості Open Budget Survey оцінює доступ громадськості до своєчасної та повної бюджетної інформації.

До російського вторгнення в лютому 2022 року Україна демонструвала стійке покращення бюджетної прозорості з 2015 року, досягнувши 65 балів в Індексі прозорості бюджету 2021 року. На жаль, в 2023 році Індекс прозорості для нашої країни оцінений в 38 балів (недостатній рівень).

Індекс участі громадськості склав в 2023 році 24 балів, що також відповідає групі з недостатнім рівнем. Але зниження не є таким суттєвим як для індексу прозорості: в 2021 році індекс участі громадськості становив 39 балів. Відмічено, що Міністерство фінансів України запровадило передбюджетні обговорення під час складання бюджету та електронні консультації під час виконання бюджету, але для подальшого посилення участі громадськості у бюджетному процесі необхідно розширювати участь громадян та організацій громадянського суспільства.

Індекс нагляду за бюджетом досліджує роль, яку законодавчі органи та вищі органи фінансового контролю (ВОФК) відіграють у бюджетному процесі, а також ступінь, в якій вони здійснюють нагляд. В звіті 2023 року відмічено, що законодавчий орган та вищий орган фінансового контролю в Україні (Рахункова палата України) разом забезпечують належний нагляд за бюджетним процесом, Верховна Рада України забезпечує належний контроль на стадії планування бюджетного циклу та обмежений контроль на стадії виконання бюджету. В 2023 році Україна отримала за цим індексом 76 балів (зі 100 можливих). Для порівняння зауважимо, що в 2021 році індекс становив 82 бали. Основні рекомендації полягають в необхідності посилення уваги до аналізу аудиторських звітів Рахункової палати та публікації їх результатів в Інтернеті, забезпечення перевірки процесів аудиту незалежною установою.

В звіті відмічено, що завдяки спеціальному законодавству про прозорість та інноваціям, таким як відзначений нагородами портал закупівель Prozorro, Україна стала лідером у сфері відкритих бюджетів. Після оголошення воєнного стану та призупинення звичайної бюджетної практики кілька ключових бюджетних документів України не були опубліковані протягом періоду, який використовувався для побудови показників Open Budget Survey і завершився 31 грудня 2022 року. Можливості для громадськості взаємодіяти із законодавчою владою під час затвердження бюджету та з виконавчою владою під час його

виконання були обмежені або не були широко використані протягом досліджуваного періоду.

Існують і позитивні тенденції щодо відкритості та підзвітності публічних фінансів, включаючи продовження функціонування системи державних закупівель та публікацію платежів Державної казначейської служби. Крім того, місцеві органи влади, які не оцінюються в рамках рейтингу Open Budget Survey, продовжують публікувати ключові бюджетні документи для громадськості. Також в звіті 2023 року відмічено, що наприкінці 2023 року український уряд у співпраці з міжнародними партнерами запустив «Цифрову екосистему відновлення для підзвітного управління» (DREAM) [1] – платформу, покликану зробити відновлення України скоординованим та підзвітним у цифровому форматі.

Література:

1. DREAM Цифрова екосистема для підзвітного управління відновленням. URL: https://dream.gov.ua/ua (дата звернення: 20.11.2024)
2. Open Budgets. The Open Budget Survey. URL: https://internationalbudget.org/ (дата звернення: 20.11.2024)

УДК 631.1

Шалімов Володимир
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна
Суржок Нікіта
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
(м. Кропивницький, Україна)

ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ, МЕТОДИ ТА МОДЕЛІ У ПРАКТИЦІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРАЦІ В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Ринок технічних засобів сільськогосподарського виробництва може функціонувати за умов постійного обґрунтування стану та необхідності оновлення парку машин та механізмів, розширення кількісних та якісних характеристик процесу машиновикористання. На важливість оцінки основних засобів звертають увагу, багато економістів, зауважуючи, що «наслідком недооцінки основних засобів виробництва в сільському господарстві стали знівельовані абсолютні та відносні фінансово-економічні показники галузі, зокрема амортизаційні відрахування, собівартість, фінансовий результат та рентабельність аграрного виробництва» [1, с. 79]. Для цих цілей активно

використовуються такі економічні категорії, як економічні нормативи та економічні методи і моделі.

Економічні нормативи за своєю сутністю відображають зв`язки між об`єктивними економічними категоріями та є кількісною мірою цих зв`язків. В той же час економічні нормативи взаємодіють між собою.

Суспільство в цілому зацікавлене в тому, щоб нормативні показники підприємств знаходилися в залежності від певних умов виробництва, в першу чергу, від рентабельності роботи підприємства, але іноді виникають певні протиріччі між інтересами широкого кола зацікавлених сторін, усунення яких може відбуватися різними методами на основі: жорсткого обмеження локальних групових інтересів раніше встановленими рамками (обмеженнями); встановлення кількості залежностей, які ураховують інтереси обох сторін при пріоритеті загальних (державних, галузевих) інтересів.

Для забезпечення стійкого функціонування підприємства у складних умовах ринку необхідно підвищити обґрунтованість та якість рішень, які приймаються, по оперативному управлінню. Досягнення високого рівня управління підприємством потребує впровадження у практику економічних моделей та методів.

Для підприємств, які працюють в галузі сільського господарства ефективність виробництва може бути виражена у вигляді сукупності техніко-економічних залежностей, що зв'язують розмір і інтенсивність зміни витрат засобів виробництва з вихідними результатами – кількість і трудомісткість продукції або продуктивність праці. Використання подібних моделей дозволяє погодити й оптимізувати потужності і виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств, оскільки оцінка наявного або вкладеного технічного ресурсу оцінюється не тільки і не стільки його вартістю, а, головним чином, можливістю одержання максимального виходу продукції, що має визначальне значення для підвищення продуктивності праці в цілому.

Економічне моделювання та використання економічних нормативів в умовах функціонування структурного об`єднання (підрозділа) по ефективному використанню технічних засобів праці може бути використано при вирішення таких завдань: прогнозування потреб у машинах, механізмах та обладнанні для подальшого оновлення основних виробничих фондів підприємства; формування ресурсного забезпечення підприємства; обґрунтування потреб у ресурсному забезпеченні.

При плануванні діяльності підприємств дуже важливо об'єктивно і достовірно оцінювати техніко-економічні параметри машин, оскільки їх ефективність значно змінюється з роками і ще в більшій мірі за весь термін служби. Критерій ефективності техніки в такому випадку доцільно визначити через співвідношення повного (за термін служби) корисного ефекту і сумарних (прямих, сполучених, супутніх) витрат на її виготовлення й експлуатацію.

Розмір і хід інтенсивності зміни корисного ефекту, в свою чергу, залежать від інтенсивності експлуатації техніки, наприклад, збільшення сезонного наробітку, що призводить, загалом, до економічно виправданого скорочення

терміну служби, експлуатаційних і ремонтних витрат для складних ремонтоємких машин.

Оптимальний за критерієм мінімуму щодо витрат термін служби техніки і модернізації базових моделей відповідає моменту, коли річні експлуатаційні витрати, віднесені до відповідного корисного ефекту, дорівнюють середньому розміру корисного ефекту за весь період служби техніки. Подальша експлуатація з ремонтами, що поступово дорожчають, призводить до зниження продуктивності і росту собівартості проти мінімально можливої.

Оптимальний термін служби техніки може бути скоригований із використанням економічних критеріїв. При відомих середніх експлуатаційних витратах на одиницю устаткування і середньому віку технічного парку можна корегувати оптимальний термін служби або прогнозувати динаміку зміни витрат на обслуговування одиниці устаткування для наступного визначення оптимального терміна служби по мінімуму питомих приведених витрат з адекватною східчастою зміною амортизаційних відрахувань.

Для нових видів техніки, щодо яких відсутні достатні експлуатаційні спостереження, варто практикувати побудову прогнозних регресивних залежностей між техніко-економічними і конструкційними характеристиками, наприклад, таких як маса, вартість, продуктивність, витрати запасних частин, кількість конструктивних елементів, трудомісткість технічного обслуговування і ремонту попередніх і подібних типів машин з урахуванням інтенсивного використання в перші роки експлуатації.

Вищезазначені принципи визначення економічних нормативів доцільно використовувати і при організації амортизаційної політики. Одним з найбільш складних питань при виборі методу нарахування амортизації є порядок визначення строку служби об`єкту основних засобів. Враховуючи необхідність підвищення продуктивності та економічної ефективності складної дорогої техніки, наприклад, зерно-, буряко-, кормо- або кукурудзозбиральних машин, необхідно прагнути до високоінтенсивного її використання в перші роки служби з наступним зниженням навантажень, що може бути забезпечено використанням прискореного або кумулятивного методу нарахування амортизації. Для цих цілей, крім відповідної організації використання техніки, необхідно ввести більш ефективні норми диференційованих амортизаційних відрахувань, спрямовані на те, щоб диференціювати норми амортизації в залежності від фактичного виробітку техніки. Терміни амортизації в результаті такого підходу будуть визначатися за допомогою приведених економічних критеріїв, тобто тривалістю досягнення тієї залишкової вартості, при якій можна ще ефективно використовувати машини при відносно низьких навантаженнях.

Важливою умовою реалізуємості оптимальної стратегії технічного забезпечення сільськогосподарського підприємства є ведення надійної системи обліку показників результативності виробництва для того, щоб своєчасно будувати відповідні моделі і надійно прогнозувати періоди вичерпання потенційних можливостей основних видів машин і тим самим управляти

процесом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. При цьому важливого значення набувають розробка науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо визначення класифікаційних груп основних засобів, методів і норм амортизації по них. Саме за допомогою викладених передумов є можливості для активізації чинника техніко-економічного розвитку технічної бази і прогресивних технологій як основи підвищення продуктивності праці й ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечення стійкості та адаптивності аграрного сектора в сучасних умовах.

Література:

1. Захарчук О.В., Навроцький Я.Ф., Вишневецька О.В. Сучасний стан та перспективи матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. *Економіка АПК.* 2021. № 6. С. 79-88.

УДК 657

Шалімова Наталія
доктор економічних наук, професор
декан економічного факультету
Волошина Альона
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

НАКАЗ ПРО ОБЛІКОВУ ПОЛІТИКУ В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТООБІГУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Визначення документообігу надає Національний стандарт України «Діловодство й архівна справа», в якому під документообігом розуміють рух службових документів у юридичній особі від дати створення або отримання їх до дати завершення виконання чи відправлення [4] і це визначення фактично застосовується до будь-якої сфери діяльності підприємства: трудової, фінансової, облікової тощо. Недоліком даного визначення є те, що в ньому присутні дві крайні точки: 1) створення або отримання, 2) завершення виконання чи відправлення. Фактично відсутній опис руху документів між цими двома крайніми точками «життєвого циклу» документів, а цей рух може включати: реєстрацію, обробку, передачу, зберігання, пошук, захист.

Визначення терміну «система документообігу» натомість не пропонується. Якщо розглядати систему як впорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, які разом працюють для досягнення певної мети або виконання визначених функцій, то система документообігу – це сукупність методів, засобів і процедур, які забезпечують рух документів від етапу створення або отримання до завершення виконання чи відправлення (передачі), який включає їх реєстрацію, обробку, передачу, використання, зберігання,

захисту у суб’єкта господарювання. В цьому визначенні свідомо розширено опис руху документів між двома крайніми точками для повної ілюстрації системного процесу.

Класифікація документів є предметом розгляду багатьох дослідників [7], пропонуються складні класифікації за блоками та додатковими ознаками, але для розгляду суті документів, які формуються при веденні бухгалтерського обліку для складання фінансової звітності важливою є класифікація документів за функціями. Відповідно до даної ознаки виділяють такі групи документів: організаційні (використовуються для регулювання діяльності підприємства, визначення його структури, функцій та повноважень), розпорядчі (спрямовані на прийняття управлінських рішень і забезпечення їх виконання), планові (використовуються для прогнозування та планування діяльності організації), звітні (забезпечують фіксацію результатів роботи організації та її окремих підрозділів), договірні (регулюють взаємовідносини між організацією та іншими суб'єктами), адміністративні (забезпечують координацію внутрішніх процесів в організації), інформаційно-довідкові (використовуються для збирання, обробки та передачі інформації).

Важливою умовою створення ефективної системи бухгалтерського обліку та звітності підприємства є визначення та розробка його облікової політики. Безперечно, що облікова політика за своїм змістом відноситься до організаційних документів, оскільки встановлює конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практики, застосовані суб’єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності (визначення, запропоноване в МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [3]), принципи, методи і процедури (визначення, встановлене в Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [2]), отже, регулює певним чином діяльність підприємства. Облікова політика встановлюється спеціальним розпорядчим документом (наказом, розпорядженням, положенням).

Раціонально побудована облікова політика має охоплювати різні аспекти. Наприклад, Давидов Г.М. і Кузьменко Г.І. пропонуючи зміст податкової облікової політики виділяють теоретичні, організаційні, технологічні та методологічні елементи [1]. В монографії Пушкаря М.С. та Щирби М.Т. детально описані різні підходи до складових облікової політики і виокремлено такі аспекти, як: методичний, технічний і організаційний, які, в свою чергу, представлені для цілей фінансового, управлінського і стратегічного обліку [5].

Якщо приймати таку широку позицію щодо змісту облікової політики (принципи, основи, домовленості, правила, практики, методи, процедури), то фактично наказ про облікову політику є фундаментальним елементом системи документообігу, оскільки він інтегрує різні процеси бухгалтерського обліку в єдину систему: від стратегічного рівня до взаємозв’язків первинних документів з регістрами синтетичного і аналітичного обліку та фінансової звітності. Він забезпечує правову, методологічну та організаційну основу для формування фінансової звітності, яка необхідна як для внутрішнього управління, так і для

зовнішніх зацікавлених сторін. Термін «правова основа» був використаний не випадково, оскільки облікова політика оформлена у вигляді наказу є регламентуючим документом, яка, визначаючи вибір, забезпечує відповідність облікових процедур національним і міжнародним стандартам і, в свою чергу, впливає на показники, які лежать в основі прийняття рішень [6].

Література:

1. Давидов Г.М., Кузьменко Г.І. Обліково-інформаційне забезпечення оцінки податкового потенціалу суб'єкту господарювання: теорія і практика : монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 264 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 19.11.2024).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Hide/МСБО%208_ukr_2024.pdf (дата звернення: 19.11.2024).
4. Національний стандарт України ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа». Терміни та визначення понять. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_2732-2023.pdf (дата звернення: 19.11.2024).
5. Пушкар М.С., Щирба М.Т. Теорія і практика формування облікової політики: Монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2010. 260 с.
6. Шалімова Н.С., Смірнова І.В., Смірнова Н.В. Вплив елементів облікової політики на формування показників фінансової звітності бюджетних установ. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.1.12 (дата звернення: 19.11.2024).
7. Швецова-Водка Г.М. Загальна класифікація документа: зміни та доповнення. *Бібліотечний Меркурій.* 2021. Вип. 2(26). С. 143-164.

УДК 657:658.3

Шалімова Наталія
доктор економічних наук, професор
декан економічного факультету
Дейнека Юлія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА РОЗПОДІЛ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розподіл функціональних обов'язків у системі управління суб'єктом господарювання є ключовим аспектом ефективного управління. Сучасний підхід до розподілу функціональних обов'язків у системі управління суб'єктом господарювання орієнтується на ефективність, гнучкість і технологічну підтримку. Основна ідея полягає в тому, щоб організувати роботу навколо

бізнес-процесів, а не лише традиційних функціональних підрозділів. Часто відповідальність за окремі процеси закріплюється за конкретними співробітниками чи командами, що дозволяє підвищити контроль та якість виконання завдань.

Все частіше підприємства впроваджують матричні структури, де працівники можуть одночасно підпорядковуватися функціональному керівнику і брати участь у проєктах під керівництвом іншого менеджера. Це забезпечує гнучкість, але потребує чіткої координації. Крім того, певні функції, такі як бухгалтерія або IT-підтримка, можуть передаватися на аутсорсинг, щоб зосередитися на основних видах діяльності.

Важливим трендом є децентралізація, коли підрозділи або команди мають більшу автономію у прийнятті рішень. Рутинні завдання автоматизуються за допомогою цифрових інструментів, таких як ERP або CRM-системи. Також популярністю користуються крос-функціональні команди, що складаються зі співробітників різних спеціалізацій, які спільно вирішують завдання.

Організації дедалі частіше використовують гнучкі підходи, наприклад Agile («гнучкість»), де обов’язки розподіляються динамічно залежно від потреб. Замість фіксованих посад співробітники беруть на себе тимчасові ролі, які змінюються відповідно до змін у бізнес-середовищі. Можна виокремити підхід, який передбачає акцент на компетенція і розвитку персоналу, при якому розподіл обов’язків базується на сильних сторонах працівників, активно впроваджуються програми підвищення кваліфікації, що дозволяє підприємству краще адаптуватися до нових викликів.

Всі ці тренди проявляються і в роботі бухгалтерської служби. Сучасна бухгалтерська служба стрімко змінюється під впливом нових технологій, вимог до прозорості й оптимізації процесів. Одним із ключових трендів є цифровізація та автоматизація обліку. Бухгалтерські програми та ERP-системи значно полегшують рутинну роботу, знижують ризики помилок і прискорюють процеси. Штучний інтелект допомагає автоматизувати аналіз даних, контроль відповідності законодавству й розпізнавання документів.

Популярним стає також централізація бухгалтерських функцій через створення сервісних центрів або передання частини процесів на аутсорсинг. Додатково підприємства активно використовують хмарні технології, які дають можливість працювати дистанційно, забезпечують швидкий доступ до даних і підвищують їхню безпеку, інтегрують штучний інтелект і блокчейн для підвищення прозорості транзакцій та автоматизації фінансових операцій.

Взаємодія бухгалтерської служби (бухгалтерії, облікового підрозділу) з іншими структурними підрозділами суб’єкта господарювання супроводжується низкою проблем, які можуть впливати на ефективність роботи. Однією з основних проблем є неповнота або несвоєчасність передачі даних. Часто відділи продажів, закупівель чи виробництва затримують передачу первинних документів, таких як накладні чи рахунки, що призводить до затримок у звітності та ризику штрафів. Відсутність єдиних стандартів документообігу створює додаткові труднощі: документи різних підрозділів можуть мати різні

формати, що ускладнює їх інтеграцію в облікову систему. Проблемою є також низький рівень автоматизації, коли обмін інформацією відбувається вручну, збільшуючи ризик помилок і затримок.

Крім цього, працівники інших підрозділів часто не розуміють специфіки бухгалтерського обліку, що призводить до неправильного оформлення документів або некоректного узгодження витрат. Додатково, невизначеність зон відповідальності спричиняє конфлікти між бухгалтерією та іншими відділами. Наприклад, підрозділи можуть не знати, хто має відповідати за оформлення або передачу конкретного документа. До того ж, відсутність ефективної комунікації лише ускладнює ситуацію: якщо між відділами немає чітких процедур, бухгалтерія може отримувати потрібну інформацію із запізненням або у викривленій формі, які потребуватиме довгого виправлення та узгодження.

Нерідко спостерігається й незбалансованість навантаження між підрозділами, коли інші відділи перекладають свої обов'язки на бухгалтерію, що перевантажує працівників та збільшує ймовірність помилок. Нестача кваліфікації працівників інших підрозділів у питаннях оформлення документів або нерозуміння основ бухгалтерського обліку також створює додаткові труднощі, адже бухгалтерії доводиться витрачати час на навчання чи консультації. У деяких випадках на підприємствах спостерігається подвійне ситуація, коли інформація обробляється різними підрозділами паралельно. Це може призводити до дублювання або розбіжностей у даних.

Але головною проблемою не тільки в Україні, а в усьому світі є персонал. Зростає попит на кваліфікованих бухгалтерів, залучення та утримання найкращих професіоналів в сфері обліку та оподаткування продовжує залишатися складним завданням. Але і кількість таких найкращих професіоналів невпинно знижується. Наводяться дані про такі тенденції: кількість випускників, які отримують ступінь бакалавра чи магістра з бухгалтерського обліку, з 2020 року зменшилася на 4%; ще менше випускників бухгалтерських спеціальностей вирішують пройти сертифікацію; майже 75% дипломованих бухгалтерів досягли пенсійного віку у 2020 році [1-3]. Все це призводить до значного дефіциту професійних сертифікованих бухгалтерів і у високорозвинених країнах світу.

В будь-якому випадку вирішення проблем ефективності взаємодії між структурними підрозділами може бути вирішено лише комунікаційною стратегією (регулярні зустрічі між представниками бухгалтерії та іншими підрозділами для узгодження питань) і організаційними заходами (наявність чітких регламентів взаємодії та чітко налагодженого документообігу).

Література:

1. Accounting Crisis – CPA Firms Face 75% Retirements. 2022. URL: https://controllerscouncil.org/accounting-crisis-cpa-firms-face-75-retirements/ (date of access: 30.11.2024).
2. Niehaus D. Fixing the Crisis in Accounting. Five Steps to Attracting Tomorrow`s CPAs. The CPA Journal. The Voice of the Proffesion. 2022. November. URL: https://www.cpajournal.com/2022/11/25/fixing-the-crisis-in-

accounting/#:~:text=The%20number%20of%20college%20graduates%20earning%20a%20bachelor%E2%80%99s,for%20the%20Uniform%20CPA%20Examination%20has%20also%20plummeted (date of access: 30.11.2024).
3. Williams K. 4 accounting profession challenges (and what to do about them). October 31, 2024. URL: https://www.rightworks.com/blog/accounting-profession-challenges (date of access: 30.11.2024)

UDC 65.012

Nataliia Shalimova
Doctor in Economics (Doctor of Economic Science)
Professor, Dean of the Faculty of Economics
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine
Anna Fomenko
Dr., Scientific Researcher
Hochschule Wismar, University of Applied Sciences:
Technology, Business and Design
Wismar, Germany

INTERCONNECTION BETWEEN COMPLIANCE MANAGEMENT SYSTEM AND INTERNAL AUDIT

In a modern landscape, the management challenges across all sectors of a globalized economy have evolved significantly. One area of particular relevance is the adoption of Compliance Management approaches to the challenges of achieving sustainable goals and international standards. An effective Compliance Management System not only minimizes the risk of financial losses but also plays a pivotal role in promptly identifying issues and averting potentially severe consequences. According to the current Ukrainian legislation, a compliance management system is mandatory for financial institutions (including banks, financial, insurance, and leasing companies) and professional stock market participants, where corporate governance requires the establishment of a risk management system. But the implementation of compliance management in other enterprises of the corporate sector is also necessary. Therefore it is important to understand the areas of co-operation with other functional units

Considering the need and possibilities of introducing compliance management courses into study programs, we started from the International Standard ISO 37301 «Compliance management systems – Requirements with guidance for use». ISO 37301 states that «Embedding compliance in the behavior of the people working for an organization depends above all on leadership at all levels and clear values of the organization, as well as the recognition and implementation of measures to promote compliant behavior. If this is not the case at all levels of an organization, there is a risk of non-compliance». Much attention in this concept is devoted to internal audit.

The organization shall conduct internal audits at planned intervals to provide

information on whether the compliance management system:

- conforms to the organization's own requirements for its compliance management system and the requirements of this document;
- is effectively implemented and maintained.

A modern model of the role of internal audit, proposed by The Institute of Internal Auditors and called the «Three Lines Model». It is an update of the Three Lines of Defense Model (that was developed earlier), actually supports its role in compliance management and is in line with the ISO 37301 standard. Three lines include:

I. The governing body: Maintains oversight of compliance with legal, regulatory, and ethical expectations.

II. Management. First line roles: Ensures compliance with legal, regulatory, and ethical expectations. Second line roles: Provides complementary expertise, support, monitoring, and challenge related to the management of risk, including: the achievement of risk management objectives, such as: compliance with laws, regulations, and acceptable ethical behavior; internal control; information and technology security; sustainability; and quality assurance.

As we can see in this model, two lined of the management are focused on ensuring compliance with legal, regulatory, and ethical expectations / acceptable ethical behavior.

The role of internal audit in this model is also to provide assurance and advice to management and the governing body on the adequacy and effectiveness of governance, risk management, and compliance. Internal audit should:

- maintains primary accountability to the governing body and independence from the responsibilities of management;
- communicates independent and objective assurance and advice to management and the governing body on the adequacy and effectiveness of governance and risk management (including internal control) to support the achievement of organizational objectives and to promote and facilitate continuous improvement;
- reports impairments to independence and objectivity to the governing body and implements safeguards as required.

The need for effective interaction or relationship between internal audit and compliance management in the organizational structure of business is obvious. And while the internal audit function must be performed by a separate person or unit (it is obligatory). The situation with compliance management is not so obvious. Both documents point out that many organizations may want, and their regulators may require, leaders such as a Compliance Officer (CO). For Example, in Three Line Model it is stated that organizations may wish, and their regulators may require, leaders of second line roles such as a Chief Risk Officer (CRO) and a Chief Compliance Officer (CCO) to have a direct reporting line to the governing body. This is fully consistent with the Principles of the Three Lines Model. But in ISO 37301 it is indicated that many organizations may have a dedicated person (e.g. a compliance officer) responsible for day-to-day compliance management, and some may have a

cross-functional compliance committee to coordinate compliance across the organization. It is stated that not all organizations will create a discrete compliance function; some will assign this function to an existing position or even outsource that function.

References:

1. International Standrad ISO 37301 Compliance management systems – Requirements with guidance for use. Reference number ISO 37301:2021 (E). ISO, 2021. 50 p.
2. The IIAs Three Lines Model. An Update of the Three Lines of Defense. The Institute of Internal Auditors. IIA, 2020. 14 p.

UDC 338.48:379.85

Marharyta Sharko
Doctor of Economics, Professor
Professor of the Department of Tourism
Angelina Gagulina
Student of the Department of Tourism
State Higher Educational Institution «Pryazovskyi State Technical University»
Dnipro, Ukraine

INNOVATIVE TRANSFORMATIONS OF BUDGETARY SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS ON THE EXAMPLE OF DEVELOPMENT OF SPORTS TOURISM IN UKRAINE

In the modern realities of public life in Ukraine, characterized by rapid changes in the operating environment and the influence of the external environment, the issues of financing public activities aimed at strengthening health, improving well-being, patriotism and cultural and educational heritage are becoming increasingly relevant. This is especially evident in such low-cost sectors of public activity as volunteering, sports events, and tourism. By its structure, tourism requires various preparatory and organizational activities and various innovative transformations to ensure the attractiveness of the proposed trips.

The least expensive among the existing types of tourism is sports tourism. Modern innovative transformations of socio-economic systems in the context of global changes, uncertainties and risks pay increasing attention to various types of social development that do not require the use of significant financial resources. Such types of public activity include tourism and one of its varieties – sports tourism.

Sports tourism is a specific type of tourist and sports activity using a sports trip or competitions in types of tourism. This is not an Olympic sport, the routes of which take into account artificial obstacles, passes, mountain peaks, river rapids and other features of the local terrain. In modern realities, sports tourism is becoming increasingly popular as a dynamic part of tourism activities. It is characterized by sports categories of varying complexity, fulfillment of standards and skills in moving along natural obstacles. Its main results are participation in competitions, sports

hikes, expeditions and possible educational excursions around the native land. This type of tourism requires constant innovative changes that follow from the essence of the process of sports tourism itself. These can be: original routes, complex use of various means of transportation, innovative approaches to the events held.

The development of sports tourism in Ukraine began in 1930, when the first tourism section was organized in 1939, when the first tourism competitions were held. The further direction of its development is associated with mountaineering and rock climbing. At the present stage, sports tourism is developing in two directions: route and competitive, which act as objects of tourist attraction, where the sports component is brought to the forefront. By type, sports tourism is divided into pedestrian, bicycle, ski, horse, water, caving, air, motorcycle and automobile.

The peculiarity of sports tourism is as follows:

- easy accessibility for various age groups;
- carried out on the terms of public organizations;
- does not require large material costs for preparation and implementation;
- landscapes and features of the surrounding natural environment are used;
- there is no need to build special structures of halls, stadiums, arenas, cords.

Sports tourism in Ukraine is the most important component of the national system of physical culture and sports. It is qualitatively and spiritually aimed at educating the population. The direction of its development is innovative transformations in the structure and implementation of sports tourism events. Another direction of further development in the conditions of innovative transformations of public activity that do not require significant financial investments is increased attention to the qualifications of specialists. In the practical activities of specialists in conducting and preparing sports tourism events, theoretical knowledge, skills and abilities in working with the main age groups of the population, conducting educational and training sports and local history and other hikes in different natural conditions of our country are necessary. Thus, innovative transformations of budgetary socio-economic systems in the conditions of global changes in uncertainty and risk must necessarily be aimed at improving health care, welfare and patriotism, which in the modern realities of military operations in Ukraine is of paramount importance.

УДК 657

Юрченко Оксана
кандидат економічних наук, доцент
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Крисків Карина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ МНМА І МШП: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

У нормативній обліковій регламентації, зокрема Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, відсутнє чітке тлумачення термінів малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА) та малоцінні швидкозношувані предмети (МШП). Нормативна база обмежується лише дефініціями базових категорій – «основні засоби» та «запаси» [5; 6].

Для глибшого розуміння варто зазначити, що згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», МНМА – це матеріальні активи зі строком використання більше 1 року та вартістю меншою за встановлену вартісну межу для основних засобів.[5] Такі активи обліковують на субрахунку 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи». Вартісний критерій для їх визначення встановлюється підприємством самостійно та зазначається у наказі про облікову політику. Практика показує, що більшість підприємств враховуючи норми пп. 14.1.138 Податкового кодексу України встановлює межу у розмірі 20000 грн. [4]

Натомість, відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси», МШП – це «активи, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року» [6]. В обліку МШП класифікуються як оборотні активи та обліковуються на рахунку 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» [2].

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) також не виділяють окремо ці категорії, але надають загальні принципи класифікації активів за їх економічною сутністю та призначенням. У світовій практиці подібні активи часто розглядаються в контексті матеріальних цінностей малої вартості (small value items) або допоміжних виробничих матеріалів (consumable supplies) [3].

Таблицею 1 наведемо основні відмінності облікового відображення малоцінних необоротних матеріальних активів та малоцінних швидкозношуваних предметів.

Таблиця 1 – **Відмінності облікового відображення МНМА та МШП**

Критерій	**Малоцінні необоротні матеріальні активи**	**Малоцінні швидкозношувані предмети**
Очікуваний строк корисного використання	> 1 року	≤ 1 рік
Вартісна межа	Встановлюється підприємством	Відсутня

Критерій	Малоцінні необоротні матеріальні активи	Малоцінні швидкозношувані предмети
Зміна фізичної форми та функціонального призначення	Не змінюється – аналогічно іншим ОЗ	Не змінюється – на відміну від інших запасів
Нарахування амортизації	Нараховується	Не нараховується
Визнання витрат	У порядку нарахування амортизації	При передачі у використання
Аналітичність в обліку	Пооб'єктний облік	Кількісний облік за місцями експлуатації та відповідальними особами
Присвоєння інвентарного номера	Так, але може присвоюватися номер на всю номенклатурну групу	Ні, не треба
Рахунок обліку	112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи»	22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»
Відображення у фінансовій звітності	Необоротні активи, основні засоби	Оборотні активи, запаси

Джерело: складено на основі [1-6]

У нормативній регламентації вичерпного переліку об'єктів МШП та МНМА немає. Але відповідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2], такі активи можна умовно розподілити відповідно до їх відображення на субрахунку 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» та рахунку 22 «Малоцінні швидкозношувані предмети». Відповідно, до МНМА відносяться – офісні меблі; телефони, мобільні телефони, комп'ютери, ноутбуки, принтери, ксерокси, сканери, клавіатури, інша оргтехніка; павербанки; проектори, зовнішні накопичувачі на жорстких дисках (вінчестери), SSD-накопичувачі, мережеві карти, веб-камери, телевізори, фотоапарати; холодильники, обігрівачі, вентилятори, мікрохвильові печі, електрочайники, кавоварки; настільні набори для робочого столу, дошки; офісний інструмент; предмети інтер'єру (різні годинники (настінні, настільні, підлогові) тощо. До МШП – предмети конторського облаштування (папки-реєстратори); дрібне канцелярське приладдя (діркоколи, степлери, антистеплери, ножиці, лупи, канцелярські ножі); дрібні настільні набори, лотки для паперу, підложки на столи; смарт-картки; господарський інвентар (відра для прибирання, корзини для сміття, швабри); спеціальний одяг, та ін. [1].

Класифікація певних матеріальних цінностей у бухгалтерському обліку може викликати труднощі через їх подвійну природу. Наприклад, USB-накопичувачі та обчислювальні пристрої можуть мати подвійне відображення: як на субрахунку 112 (МНМА), так і на рахунку 22 (МШП). Особливо цікавим є випадок із витратними матеріалами для друкувальних пристроїв, які також можуть обліковуватись і на субрахунку 209 «Інші матеріали».

Отже, при розмежуванні МШП від МНМА ключовим фактором повинно виступати не тривалість експлуатації, а значущість об'єкта для фінансової звітності підприємства. Кожен випадок потребує індивідуального підходу з

урахуванням облікової політики підприємства та економічної доцільності.

Література:

1. Електронний журнал «Головбух» URL: https://buhplatforma.com.ua/ (дата звернення: 24.11.2024)
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ М-ва фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text (дата звернення: 24.11.2024)
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 24.11.2024)
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 24.11.2024)
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text (дата звернення: 24.11.2024)
6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ М-ва фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1315-22#Text (дата звернення: 24.11.2024)

УДК 657

Юрченко Оксана
кандидат економічних наук, доцент
асистент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Сивобородов Євген
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ НЕОБОРОТНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сучасному етапі ринкових відносин в Україні існує потреба удосконалення функціонування господарських механізмів та гармонізації інтересів зацікавлених сторін. Від ефективності використання матеріальних необоротних активів, їх стану, відновлення та модернізації відповідно до розвитку науково-технічного прогресу залежать результати господарської діяльності підприємства. Існує потреба у створені новітніх підходів та методів інформаційного забезпечення в прийнятті управлінських рішень, як в управлінні підприємством в цілому, так і стосовно матеріальних необоротних активів. Облік і контроль матеріальних необоротних активів є однією із найважливіших ділянок економічної роботи, що обумовлено їх впливом на ефективність господарської діяльності підприємства.

Як показує облікова практика відображення експлуатації матеріальних

необоротних активів у аграрному секторі України, здебільшого її забезпечення здійснюється застарілими методами, що негативно позначається на ефективності господарювання та фінансових показниках підприємств. Несвоєчасність прийняття ефективних управлінських рішень та неоптимальне використання ресурсів призводять до значних втрат.

У сучасних умовах підприємства аграрного сектору економіки стикаються з постійним зростанням вартості виробничих ресурсів: комплектуючих, сервісного обслуговування, паливно-мастильних матеріалів, насіннєвого фонду, агрохімікатів та добрив. Вітчизняні аналітики прогнозують збереження цієї тенденції в довгостроковій перспективі. Враховуючи, що ці елементи формують основну частку собівартості аграрної продукції, критично важливим стає впровадження систем моніторингу їх раціонального використання.

Як зазначають фахівці серед ключових проблем аграрної галузі виділяють: надмірну експлуатацію технічних засобів, використання обладнання не за призначенням, неякісний обробіток земель (включаючи випадки повторної та неповної обробки), несанкціоноване привласнення паливних ресурсів. Такі дії спричиняють надмірні матеріальні витрати, прискорений знос основних засобів та зниження врожайності сільськогосподарських культур. Неефективне управління матеріальними необоротними активами призводить до порушення агротехнічних термінів, що особливо критично в умовах зміни клімату та частіших екстремальних погодних явищ. Це, своєю чергою, суттєво впливає на якість продукції та конкурентоспроможність агропідприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Аналіз ефективності управління матеріальними необоротними активами в аграрному секторі виявив наступні критичні аспекти.

По-перше, документування операцій з експлуатації необоротних матеріальних активів досі здійснюється переважно застарілими методами без належної автоматизації процесів. За статистикою, лише 35-40% українських аграрних підприємств використовують сучасні системи автоматизованого обліку, що не відповідає вимогам МСФЗ 16 «Основні засоби» та НП(С)БО 7 «Основні засоби» щодо забезпечення достовірності даних про використання активів [3, 4].

По-друге, відсутність інтегрованих систем моніторингу використання необоротних матеріальних активів призводить до суттєвого зниження рентабельності агропідприємств. Аналітичні дослідження зазначають, що впровадження автоматизованих систем контролю дозволить:

- підвищити ефективність використання техніки на 15-20%;
- скоротити витрати палива на 12-18%;
- зменшити простої обладнання на 22-25%;
- підвищити точність обліку на 98%;
- скоротити втрати від несанкціонованого використання на 30-35%.

По-третє, за останні роки спостерігається стійка динаміка підвищення вартості експлуатаційних витрат. За даними Державної служби статистики

України за 2023-2024 роки:

- вартість запчастин зросла на 25-30%;
- витрати на технічне обслуговування збільшились на 18-22%;
- ціни на паливно-мастильні матеріали підвищились на 15-20%;
- вартість насіннєвого матеріалу зросла на 20-25%;
- ціни на засоби захисту рослин збільшились на 28-32%;
- вартість мінеральних добрив зросла на 35-40% [1].

По-четверте, виявлено системні порушення в експлуатації основних засобів, зокрема:

- перевищення нормативного навантаження на техніку (на 30-40% вище допустимого);
- порушення регламентів технічного обслуговування (у 45% випадків);
- недотримання норм глибини обробітку ґрунту (відхилення до 15-20%);
- порушення швидкісних режимів експлуатації (перевищення на 25-30%)

Згідно з вимогами ISO 9001:2015 та галузевими стандартами сільськогосподарського виробництва, підприємства повинні забезпечувати регулярний технічний моніторинг стану обладнання (не рідше ніж раз на 100 мотогодин), калібрування вимірювальних приладів (щонайменше раз на сезон), документування всіх операцій з технічного обслуговування, дотримання екологічних норм викидів (Євро-5 та вище), використання GPS-моніторингу для контролю польових робіт [2] .

За даними Державної служби статистики України, лише 35-40% українських агропідприємств використовують сучасні системи автоматизованого обліку [1]. Впровадження автоматизованих систем контролю забезпечить підвищення ефективності використання техніки на 15-20%, скорочення витрат палива на 12-18%, зменшення простоїв обладнання на 22-25%, підвищення точності обліку на 98%, скорочення втрат від несанкціонованого використання на 30-35%.

Сучасні інтелектуальні системи IoT відіграють ключову роль в оптимізації бухгалтерського обліку та моніторингу експлуатації матеріальних необоротних активів в аграрному секторі. Ці передові технологічні рішення забезпечують миттєвий доступ до аналітичних даних, що суттєво підвищує ефективність прийняття управлінських рішень.

Впровадження IoT-технологій у сільському господарстві здатне підвищити продуктивність на 15-20% та скоротити операційні витрати до 30%. Інтегровані системи моніторингу створюють комплексну екосистему контролю, яка мінімізує ризики людського фактору та запобігає нецільовому використанню ресурсів.

Варто зазначити, що вибір оптимальної IoT-платформи повинен базуватися на комплексному аналізі специфічних потреб підприємства, масштабів виробництва та існуючої IT-інфраструктури. При цьому важливо враховувати такі критерії як масштабованість системи, рівень кібербезпеки та можливості інтеграції з існуючими обліковими системами.

Література:

1. Державна служба статистики України / Офіційний сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 11.11.2024)
2. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT). Національний стандарт України. Системи управління якістю. URL: https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf (дата звернення: 11.11.2024)
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 11.11.2024)
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ М-ва фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text (дата звернення: 11.11.2024)

УДК 658.5

Яковенко Роман
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та економіки
Коновальчук Анастасія
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НА АТ «ЕЛЬВОРТІ»

На основі аналізу роботи компанії було виявлено низку напрямів для покращення системи управління якістю (СУЯ). Зокрема, це стосується розвитку автоматизації, підвищення ефективності виробничих процесів, а також удосконалення моніторингу та вимірювання рівня задоволеності споживачів.

Значною перевагою стане запровадження на підприємстві базових, але дуже ефективних систем інформаційних технологій та автоматизації, які допоможуть суттєво поліпшити виробництво та якість продукції:

- PLC (Programmable Logic Controllers) – використання програмованих логічних контролерів для автоматизації виробничих ліній та обробки матеріалів;
- SCADA (Supervisory Control and Data Acquisition) – встановлення систем, що забезпечують віддалені моніторинг та керування виробничими процесами;
- MES (Manufacturing Execution System) – забезпечення інтеграції та контролю виробничих операцій та робочої сили;
- ERP (Enterprise Resource Planning) – використання ERP-систем для оптимізації запасів, виробничими процесами та фінансами;
- QMS (Quality Management System) – впровадження систем управління якістю для забезпечення відповідності стандартам;
- CAD/CAM (Computer-Aided Design/Computer-Aided Manufacturing) –

використання систем автоматизованого проектування та виробництва для поліпшення ефективності та точності.

Ще одним важливим напрямом є впровадження картування та складання карт процесів. Це дозволяє аналізувати етапи виробництва, визначати цінність кожного процесу та усувати ті, що не приносять цінності.

Складання карти потоку цінностей розпочинається з останнього етапу виробництва та продовжується в зворотному напрямку до початку циклу виробництва. Цей підхід дозволяє краще зорієнтуватися на той час, коли цінність додається продукту та забезпечити, що кожен етап процесу є оптимізованим та ефективним.

Підприємству необхідно скласти карту потоку створення цінностей, наприклад, для заготівельної ділянки виробничого цеху і детально розібрати процеси, які відбуваються на кожній ділянці перетворення сировини на готову продукцію (рис. 1).

Після цього необхідно описати виробничий процес, у якому вказати етапи, час відведений на них та кількість робочої сили, задіяної у виробництві (таблиця 1).

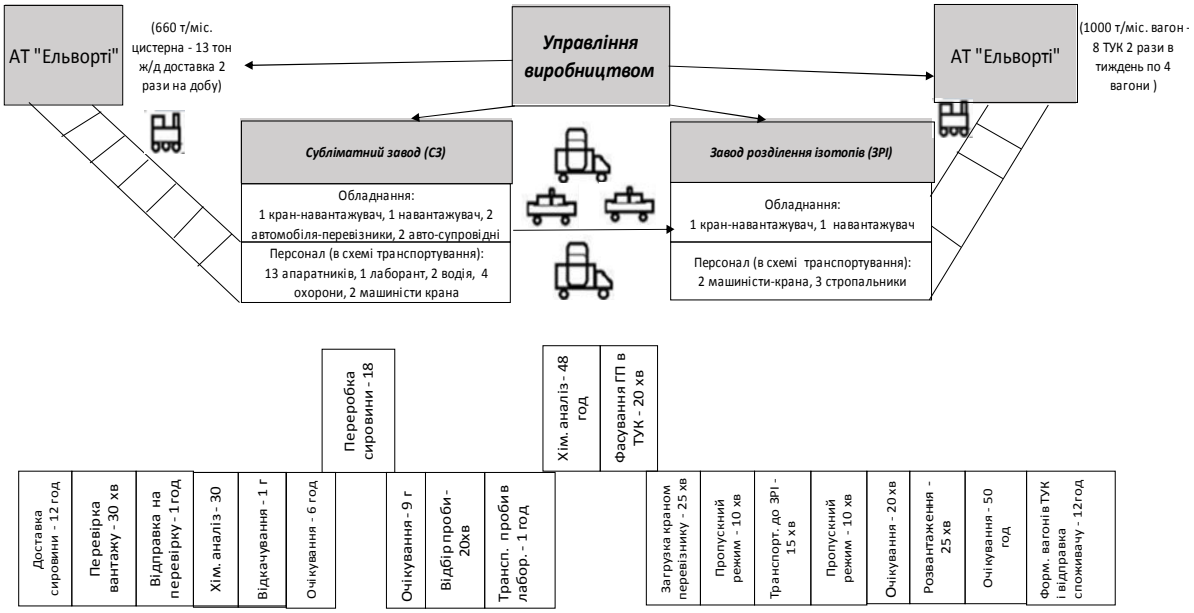

Рисунок 1 – **Карта потоку створення цінностей**

Таблиця 1 – **Виробничий процес створення цінності**

Назва виробничого процесу	**Час циклу операцій, що приносять цінність**	**Час циклу операцій, що не приносять цінність**	**Кількість робітників, що здійснюють операцію**
Доставка сировини	-	12 годин	-
Перевірка вантажу	-	30 хвилин	-
Відправка на перевірку	-	60 хвилин	1
Проба сировини на хімічний аналіз	-	30 хвилин	1
Завантаження сировини до приймача	-	60 хвилин	1

Назва виробничого процесу	Час циклу операцій, що приносять цінність	Час циклу операцій, що не приносять цінність	Кількість робітників, що здійснюють операцію
Очікування	-	6 годин	-
Переробка сировини на готову продукцію	18 годин	-	10
Очікування	-	9 годин	-
Відбір проби	-	20 хвилин	-
Транспортування проби до лабораторії	-	1 година	2
Повний хімічний аналіз	48 годин	-	2
Фасування готової продукції	20 хвилин	-	2
Завантаження краном на машини-перевізники	-	20 хвилин	3
Пропускний режим	-	10 хвилин	6
Транспортування	-	15 хвилин	-
Пропускний режим	-	10 хвилин	-
Очікування	-	20 хвилин	-
Розвантаження	-	25 хвилин	2
Очікування	-	50 годин	-
Формування вагоно-складів і відправка споживачеві	-	12 годин	3

Як бачимо у процесі спочатку здійснюється доставка сировини, яка триває 12 годин, після чого відбувається перевірка вантажу 30 хвилин, далі йде відправка на перевірку, яка триває 1 годину та до якої залучений один працівник, проба сировини на хімічний аналіз – 30 хвилин та один працівник, завантаження сировини в приймач – 60 хвилин та один робітник, після чого здійснюється очікування, яке триває 6 годин, переробка сировини на готову продукцію, яка триває 18 годин та до якої залучені 10 осіб працівників та інші операції.

Загалом можна зробити висновок, що найбільша частка втрат загального часу втрат припадає на очікування – 37,91%, перевиробництво – 36,73%, транспортування – 14,37% та рух – 10,99%.

Після аналізу, необхідно зробити висновки щодо можливості скорочення втрат, наприклад, можна скоротити кількість осіб, які беруть участь у цій операції або скоротити час на пропускний режим тощо.

Також підприємству слід впровадити методологію «Кайдзен» - підхід постійного вдосконалення, що включає ініціативи на рівні всього персоналу. Цей підхід базується на аналізі процесів, впровадженні Kaizen-подій, методології «5S» для організації робочого місця, створенні стандартів для виробничих процесів і регулярному моніторингу результатів [1, с. 198].

Одним з найважливіших моментів, про який підприємству не варто забувати, є стандартизація, зокрема стандарт ISO 9001, який є ключовим етапом в удосконаленні системи управління якістю. ISO 9001 надає чіткі критерії та рекомендації для ефективної організації всіх етапів виробничого процесу, що дозволяє оптимізувати ресурси та зменшити кількість дефектів. Впровадження цього стандарту допоможе підприємству створити прозору та інтегровану систему управління, орієнтовану на задоволення потреб клієнтів і забезпечення

стабільної якості продукції [2, с. 353].

Отже, запровадження запропонованих стратегій дозволить АТ «Ельворті» підвищити якість продукції, скоротити витрати та зберегти конкурентні позиції на ринку сільськогосподарської техніки. Використання автоматизації, принципів «Кайдзен», регулярного моніторингу задоволеності споживачів допоможе досягти високого рівня якості та задовольнити потреби сучасного ринку.

Література:

1. Попович Т. Розвиток сучасних концепцій систем управління якістю. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє.* 2011. Вип. 16. С. 191-200.
2. Глєбова А.О., Карчевський Б.О. Системи управління якістю на підприємстві в умовах євроінтеграційних процесів. URL: http://global-national.in.ua/archive/8-2015/73.pdf (дата звернення: 18.11.2024).

УДК 355/359:330.1

Яковенко Роман
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та економіки
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна
Стреленко Михайло
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ДОНАТИ НА ЗСУ: ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Початок російсько-української війни 24 лютого 2022 року вніс суттєві зміни в існуючу логіку глобальної та української трансформації суспільних відносин. Це спричинило появу кардинально нової проблематики в сфері суспільних наук і відсунуло на другий план проблеми цивілізаційного поступу, постіндустріальної економіки, нового технологічного укладу, гуманізації суспільних відносин, людського та соціального капіталу тощо.

За існуючої глобальної ситуації у сфері безпеки, визначальну роль у практиці господарського життя та суспільних відносин, а також у структурі наукових досліджень відіграють проблеми фізичного виживання, співвідношення військового та цивільного секторів у межах національної економіки, обороноздатність країни, ефективність використання бюджетних коштів на заходи у сфері оборони тощо. Все перераховане обумовлює наукову новизну та актуальність обраного напряму дослідження.

Спробуємо сформулювати роль та функції донатів на ЗСУ. Донати – це добровільні пожертви громадян на певні цілі, що визначаються негативною зміною певних умов існування певних громадян.

Донати на ЗСУ – це добровільні внески громадян, спрямовані на посилення могутності сил оборони України, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення, придбання засобів ураження ворога та захисту українських військових.

Суб'єктами здійснення донатів виступають переважно приватні особи з низьким або середнім рівнем доходів. Хоча, відомими є факти утримання батальйонів та бригад конкретними бізнес-структурами та крупними власниками фінансово-промислового капіталу.

Спробуємо класифікувати донати на ЗСУ за різними ознаками:

Залежно від суб'єктів:

- донати малозабезпечних громадян;
- донати крупних власників.

Залежно від сфери отримання доходів:

- доходи отримані з легальних джерел;
- доходи отримані з тіньової/сірої економіки;
- доходи та матеріальна допомога отримані з-за кордону.

За формою надання:

- у готівковій формі;
- у безготівковій формі (грошові перекази);
- у товарній формі.

За регулярністю здійснення:

- одноразові перекази;
- періодичні перекази;
- перерахування коштів на постійній, стабільній основі.

Залежно від цільового призначення:

- з чітким цільовим призначенням (наприклад, збір на авто, на дрони тощо);
- без цільового призначення, спрямовані на загальне поліпшення стану певних частин чи підрозділів.

За формою передачі коштів:

- пряма передача до військових частин;
- через волонтерів;
- через інших посередників.

В умовах війни первинною потребою як виробника, так і споживача є процес фізичного виживання, відтак використання всіх можливостей і ресурсів має спрямовуватись на убезпечення себе від зовнішньої загрози, перемогу над ворогом. Тому всі задіяні ресурси мають бути використані не на задоволення особистих потреб, а на задоволення потреби колективної безпеки. При цьому варто говорити про пошук додаткових ресурсів, розширення оборонної межі виробничих можливостей за рахунок внутрішніх тіньових чи неофіційних доходів, зовнішньої незворотної допомоги та кредитів, підвищення ефективності їх використання як відносно минулих періодів, так і відносно використання ресурсів ворогом [1, с. 334].

З позицій макроекономічного аналізу, зростання частки донатів з боку споживачів призводить до скорочення тієї частки сукупного попиту, що представлена цивільним сектором економіки, і водночас вона виступає стимулом розвитку та нарощування виробництва у військовому секторі. Це, безумовно, пригальмовує розвиток цивільного сектору, однак сприяє розвитку військової економіки яка, в умовах ведення війни та наявності проблеми фізичного виживання, є безумовно пріоритетною. За таких умов варто говорити про мілітаризацію економіки та нарощування оборонних можливостей країни.

Скорочення особистих бюджетів громадян веде до скорочення їх особистих можливостей у короткостроковому задоволенні особистих потреб, однак зміщує споживчу лінію військової економіки набагато вверх. Така ситуація сприяє фізичному довгостроковому існуванню громадян, а відтак формує їх прямий матеріальний стимул у здійсненні донатів.

Для кожної держави існує такий рівень оборонного сектора (для України – рівень оборонної достатності), зменшення якого за рахунок збільшення цивільного сектора може призвести до втрати обороноздатності держави. Але, в свою чергу, збільшення оборонного сектора за рахунок зменшення цивільного вище межі оборонної достатності допустити не можна, оскільки така ситуація може спричинити економічне затухання, що негативно вплине на забезпечення обороноздатності держави через зменшення економічного та військово-економічного потенціалів [2, с. 463].

Ефективність національної економіки в умовах ведення війни та поділу економіки на військовий та оборонний сектори визначається у першу чергу результативністю у сфері бойових дій, до параметрів якої варто віднести: повну або часткову перемогу у війні чи конкретній бойовій ситуації, просування на окремих ділянках фронту у кількісному вимірі, звільнення захоплених територій, звільнення заручників, знищення ворожої техніки та особового складу в тилу, створення сприятливої бази для проведення переговорів на бажаних умовах тощо. І лише у другу чергу варто розглядати цивільно-економічні досягнення, що відображаються у вигляді обсягів національного виробництва, рівня життя, обсягу та структури капітальних інвестицій, чистого експорту, бюджетної збалансованості тощо. Принципове значення при цьому має кооперація праці між цивільним і військовим секторами економіки та всередині видів поділу праці, що були наведені вище, але з визначенням пріоритету досягнень у військовому секторі. Нерозуміння цього та оцінка економічних досягнень відокремлено від ситуації на фронті – це прямий шлях до поразки та втрати незалежності [3, с. 304-305]. Відтак, системні переливи коштів з цивільного сектору до військового у вигляді донатів на ЗСУ є цілком доречними та економічно обґрунтованими.

Література:

1. Яковенко Р., Краснікова-Колосова С. Особливості дії економічного закону обмеженості ресурсів під час війни. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин : зб. наук. статей.* Кропивницький: Вид-во ЦІРоЛ, 2023. С. 333-337.

2. Яковенко Р.В. Національна економіка : навч. посіб. [2-ге вид., випр.] Кіровоград: «КОД», 2010. 548 с.
3. Яковенко Р., Кухаренко А. Роль поділу, спеціалізації та кооперації праці в умовах «гарячої» стадії війни. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин* : *зб. наук. статей.* Кропивницький: Вид-во ЦІРоЛ, 2023. С. 302-305.

УДК 005.95/.96

Яковенко Роман
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та економіки
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті
м. Кропивницький, Україна
Чайкін Володимир
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МАНІПУЛЯТОР У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Наукова проблематика маніпуляцій та маніпулювання у системі впливу на поведінку інших людей потужно представлена в сфері досліджень у галузі психології, у той час як у системі управління персоналом це питання практично не досліджено. Маніпулятор (інфлюєнсер, імпактор) – це специфічний психотип, людина якісно іншої внутрішньої психологічної організації, що намагається контролювати всі процеси у виробничому середовищі (або більшість з них, зокрема ті, в яких вона особисто зацікавлена), спрямовувати внутрішні організаційні процеси у бажаному для неї напрямі. Вона визначає свої особисті потреби пріоритетними над потребами конкретного виробничого підрозділу або організації взагалі, незважаючи на наявність реального, формального керівника, і діє відповідним чином.

Маніпулятор дотримується думки і пріоритетів організації лише у тому разі, якщо вони співпадають з її особистими. Але, як правило, вони є протилежними, тому діяльність маніпулятора являє собою дуже суттєву загрозу і може бути цілком руйнівною. Однак, аби не виказати себе, інколи маніпулятор має діяти не лише в особистих, а й в суспільних інтересах організації.

Наявність маніпулятора у виробничому середовищі є дуже суттєвою проблемою, оскільки фактично нівелює і руйнує всі можливості та переваги наукового підходу до кадрового менеджменту. При цьому руйнується причинно-наслідковий зв’язок в управлінні, неможливим або дуже складним є визначення передумов та цілей прийняття певних управлінських рішень. Ускладнюється момент усвідомлення відповідальності керуючою системою, яка позбавляється власне керуючих властивостей, і виступає, за таких умов, своєрідними «лаштунками», за якими провадить реальну керуючу діяльність

маніпулятор.

Поведінка маніпулятора може носити як яскраво виражений, неприхований характер (він не лише здійснює вплив на керівництво, а й системно хизується цим), так і мати системно прихований характер. Визначити, хто саме є прихованим маніпулятором, тобто людиною, що безпосередньо впливає на прийняття рішень, можна шляхом визначення кінцевих бенефітів і результатів. Інколи діяльність реального маніпулятора може бути неочікуваним сюрпризом для формального керівника, через те, що всі рішення і вся методика їх прийняття можуть виходити за межі його традиційної логіки, звичайної поведінки та вступати у суперечність з його системою цінностей.

Також діяльність маніпулятора може визначатися двома підходами: а) він хоче посісти місце формального керівника; б) його цілком влаштовує існуючий стан, і він усіма можливими способами намагається зберегти статус-кво. В абсолютній більшості випадків, варто говорити про другу ситуацію і про можливість впливати на прийняття рішень шляхом впливу на мислення керівника, що підпадає під зовнішній вплив. У цьому разі діяльність маніпулятора в усіх можливих її проявах сприятиме захисту та зміцненню влади існуючої системи управління.

Маніпулятор, як правило, представлений однією особою, але це може бути й декілька осіб. Його діяльність характеризується тим, що в межах навіть своєї «ініціативної групи», він може маніпулювати іншими учасниками, переконуючи їх у тому, що в їх інтересах також реалізуватимуться певні заходи, але на практиці, отримувачем цих вигід буде лише він один.

Здебільшого маніпулятор спрямовує свою діяльність не лише на керівництво, а й на весь персонал, особливо на високоякісний і на той, що може принести йому зиск у таких напрямах: використання унікальних здібностей певних працівників (у тому числі й комунікаційних) для досягнення особистих цілей маніпулятора, призначення та звільнення з посад потрібних/непотрібних осіб, пріоритети у кар'єрному просуванні різних працівників, введення нових технологічних ліній та впровадження нових технологій тощо.

Маніпулятор-інфлюєнсер прагне впливати на всі процеси, зокрема на формування неофіційних/неписаних правил та неоформленої корпоративної культури. Це може призвести до абсолютно неочікуваних результатів, зокрема до кардинальних змін в організації, і не обов'язково вони будуть негативними.

Маніпулятор використовує для своїх виробничих цілей не лише персонал організації, а й усіх своїх знайомих для постійного безсистемного збору інформації та посилення контролю над ситуацією, що має місце. Формування власної «нейромережі» призначено в першу чергу для контролю за альтернативними робочими місцями з метою недопущення втрати бажаних працівників, та контролю за тим, що вони пропонують. На формування та налагодження таких контактів маніпулятор згодний витрачати скільки завгодно часу і ресурсів, задіювати всі можливості всупереч більш раціональному створенню нормальних умов праці на тому робочому місці, яке є.

Імпактор здійснює створення тотальної системи збору інформації з усіх

секторів, т.зв. «агентської бази» в усіх сферах взаємодії працівників, у яких він має зацікавленість. При цьому ефективність збору такої інформації як правило є дуже низкою, оскільки маніпулятор володіє лише примітивним інструментарієм впливу на слабку свідомість і сам дуже часто використовує зібрану інформацію зі своєї «нейромережі» виключно для її обговорення та витрачання вільного часу, а не для прагматичного результату. Підсвідомо, він може збирати не лише елементи інформації щодо того чи іншого, а й шукати пропозиції від цих осіб щодо того, як саме ця інформація може бути використана. Оскільки сам він її використати неспроможний.

Найцікавіше, що бажаними працівниками для інфлюєнсера можуть бути не найкращі робітники за об'єктивними показниками (які, до речі, він постійно намагається спотворити, суб'єктивізувати та підлаштувати під себе), а за якимись особистими чинниками. Інколи маніпулятор використовує своїх найближчих декларованих друзів у своїй діяльності, хоча всі позитивні результати він привласнює та перекладає на себе. Саме тому він часто-густо чує негативні вислови від них на свою адресу, але це його жодним чином не спантеличує і не примушує переглядати свою поведінку.

Взагалі-то, все, що стосується регламентування роботи маніпулятора, підлягає його особистому корегуванню та перегляду з позицій особистої вигоди. Так, правила внутрішнього розпорядку, посадові інструкції, законодавчі акти тощо беруться до уваги лише в тому випадку, коли сприяють досягненню особистих результатів маніпулятора. Хоча, варто зазначити, що в абсолютній більшості випадків, маніпулятор взагалі не керується ними – йому, як особі переважно правопівкульній, – це просто не цікаво.

При цьому доволі цікавим у процесі управління організацією є процеси централізації та децентралізації з погляду впливу маніпулятора. Якщо керівник перебуває під повним контролем маніпулятора, маніпулятор у будь-який спосіб намагатиметься посилити центроспрямовані тенденції в управлінні, навіть якщо це йде всупереч логіці вирішення поточної проблематики.

Відтак, як бачимо, питання ролі прихованого маніпулятора в управлінні персоналом є важливим та перспективним напрямком подальших наукових досліджень.

УДК: 657.004

Янчева Ліана
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Акімова Наталія
кандидат економічних наук, професор
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Основною системною властивістю організаційної системи управління є цілеспрямований характер її функціонування. Досягнення організацією мети (або цілі) функціонування можливо лише в тому випадку, коли вона має таку якість, як економічна безпека. Залежність економічної безпеки організації від використання у процесі управління обліково-аналітичної інформації зумовлює необхідність дослідження її ролі у забезпеченні економічної безпеки організаційної системи.

На думку С.І. Василішина економічна безпека як багатоукладне явище пов'язана із зовнішнім і внутрішнім середовищем бізнесу та запитами зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів відповідно, а тому має базуватися на переосмисленні концептуальних засад функціонування обліково-аналітичного забезпечення, що включає абсолютно всі складові господарського обліку й етапи облікового процесу, ураховуючи параметри ризик-середовища бізнесу [1, с. 13]

Сучасний діловий світ передбачає високі темпи формування, передачі, обробки та використання інформації, створення нових інформаційних продуктів. Саме інформаційні продукти в сучасних умовах стали найважливішою ланкою і будуть надалі основним елементом, що сприятиме розвитку ділових відносин між різними суб'єктами господарювання.

Н. Андріїв стверджує, що «без інформації не може існувати жодна система, але окрім її наявності важливим є й якість та спроможність отримати й використати максимально ефективно, що потребує створення й постійного удосконалення відповідної системи нижчого порядку, тобто обліково-аналітичної в межах управління підприємством та забезпечення його економічної безпеки» [2].

Науковий підхід до дослідження ролі обліково-аналітичної інформації як найважливішого фактора, що забезпечує економічну безпеку організації та визначає можливість досягнення нею мети (або цілей) функціонування передбачає:

- проведення наукового аналізу системного поняття «безпека»;
- розкриття змісту системного підходу до управління організаційною

системою та оцінки стану її економічної безпеки;

- виявлення головних вимог до організаційної системи при забезпеченні її економічної безпеки.

В економіці та управлінні поняття «обліково-аналітична інформація» (ОАІ) є одним із основних. У сучасній економічній літературі характеристика категорії «обліково-аналітична інформація» розкривається, головним чином, через зміст понять «бухгалтерський облік», «економічний аналіз», «аудит», «інформація», «безпека», «організація», «управління», «система» та інших. Обліково-аналітична інформація є істотний внутрішній чинник забезпечення економічної безпеки під час управління організацією. У зв'язку з цим необхідні науковий аналіз та синтез категорії «обліково-аналітична інформація», а також дослідження процесу формування ОАІ в організації.

Відповідно до процесного підходу теорії управління, ОАІ утворюється у процесі реалізації трьох функцій управління: обліку, аналізу та синтезу. Причому облік є базою для аналізу, а результати аналізу, у свою чергу, є підставою для проведення синтезу та подання відомостей потенційному користувачеві (рис.1). Слід зазначити, що процес вироблення достовірної ОАІ передбачає реалізацію чотирьох функцій управління: обліку, аудиту, аналізу та синтезу.

Як видно з рис. 1, оперативні дані про фінансово-господарську діяльність організації у процесі оперативного обліку перетворюються на вихідну первинну облікову інформацію. У свою чергу, ця облікова інформація є первинними обліковими даними, які в результаті їх обробки в системі бухгалтерського обліку перетворюються на результатну облікову інформацію, що міститься в бухгалтерських звітах. Ця результатна облікова інформація являє собою первинні аналітичні дані (початкову аналітичну інформацію), які є базою для аналізу та синтезу.

Отже, у процесі вироблення достовірної обліково-аналітичної інформації можна виділити чотири рівні: 1) оперативний облік; 2) бухгалтерський облік; 3) аудит; 4) аналіз та синтез.

Розглядаючи всю категорію «обліково-аналітична інформація» з позицій теорії інформації, теорії бухгалтерського обліку, теорії аналізу господарської діяльності та теорії статистики, слід зазначити, що її загальноприйнятим одиничним вимірюваним елементом є економічний обліково-аналітичний показник (ОАП). При цьому кожен ОАП у складі сукупності «обліково-аналітична інформація», представляє собою певну якісну величину, що характеризує стан і розвиток досліджуваних (облікових та аналізованих) об'єктів, явищ і процесів і який має змінне кількісне значення.

Проведене дослідження ролі ОАІ в забезпеченні економічної безпеки при управлінні організацією показало, що від якості роботи механізму формування та використання в ній комплексу ОАІ залежать економічна безпека організаційної системи та можливість досягнення нею мети функціонування.

Рисунок 1 – **Процес формування обліково-економічної інформації при управлінні організацією (економічним об'єктом)**

Література:

1. Василішин С.І. Концептуальні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств *Облік і фінанси.* 2020. № 3 (89). С. 12-21.
2. Андріїв Н. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство.* 2023. № 52. URL: https://doi.org/10.32782/10.32782/2524-0072/2023-52-12 (дата звернення: 24.11.2024)